

ΔΗΜΗΤΡΗ Ν. ΚΑΤΣΗ

**ΤΟ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ ΕΝΟΣ ΑΝΤΑΡΤΗ ΤΟΥ ΔΣΕ
1946-1949**

ΤΟΜΟΣ ΕΚΤΟΣ

Είναι το έβδομο βιβλίο που εκδίδει ο συγγραφέας
τα τελευταία 14 χρόνια
(Ακολουθεί άλλος ένας τόμος)

ΑΘΗΝΑ 2003

**ΤΟ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ ΕΝΟΣ ΑΝΤΑΡΤΗ ΤΟΥ ΔΣΕ
1946-1949**

ΔΗΜΗΤΡΗ Ν. ΚΑΤΣΗ

**ΤΟ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ ΕΝΟΣ ΑΝΤΑΡΤΗ ΤΟΥ ΔΣΕ
1946-1949**

ΤΟΜΟΣ ΕΚΤΟΣ

Είναι το έβδομο βιβλίο που εκδίδει ο συγγραφέας
τα τελευταία 14 χρόνια

(Ακολουθεί άλλος ένας τόμος)

ΑΘΗΝΑ 2003

© Δημήτρης Κατσής

Επιμέλεια: Θεόδωρος Τασόπουλος

Στο εξώφυλλο:

Πάνω δεξιά, η Νίτσα Τρανταφύλλου απ' την Βυσσινη Πογωνίου -
μαχήτρια της VIIIης Μεραρχίας του ΔΣΕ.

Πάνω αριστερά η Κατίνα Χατζή Ζορμπαλά, απ' την Ευξεινούπολη
Αλμυρού, μαχήτρια της Ιης Μεραρχίας του ΔΣΕ.

Κάτω, παρέλαση νεαρών μαχητριών του Λόχου Δημοκρατικής
Νεολαίας γυναικών της 670 Μονάδας του ΔΣΕ. Ελεύθερο Βατοχώρι
Καστοριάς. Μάρτης 1948.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Πλούσιο υλικό, συγκεντρωμένο από τον Δημήτρη ΚΑΤΣΗ ειδικό στο είδος του Ιστορικού γραπτού, που ασφαλώς δεν ολοκληρώνεται στην παρούσα φάση, με την ποικιλία των βιωματικών στοιχείων, της αφήγησης, της εμπειρίας, τα ιστορικά αποφθεγματικά λόγια των διαφόρων Επωνύμων και Ανωνύμων μορφών, που οδήγησαν το Συγγραφέα στην Ιστορία αυτού του πονήματος περιλαμβανομένου μέρους ημερολογίου.

Η Γνωριμία και η Ανάγνωση, φέρνει τον αναγνώστη πολύ κοντά στα γεγονότα της εποχής και με ό,τι αυτά συνακολουθούν, αναζητώντας την αλήθεια, την ελευθερία και την Ειρήνη.

Με την έκδοση αυτή ο Συγγραφέας επιχειρεί να κάνει κτήμα όλου του Ελληνικού Λαού και όχι μόνο των ιστοριοδιφών και της επιστημονικής μερίδας, που αργότερα θ' ασχοληθούν με το κεφάλαιο αυτό της Νεώτερης Ιστορίας, αλλά συμβάλλοντας στη γνωριμία των Ελλήνων διαπαιδαγωγώντας τις Γενιές στα ιδεώδη και τις αξίες, τη θυσία για την ελευθερία και τη Δημοκρατία. Να ζήσουν Ελεύθεροι και Ευτυχισμένοι στη Χώρα τους. Με αυτόν τον τρόπο αποδίδεται -κατ' ένα τρόπο- ο φόρος τιμής ο οφειλόμενος στους Μάρτυρες Γυναίκες και Άνδρες που με τη θυσία τους σε οποιονδήποτε τομέα, μικρή ή μεγάλη (αναπηρία, τραυματισμό, βασανιστήρια, ψυχικά χρόνια τραύματα, θάνατος) έγιναν οι Αρωγοί της Ελευθερίας. Αναφέρθηκα στις Γυναίκες, γιατί ο Δημ. Κατσής (σε αντίθεση με άλλους συγγραφείς που αποδίδουν ρόλο κομπάρσου στη γυναίκα) ο ίδιος στα κείμενά του αυτά από το πέμπτο Κεφάλαιο, αποδίδει την αλήθεια των γεγονότων παρουσιάζοντας την πρωτιά της χωρίς το φόβο να θεωρηθεί κρυπτοφεμινιστής. Την παρουσιάζει Πρωταγωνίστρια σε όλους τους τομείς, χωρίς να υστερεί σε

μόρφωση, εξειδίκευση, πρακτικότητα, αλλά με γενναιότητα στις πράξεις ακόμη και μπροστά στο θάνατο λεβέντισσα. Συγκίνηση προκαλεί ο μεγάλος Κατάλογος με αλφαβητική σειρά των Γυναικών Ηρωίδων στη σελίδα 95 και πέρα. Επειδή ο Πόλεμος (εμφύλιος) υπήρξε εκτεταμένος, αν και βραχύς σε χρονική περίοδο και όλα τα διαμερίσματα της χώρας, μεσόγεια και Νησιωτικά έγιναν πεδία των Μαχών, η γυναίκα δεν μπορούσε να μην έχει την πρωτιά. Με πολύ κόπο συγκέντρωσε αυτό το υλικό ο συγγραφέας, δοσμένο ακόμη και υπό τύπον ημερολογίου. Αφού και τα επίσημα έγγραφα Υπηρεσιών ήταν σπάνια ακόμη και η ζήτησή τους. Η επίπονη έρευνα και λεπτή διεισδυτική μέσω των Προσώπων, περίπου 1000 ονόματα αναγράφονται στα κείμενα, κυρίως των γεγονότων, της κατάστασης, που επικρατούσε. Ακόμη και η δυσκολία να εξιστορεί κανείς σύγχρονα ιστορικά γεγονότα επειδή, μπορεί να υποστεί τον αντίκτυπο της επαφής του με την αξιολόγηση των γεγονότων ανάλογα με τα συναισθήματά του και τα Πρόσωπα, όπως πολύμορφη είναι η ζωή, του Ανθρώπου, έτσι και οι πηγές αυτές είναι πολλές, π.χ. η οικονομία, το πνεύμα, η Κοινωνία, οι στρατιωτικές πηγές, η ηθική στον ατομικό και τον κοινωνικό τομέα. Αυτά όλα τα προβλήματα συναντάει ο μελετητής στο ιστορικό έργο γι' αυτό πρέπει να είναι προσεκτικός πολύ και αντικειμενικός όσο γίνεται και ο Δημ. Κατσής κατόρθωσε να υπερπηδήσει τα εμπόδια, να κρατήσει την ισορροπία στο ύψος, τα πρόσωπα, και τα γεγονότα με την πραγματικότητα. Να κρατήσει το μέτρο χωρίς τον Πειρασμό της προβολής των Προσώπων της αρεσκείας του ή την επίδειξη της συγγραφικής του δεξιότητας. Συλλέγει το υλικό του, χωρίζει το ουσιώδες από το μη και το καταγράφει σωστά συμπληρώνοντάς το με τις ανεπανάληπτες φωτό (εικόνες) περίπου 220 τεμ. που συμπληρώνουν χωρίς λόγια την αλήθεια της ιστορικής

χρονικής στιγμής. Η επίπονη συλλογή των στοιχείων που και ο ίδιος συμμετείχε, συμβάλει θετικά και καταληπτικά στον τομέα της Γνώσης, καταγράφοντας και ιστορώντας λεπτομερώς πρόσωπα συγκεκριμένα (ονοματεπώνυμα) χωρίς τον κίνδυνο να κουράζει με πολυλογίες και πλατειασμούς επαναλαμβάνοντας θέματα και εικόνες. Όσο γίνεται λακωνικός ο λόγος του συμπυκνωμένος, η γλώσσα του ρέουσα γλαφυρή ακόμη και στη ντοπολαλιά. Κατορθώνει να δώσει στον Αναγνώστη του τα νάματα της Ανθρώπινης Αξίας, την Αγάπη για τη ζωή, για το ωραίο, το ιδανικό, χωρίς το φόβο του βίαιου θανάτου που τον θεωρεί πολλές φορές μέρος της δράσης και μέσον μετάβασης στην αιωνιότητα, την Αθανασία, αλλά και σαν αποτέλεσμα του Χρέους προς τον εαυτό του και την πατρίδα. Φέρνει το μήνυμα της ελπίδας που συνέχεια ξαναγεννιέται. Σέβεται τον Αναγνώστη δεν του σπαταλάει το χρόνο της Ανάγνωσης με πολυλογίες και επαναλήψεις, διδάσκει τη γνώση της Φιλοπατρείας και ότι απορρέει από αυτήν. Καλό αγαθό ή και πικρό.

Ένα πόνημα με βάσανο και κόπο συναγμένο, το υλικό του αξίζει να συμβουλευτείται ο καθένας, να έχει σε περίοπτη θέση στη βιβλιοθήκη του αφού είναι η φωνή μιας ιδιαίτερης ιστορικής στιγμής στο Ελλαδικό Πεπρωμένο εκεί που χρειάστηκε να υπερασπιστεί το δικαίωμα δύναμης, πάνω από την επιρροή στις Κοινωνίες που προσπάθησαν να χτίσουν άλλοι, από τον Κόπο τους. Ακόμη γνωρίζοντας το αποτέλεσμα αυτού του εγχειρήματος έχει υψώσει μια εικόνα ιδεαλιστική εκεί που όλοι οι Ήρωες πεθαίνοντας πηγαίνουν σε χώρο ξεχωριστό, χωρίς κανένα δίλημμα, ένα Παράδεισο, ας πούμε ελευθερίας (χωρίς αυτόν να τον κατανομάζει).

Έτσι από το γραπτό του ο Συγγραφέας, ο ίδιος τοποθετείται στη θέση του εξειδικευμένου που οδηγεί και ομολογεί την

ιστορική αλήθεια. Ελπίζω ότι, αυτή η συγγραφή ιστορικής μνήμης και αλήθειας των γεγονότων, θα πείσει και τον πιο δύσπιστο ότι η Θυσία τόσων Ανθρώπων (Ηρώων) μας διαπαιδαγωγεί!!

Είναι από τις πιο αληθινές συγκινητικές που γράφονται ως τώρα για την περίοδο αυτή της «θυσίας» επειδή, αν και έχει μέσα του το κείμενο, το υποκειμενικό στοιχείο, διατηρεί το προνόμιο ν' απομονώνει και να παρουσιάζει τα γεγονότα κάτω από το κριτικό Αντικειμενικό Πνεύμα, εκεί έγκειται η αξία Του.

Η πέννα του Δημ. Κατσή εύχομαι, να μη σταματήσει να καταγράφει αυτή την ιστορική περίοδο, έχει πολλά να γράψει για να διδάξει τα Ελληνόπουλα. Να αποκαλύψει την αλήθεια σε όλο της το Μεγαλείο!

Καλή Επιτυχία στο βιβλίο φίλε κ. Κατσή.

ΜΑΡΙΑ ΣΤΡΙΓΚΟΥ-ΚΑΤΣΙΝΑ

Συγγραφέας - Λαογράφος - Κριτικός
Μέλος Εταιρείας Ελλήνων Λογοτεχνών
ΑΘΗΝΑ, 25 Ιουλίου 2003

Ἀγαπητέ Δημήτρη:

Δέξου τοῦτο τό Σονέτο σάν δῶρο γιά τή γιορτή σου,
—συνοδουμένο μέ τίς ἐγκάρδιες εὐχές μου,—καί σάν
μικρή, ταπεινή ἐκφραση θαυμασμοῦ, γιά τήν πολύχρονη
ἀγωνιστική σου πορεία.

μέ ἀπειρη ἐκτίμηση
Παῦλος Μαυρομμάτης
Καβάλα Ὀκτώβρης 2002

Σ Ο Ν Ε Τ Ο

Κατοῦ Δημήτρη ἡ καρδιά σου παραμένει,	α
ἐπαναστάτισσα, ἀκλόνητη, γενναία,	β
ὅπως στά χρόνια τῆς φωτιᾶς, ποῦ θαρραλέα,	β
κινούσε κόντρα στούς κινδύνους ὀργισμένη.	α
Ἐώρα τῆς νειότης σου ἡ ὄρμη ἀναστημένη,	α
στά δυνατά σου τά γραπτά, στρωτά κι ὠραία,	β
μας ἱστοροῦν ποιάν υπεράσπισες Σημαία,	β
καί μέ ποιόν τρόπο, σ' ἐποχή ἀνταριασμένη.	α
Πάντα προστάτης μέ μία θέληση ἀτσάλι,	γ
πού ὄν τήν ἐσκίαζε ὁ φόβος τοῦ θανάτου,	ε
κι οὔτε τή σκότιζε τῆς μάχης ἡ αἰθέλη,	γ
μά προχωροῦσε ἀκατανίκητη στό ζρέος,	ε
πού τό στεφάνωνε μέ τά δαφνόφυλλά του,	ὀ
ἄγῶνας Τίμιος, Γιανανθρώπινος, κι Ὀραῖος.	ε

Ἰαμβικό ἑξάμετρο Ἰσοῦλλαβο.

Κατοῦ/Δημή/τρη ἡ/καρδιά/σου πα/ραμέ/νει
— — — — — — — — — —

Στα νύχια παρακρατικής μοναρχοφασιστικής συμμορίας.

Την άλλη μέρα 28-6-1945 το χωριό γνώρισε για τα καλά τη θηριωδία της συμμορίας. Στην πλατεία του χωριού και μπροστά στα μάτια πλήθους ανδρών, γυναικών και μικρών παιδιών του χωριού, κρέμασαν με το κεφάλι κάτω τον αγωνιστή της εθνικής αντίστασης Μήτσιο Κατσή από τη Δρανίστα στο υπόστεγο του καφενείου του Μ. Καραγιώργου. Έκοβαν βέργες από τη μουριά τη Βλαχαιίκη, που ήταν κλαδεμένη πριν ένα-δύο χρόνια και είχε άφθονες και τον έδερναν αλύπητα.

Από τις φωνές του μαζεύτηκε όλο το χωριό. Ο Ξυλοδαρμός ήταν ασταμάτητος. Όταν λιποθυμούσε του έρριχναν νερό και μόλις συνέρχοταν κάπως, συνέχιζαν τον ξυλοδαρμό σε όλο το σώμα. Στις φωνές των γυναικών, κυρίως για το θέαμα, ορμούσαν με τα όπλα προτεταμένα και τις φώναζαν πουτάνες. Το αίσχος αυτό συνεχίσθηκε μέχρι το απόγευμα, ενώ η αστυνομία δεν πήρε είδηση. Ήταν κλεισμένη μέσα στο αστυνομικό τμήμα στα Μπουλοζαίικα. Οι κάτοικοι του χωριού πήραν ένα καλό μάθημα για το τι τους περίμενε τα επόμενα χρόνια. Ο φόβος και ο τρόμος κυριαρχούσε σχεδόν σε όλους, δεν ήξεραν πώς να προφυλαχθούν. Η ζωή των ανδρών απειλούνταν από στιγμή σε στιγμή, ενώ τις αγωνίστριες της αντίστασης διέδιδαν ότι θα τις κουρέψουν. //

(Όπως τα περιγράφει στο βιβλίο του ο Χαρίλαος Πατρίδας)

Από το βιβλίο του Χαρίλαου Πατρίδα με τον τίτλο: «Η ΚΑΙΤΣΑ ΦΘΙΩΤΙΔΟΣ» Σελίδα 41.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

ΞΑΝΑ ΣΤΟΝ ΕΛΕΥΘΕΡΟ ΓΡΑΜΜΟ

8 Ιούλη. Δεν είχε ακόμα καράξει για τα καλά όταν όλα τα τμήματα αυτής της μεγάλης φάλαγγας είχαν καλυφθεί μέσα στο δάσος κοντά στην τοποθεσία Καμπίσκο. Η διοίκηση του ΚΓΑΝΕ συνέχισε την πορεία της προς την έδρα του Γενικού Αρχηγείου του ΔΣΕ.

Η εδώ επιμελητεία είχε πάρει εντολή από την διοίκησή της να διανέμει στα τμήματα που μόλις ήρθαν απ' τα μετόπισθεν απεριόριστη ποσότητα τροφίμων. Μας ετοίμασαν ένα πολύ νόστιμο πρωινό φαγητό. Ρώσικες κονσέρβες με ψάρια, γάλα του κουτιού, μαρμελάδα, σοκολάτες και άφθονο φρέσκο ψωμί, κάτασπη φαρίνα, ζυμωμένη και ψημένη απ' τα χέρια δικών μας αρτοποιών. Και πάνω απ' όλα επιτρέπονταν στον καθένα μας να παίρνει κατά βούληση από 2-3 καρβέλια φαρίνα. Τρώγαμε και δεν λέγαμε να σταματήσουμε. Φθάσαμε στο σημείο που τα μάτια μας χόρταιναν μόνο από αυτά που έβλεπαν. Τα νηστικά ταλαιπωρημένα στομάχια μας ύστερα από μια τρίμηνη σχεδόν τρομερή ασιτία δεν μπορούσαν ν' αντισταθούν στη λαιμαργία και στην αχορτασιά... Τα μεσημέρια και τα βράδια παρασκευάζονταν και διανέμονταν πλούσιο ζεστό φαγητό. Η μοσχοβολιά απ' το κόχλασμα των καζανιών έφθανε μέχρι τους καταυλισμούς μας και μας πρόσφερε ακόμα μια ικανοποίηση. Νιώθαμε ότι βρισκόμαστε πραγματικά

σε μια ελεύθερη αντάρτικη περιοχή, που μπορούσαμε να κοιμούμαστε και να ξεκουραζόμαστε ήσυχα. Να έχουμε κανονικό, πλούσιο και άφθονο συσσίτιο, τσιγάρα, και να είμαστε εφοδιασμένοι με όλα τα απαραίτητα ανθρώπινα αγαθά.

9 Ιούλη. Είναι δεύτερη μέρα που η ελεύθερη περιοχή του Γράμμου μας υποδέχεται φιλόξενα. Μας δημιουργεί τις πιά άνετες συνθήκες για ξεκούραση. Να καλύψουμε μια σειρά απαραίτητες ανθρώπινες ανάγκες υγειονομικής φύσης κ.λπ. Να επουλώσουμε τραύματα που προκλήθηκαν κατά την τρίμηνη παραμονή μας στα εχθρικά μετόπισθεν. Να λύσουμε θαυμάσια το πρόβλημα του ρουχισμού και της υπόδησης.

Δεν ήταν μόνο οι σκληρές και αντίξοες συνθήκες της αντάρτικης ζωής, που αντιμετωπίζαμε στα εχθρικά μετόπισθεν το 1949. Δεν ήταν μόνο οι τρομερές και άνισες μάχες και πολεμικές αναμετρήσεις, που κατά κανόνα διεξαγάγαμε κάτω από πολύ μειονεκτικές θέσεις και καταστάσεις. Οι επανειλημμένες τεράστιες στερήσεις και αφάνταστες δοκιμασίες απ' τις συνεχείς κουραστικές πορείες. Οι ανυπόφορες συνέπειες απ' τη μακρόχρονη πείνα, δίψα κ.λπ. Ήταν ακόμα και η πλήρης έλλειψη στοιχειωδών υγειονομικών προϋποθέσεων συντήρησης της ζωής των ανταρτών. Όσα και αν γράψει κανείς γι' αυτό το θέμα είναι πολύ δύσκολο να εκφράσει ζωντανά εκείνη την πραγματικότητα και την έκταση των τρομερών δυσχερειών της αντάρτικης ζωής σ' αυτό τον τομέα. Μα κι ακόμα εάν τελικά κάποιος καταφέρει και πετύχει σε μεγάλο βαθμό να αποτυπώσει στο χαρτί την πραγματική έκταση της αντοχής των ανταρτών, τα απίθανα κι απίστευτα βιώματα που έζησε και δοκίμασε αυτή η ηρωική ελληνική επαναστατική γενιά και τότε ακόμη είμαι βέβαιος ότι σε πάρα πολλούς από τους τωρινούς αναγνώστες μια τέτοια περιγραφή θα φανεί απίστευτη και φανταστική.

Οι μαχητές του ΔΣΕ, που έτυχε την περίοδο του 1949 να βρίσκονται και να πολεμούν στα εχθρικά μετόπισθεν, δίπλα

στις τόσες άλλες τεράστιες δυσκολίες και εμπόδια που συναντούσαν σ' αυτή τη σύνθετη και πολύπλοκη μορφή της ένοπλης πάλης, ήταν ταυτόχρονα υποχρεωμένοι να βιώνουν και μια σειρά εξαιρετικά απεχθείς υγειονομικές συνθήκες ζωής. Πρώτα απ' όλα τη συνεχή έλλειψη πόσιμου νερού. Την δυνατότητα να μπορούν να ασχολούνται με την ατομική καθαριότητά τους και με κάθε άλλου είδους ενέργειες στοιχειώδους υγειονομικής ζωής. Συνήθως οι αντάρτες εφοδιάζονταν με πόσιμο νερό τις νυκτερινές ώρες. Κι αυτό όχι πάντα σε καθημερινή βάση. Δεν ήταν λίγες οι περιπτώσεις που οι αντάρτες μένανε χωρίς πόσιμο νερό παραπάνω από 2-3 και περισσότερες ημέρες. Παρόμοια φαινόμενα είχαμε εμείς πάμπολλα στην Ταξιαρχία σαμποτέρ. Ήταν γνωστή σε όλους η τακτική του αντιπάλου να ιπνέει ενέδρες κατ' εξοχή στα νερά (ρέματα, ποτάμια κλπ.). Γι' αυτό οι αντάρτικες διοικήσεις κατά την πρόσβασή τους προς αυτά έπαιρναν πάντα μέτρα ασφάλειας, αλλά και η παραμονή των τμημάτων εκεί να είναι όσο το δυνατό συντομότερη. Εκεί δινόταν και η μοναδική ευκαιρία στον αντάρτη να πιει επιτόπου όσο νερό ήθελε. Να γεμίσει το παγούρι του και στην καλύτερη περίπτωση να προκάνει να ρίξει λίγο νερό στα μούτρα του. Και μ' αυτό το ελάχιστο απόθεμα που κουβαλούσε στο παγούρι έτρεχε να πάρει τη θέση του στην φάλαγγα για να συνεχίσει την πορεία του πιά πέρα.

Σ' αυτή την περίοδο ήταν πρακτικά αδύνατο για ένα μεγάλο αντάρτικο σχηματισμό να έχει ταυτόχρονα τη δυνατότητα να βρίσκεται σε ελεύθερο χώρο κάλυψης, να υπάρχει πηγή άφθονου νερού, που να επιτρέπει στους μαχητές, την ημέρα, απαραίτητοι απ' τα εκθρικό παρατηρητήρια να πλύνουν το κορμί τους και να ασχοληθούν με το πλύσιμο των εσώρουχων. Δεν χρειάζεται, λοιπόν, ιδιαίτερη φαντασία ν' αντιληφθεί κανείς τι σημαίνει για έναν άνθρωπο, τρεις ολόκληρους καλοκαιρινούς μήνες να μην έχει τη δυνατότητα, έστω και μια φορά να πλύνει το κορμί του, τα πόδια του, το κεφάλι του, όταν το χτένι δεν έμπαινε στα μαλλιά του να τα χτενίσει. Να

είναι ανάλλαγος και να φοράει τα ίδια τσαλακωμένα και λερωμένα εσώρουχα. Οι φανέλες, τα πουκάμισα κλπ. απ' την μακρόχρονη χρήση τους να έχουν χάσει το αρχικό τους χρώμα απ' τις ακαθαρσίες που είχαν συσσωρευτεί πάνω τους. Τα εσώρουχα απ' την σκόνη, τον καπνό και τον ιδρώτα να έχουν μετατραπεί σε πετσιά κατατρώγοντας το ταλαιπωρημένο και καταπονημένο κορμί του αντάρτη, προκαλώντας του διαρκείς φαγούρες και κατά συνέπεια πληγές.

Οι γενναίοι μπουρλοτιέρηδες της Ταξιαρχίας σαμποτέρ και κάτω από αυτές τις τόσο αδυσώπητες πολεμικές συνθήκες του αγώνα και τις τρομερές απερίγραπτες στερήσεις που συναντούσαν σε κάθε τους βήμα, άντεξαν και συνέχιζαν να πολεμούν με την ίδια αυταπάρνηση κι αυτοθυσία. Επέστρεψαν στον ελεύθερο Γράμμο μονάχα ύστερα από εντολή του Γενικού Αρχηγείου του ΔΣΕ.

Σήμερα είναι ημέρα γενικής καθαριότητας και επισκευής των ατομικών ειδών.

Ακόμα απ' τη χθεσινή βραδιά μας ανακοινώθηκε ότι όλοι μας θα ασχοληθούμε με τη γενική προσωπική μας καθαριότητα και την επισκευή των ατομικών ειδών. Είναι εξηγήσιμη η προτεραιότητα που δόθηκε σ' αυτό το τόσο ζωτικό ανθρώπινο πρόβλημα αμέσως μετά την πρώτη ευκαιρία που μας παρουσιάστηκε. Περιμέναμε τον ερχομό αυτής της ημέρας σαν μια πραγματική Πασχαλιά.

Η επιμελητεία μας φρόντισε έγκαιρα και μας εξασφάλισε την απαραίτητη ποσότητα σαπουνιού. Αμέσως λοιπόν, μετά το πρωινό ρόφημα όλοι μας ριχτήκαμε με τα μούτρα στη δουλειά. Το άφθονο καθαρό νερό που έτρεχε εδώ στις δασωμένες ρεματιές, μας διευκολύνει με τον καλύτερο τρόπο στο σημερινό έργο. Η κάθε ομάδα, διμοιρία πήρε τον τομέα της. Οι αυτοσχέδιες μπουγάδες (συνήθως γκαζοτενεκέδες) για το ζεμάτισμα των ρούχων στήθηκαν κιόλας πάνω στις φωτιές.

Το έργο της καθαριότητας αρχίζει με το λούσιμο των κεφαλιών. Χρειάστηκε 2-3 φορές να βάλουμε σαπούνη για να

μπορέσουμε να απαλλαχτούμε από εκείνη την μαύρη πηχτή λέρα που είχε συσσωρευτεί πάνω σ' αυτά. Για το πλύσιμο και το τρίψιμο του κορμιού ο ένας βοηθούσε τον άλλον. Ακολουθεί το ζεμάτισμα και στη συνέχεια το πλύσιμο των ρούκων. Οι μαχητές μας με μεγάλη ευχέρεια έμαθαν να πλένουν τα ρούχα μόνοι τους, αλλά και να τα επισκευάζουν μόνοι τους. Οι περισσότεροι ήταν εφοδιασμένοι με βελόνι με αρκετό νήμα που συχνά το φυλάγαν τσιτωμένο κάτω απ' το πέτο του χιτώνοιά τους. Υπήρχαν όμως και περιπτώσεις που ορισμένοι συναγωνιστές μας δεν τα κατάφερναν και τόσο καλά. Οι κοπέλες του Λόχου μας γνώριζαν πολύ καλά ποιό ανάμεσά μας ήταν σ' αυτό ανεπρόκοποι και πάντα φρόντιζαν να τους βοηθούν.

Η παρουσία των γυναικών στο τμήμα μας ήταν ένας σημαντικός παράγοντας, που έκανε τους άνδρες να προσέχουνε πάρα πολύ την εμφάνισή τους. Να φροντίζουν να είναι ευχάριστοι, καλά περιποιημένοι. Να είναι πάντα ευπαρουσίαστοι. Αυτές οι λεβεντισσες παρτιζάνες, που στην διάρκεια των σκληρών δοκιμασιών στα εχθρικά μετόπισθεν άντεξαν σ' όλες τις κακουχίες και στον ίδιο βαθμό πολέμησαν με τους άνδρες, τώρα με το άγρυπνο μάτι τους, ακούραστες, γενναίες φίλες και προσεκτικές νοικοκυρές, κάνανε ότι μπορούσαν να βοηθήσουν τους συναγωνιστές μας. Να μην υπάρχει κάποιος να έχει απεριποίητη εμφάνιση. Οι δύσκολες επισκευές των ρούκων, συνήθως σκισίματα, μπαλώματα περνούσαν απ' τα χέρια τους. Μ' αυτή την συντροφική συμπεριφορά τους δημιουργούσαν μια ευχάριστη, χαρούμενη και ρωμαλέα ατμόσφαιρα. Ήταν μια εξαιρετική αγωνιστική παράδοση και ένα υπέροχο παράδειγμα που μεταδίδονταν με το ίδιο συντροφικό πνεύμα στις άλλες καινούργιες συναγωνίστριες που πλαισίωναν το Λόχο μας. Ξαν πραγματικές αδερφές έδειχναν για όλους μας χωρίς εξαίρεση το ίδιο μεγάλο ενδιαφέρον, φροντίδα και στοργή να μην μείνει κανένας μας απεριποίητος.

Μετά τη γενική καθαριότητα που κάναμε αισθανόμασταν

πρόσχαροι και πολύ ευτυχισμένοι. Νιώσαμε ένα μεγάλο ξαλάφρωμα και ανακούφιση. Μας φαινόταν σαν να αποκτήσαμε φτερά να πετάξουμε.

Με μια τέτοια ωραία χαρά και ανεβασμένη διάθεση τις βραδινές ώρες στήσαμε ένα ομαδικό χορό. Μετά απ' αυτό το ευχάριστο αντάρτικο γλέντι, μας πήρε γρήγορα στην αγκαλιά του ο γλυκός ύπνος της γαλήνιας νύχτας.

10 Ιούλη. Οι προσπάθειες για την ολοκλήρωση του έργου της γενικής καθαριότητας που άρχισαν χθες συνεχίζονται. Ο κουρέας μας δουλεύει ακούραστα. Ένα συνεργείο τσαγκαράδων που ήρθε απ' το Γεν. Αρχηγείο του ΔΣΕ ασχολείται με την επισκευή των παπουτσιών. Γίνεται καταγραφή των άμεσων αναγκών σε ρουχισμό, εσώρουχα κλπ. και στάλθηκε στα παραπάνω αρμόδια όργανα. Ήρθε ένα συνεργείο γιατρών και νοσοκόμων και έκανε σε όλους μας χωρίς εξαίρεση προληπτικό εμβολιασμό.

11 Ιούλη. Με πρωτοβουλία του τμήματος ΠΕ Αθήνας οργανώθηκε αγώνας ελεύθερης πάλης. Διαιτητής ήταν ο Μανώλης Καραβέλας. Ο αγώνας διεξήχθη σε μια λάκκα στρωμένη με ένα πυκνό χαλί πράσινης χλόης. Ανάμεσα στους παλαιστές ήταν και ο Στέφος Αλέκος (Σούτσος). Τις βραδινές ώρες μετακινηθήκαμε στην τοποθεσία Αράπηδες.

12 Ιούλη. Είμασταν ειδοποιημένοι ότι σήμερα θα γινόταν γενική δημοκρατική συνέλευση της Ταξιαρχίας με τη συμμετοχή ενός μέλους του Γενικού Αρχηγείου του ΔΣΕ. Όπως μάθαμε αργότερα ο Δ. Βλαντάς που είχε οριστεί να έρθει, για άγνωστους λόγους δεν μπόρεσε να παραβρεθεί. Τον απολογισμό της πολεμικής δράσης μας στα άμεσα εκθρικά μετόπισθεν έκανε ο Ταξιαρχος Αντώνης Βρατσάνος. Στην συζήτηση που ακολούθησε μίλησαν όλοι οι διοικητές από λόχο και πάνω, αλλά και ορισμένοι διμοιρίτες, ομαδάρχες και απλοί μαχητές.

Η γενική δημοκρατική συνέλευση διεξήχθη μέσα σε μια ζωντανή αγωνιστική ατμόσφαιρα με δημιουργικό πνεύμα

κριτικής και αυτοκριτικής. Από όλους τους ομιλητές εκφράστηκε η πεποίθηση ότι οι μπουρλοτιέρηδες και στο μέλλον θα συνεχίσουν να πολεμούν με την ίδια πίστη και αφοσίωση. Το κλείσιμο της συνέλευσης που έκανε ο Ταξίαρχος, συνοδεύτηκε με ηχηρά επαναστατικά συνθήματα υπέρ του ΔΣΕ, του ΚΚΕ και του αρχηγού μας Νίκου Ζαχαριάδη. Πιο κάτω παραθέτουμε τα στοιχεία που έδωσε στο Γενικό Αρχηγείο του ΔΣΕ η Διοίκηση της Ταξιαρχίας Σαμποτέρ:

Αγγελούλης Αντώνης. Ο γνωστός αρχιμπουρλοτιέρης της Εθνικής Αντίστασης με το θρυλικό αγωνιστικό ψευδώνυμο «Βρατσάνος». Αρχηγός των σαμποτέρ του ΔΣΕ.

ΔΣΕ, ΤΑΞΙΑΡΧΙΑ ΣΑΜΠΟΤΕΡ, ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΤΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ ΔΡΑΣΗΣ ΜΑΗ

- ΙΟΥΝΗ 1949. Αναλυτικός κατάλογος δράσης. Στις 49 επιχειρήσεις στο παραπάνω διάστημα σε μάχες, ενέδρες, ναρκοθετήσεις ο αντίπαλος είχε τις παρακάτω απώλειες και ζημιές:

Σ.Δ.Τ. 12/7/49

Α. ΒΡΑΤΣΑΝΟΣ

υπογραφή.

**ΣΥΝΟΛΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ ΑΠΩΛΕΙΩΝ ΤΟΥ ΕΧΘΡΟΥ
ΣΤΟΥΣ ΜΗΝΕΣ ΜΑΗ - ΙΟΥΝΗ 1949.**

Νεκροί	Τραυματίες	Αιχμάλωτοι	Στρατολογηθέντες
281	398	34	12
Αυτοκίνητα		Ναρκοσυλλέκτες	Κτίρια
29		5	6

Λάφυρα

Όπλοπολ. Μπρεν	Τόμσον	Ατομικά τυφέκια	Σφαίρες
6	8	19	10.500
Χειροβομβίδες	Ολμίσκοι	Τηλέφωνα	Μεταγωγικά
35	1	3	30

Υπογραφή.

ΣΗΜ. Στους νεκρούς δεν περιλαμβάνονται οι τραυματίες που έχουμε πληροφορίες ότι κάπκαν στο Αεροδρόμιο Χρούπιστας.

13 Ιούλη. Γίνεται ανασυγκρότηση και δημιουργείται μια Διλοχία Σαμποτέρ με διοικητή τον Πασχάλη Λάτσαρη, με σκοπό να διεισδύσει στα εκθρικά μετόπισθεν για να συνεχίσει την σαμποταριστική δράση. Ο δικός μου Λόχος έμεινε στη διάθεση της διοίκησης του Γενικού Αρχηγείου του ΔΣΕ σαν ανεξάρτητο τμήμα σαμποτέρ. Την ίδια μέρα η Διλοχία σαμποτέρ του Π. Λάτσαρη μετακινήθηκε στο Πευκόφυτο και από εκεί θα οργάνωνε διείσδυση στα μετόπισθεν. Από αυτή την ημέρα έπαψε να υπάρχει Ταξιαρχία σαμποτέρ.

Σύνδεσμος του Λόχου μου είναι ο 17χρονος Νίκος Τσάτσος, ένας πολύ μαχητικός και δραστήριος νεολαίος. Κατάγονταν απ' το χωριό Σαμαρίνα του Γράμμου.

14 Ιούλη. Ο Λόχος μας πήρε διαταγή να κινηθεί εσπευσμένα προς την ανατολική περιοχή του Καμπίσκου και να παραμείνει εκεί μέχρι νεώτερης διαταγής. Οι δασοσκεπασμένες πλαγιές μας επιτρέπουν να πορευτούμε την ημέρα. Εδώ στα ομαλά δασωμένα γούπατα γύρω από τον Καμπίσκο υπήρχαν διάφορες μόνιμες εγκαταστάσεις επιμελητείας και εφοδιασμού του Γενικού Αρχηγείου του ΔΣΕ, καθώς και άλλα στρατοπεδευμένα τμήματα και μια σειρά άλλοι μηχανισμοί υγειονομικής υπηρεσίας, υποδοχής τμημάτων και τραυματιών που έρχονταν απ' τη Νότια Ελλάδα. Αυτή η περιοχή ήταν ακόμα και η κυριότερη βάση εξόρμησης των ανταρτών από τον Ελεύθερο Γράμμο προς τα μετόπισθεν.

Η αδερφή μου Ελένη, που αυτή τη φορά έτυχε να βρίσκεται

με το τμήμα της σε ένα διπλανό καταυλισμό, μόλις άκουσε ότι ήρθε κάποιο τμήμα σαμποτέρ και έμαθε ότι είναι ο δικός μας Λόχος, χωρίς καθυστέρηση έτρεξε να με συναντήσει. Είχε ακόμα έναν επιπρόσθετο λόγο να βιάζεται, μια και γνώριζε ότι αυτή τη βραδιά το τμήμα της θα έφευγε ξανά για τα εχθρικά μετόπισθεν. Και ξαφνικά με φωνάζουν ότι με ζητάει κάποια αντάρτισσα. Γυρίζω και τι μεγάλη χαρά! Βλέπω την αδερφή μου Ελένη να κατηφορίζει βιαστικά. Τα παρατάω όλα και τρέχω αμέσως χαρούμενος να την ανταμώσω. Εγκάρδια χειραψία, αδερφικό σφικταγκάλιασμα, γεμάτοι συγκίνηση και οι δυο μας... Η αδερφή μου πρώτη αρχίζει την κουβέντα: «Έμαθα, Μήτσο μου, που είσαι εδώ και ήρθα στα γρήγορα να σε δω, αλλά και να σε αποχαιρετήσω. Απόψε φεύγω με το τμήμα μου ξανά για τα εχθρικά μετόπισθεν. Και κάνοντας μια μικρή διακοπή συνεχίζει: «Γιούς ξέρει;»... Και δω πάνω, σταμάτησε. Της κόπηκε η λαλιά. Δίσταζε και δεν τόλμησε να ξεστομίσει άλλες λέξεις. Κατάλαβα τι της είχε συμβεί. Έτρεφα ιδιαίτερα μεγάλη αγάπη για την μικρότερη αδερφή μου αντάρτισσα. Την κοιτάζω ίσια στο πρόσωπο. Τα μάτια της ήταν βουρκωμένα, έτοιμα να ξεσπάσουν σ' ένα ποτάμι δάκρυα. Η συγκίνησή της μεταδίδεται και σε μένα, που την κοιτάζω και την καμαρώνω με απέραντη αγάπη και θαυμασμό. Κρατήθηκα και της λέω: «Τι είναι αυτά που βλέπω σε μια γενναία παρτιζάνα που πολέμησε στον Κλέφτη;» «Αυτά είναι άλλα», είπε μόνο. Και η μπόρα από τα καυτά δάκρυά της ξέσπασε.

Ξανά ένα αδερφικό αγκάλιασμα και με ένα πονεμένο και συγκινητικό «Καλή Αντάμωση!» χωρίσαμε βουβοί και άλαλοι. Ο καθένας μας πήρε το δρόμο του επαναστατικού μας χρέους. Στέκομαι και με μια πλημμύρα αισθήματα και σκέψεις στην καρδιά και το μυαλό συντροφεύω την απομάκρυνση της αδερφής μου. Και η ίδια, ώπου να κρυφτεί πίσω απ' την παρυφή του δάσους, συχνά σταματούσε, γύριζε, με κοιτούσε και μου κουνούσε το χέρι.

15 Ιούλην. Ήταν ακόμη πρωί όταν εδώ στον Καμπίσκο που ήταν καταυλισμένοι ο Λόχος μας, ήρθε αξιωματικός απ' την 159 Ταξιαρχία. Ήταν ο άνθρωπος που περιμέναμε. Μας έφερε ρητή προφορική διαταγή του Γενικού Αρχηγείου του ΔΣΕ, που έλεγε ότι ο Λόχος μας να εφοδιαστεί εσπευσμένα με ξηρά τροφή για τρεις μέρες και να είναι πανέτοιμος να πάει αυτή τη βραδιά για μαχητική αποστολή. Η επιμελητεία μας είχε ήδη πάρει γι' αυτό εντολή και μας διευκόλυνε στα πάντα. Από δω και πέρα όλα ήταν πια για μας υπόθεση δική μας. Ο απεσταλμένος ήταν αρκετά καλά ενημερωμένος για την μαχητική ικανότητα του Λόχου μας. Μάλιστα του έκανε τεράστια εντύπωση η σβελτάδα και ο επιχειρηματικός τρόπος που έδειξε ο Λόχος μας κατά τη διάρκεια των διαδικασιών αυτής της προετοιμασίας. Δεν κρατήθηκε να μην πλέξει το εγκώμιο για τις αξιόλογες δραστηριότητες των μπουρλοτιέρηδων κ.λπ. Ενδιαφέρθηκε να πληροφορηθεί για μια σειρά άλλα πράγματα, όπως για τον εξοπλισμό του Λόχου μας, τον ανεφοδιασμό του με τα απαραίτητα πυρομαχικά και πολεμοφόδια και ό,τι άλλο χρειαζόταν. Αυτό μας έκανε να υποθέσουμε ότι θα ήταν μαζί μας στην επικείμενη αποστολή. Το γεγονός και μόνο ότι εφοδιαστήκαμε για τρεις μέρες ξηρά τροφή αντιλαμβανόμασταν ότι πάμε ξανά στα μετόπισθεν. Αλλά και οι ψίθυροι που κυκλοφορούσαν ανάμεσα στα πηγαδάκια των μαχητών σ' αυτό κατέληγαν. Τον ρώτησα να μου πει τι είδους περίπου αποστολή μας ανατίθεται. Η απάντηση ήταν ότι θα μάθουμε το βράδι.

Εδώ στην περιοχή του Καμπίσκου ήταν καταυλισμένα τμήματα της 1ης Μεραρχίας που πριν από λίγο είχαν έλθει από τη Θεσσαλία. Έγινε και σε μας αντιληπτό ότι και αυτά τα τμήματα ετοιμάζονταν για κάποια αποστολή για τα μετόπισθεν και προφανώς στα πλαίσια αυτής της προετοιμασίας εντάσσονταν η ειδοποίηση που πήρε ο λόχος να είναι πανέτοιμος για κάποια αποστολή.

16 Ιούλη. Συνεχίζουμε να βρισκόμαστε σε κατάσταση αναμονής. Τις βραδινές ώρες μας ανακοινώθηκε ότι η σχεδιαζόμενη αποστολή αναβλήθηκε. Κι όλα αυτά χωρίς καμιά άλλη εξήγηση. Ταυτόχρονα μας δίνεται καινούργια εντολή να κινηθούμε και να πάμε να πάρουμε επαφή με το Τάγμα θέσεων του Χρυσόστομου Μπουροτζικά. Το τμήμα αυτό είχε διάταξη στην πρώτη γραμμή άμυνας του μετώπου, στον τομέα του «Ανθρωπάκου». Όταν ρωτήσαμε τον υπεύθυνο αξιωματικό τι θα γίνει με την ξηρά τροφή που είχαμε πάρει, μας απάντησε: «Αφήστε την στα παιδιά να την φάνε και μη πείτε σε κανέναν τίποτε».

17 Ιούλη. Φθάνουμε στον προορισμό μας. Συνδεθήκαμε με τον ταγματάρχη Χρυσόστομο Μπουροτζικά. Μας περίμενε. Είμασταν γνωστοί και από παλιότερα. Μας υπέδειξε τον τομέα που θα πιάσουμε διάταξη. Σύμφωνα με τις οδηγίες απ' τα παραπάνω, ο Λόχος μας προβλέπονταν να είναι η άμεση εφεδρία αυτού του Τάγματος.

Το μέρος σε τούτο τον τομέα είχε σχετική κάλυψη. Η απόσταση που μας χώριζε απ' τη γραμμή του μετώπου του αντιπάλου ήταν 800-1000 μέτρα. Ο ταγματάρχης μας ενημέρωσε για τα πάντα. Για τα μέτρα ασφάλειας, για τη συμπεριφορά του εχθρού. Μας γνώρισε με τους διοικητές των γειτονικών τμημάτων. Μας υποσχέθηκε την άλλη μέρα να μας εξασφαλίσει εργαλεία για να ασχοληθούμε με την τελειοποίηση των οχυρωματικών έργων. Ο ταγματάρχης Χρυσόστομος δεν

Μικουροτζίκας Χρυσόστομος.

ήταν μονάχα ένας έμπειρος και γενναίος αγωνιστής, αλλά και ένας πολύ ικανός διοικητής. Ένας πραγματικά δημοφιλής και γνήσιος λαϊκός διοικητής, που έχαιρε της αγάπης και του σεβασμού όλων των ανδρών του τμήματός του.

Ιδιαίτερα συνδεθήκαμε φιλικά με αυτόν τον εξαιρετικό άνθρωπο και θαυμάσιο λαϊκό αγωνιστή αργότερα, όταν μέναμε μαζί στη 12 Πολιτεία της Τασκένδης, αλλά και στη διάρκεια των σπουδών στην ανώτατη στρατιωτική σχολή αξιωματικών του Σοβιετικού Στρατού στη Φεργάνα της ΕΣΣΔ του Ουζμπεκιστάν. Τόσο στο αντάρτικο, όσο και στην αναγκαστική προσφυγιά, πολλοί λίγοι γνώριζαν το πραγματικό του επίθετο. Συνήθως τον ήξεραν και τον προσφωνούσαν σε όλες της συζητήσεις Χρυσόστομο. Όπως, π.χ. το Τάγμα του Χρυσόστομου, ο ταγματάρχης Χρυσόστομος κ.λπ.

Λίγα λόγια για την πρώτη γραμμή άμυνας του μετώπου στον Ανατολικό Γράμμο

Η μεγάλη μάχη του Γράμμου το 1948 έληξε με το λαμπρό και τολμηρό ελιγμό των ανταρτών του ΔΣΕ στις 21-22/8/48 στο Βίτσι. Έτσι, από τότε ο Κυβ. στρατός έγινε κυρίαρχος σε όλο τον ορεινό όγκο του Γράμμου και του Σμόλικα. Στις 23/8/48, δηλαδή, δυό μέρες μετά το πέραςμα του κύριου όγκου των ανταρτών απ' το Γράμμο στο Βίτσι, το Γενικό Αρχηγείο του ΔΣΕ και η ΠΔΚ του Βουνού με ημερήσια διαταγή τους είχαν υποσχεθεί στους μαχητές και στον ελληνικό λαό ότι ο ΔΣΕ θα ξαναγυρίσει στο Γράμμο. Και ήταν τόσο απίστευτη αυτή η υπόσχεση τότε! Αποδείχτηκε, όμως, αληθινή.

Η ηγεσία του ΔΣΕ θεωρούσε την περιοχή του Γράμμου ζωτικό και κυρίαρχο χώρο για την παραπέρα συνέχιση του ένοπλου αγώνα. Γι' αυτό με την πρώτη ευκαιρία άρχισε τις προσπάθειες για την εκπλήρωση αυτού του σκοπού. Η ηγεσία του κινήματος, αντιλαμβανόταν και δεν αγνοούσε διόλου τις τεράστιες δυσκολίες που θα παρουσίαζε ένα τέτοιο εξαιρετικά τολμηρό και επικίνδυνο πολεμικό εγχείρημα. Ωστόσο ο

σκοπός και η αναγκαιότητα σ' αυτές τις κρίσιμες στιγμές του επαναστατικού μας κινήματος την υποχρέωνε να βρει διέξοδο, να προχωρήσει. Και προχώρησε.

Στα μέσα του Σεπτεμβρίου του 1948 το ΓΑ του ΔΣΕ πήρε την απόφαση να συγκροτήσει ένα ειδικό τμήμα με σκοπό να διεισδύσει στο στρατοκρατούμενο απ' τον αντιπάλο Γράμμο και ν' αρχίσει πολεμική δράση. Το τμήμα αυτό ονομάστηκε Απόσπασμα Γράμμου με διοικητή τον Κώστα Παλαιολόγο. Έχει ιδιαίτερη σημασία να επισημανθεί ότι αυτή η απόφαση πάρθηκε και άρχισε να υλοποιείται σε μια περίοδο που οι εκκαθαριστικές επιχειρήσεις του αντιπάλου για την ανακατάληψη του Μάλι Μάδι βρίσκονταν στο κατακόρυφο. Το Απόσπασμα Γράμμου απ' τις πρώτες κιόλας μέρες της διείσδυσής του στον στρατοκρατούμενο Γράμμο, πέρασε αμέσως σε μια σειρά τολμηρές και αποφασιστικές επιθετικές ενέργειες, με αποτέλεσμα να σημειώσει εξαιρετικά σημαντικές πολεμικές επιτυχίες και να δημιουργήσει την νέα υποδομή μιας πρώτης ελεύθερης περιοχής σ' αυτό τον ζωτικό για το ΔΣΕ χώρο. Αργότερα, αυτή η περιοχή επεκτάθηκε με τη συμμετοχή σ' αυτό το έργο τμημάτων της ΣΑΓΑ, της 8ης και 9ης Μεραρχίας του ΔΣΕ. Έτσι, σύμφωνα με τον ελεύθερο χώρο που είχε διαμορφωθεί το Μάη του 1949, χαραχτηκε και η πρώτη γραμμή άμυνας του μετώπου στον ανατολικό τομέα του Γράμμου. Αυτή ξεκινώντας απ' το βορά, από τα Αλβανικά σύνορα, επεκτεινονταν σε Μονόπουλο, Πόλε, Ψωριάρικα - Τσάρνο - Ταμπούρι - Κούλα - Τσανκ Καραούλ - Κολοβούζι - Λευκάδι - Καψάλια - Ανθρωπάκο - Μυροβλύτη. Στη συνέχεια περνούσε πάνω απ' τη δεξιά όχθη του ποταμού Σαραντάπορου και κατέληγε σε Πευκόφυτο - Ζέρμα κ.λπ. Αυτό τον τομέα τον κρατούσαν οι 16η και 108η Ταξιαρχίες της 9ης Μεραρχίας του ΔΣΕ με διοικητή τον υποσιρηνό Ζυγούρα Δημήτρη (Παλαιολόγου). Την ευθύνη για τη χάραξη της πρώτης γραμμής άμυνας και την εποπτεία για την κατασκευή των οχυρωματικών έργων, το Γενικό Αρχηγείο του ΔΣΕ την ανέθεσε στον γνωστό στρατιω-

τικό ειδικό μηχανικό και πρώην μόνιμο αξιωματικό του Αστικού στρατού, Θύμιο Ζούλα. Ο ίδιος είχε χαράξει τη γραμμή άμυνας του μετώπου στο Γράμμο το 1948. Δεν χωράει καμιά αμφιβολία ότι τόσο η χάραξη της πρώτης γραμμής άμυνας, όσο και το είδος της μηχανικής οχύρωσης του εδάφους σχεδιάστηκε απ' τους υπεύθυνους εκπονητές με τον καλύτερο τρόπο.

Όπως το 1948, έτσι και το 1949 η χάραξη της γραμμής άμυνας του μετώπου σχεδιάστηκε και καθορίστηκε με τα παρακάτω δυό βασικά κριτήρια:

1. Το τόσο δύσκολο και πολύπλοκο έργο της μηχανικής θωράκισης του εδάφους σε συνδυασμό με τον μεγάλο όγκο δουλειάς σε μια γραμμή με πολλά ζικ-ζακ και ανεβοκατεβάσματα, σε ένα μήκος πάνω από 40 χιλ. και η οποία περνούσε ανάμεσα από δύσβατους ορεινούς όγκους, σε καμιά περίπτωση δεν μπορούσε ν' αποτελέσει μια συμπαγή γραμμή άμυνας σε όλο το μήκος του μετώπου. Ήταν αδύνατο να πιαστούν όλα τα υψώματα και τα τσουγκάρια, σημαντικά κι ασήμαντα, ακόμα και βαθιές χαράδρες που βρίσκονταν σ' αυτή τη γραμμή. Πρώτα απ' όλα αυτό δεν μπορούσε να γίνει, γιατί οι δυνάμεις που διέθεταν οι αντάρτες δεν έφταναν να πιάσουν και να καλύψουν ένα τέτοιο μεγάλο μήκος και, απ' την άλλη, η ύπαρξη μιας αδύνατης διάταξης καλυμμένης μ' ασήμαντες δυνάμεις, θα επέτρεπε στον αντίπαλο χωρίς δυσκολία να τη σπάσει απ' τις πρώτες ημέρες και να εισορμήσει στο εσωτερικό του μετώπου.

2. Γι' αυτό οι εκπονητές της χάραξης πρόβλεπαν την συγκέντρωση των αντάρτικων δυνάμεων σε βασικούς ορεινούς όγκους σε δεσπόζοντα υψώματα και στις πιθανές κατευθύνσεις των κύριων επιθετικών ενεργειών του αντιπάλου. Θα πρέπει όμως να επισημανθεί και να αναγνωριστεί ότι το έργο της οχύρωσης του μετώπου το 1949 πραγματοποιούνταν κάτω από πάρα πολύ πιο δυσμενείς συνθήκες και δυνατότητες σε σύγκριση με το 1948. Πρώτα απ' όλα, τα οχυρωματικά έργα το 1948 άρχισαν απ' το Φλεβάρη μήνα,

δηλαδή, πέντε περίπου μήνες πριν την έναρξη των μεγάλων εκκαθαριστικών επιχειρήσεων. Δεύτερο, το 1948 δίπλα στ' αντάρτικα τμήματα, που ασχολούνταν με την μηχανική θωράκιση του εδάφους είχαν δημιουργηθεί ειδικά τάγματα οχύρωσης, αποτελούμενα από πολίτες αυτών των ελεύθερων περιοχών. Από άνδρες και γυναίκες, από αιχμάλωτους φαντάρους, που κι αυτοί σαν ξεχωριστοί σχηματισμοί συμμετείχαν στο έργο της οχύρωσης. Το έργο της οχύρωσης πραγματοποιούνταν σε συνθήκες ελεύθερης περιοχής χωρίς την παραμικρή παρενόχληση απ' τον αντίπαλο.

Όταν την άνοιξη του 1949 οι αντάρτες κατόρθωσαν να ανακαταλάβουν ένα σημαντικό μέρος του ανατολικού Γράμμου, όπου διαμορφώθηκε η καινούργια μετωπική γραμμή αντιπαράθεσης μεταξύ των δύο αντιπάλων, απουσίαζαν πλήρως και οι τρεις τόσο βασικοί παραπάνω παράγοντες. Αυτό σε τελευταία ανάλυση σήμαινε ότι από αυτή τη στιγμή όλα άρχιζαν απ' την αρχή, κυριολεκτικά απ' το μηδέν. Ήταν πια ολοφάνερο ότι για την εκπλήρωση των στόχων της οχύρωσης έπρεπε να γίνουν πάρα πολλά και μάλιστα σε σύντομο χρονικό διάστημα.

Οι μαχητές του ΔΣΕ, που με το τμήμα τους έπιασαν διάταξη στην πρώτη γραμμή αντιπαράθεσης με τον αντίπαλο, δεν ήταν τώρα μονάχα υποχρεωμένοι ν' αγρυπνούν και να είναι πανέτοιμοι να μπουν στην μάχη όταν χρειαστεί, αλλά και να ασχολούνται εντατικά με το έργο της οχύρωσης. Σ' αυτές τις συνθήκες δεν ήταν εύκολο μέσα στην καρδιά του καλοκαιριού να σκάβεις με κουτσοεργαλεία το στεγνό και σκληρό έδαφος, με τσεκούρια και με πριόνια να κόβεις και να γκρεμίζεις έλατα και πεύκα. Να ετοιμάζεις χοντρούς κορμούς μήκους 5-6 μέτρων και με μια διάμετρο που έφτανε τα 30-40 εκ. και μετά αυτά τα πελώρια κούτσουρα να τα μεταφέρεις με τα χέρια ομαδικά. Να τα ανεβάζεις από ανηφοριές και κακοτοπιές σε σημαντικές αποστάσεις προκειμένου να τα τοποθετήσεις στα σκέπαστρα των πολυβολείων και των αμπριών. Αυτό έκανε τους αντάρτες να ξεθεώνονται στη δουλειά απ' το πρωί μέχρι το βράδυ.

Αν πλάι σ' όλες αυτές τις δυσκολότητες συνθήκες που γινόταν το έργο της οχύρωσης, προστεθεί και το γεγονός ότι όλες αυτές οι διαδικασίες των εργασιών δεν μπορούσαν να μένουν τελείως απαρατήρητες απ' τα πολλαπλά εκθρικά παρατηρητήρια της πρώτης γραμμής, οπότε αυτά τα σημεία δέχονταν συχνά χτυπήματα απ' την αεροπορία και από πυρά των όπλων του πεζικού, μπορεί κανείς χωρίς δυσκολία να φανταστεί την τεράστια επιμονή, την καρτερία και τον ηρωισμό των ανταρτών. Εμπνευστές για το ξεπέραςμα αυτών των σκληρών δοκιμασιών είναι οι ίδιοι οι γενναίοι λαογέννητοι διοικητές, οι λοχαγοί, οι Π. Επίτροποι, οι διμοιρίτες, οι ομαδάρχες, που με το προσωπικό τους παράδειγμα πάντα βρίσκονταν στην πρώτη γραμμή των δυσκολιών και των στερήσεων. Χάρη, λοιπόν, στις επίμονες προσπάθειες των μαχητών και διοικητών του ΔΣΕ και μάλιστα κάτω απ' τις πιο αντίξοες συνθήκες, φυτρώναν στα διάφορα υψώματα και στις τραχιές πλαγιές γερά οχυρά, μεγαθήρια πολυβολεία, αμπριά, με ισχυρά σκέπαστρα, με 6-7 σειρές από διασταυρωμένους κορμούς δέντρων, ενισχυμένα στα ενδιάμεσα με στρώματα από χώμα και πέτρες. Στις περισσότερες περιπτώσεις συνδεδεμένα με σύρματα και τζενέτια (γάντζους), ικανά ν' αντέξουν όχι μονάχα στις οβίδες του πυροβολικού, αλλά ακόμα και στις ρουκέτες των αεροπλάνων που είχαν διεισδυτική δύναμη.

Αυτά τα τόσο πετυχημένα, ευφάνταστα, σταθερά κατασκευάσματα των οχυρωματικών έργων είναι επόμενο να προκαλούν και σήμερα μετά μισό αιώνα, το θαυμασμό και την έκπληξη των επισκεπτών του Γράμμου. Αρκετά από αυτά συνεχίζουν να στέκονται επιδεικτικά ως τώρα σε διάφορα σημεία, στις κορυφές των βουνών της βόρειας Πίνδου σαν ανεπανάληπτα, απaráμιλλα σύμβολα που θυμίζουν τους ήρωες εκείνης της πρωτοπόρας, ελληνικής, επαναστατικής κομμουνιστικής γενιάς, της δεκαετίας του 1940. Αυτούς τους ανώνυμους αγωνιστές της ένδοξης εποποιίας του ΔΣΕ στα βουνά του Γράμμου και του Βίτσι. Και θα πρέπει να βρεθεί τρόπος αυτά τα

σύμβολα της λευτεριάς, της δημοκρατίας και του σοσιαλισμού να διατηρηθούν και στο μέλλον. Να θεσμοθετηθούν με νόμο σαν διατηρητέα.

Σε ότι αφορά ειδικά το επίπεδο της ετοιμότητας των οχυρωματικών έργων στον τομέα του ανατολικού Γράμμου, τα πράγματα είχαν περίπου, ως εξής: Μονάχα στον βόρειο τομέα και συγκεκριμένα στα βασικά υψώματα Ανθρωπάκος - Τσαγκ Καραούλ - Ταμπούρι - Τσάρνος - Πόλε - Μονόπυλο, η κατασκευή των αμπριών και των πολυβολείων βρισκόταν στο στάδιο της ολοκλήρωσης. Συνέχιζαν όμως να υπάρχουν σημαντικές ελλείψεις στα χαρακώματα σύνδεσης με τα αμπριά και τα πολυβολεία. Στον τομέα απ' τον Ανθρωπάκο μέχρι τη Ζέρμα σπάνια συναντούσες έτοιμα αμπριά, ενώ ένα μεγάλο μέρος απ' τα σχεδιαζόμενα πολυβολεία βρισκόταν ακόμα στο στάδιο της κατασκευής. Τα δε χαρακώματα σύνδεσης ήταν σχεδόν ανύπαρκτα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΤΑ ΤΑΓΜΑΤΑ ΘΕΣΕΩΝ

Είναι γενική η διαπίστωση ότι την άνοιξη του 1949 υπήρχε μεγάλη έλλειψη δυνάμεων, κάτι που παρατηρούνταν σε όλους τους τομείς των πολεμικών δραστηριοτήτων όλων των τμημάτων του ΔΣΕ, ιδιαίτερα στα μέτωπα του Γράμμου και του Βίτσι. Το Γενικό Αρχηγείο του ΔΣΕ βάζει όλα τα δυνατά. Κινητοποιεί τα πάντα. Κάνει ό,τι μπορεί προκειμένου να βρεθεί διέξοδος από αυτή την αδιέξοδη κατάσταση, που είχε δημιουργηθεί. Σ' αυτό το πλαίσιο εντάσσονταν και το μέτρο της δημιουργίας των Ταγμάτων Θέσεων, δηλαδή, εκείνοι οι αντάρτικοι σχηματισμοί, που τους είχε ανατεθεί το καθήκον να διεξάγουν μάχες θέσεων. Να αντιμετωπίσουν τον αντίπαλο με την μορφή της στατικής, μετωπικής άμυνας. Τα λεγόμενα Τάγματα Θέσεων ήταν προβληματικοί και δυσκολοκίνητοι σχηματισμοί από άποψη αριθμητικής δύναμης, εξοπλισμού και φυσικών δυνατοτήτων, μια και στην συντριπτική τους πλειοψηφία αποτελούνταν από ανάπηρους συναγωνιστές, που είχαν υποστεί στις μάχες σοβαρούς τραυματισμούς (κατάγματα, ακρωτηριασμούς κλπ.) στα χέρια, στα πόδια, με προβλήματα στην όραση, στην ακοή, με αποτέλεσμα να έχουν περιορισμένες φυσικές δυνατότητες λόγω των δυσκολιών που συναντούσαν στην μετακίνησή τους, αλλά και λόγω του ότι στερούνταν τη δυνατότητα να χρησιμοποιήσουν κατάλληλα τα όπλα. Γι'

αυτό πάρθηκε απόφαση να αξιοποιηθεί όσο το δυνατόν καλύτερα αυτό το έμπυχο δυναμικό, μετά την επιστροφή τους από τα νοσηλευτικά ιδρύματα που βρισκόταν κυρίως στις χώρες των Λαϊκών Δημοκρατιών. Προς την κατεύθυνση αυτή συνέβαλε αποφασιστικά το δυνατό και αισιόδοξο πνεύμα, που είχε δημιουργηθεί ανάμεσα στους τραυματίες μας κατά την παραμονή τους στα νοσοκομεία. Παρατηρούνταν παντού μια έντονη επιθυμία, τάση και απαίτηση να επιστρέψουν όσο το δυνατό γρηγορότερα στην πρώτη γραμμή του μετώπου. Ποθούσαν μ' όλη τους την καρδιά να βρεθούν ξανά ανάμεσα στα δικά τους πολυαγαπημένα τμήματα. Να ξανασυναντηθούν με τα γνωστά τους πρόσωπα. Τους φίλους, τους συντρόφους, τους συμπολεμιστές, τους διοικητές τους. Και μαζί, με την ίδια ακράδαντη πίστη και αφοσίωση, να συνεχίσουν τον αγώνα από κοινού για την εκπλήρωση του γενικού σκοπού που ήταν να απελευθερωθεί ο ελληνικός λαός απ' το βάρβαρο μοναρχοφασιστικό καθεστώς, που υποστηρίζονταν και ενισχύονταν παντοιοτρόπως με όλα τα μέσα απ' τους στυγνούς νεοαποικιοκράτες Αμερικάνους ιμπεριαλιστές. Τόσο δυνατό ήταν αυτό το πνεύμα της επιστροφής στο μέτωπο, που στο σύνολό τους όλοι οι τραυματίες λαχταρούσαν να γυρίσουν στα τμήματά τους πριν ακόμα κλείσουν τα ανοικτά ακόμα τραύματά τους. Συχνά μάλιστα έφευγαν για το μέτωπο με τους επιδέσμους. Υπήρχαν και συγκλονιστικές περιπτώσεις συναγωνιστών μας, που ενώ είχαν στα χέρια τους γνωμάτευση γιατρού, με την οποία κατατάσσονταν στην κατηγορία του μη μάχιμου οπλίτη, όμως αυτοί επέστρεφαν εθελοντικά στο μέτωπο, με σκοπό να πολεμήσουν μέχρι την τελευταία ρανίδα του αίματός τους, έστω και μ' αυτές τις τόσο ελλιπείς φυσικές ικανότητες που τους είχαν απομείνει. Έχω προσωπική αντίληψη γι' αυτές τις τόσο συγκινητικές και συγκλονιστικές περιπτώσεις, όταν και ο ίδιος νοσηλεύομαι στα νοσοκομεία των Σκοπίων, Κορυτσάς, Σουκ, Ελμπασάν.

Στην ιδιομορφία των Ταγμάτων Θέσεων θα πρέπει να

προσθεθεί επίσης, ότι αυτοί οι σχηματισμοί ήταν σε ένα μεγάλο βαθμό πλασιωμένοι, από νεοεπιστρατευμένους, ακάπνιστους μαχητές. Ήταν άνδρες και γυναίκες που είχαν φτάσει απ' τις μάχες της Καρδίτσας, του Καρπενησιού και από άλλες περιοχές. Ανάμεσά τους και αιχμάλωτοι φαντάροι από προηγούμενες μάχες που θέλησαν να μείνουν στο ΔΣΕ. Τεράστια τα μειονεκτήματα των Ταγμάτων Θέσεων. Συνήθως αυτή την περίοδο η αριθμητική δύναμη της ομάδας κυμαίνονταν στα 7-9 άτομα, με ισάριθμο σχεδόν ποσοστό ανδρών - γυναικών. Ανάλογη ήταν και η σύνθεση σε επίπεδο διμοιρίας, λόχου. Αυτή η προέλευση του μάχιμου δυναμικού αναπόφευκτα μείωνε σημαντικά την πολεμική ικανότητα αυτών των σχηματισμών. Ωστόσο, παρά τα μειονεκτήματα, οι μαχητές τους δεν τα βάζουν κάτω. Αντιμετωπίζουν τις δυσκολίες που συναντούν ψύχραιμα. Παίρνουν ενεργά μέρος στην βελτίωση του έργου της οχύρωσης. Ο καθένας δουλεύει με ενθουσιασμό σε καθημερινή βάση. Σ' αυτό συμβάλλει σημαντικά η καλή οργάνωση της δουλειάς. Η γερή πειθαρχία που υπάρχει. Επίσης, οι πολύ καλές σχέσεις μεταξύ των μαχητών και διοικητών. Η διαφωτιστική δουλειά που γίνεται. Το ιδανικό φιλικό και συντροφικό περιβάλλον, που υπάρχει σε κάθε τμήμα, μικρό και μεγάλο.

18 Ιούλη. Απ' το πρωί μας υποδείχτηκε ο τομέας που ο Λόχος μας θα ασχολούνταν με το έργο της οχύρωσης. Μας εφοδίασαν με χωματουργικά και ξυλουργικά εργαλεία: κασμάδες, σκεπαρνιές, φτυάρια, καζάκες, τσεκούρια, πριόνια κλπ. Κατανεμήθηκαν ανάλογα όλα αυτά στις διμοιρίες, στις ομάδες. Πριν το ξεκίνημα είπαμε λίγα λόγια στους μαχητές μας για την ανάγκη να συμβάλουμε και εμείς με όλες μας τις δυνάμεις στην υπόθεση της μηχανικής θωράκισης του εδάφους, στη γραμμή άμυνας του μετώπου. Κι αμέσως όλοι μας ριχτήκαμε με τα μούτρα στη δουλειά. Το μεγαλύτερο εμπόδιο που συναντούσαμε σ' αυτή τη συντροφική ολόψυχη προσπάθεια ήταν ότι τα εργαλεία που μας δώσανε είχαν

μεγάλες και ουσιαστικές ελλείψεις, όπως ότι οι κόψεις των εργαλείων ήταν τόσο στομαωμένες, που σ' αυτή την κατάσταση δεν θα μπορούσε κανείς μας να φέρει κάποιο ουσιαστικό αποτέλεσμα. Οι λίμες, που μας έδωσαν να τις χρησιμοποιήσουμε για τρόχισμα, είχαν φθαρεί σε τέτοιο βαθμό, που η χρήση τους δεν βοηθούσε σε τίποτα. Απόμεινε να στηριχτούμε μόνο στη δύναμη των χεριών. Στη δυνατή θέληση και την αντοχή των μαχητών. Γι' αυτό και η δουλειά προχωρούσε δύσκολα. Όμως οι μαχητές μας και σ' αυτές τις δύσκολες συνθήκες δεν τα βάζουν κάτω. Καταλαβαίνουν ότι σαν επαναστάτες που είναι και αγωνίζονται για την ανατροπή του μοναρχοφασιστικού καθεστώτος, πρέπει να ξεπερνούν πάντα παληπακάρισια οποιεσδήποτε δυσκολίες που θα συναντούν μπροστά τους, για να συνεχίσουν τον ηρωικό τους αγώνα μέχρι τέλος. Αυτή η φλογερή επιθυμία και σιδερένια θέλησή τους εκφράζεται στην πράξη. Αλύγιστοι, αποφασιστικοί και γενναίοι δουλεύουν εντατικά να εκπληρώσουν στο ακέραιο το τιμητικό, αγωνιστικό καθήκον που τους ανατέθηκε. Το γεγονός και μόνο ότι απ' την πρώτη κιάλας μέρα της δουλειάς εμφανίστηκαν αμέσως κάλοι στα χέρια τους, μιλάει μόνο του για όλα. Και να, γνωρίστηκα με το λοχαγό Σπύρο, που το τμήμα του είχε διάταξη δίπλα απ' το δικό μας Λόχο. Κατάγονταν απ' την περιοχή της Θεσσαλίας. Σε όλη την διάρκεια της παραμονής εδώ στην πρώτη γραμμή του μετώπου υπήρχε μαζί μας καλή συνεργασία σε όλα τα ζητήματα και ιδιαίτερα στα μέτρα ασφάλειας. Αργότερα έτυχε να ξανασυναντηθούμε σαν πολιτικοί πρόσφυγες στην Τασκένδη και ήταν φυσικό να ξαναφέρουμε στη μνήμη μας εκείνες τις αλησμόνητες ηρωικές στιγμές της ζωής του μετώπου, στο θρυλικό Γράμμο.

19-23 Ιούλην. Οι μαχητές του Λόχου μας με επαναστατική έξαρση, πίστη και αλύγιστη θέληση συνεχίζουν να κάνουν το παν για να ανταποκριθούν όσο το δυνατό καλύτερα στην εκπλήρωση του καθήκοντος. Είναι πια φανερό ότι μέρα με την μέρα η συνέχιση της δουλειάς γίνεται όλο και πιο δύσκολη.

Στις παλάμες μας μεγαλώνουν πιο πολύ οι κάλοι. Ξεφλουδίζεται η πέτσα. Παρουσιάζονται ανοιχτές πληγές. Τρέχει αίμα. Πόσο δύσκολο είναι πια να πιάσεις με τέτοια τραυματισμένα χέρια το εργαλείο! Να πιάσεις τον κασμά. Να τον σπκώσεις ψηλά και να κτυπάς με δύναμη. Να σκάβεις, όταν τα χέρια μας ήταν εκτός μάχης. Και απ' την άλλη μεριά, μπορείς άραγες σε τέτοιες στιγμές να σταματήσεις το έργο της οχύρωσης; Και φυσικά δεν σταμάτησε.

Εδώ στο μέτωπο συναντήθηκα με τον Κώστα Ντόβα, έναν εξαίρετο, παλιό γνωστό συναγωνιστή και κοντοχωριανό μου. Κατάγονταν απ' το γειτονικό μας χωριό Αναύρα. Υπηρετούσε κι αυτός στο Τάγμα Θέσεων του Χρυσόστομου Μπουροζήκα. Η γνωριμιά μαζί του είχε τις ρίζες της στα χρόνια της κατοχής. Στην από κοινού δράση μας στις οργανώσεις του ΕΑΜ, ΕΠΟΝ, ΚΚΕ, η οποία συνεχίστηκε κι αργότερα στην παρανομία στη μεταβαρκοζιανή περίοδο. Ο Κώστας Ντόβας μαζί με τον Σπύρο Στουρνάρα και τον Αργύρη ήταν ένας απ' τους πρώτους αντάρτες αυτού του γειτονικού χωριού, που εντάχθηκε εθελοντικά απ' το 1946 στα αντάρτικα τμήματα του Αρχηγείου Αγράφων. Για αρκετό καιρό υπηρέτησε στο επίλεκτο τάγμα του Ηλία Αλευρά και ανέπτυξε αξιόλογη πολεμική δράση στην αρχή σαν ομαδάρχης και στη συνέχεια σαν διμοιρίτης. Τραυματίστηκε στην μάχη του Κλέφτη με σοβαρή αναπηρία στο χέρι. Γνώριζε θαυμάσια την οικογένειά μας, τον πατέρα μου και τ' άλλα τέσσερα αδέρφια μου - αντάρτες.

Μόλις ανταλλάξαμε τις πρώτες θερμές χειραφίες και κουβέντες, γύρισε προς μια νεαρή, ροδοκόκκινη και ωραία κοπέλα, που στεκόταν πλάι του και περνάει στο ψητό: «Μήτσο, να σε γνωρίσω με τη γυναίκα μου Μαρίκα. Μόλις πριν από λίγες ημέρες παντρευτήκαμε». Για μένα, με την νοοτροπία που διακατεχόμουν εκείνο τον καιρό, το γεγονός αυτής της είδησης μου φάνηκε μέσα μου σαν κάτι το πολύ παράξενο. Ξεκινούσα απ' την παρακάτω βασική σκέψη: Πώς συμβαίνει, όταν όλοι μας, απ' τη μια μεριά παλεύαμε με απεριόριστη πίστη και

αφοσίωση, είμασαν ανά πάσα στιγμή έτοιμοι να θυσιάσουμε για τα λαμπρά, ανθρώπινα, σοσιαλιστικά, ιδανικά και οράματα, απ' την άλλη, να έχουμε πράξεις παντρείας. Να σκέφτονται μερικοί να κάνουν οικογένειες κλπ. Συγχρόνως, αυτό το απρόοπτο περιστατικό με έκανε να βρεθώ σε ένα είδος ψυχολογικής αμηχανίας, που κάπως δυσκολεύομαι να καταλάβω πως να φερθώ και τι να πω μετά. Τελικά βρήκα τη δύναμη και παραμέρισα εκείνες τις αρχικές σκέψεις μου, και μ' ένα φανερό πια χαρούμενο ύφος άπλωσα αμέσως το χέρι και κάναμε μια θερμή χειραψία με την κοπέλα. Είπα τις συνηθισμένες ευχές, όπως συμβαίνει σε παρόμοιες περιπτώσεις σ' εμάς τους Έλληνες.

Στη συνέχεια ο συναγωνιστής μου Κώστας στη συζήτηση γι' αυτό το θέμα προχωράει πιο πέρα και με τη γνωστή τόλμη που τον χαρακίριζε πάντα και το θάρρος βέβαια που είχε απέναντί μου, μου προτείνει ν' ακολουθήσω το παραδειγμά του, δηλαδή, να παντρευτώ. Μου είπε: «Συναγωνιστή Μήτσο, πάρτο χαμπάρι ότι είσαι πια ένας άνδρας για παντρεία. Τα χρόνια περνάνε και δεν περιμένουν κάποιους άλλους πιο ευνοϊκούς καιρούς. Κανένας δεν ξέρει πότε και πώς θα τελειώσει ο πόλεμος που γίνεται. Σ' αυτές τις περιπτώσεις εμείς πρέπει να βλέπουμε και λίγο μπροστά. Γι' αυτό κοίταξε και εσύ να βρεις καμιά καλή συναγωνίστρια, που να σου ταιριάζει, να την παντρευτείς και να την πάρεις μαζί σου στο Λόχο σου. Εδώ στο τάγμα μας έχουμε μια σειρά πολύ καλές κοπέλες. Πατριώτισσες, που τις στρατολογήσαμε στη μάχη Καρδίτσας. Εγώ μπορώ να σου τις δείξω και εάν συμφωνάς, αναλαμβάνω να μεσολαβήσω γι' αυτό». Θα πρέπει να ομολογήσω ότι ο συναγωνιστής Κώστας ήταν ένας αρκετά προβληματισμένος και λογικός άνθρωπος, που έβλεπε γενικά τα πράγματα με μια ευρύτερη ματιά. Όμως για μένα αυτή η πρόταση, που μου έγινε, ήταν επόμενο να με ξαφνιάσει. Και απ' την πρώτη στιγμή μου φάνηκε σαν ακατανόητη. Απαράδεκτη. Και σε καμιά περίπτωση δεν μπορούσε να γίνει αποδεκτή. Πρώτα απ' όλα, γιατί μέχρι τότε, σε όλη τη διάρκεια

της τρίχρονης και πλέον υπηρεσίας μου στο ΔΣΕ όχι μονάχα καμιά φορά δεν με απασχόλησε μέσα μου το θέμα της παντρείας, μα ούτε καν είχε διαμορφωθεί μια παρόμοια σκέψη. Και δεύτερο, δεν χωρούσε στο μυαλό, πώς μπορεί να συμβαίνει σ' αυτές τις τόσο δύσκολες στιγμές του τιτανίου αγώνα που κάναμε να υπάρχουν ανάμεσά μας συναγωνιστές που να σκέφτονται για παντρεία, για δημιουργία οικογένειας κλπ. Γι' αυτό θεωρούσα αυτές τις ενέργειες μια πραγματική ουτοπία.

24 Ιούλην. Ο Λόχος μας πήρε εντολή τηλεφωνικώς να κινηθεί επειγόντως προς την τοποθεσία Αράπη, προς συνάντηση απεσταλμένου του Γενικού Αρχηγείου. Καταλάβαμε ότι μας περιμένει κάποια καινούργια πολεμική αποστολή.

Ο Λόχος μας σαν ξεχωριστός ειδικός σχηματισμός σαμποτέρ είχε μια σειρά ιδιομορφίες. Διοικητικά και οργανωτικά υπάγονταν απευθείας στο Γενικό Αρχηγείο και όχι σε κάποια άλλη παραπάνω διοίκηση, τάγμα, ταξιαρχία κλπ. Στην πραγματικότητα την ύπαρξη αυτού του ανεξάρτητου λόχου σαμποτέρ τη γνώριζαν μονάδα 3-4 ανώτερα διοικητικά στελέχη οι Γούσιες, Βλαντάς, Μπαρτιζιάτας, Βρατσάνος. Όμως οι δύο πρώτοι έβλεπαν το δικό μας Λόχο σαν ένα πυροσβεστικό τμήμα. «Ξέχασαν» την διαταγή που είχε εκδοθεί και υπογράφει που πρόβλεπε ότι ο κάθε ειδικός αντάρτικος σχηματισμός να χρησιμοποιείται στον τομέα του, με αποτέλεσμα, όταν στον τομέα του μετώπου που ο καθένας από αυτούς παρακολουθούσε, εμφανίζονταν επείγουσες, ανησυχητικές καταστάσεις, πάντα μας θυμούνταν και έδιναν εντολή στο Λόχο να χρησιμοποιείται για κάθε είδους πολεμικές ενέργειες: για επίθεση, για άμυνα. Για να βουλώσουν κάποια επικίνδυνη τρύπα. Να κλείσουν κάποιο απειλητικό ρήγμα. Κι αυτή η πρακτική στις περισσότερες περιπτώσεις συντελούνταν χωρίς την συγκατάθεση του Βρατσάνου. Έτσι γινόταν το 1948 στις μεγάλες μάχες του Γράμμου και του Βίτσι. Έτσι επαναλαμβάνονταν ξανά στο Γράμμο το 1949.

Μόλις πήραμε την εντολή να πάμε προς την τοποθεσία Αράπης, σταματάμε αμέσως όλες τις εργασίες της οχύρωσης. Παραδώσαμε τα εργαλεία και χωρίς καθυστέρηση ξεκινήσαμε. Η καλή κάλυψη του εδάφους μας επιτρέπει να πορευτούμε την ημέρα. Φτάνοντας στον προορισμό μας, μας υπόδειξαν το μέρος του προσωρινού καταυλισμού μας μέχρι τον ερχομό του εκπροσώπου του Γενικού Αρχηγείου. Εκεί οι μαχητές μας άδραξαν την ευκαιρία της στάσης και στήνουν ομαδικό χορό με επαναστατικά και δημοτικά τραγούδια. Ήταν ένα λεβέντικο αντάρτικο γλέντι, που αντιλαλούσε γύρω ο τόπος. Ακριβώς πάνω δω φτάνει ο απεσταλμένος του Γ. Αρχηγείου που περιμέναμε. Φανερά κατενθουσιασμένος από αυτό το εντυπωσιακό θέαμα που αντίκριζε, σταμάτησε και άρχισε να μας καμαρώνει. Κατάλαβα ποιός ήταν... Αμέσως βγαίνω απ' το χορό και τρέχω προς συνάντησή του. Μόλις χαιρετηθήκαμε διά χειραψίας, ο σύνδεσμος που τον συνόδευε του λέει χαρακτηριστικά: «Αυτοί είναι οι σαμποταριστές μας, τα γνωστά παλληκάρια του Βρατσάνου». Φανερά ικανοποιημένος απ' το θέαμα που αντίκρισε και χωρίς άλλη κουβέντα μου έβαλε το ερώτημα: «Είναι έτοιμος ο λόχος για πολεμική αποστολή;»

- «Αυτό το έχουν αντιληφτεί και οι μαχητές μας, είπα, και περιμένουν πανέτοιμοι. Το μόνο που δεν ξέρουν είναι το είδος της αποστολής και πότε θα αναλάβουμε την εκτέλεσή της».

- «Αυτό θα το μάθετε αργότερα», απάντησε κοφτά. Στη συζήτηση που ακολούθησε ενημερώθηκε για όλα τα θέματα που τον ευδιέφεραν. Στη συνέχεια μου είπε ότι αύριο θα εφοδιαστείτε για τρεις ημέρες με ξηρά τροφή και το βράδυ ξεκινάμε για αποστολή.

25 Ιούλην. Απ' το πρωί εφοδιαστήκαμε έγκαιρα με ξηρά τροφή για τρεις μέρες. Σημερινό συσσίτιο οι άνδρες του Λόχου μας θα έπαιρναν από το καζάνι του εδώ τάγματος θέσεων. Ο απεσταλμένος του Γενικού Αρχηγείου συνεχώς βρίσκεται κοντά στο τηλέφωνο της διοίκησης του τάγματος. Μας επισκέφτηκε εκ νέου στον καταυλισμό μας κατά το μεσημέρι. Κι αφού ενημερώθηκε ότι όλα στο Λόχο μας είναι έτοιμα, μας

είπε να περιμένουμε και έφυγε ξανά προς το τηλέφωνο. Το βράδυ μας ανακοινώνει ότι ο Λόχος μας θα παραμείνει εδώ στον ίδιο καταυλισμό μέχρι νεωτέρας διαταγής. Δίπλα μας ήταν καταυλισμένα τμήματα της Θεσσαλίας και της Ταξιαρχίας Πετριτή που ετοιμάζονταν για τα μετόπισθεν του εχθρού. Και ο λόχος μας, αυτό το μόνιμο πυροσβεστικό τμήμα του Γεν. Αρχηγείου είναι πάλι ξανά πανέτοιμο να πάει για πυρόσβεση.

26 Ιούλη. Ήταν ακόμα πρωί όταν ήρθε καινούργια εντολή ο λόχος μας να επιστρέψει ξανά στη διάθεση του Τάγματος του Χρυσόστομου. Ταυτόχρονα μας ειδοποίησαν από τηλεφώνου να ετοιμάσουμε μια κατάσταση των βασικών ελλείψεων του Λόχου μας σε είδη ενδυμασίας, υπόδησης, εσωρούχων κλπ. και να πάμε στην επιμελητεία της Ταξιαρχίας να τα παραλάβουμε. Καταλάβαμε ότι αυτό γινόταν με τη μεσολάβηση και την μέριμνα του Βρατσάνου. Την ίδια μέρα μαζί με τον ημιονηγό και τον σύνδεσμο φτάνουμε στην επιμελητεία. Μας έδωσαν κυριολεκτικά ό,τι ζητήσαμε. Πρώτα απ' όλα εσώρουχα (φανέλες, πουκάμισα, σώβρακα, κάλτσες κλπ.) για όλα τα άτομα του Λόχου μας, όλα τα είδη για τον κάθε μαχητή. Αρκετές κουβέρτες, χλαίνες, χιτώνια, άρβυλα, παντελόνια, δίκωχα, πετσέτες προσώπου, σαπούνι, πακέτα με ξυραφάκια, ακόμα και χτένια, τσατσάρες. Τις βραδινές ώρες πήραμε εντολή να γυρίσουμε ξανά στο Τάγμα Θέσεων του Χρυσόστομου. Η μετακίνησή μας γίνεται τη νύχτα. Στην πορεία τυχαία συναντάμε ένα θεσσαλικό τμήμα που μόλις πριν από λίγες μέρες είχε έρθει απ' τη Νότια Ελλάδα. Εκεί ο Βασίλης Θανασιάκης άκουσε από κάποιον ότι περνάει ο Λόχος σαμποτέρ του Δ. Κασιό. Αμέσως τρέχει ανάμεσα στη φάλαγγα και ρωτώντας εκεί μέσα στο σκοτάδι τελικά με βρήκε. Αγκαλιαστήκαμε, χαρήκαμε και οι δύο μας. Είχαμε να συναντηθούμε απ' το 1947. Είχαμε να πούμε πάρα πολλά, ο χρόνος όμως ήταν περιορισμένος. Του έδωσα όλα τα τσιγάρα που είχα στη διάθεσή μου. Εγώ δεν κάπνιζα. Όπως είναι γνωστό οι αξιωματικοί του ΔΣΕ είχαν ένα μικρό προνόμιο να δικαιούνται διπλή μερίδα καπνού και τσιγάρων σε σύγκριση με τους μαχητές.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

Η ΤΕΡΑΣΤΙΑ ΣΥΜΒΟΛΗ ΚΑΙ Ο ΑΠΟΦΑΣΙΣΤΙΚΟΣ ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ ΣΤΟΝ ΕΝΟΠΛΟ ΑΓΩΝΑ ΤΟΥ ΔΣΕ

Ένα από τα πιο σημαντικά χαρακτηριστικά του αγνού, λαογέννητου ΔΣΕ, που τον ξεχωρίζει στην ιστορία των επαναστατικών εθνικοαπελευθερωτικών κινημάτων, είναι η μαζική συμμετοχή των γυναικών στις γραμμές του. Η ποσοτική αναλογία αυτής της πρωτοφανούς συμμετοχής κυμαίνεται στο 20 - 25% της συνολικής του δύναμης. Συνολικά η δύναμη των γυναικών στο ΔΣΕ ανήλθε στις 8.000 περίπου μαχήτριες. Ποτέ άλλοτε μέχρι τότε στην ιστορία των ένοπλων συγκρούσεων δεν σημειώθηκε τόσο μεγάλο ποσοστό ένταξης της γυναίκας σε μάχιμα τμήματα. Θα χρειαστεί να γραφούν πολλά για να αναδυθεί σε όλο το μεγαλείο της, με ζωντάνια και αντικειμενικότητα, η απaráμιλλη προσφορά των γυναικών στον θρυλικό ΔΣΕ. Το έπος που έγραψε ο ΔΣΕ στην Βόρεια Πίνδο το καλοκαίρι του 1948, η κορωνίδα των μεγάλων του μαχών, φέρει και την σφραγίδα της γυναικείας αντάρτικης συμμετοχής και παλικαριάς.

Οι μαχήτριες απέκτησαν μεγάλη πολεμική πείρα στις μεγάλες και μικρές μάχες που έλαβαν μέρος. Έμαθαν να πολεμούν με τέχνη, τόλμη, αποφασιστικότητα και δεξιοτεχνία. Στον τόσο σκληρό και άνισο εκείνο αγώνα, διακρίνονταν

ιδιαίτερα εκείνες οι μαχήτριες που τελείωσαν τη Σχολή Αξιωματικών του Γενικού Αρχηγείου (ΣΑΓΑ) και στην πορεία αναδείχθηκαν σε διοικητές διμοιριών, λόχων και ταγμάτων. Θα πρέπει επίσης να επισημάνουμε ότι οι γυναίκες αξιωματικοί που αποφοίτησαν από τη ΣΑΓΑ αντιπροσωπεύουν το 15% του συνόλου των αποφοίτων από αυτό το ανώτατο στρατιωτικό εκπαιδευτικό ίδρυμα του ΔΣΕ.

1. Οι γενναίες και λεβέντισσες αντάρτισσες παίρνουν μέρος ισάξια με τους άνδρες στον ένοπλο αγώνα του ΔΣΕ.

Η εθελοντική κατάταξη των γυναικών στον ΔΣΕ άρχισε από την πρώτη κιόλας φάση της έναρξης του ένοπλου αγώνα, το καλοκαίρι του 1946. Είναι αλήθεια ότι στην περίοδο αυτή ο αριθμός τους είναι μικρός. Αυτό δεν οφείλεται μόνο στις τεράστιες δυσκολίες που συναντούσαν τότε οι αντάρτες, αλλά και επειδή πολλοί διοικητές τμημάτων θεωρούσαν τις γυναίκες σαν έναν αρνητικό παράγοντα. Αυτός ήταν ο λόγος που στην αρχή οι γυναίκες χρησιμοποιήθηκαν συνήθως σε βοηθητικές υπηρεσίες, όπως νοσοκομεία, αναρρωτήρια, επιμελτεία κλπ. Στην πορεία όμως του πολέμου τα πράγματα άλλαξαν. Η αλλαγή που συντελέστηκε ήταν άμεσα συνδεδεμένη με τις αυξανόμενες ανάγκες του αγώνα, αλλά και με την αδυναμία να συμπληρωθούν τα κενά που προκαλούσαν οι απώλειες στη σύνθεση των αντάρτικων τμημάτων. Οι παράγοντες αυτοί ανάγκασαν τους διοικητές να δέχονται γυναίκες στις μονάδες τους.

Η εξαιρετική μαχητική απόδοση των γυναικών στο πεδίο της μάχης καταξίωσε δυναμικά την παρουσία τους και τις ικανότητές τους. Απέδειξαν ότι είναι όχι μόνο καλές μαχήτριες, αλλά και ικανοί διοικητές. Από τις ανώτατες στρατιωτικές σχολές του Γενικού Αρχηγείου του ΔΣΕ αποφοίτησαν περισσότερες από 600 γυναίκες με τον βαθμό του ανθυπολοχαγού του λαϊκού μας στρατού. Γυναίκες όμως συναντούσες

παντού, σε όλα τα τμήματα, να εκπληρώνουν πολεμικές υπηρεσίες όλων των στρατιωτικών ειδικοτήτων, στο πεζικό, πυροβολικό, σαμποτέρ, μεταφορές, ανιχνευτές, ελεύθεροι σκοπευτές, καπαπίτες, νοσοκομεία, διαβιβάσεις, τραυματιοφορείς κλπ. Το συμπέρασμα που βγαίνει σε πανελλήνια κλίμακα είναι ότι ο μέσος όρος της συμμετοχής των γυναικών στο ΔΣΕ κυμαίνεται 20-21% της συνολικής δύναμης. (βλέπε τον Πρώτο τόμο, σελ. 328 «ΤΟ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ ΕΝΟΣ ΑΝΤΑΡΤΗ 1946-1949»). Το βασικό, ανάμεσα σε όλα τα άλλα, είναι ότι οι Ελληνίδες αντάρτισσες, απλές μαχήτριες και στελέχη, ήταν πραγματικά ισάξιες σε όλα με τους άνδρες, τόσο στις μάχες όσο και σε όλες τις σκληρές δοκιμασίες της αντάρτικης ζωής. Στην φωτιά της μάχης διακρίθηκαν επανειλημμένα. Έδειξαν αίσθημα ευθύνης, απaráμιλλα παραδείγματα ηρωισμού, αυτοθυσίας, καρτερικότητας και ψυχικής αντοχής.

Οι λεβέντισσες συμμαχήτριές μας ήταν επίσης εκείνες που έδιναν τη καρά και την ζωντάνια στα τμήματα. Ήταν πρώτες στο χορό, στο τραγούδι και σε κάθε ομαδική ψυχαγωγική εκδήλωση. Με τον τρόπο αυτό δημιουργούνταν στα αντάρτικα τμήματα μία κατάσταση έντονης επαναστατικής ατμόσφαιρας και υψηλής μαχτικής διάθεσης. Και όλα αυτά θύμιζαν στιγμές πολεμικής συμπεριφοράς όμοιες με εκείνες που ζούσαν τα νεσρά κλεφτόπουλα και οι αρματολοί στην επανάσταση του 1821, γεγονός που έβρισκε την έκφρασή του στο γνωστό κλέφτικο στίχο «Η αγάπη θέλει φίλημα κι ο πόλεμος τραγούδι». Τα παραδείγματα ηρωισμού που επέδειξαν οι γυναίκες του ΔΣΕ είναι πολλά. Για πράξεις εξαιρετικής ανδρείας, τόλμης, αποφασιστικότητας, αυτοθυσίας και ηρωισμού, η ΠΔΚ (Προσωρινή Δημοκρατική Κυβέρνηση) απένεμε τα πολεμικά παράσημα «Ανδρείας» και «Ηλέκτρας». Από στοιχεία του Γεν. Αρχηγείου του ΔΣΕ προκύπτει ότι απονεμήθηκαν σε αντάρτισσες 52 μετάλλια Ανδρείας και 244 παράσημα «Ηλέκτρα». Δίπλα σε όλα αυτά θεωρήσαμε σκόπιμο να παραθέσουμε, συμπληρωματικά, για το θέμα μας τις διαπιστώ-

σεις και τις εκτιμήσεις του Δημ. Ζαφειρόπουλου, υποστράτηγου του Κυβερνητικού Στρατού, στο βιβλίο του «Ο αντισυμμοριακός αγών, 1945-1949» (Αθήνα, 1956, 686 σ.). Αυτά έχουν ιδιαίτερη σημασία γιατί προέρχονται από την πένα ενός αντίπαλου στρατηγού, αντικομμουνιστή ιστοριογράφου.

«Από την όλην παρακολούθησιν της μαχητρίας - γυναικός διεπιστώθη, τόσον από της πλευράς του συμμοριτισμού όσον και των εθνικών δυνάμεων, ότι επολέμησεν αύτη με τόλμην, πείσμα, αυτοχύν και μαχητικότητα και ουδόλως υστέρησε του ανδρός. Αι γυναίκες υπερενίκησαν τον φόβον, την κούρασιν, τον ύπνον και τον πόνον. Γυναίκες, αίτινες εφοβούντο κατ' αρχάς να λάβουν το όπλον, μετ' ολίγον καιρόν επροτάθησαν δι' ηθικάς αμοιβάς.

Γυναίκες, αίτινες εις την αντιμετώπισιν της πρώτης ενέδρας υπέστησαν ψυχικόν κλονισμόν λέγουσαι «ξεποδαριάσθηκα, πέθανα, δεν έχω άλλο κουράγιο», μετ' ολίγας ημέρας απετέλεσαν το παράδειγμα τόλμης.

Διοικηταί Λόκων, οι οποίοι κατ' αρχάς δεν ήθελον γυναίκας εις τους Λόκους των, αργότερον παθάνοντο την ανάγκην αυτών, διότι συνετέλουν λόγω του ενθουσιασμού των κατά την μάχην να αυξάνουν την μαχητικότητα και την φιλοτιμίαν των ανδρών μαχητών.

Διαπιστούται συνεπώς ότι αι γυναίκες έχουν ωρισμένα βιολογικά πλεονεκτήματα έναντι του ανδρός, τα οποία τας καθιστούν ανθεκτικώτερας εις τας κακουχίας και τον πόνον.

Ο ρόλος της γυναικός δεν περιωρίσθη μόνον εις την απόδοσιν της μαχητικότητας των τμημάτων, αλλ' επεξετάθη και εις την οργάνωσιν της ζωής του μαχητού. Αι γυναίκες διωργάνωσαν την επιμελπειάν και την ευτασίαν του τμήματος και έδωσαν τον τόνον εις την ψυχαγωγίαν και την εμφάνισιν του συμμοριτίου μαχητού και ολοκλήρου του τμήματος.

Η ηγεσία των συμμοριτών ηθέλησε να προαγάγη την πολιτικήν ωριμότητα της γυναικός εκ παραλλήλου προς την μαχητικήν επίδοσίν της και προς τούτο ωργάνωσε δημοκρα-

τικές συνελεύσεις γυναικών.

Μετά την μάχην του Γράμμου του 1948 κατεδείχθη μεγάλως η συμβολή της γυναίκας εις τον αγώνα, τόσο ως μαχητριάς όσο και εις βοηθητικές υπηρεσίας, αποτέλεσμα του οποίου υπήρξεν η απόφασις να αυξηθῆ το ποσοστόν των γυναικών εις τον Δ.Σ.Ε.» (βλ. «Ο αντισυμμοριακός αγών», σσ. 36-37).

Για το ίδιο θέμα θα παραθέσουμε ένα ακόμα μικρό απόσπασμα από το βιβλίο του Δημήτρη Βλαντά «Εμφύλιος πόλεμος, 1945-1949» (Αθήνα, εκδ. «Γραμμή», 1979-1981, 2 ημιτόμοι, 310 σ. + 516 σ.). «Στην ουσία, στο ΔΣΕ απελευθερώθηκε η γυναίκα από μεσαιωνικές δεισιδαιμονίες στις σχέσεις της με τον άνδρα, εξαφανίστηκε το αίσθημα της μοιραίας υποταγής, επιβλήθηκε σαν ισότιμη με τον άνδρα. Στο τέλος του αγώνα, οι μαχητές και οι μαχήτριες του ΔΣΕ έφησαν παραδειγματικές οικογένειες, ακριβώς εξαιτίας της ισοτιμίας τους» (βλ. 1ος ημιτόμος, σ. 299).

2. Οι τέσσερις πρώτες γυναίκες αξιωματικοί του ΔΣΕ - σύμβολα του επαναστατικού μας αγώνα.

Το Γενικό Αρχηγείο του ΔΣΕ από τις πρώτες μέρες της ίδρυσής του ασχολήθηκε με την επίλυση του προβλήματος των στελεχών για τις ανάγκες του καινούργιου λαϊκού επαναστατικού μας στρατού. Ανέθεσε σε έμπιστους, στρατιωτικά έμπειρους και καταρτισμένους διοικητές να διαμορφώσουν καινούργια στελέχη. Γνώριζε ότι για την επίλυση αυτού του τόσο σοβαρού ζητήματος έπρεπε να στηριχθεί στις δικές του εσωτερικές δυνάμεις, να διαπλάσει αξιωματικούς από την ίδια τη βάση, αναδεικνύοντας τους πιο πιστούς, ικανούς και τολμηρούς αγωνιστές από τις γραμμές των ίδιων των μαχητών. Στην εκπλήρωση αυτού του καθήκοντος απέβλεπε η δημιουργία μιας σειράς διαφόρων στρατιωτικών σχολών, υπαξιωματικών και αξιωματικών. Κεντρικό και ανώτατο στρατιωτικό εκπαιδευτικό ίδρυμα του ΔΣΕ ήταν η ΣΑΓΑ (Σχολή Αξιωματικών Γενικού Αρχηγείου).

Βασικό κριτήριο επιλογής των υποψηφίων αξιωματικών, ανδρών και γυναικών, προκειμένου να σταλούν στη ΣΑΓΑ, ήταν οι πράξεις τους ως αγωνιστές, η στάση τους, η διαγωγή τους, το ήθος τους και πάνω απ' όλα η προσωπική παλικαριά στις καθημερινές δοκιμασίες και ιδιαίτερα στις μάχες. Σε όλες τις σειρές της ΣΑΓΑ συμμετείχαν και γυναίκες. Στην αρχή ο αριθμός ήταν μικρός.

Στην πορεία όμως του αγώνα το ποσοστό αυτό βαθμιαία αυξανόταν, γεγονός που αντικατόπτριζε την αυξητική τάση της προσχώρησης των γυναικών στον ΔΣΕ. Στην Α' Σειρά της ΣΑΓΑ εισήχθησαν τέσσερις γυναίκες, οι οποίες και αποφοίτησαν με τον βαθμό του ανθυπολοχαγού πεζικού του ΔΣΕ. Αυτές είναι η Βασιλική Χατζή-Γιαννούλη από το Νεστόριο Καστοριάς, η Αφροδίτη Τουβαλίδου από το Νεστόριο Καστοριάς, η Μαίρη Καζατζίδου από τον Κόμανο της Πτολεμαΐδας, και η Φρόσω Κουτουζά από την Καλλιθέα Κατερίνης.

Και οι τέσσερις, λεβέ-

Στο Σ.Δ. του Γενικού Αρχηγείου του ΔΣΕ στα ελεύθερα βουνά των Αγράφων, Ιούλης 1947. Όρθιοι από αριστερά: Μπάρμπα-Αλέξης, επιμελητής του Γενικού Αρχηγείου, Θεόφιλος Θεοφυλακτίδης, μαθητής της Α' σειράς της ΣΑΓΑ, Θωμάς Γκόκος, σύνδεσμος του Μάρκου Βαφειάδη, Διονύσης Γκουγκούσης (Καραντάου), Διοικητής της ΣΑΓΑ, Κωνσταντίνος Δημήτριος (Έκτορας), ΠΕ της ΣΑΓΑ. Καθιστοί από αριστερά: Δουβαλίδου Αφροδίτη, μαθήτρια της ΣΑΓΑ, απ' το Νεστόριο Καστοριάς, Χατζή Βασιλική, μαθήτρια της ΣΑΓΑ, από το Νεστόριο Καστοριάς, Καζατζίδου Μαίρη, μαθήτρια της ΣΑΓΑ από το Κόμανο Πτολεμαΐδας.

ντισσες νεαρές αγωνίστριες, ήταν πρώην μαχήτριες του ΕΛΑΣ και από τις πρώτες αντάρτισσες που πήγαν από το 1946 εθελοντικά στον ΔΣΕ. Είναι οι πρώτες νεαρές κοπέλες ανθυπολοχαγοί που σπούδασαν σε δική μας Στρατιωτική Σχολή. Αποτέλεσαν τα πρώτα σύμβολα των γυναικείων στρατιωτικών στελεχών, λαϊκών διοικητών του καινούργιου λαϊκού-επαναστατικού μας στρατού. Ήταν σαν τα πρώτα κελιδόνια που ήρθαν να μας φέρουν την άνοιξη, όπως εκφράστηκε αργότερα ο διοικητής της 107 Ταξιαρχίας Ηλίας Ρούνης (Μπαρμπα-Λιάς). Μετά την αποφοίτησή τους στάλθηκαν στα μάχιμα τμήματα ως διοικητές διμοιριών. Η μετέπειτα διοικητική και πολεμική τους σταδιοδρομία χαρακτηρίζεται από μία σειρά λαμπρές στρατιωτικές επιτυχίες και δραστηριότητες.

Είχα την τύχη να τις γνωρίσω και προσωπικά όταν την άνοιξη του 1947 και οι τέσσερις βρίσκονταν στην περιοχή των Αγραφών ως μαθήτριες της Α' Σειράς της ΣΑΓΑ. Το περιστατικό της πρώτης συνάντησής μου με μία από αυτές παρουσιάζει ενδιαφέρον για τον τρόπο που συνέβη και θα προσπαθήσω να το περιγράψω συνοπτικά.

Είναι 29 Μαρτίου 1947 και βρίσκομαι στη Μούχα των Αγραφών, που εκεί τότε ήταν η έδρα του Αρχηγείου Θεσσαλίας (ΑΘ). Δύο ημέρες είχαν περάσει από την επιστροφή μου από το Αρχηγείο Όθρης όπου είχα πάει με αποστολή του ΑΘ. Ο διμοιρίτης Ευ. Καπελάς με ειδοποιεί να παρουσιαστώ στον Παύλο Τομπουλίδη, επιτελάρχη του ΑΘ. Παρουσιάζομαι στον επιτελάρχη, με τον οποίο ήμασταν αρκετά γνώριμοι, εφόσον δεν ήταν η πρώτη φορά που μου ανέθετε παρόμοιες αποστολές. Με υποδέχθηκε με το «καλώς τον Δημητράκη» και μου ανακοίνωσε περίπου τα παρακάτω: «Η διοίκηση του ΑΘ, που σε γνωρίζει πολύ καλά, αποφάσισε να σου αναθέσει μία καινούργια και εξαιρετικά σοβαρή αποστολή. Θα πάρεις την αποστολή από τον επιτελάρχη του Γενικού Αρχηγείου Γεράσιμο Μαλτέζο (Τζουμερκιώτη)». Πρόσθεσε ακόμα ότι αυτή

τη φορά θα έχω την ευκαιρία να γνωριστώ με τον Αρχηγό του ΔΣΕ Στρατηγό Μάρκο. Μου έδωσε ένα σημείωμα και μαζί με τον συναγωνιστή Αποστόλη Παπαγεωργίου φύγαμε για το Κουτσοπάπουλο όπου ήταν ο ΣΔ του ΓΑ.

Στο δρόμο μας προς το ΓΑ μιλούσαμε συχνά με τον Αποστόλη για την μεγάλη χαρά που νιώθαμε επειδή θα βλέπαμε τον Στρατηγό Μάρκο, του οποίου τότε το όνομα ήταν πολύ δημοφιλές στους αντάρτες. Για να φθάσουμε στο ΣΔ του ΓΑ χρειάστηκε να περάσουμε δύο φορές από έλεγχο, μία φορά από το φυλάκιο του Λόχου Ασφαλείας και τη δεύτερη φορά από την προσωπική φρουρά του Στρατηγού Μάρκου. Αυτές οι διαδικασίες μας φάνηκαν παράξενες και ακατανόητες. Φθάσαμε τελικά στο αντίσκηνο του επιτελάρχη, που ήταν σκοραωμένο και καμουφλαρισμένο μέσα στο δάσος. Παραδώσαμε το σημείωμα και φάνηκε ότι μας περίμενε. Μας εξηγεί το είδος της αποστολής που αναλαμβάναμε. Έπρεπε να μεταφέρουμε στο Αρχηγείο Ρούμελης ορισμένα εμπιστευτικά έγγραφα του ΓΑ που προοριζοταν για τον Γιώργη Βοντίτσο (Γούσια). Μας έδωσε διάφορες άλλες κατατοπιστικές πληροφορίες για το πώς θα φθάναμε στον προορισμό μας. Μας είπε να πάμε να πάρουμε συσσίτιο και να επιστρέψουμε πάλι εκεί. Όταν όμως επιστρέψαμε ο επιτελάρχης έλειπε από το αντίσκηνό του. Περιμέναμε αρκετή ώρα εκεί, αλλά αφού ο επιτελάρχης δεν εμφανιζόταν, τράβηξα τότε μόνος μου, αφηρημένα και απερίσκεπτα, προς το επόμενο αντίσκηνο που βρισκόταν εκεί κοντά, χωρίς βέβαια να γνωρίζω ότι σ' αυτό βρισκόταν ο Στρατηγός Μάρκος. Καθώς βάδιζα σε ένα μονοπατάκι ανάμεσα στα δένδρα, δεν παρατήρησα μία αντάρτισσα που ήταν φρουρός και ανήκε στην προσωπική ασφάλεια του Στρατηγού Μάρκου. Είχα πλησιάσει ανέμελος σε μία απόσταση 20 περίπου μέτρα από το αντίσκηνο. Η αντάρτισσα που στεκόταν εκεί, χωρίς καμία λέξη ή προειδοποίηση προτάσσει το όπλο της και μου φράσσει το δρόμο. Τότε μονάχα αντιλήφθηκα ότι έχω να κάνω με φρουρά, ότι δεν επιτρεπόταν να προχωρήσω

περισσότερο, ότι έκανα κάποια παράβαση που έφτασα μέχρι εδώ χωρίς άδεια. Ξαφνιάστηκα από το απρόοπτο αυτό περιστατικό, κόπηκε για λίγο η φωνή μου, σαν να ιδρώσα και κοκκίνισα για τα καλά. Έστρεψα το βλέμμα μου κατάματα στο πρόσωπο που με κρατούσε ακινητοποιημένο. Μπροστά μου τότε στέκεται μία νεαρή, πολύ όμορφη και ροδοκόκκινη αντάρτισσα. Ο κότσος των μαλλιών της εξέχει λίγο πιο πίσω από το δίκωχο, είναι προσεκτικά φτιαγμένος και μαζεμένος, ενώ το σήμα του ΔΣΕ είναι καλογουαλισμένο και έλκει την προσοχή. Εδώ πρόκειται για μια ιδανική παραστατική εικόνα Ελληνίδας μαχήτριας του ΔΣΕ. Φορούσε καινούργια εγγλέζικα στρατιωτικά ρούχα, ήταν πεντακάθαρα ντυμένη και περιποιημένη, με στάση σοβαρή, περήφανη κι ασάλευτη. Φορούσε το δίκωχο, όπως συχνά συνέβαινε, λίγο στραβά, αλλά το πιο εντυπωσιακό απ' όλα είναι πως γιακάς, παντελόνι και χιτώνιο ήταν σιδερωμένα. Όχι βέβαια με το γνωστό σίδερο, αλλά με τον τρόπο που συχνά χρησιμοποιούσαν οι αντάρτες στα βουνά για να δώσουν τσάκιση στα ρούχα τους: Τοποθετούσαν το βράδυ πριν κοιμηθούν τα ρούχα τους προσεκτικά διπλωμένα κάτω από το οποιοδήποτε είδος στρώματος χρησιμοποιούσαν.

Ήταν η μία από τις τέσσερις μαθήτριες της Α' Σειράς της ΣΑΓΑ του ΔΣΕ, που ανήκε τώρα στην προσωπική φρουρά του Μάρκου και εκπλήρωνε καθήκοντα σκοπού.

Αργότερα, με την ιδιότητα του συνδέσμου των Αρχηγείων Ρούμελης και Θεσσαλίας επισκεπτόμουν συχνά τη διοίκηση του Γεν. Αρχηγείου στα γνωστά στέκια του στα Λουτρά Σμοκόβου, Βουλγάρα, Βράχα κ.α. και έτσι μου δόθηκε η ευκαιρία να γνωρίσω και προσωπικά και τις τέσσερις αυτές λεβέντισσες. Έτυχε μάλιστα να πάρω μέρος μαζί τους το 1947 σε διάφορες ομαδικές ψυχαγωγικές εκδηλώσεις. Ωστόσο, εξαιτίας της γνωστής χωριάτικης αγαθότητας που με διέκρινε, δεν βρήκα την τόλμη ή το θάρρος να τις ρωτήσω και να εξακριβώσω ποια από αυτές ήταν εκείνη, που με εξανάγκασε να σταθώ ενώπιόν της προσοχή και να γίνω κατακόκκινος.

Δύο από αυτές τις ανθυπολοχαγούς της Α' Σειράς της ΣΑΓΑ έπεσαν αργότερα στα πεδία των μαχών. Η Αφροδίτη Τουβαλίδου έπεσε στο Μπίκοβικ στις 11/11/1948. Ένα διάταγμα της ΠΔΚ με ημερομηνία 13/12/1948 την προήγαγε σε Ταγματάρχη, τιμημένη νεκρή. Η Μαίρη Καζατζίδου έπεσε στο Λέσιτς (Βίτσι) στις 11/8/1949. Ταγματάρχης κι αυτή, τιμημένη νεκρή του ΔΣΕ.

Οι άλλες δύο, η Βασιλική Χατζή-Γιαννούλη και η Φρόσω Κουτουζά διασώθηκαν. Η πρώτη διαμένει στην Αθήνα και η δεύτερη στη Βέροια. Συνεχίζουμε και σήμερα να διατηρούμε μία επαφή, έστω και σε αραιά χρονικά διαστήματα.

3. Οι μαθήτριες της Β' Σειράς παίρνουν την σκυτάλη των τεσσάρων της Α' σειράς.

Στην επόμενη Β' Σειρά της ΣΑΓΑ στάλθηκαν να φοιτήσουν 27 νέες μαθήτριες οι οποίες αποτελούσαν μία ξεχωριστή διμοιρία γυναικών. Διμοιρίτης και εκπαιδευτής τους ήταν η Βασιλική Χατζή, η οποία αποφοίτησε, όπως είδαμε, από την Α' Σειρά. Αυτές ήταν συμμαθήτριές μου γιατί ανήκα κι εγώ σ' αυτήν την Σειρά. Παραθέτω τα ονόματά τους: 1) Ιωαννίδου

Χατζή Βασιλική, εκπαιδευτής.
Διοικητής Διμοιρίας γυναικών
της Β' Σειράς τη ΣΑΓΑ

Παραθοπούλου Νούλη.
Υπ'αγός του ΔΣΕ.

Κουρτσανοπούλου Ανδρομάχη.
Υπηγός του ΔΣΕ.

Μάγκου Άννα, απ' τη Λεύκη Καστο-
ριάς. Αποφοίτησε απ' την Β' Σειρά
της ΣΑΓΑ. Διοικήτριάς διμοιρίας.

Ελισάβετ 2) Ζήκου Ευγενία 3)
Παπαδοπούλου Νούλη 4)
Κουρτσανοπούλου Ανδρομά-
χη 5) Νικολαΐδου Ελένη 6)
Μάγκου Άννα 7) Σκόρνου
Θεοδώρα 8) Κυράτσου Μερό-
πη 9) Τσατσαρίδου Κίτσα 10)
Σχοινά Βούλα 11) Αθανασιά-
δου Μαρία 12) Μιχαηλίδου
Αθηνά 13) Καλαϊτζίδου Ελισά-
βετ 14) Βλάχου Περιστέρα 15)
Μούτσιου Ελένη 16) Ασμανί-
δου Αγαθή 17) Στολτίδου
Μαρία 18) Νικολαΐδου Μαρία
19) Τσανίκα Αρετή 20) Δουβα-
λίδου Ελένη 21) Νεοχωρίτου

Κατακαρίδου Ελισάβετ.
Υπηγός του ΔΣΕ.

Μελπομένη 22) Κανονίδου Πολυξένη 23) Ντίγκου Νίκη 24) Παπούρα Αντιγόνη 25) Μάρκου Αρχόντω 26) Τασιμονοπούλου Ανάστα 27) Κατακαρίδου Ελισάβετ.

Από τους 334 αγωνιστές που αποφοίτησαν από την Β' Σειρά οι γυναίκες είναι 27 και αντιπροσωπεύουν το 8%. Στις επόμενες, τέσσερις σειρές της ΣΑΓΑ το ποσοστό των γυναικών αυξάνει αισθητά. Η γενική εικόνα που έχουμε δείχνει ότι σε σύνολο 2.800 περίπου αγωνιστών που φοίτησαν και στις έξι σειρές της ΣΑΓΑ και στις δύο Σειρές του ΚΓΑΝΕ, οι γυναίκες είναι περίπου 600, δηλαδή ποσοστό 22%.

4. Οι ατρόμητες μαχήτριες των σαμποταριστικών σχηματισμών.

Η ένταξη των γυναικών στους λόχους και τα τάγματα των σαμποτέρ του ΔΣΕ άρχισε την άνοιξη του 1948. Το ποσοστό συμμετοχής τους σε αυτούς τους ειδικούς στρατιωτικούς σχηματισμούς ήταν πολύ μικρό και κυμαινόταν συνήθως στο 5-6% της συνολικής δύναμης του κάθε τμήματος. Πρόκειται για μία αναλογία, που συνήθως σήμαινε μία και μόνο μαχήτρια στο τμήμα, αν και δεν αποτελούσε κανόνα μια τέτοια κατανομή.

Ο πρώτος μεγάλος στρατιωτικός σχηματισμός αυτού του όπλου ήταν η Διλοχία Σαμποτέρ, με διοικητή τον ταγματάρχη Μενέλαο Τυπάδη, αξιωματικό Μηχανικού του αστικού στρατού, απόφοιτο της Σχολής Ευελπίδων. Η Διλοχία υπαγόταν απευθείας στην Διοίκηση της 670 Μονάδας. Αριθμούσε 215 άτομα όταν συγκροτήθηκε τον Μάη 1948 στην Οξυά του Γράμμου. Οι γυναίκες ήταν ένδεκα (11), δηλαδή ποσοστό 5,1%. Ίδιο είναι περίπου το ποσοστό και στους υπόλοιπους σαμποταριστικούς σχηματισμούς που συγκροτήθηκαν αργότερα, όπως οι διλοχίες του Πλάτανου, Μπότσαρη, Μπάρμπα, το τάγμα Κουλιαλή και η Ταξιαρχία του Αντώνη Βρατσάνου. Το μικρό ποσοστό της γυναικείας ένταξης στα τμήματα σαμποτέρ δεν είναι φυσικά ανεξήγητο. Σχετίζεται άμεσα με τις τεράστιες δυσκολίες της σύνθετης ιδιομορφίας και των πολύπλοκων

μορφών που χαρακτηρίζουν την διεξαγωγή της σαμποταριστικής δράσης και του ναρκοπολέμου. Οφείλεται επίσης στην απαίτηση για υψηλή τεχνική κατάρτιση του προσωπικού και στο γεγονός ότι η πρόκληση δολιοφθορών συνεπάγεται ιδιαίτερη τόλμη και αποφασιστικότητα, παράτολμα και πολύ επικίνδυνα εγχειρήματα.

5. Οι σαμποτέρ της 670 Μονάδας προέρχονται από την γενιά της ΕΠΟΝ και των Αετόπουλων.

Στο μεγαλύτερο της μέρος η σύνθεση του προσωπικού της νεοσυγκροτημένης Διλοχίας της 670 Μονάδας αποτελέστηκε από νεαρούς μαχητές και μαχήτριες, που μόλις πριν λίγο καιρό είχαν έρθει στον χώρο του Γράμμου. Προέρχονταν από τη Νότια Ελλάδα και έφθασαν ύστερα από μία σχεδόν τρίμηνη, απίστευτα δύσκολη δοκιμασία. Πρόκειται για τη γνωστή ιστορία της φάλαγγας των αόπλων της Ρούμελης. Γι' αυτό ακριβώς και η συγκρότηση της Διλοχίας χαρακτηρίζεται από ορισμένες ιδιομορφίες που σπάνια συναντά κανείς σε άλλα τμήματα. Οι βασικότερες από αυτές είναι οι εξής: α) Η ηλικιακή σύνθεση του 75% του προσωπικού ήταν μόλις 16-19 ετών, δηλαδή πολύ νεαροί μαχητές και μαχήτριες. β) Όλοι τους προέρχονταν από την ΕΠΟΝ και τα Αετόπουλα, γ) Δεν είχαν καμία στρατιωτική εκπαίδευση και ήταν εντελώς άκαπνοι από πόλεμο. Σε αυτή την κατάσταση συναντήσαμε το τμήμα όταν στις 16 Μάρτ 1948 εγώ μαζί με άλλους έξι (6) απόφοιτους ανθυπολοχαγούς της ΣΑΓΑ ήρθαμε με αποστολή να αναλάβουμε διοικητές και εκπαιδευτές διμοιριών της Διλοχίας.

6. Λίγα λόγια για το επίμαχο θέμα της ειδικής τεχνικής κατάρτισης των σαμποταριστών.

Αναφέραμε ότι ο ναρκοπόλεμος και ο πόλεμος δολιοφθοράς έχουν πολυμορφία και πολυπλοκότητα και γι' αυτό η διεξαγωγή τους μπορεί να πραγματοποιηθεί μόνο από ένα

στρατιωτικό προσωπικό καλά εξοπλισμένο με ειδικές τεχνικές γνώσεις. Το Γεν. Αρχηγείο του ΔΣΕ είχε έγκαιρα προνοήσει και είχε λάβει όλα τα αναγκαία μέτρα προκειμένου να εξασφαλιστούν στην ελεύθερη περιοχή της Ελλάδας υποδομές παροχής επαρκούς ειδικής τεχνικής εκπαίδευσης στους αξιωματικούς και υπαξιωματικούς των σαμποταριστικών σχηματισμών. Στη συντριπτική τους πλειοψηφία οι αξιωματικοί και υπαξιωματικοί εκπαιδεύτηκαν στις τεχνικές σχολές μηχανικού (σαμποτέρ) του ΔΣΕ, ενώ οι μαχητές περνούσαν από μία σύντομη αντίστοιχη διδασκαλία και εκπαίδευση στα έμπεδα. Διπλός ήταν ο προσανατολισμός της εκπαίδευσης των μαχητών στα έμπεδα. Περιλάμβανε την απόκτηση στρατιωτικών γνώσεων και την εμπέδωση της πολεμικής τέχνης, όπως ακριβώς συνέβαινε με όλους τους μαχητές πεζικού και συμπληρωνόταν από ένα σύνθετο σκέλος διδασκαλίας τεχνικών γνώσεων και εφαρμογών. Το σχέδιο των θεμάτων επεξεργαζόταν στις λεπτομέρειές του η Γενική Διεύθυνση Μηχανικού του Γεν. Αρχηγείου με επικεφαλής τον Αντώνη Βρατσάνο και περιλάμβανε, ενδεικτικά, την παρακάτω θεματολογία:

- Τα βασικά χαρακτηριστικά των εκρηκτικών υλών. Είδη δυναμιτών.

- Πυροδοτικά μέσα (παντοειδή φυτίλια, κοινά και ακαριαία καπούλια, εναύσματα κλπ.)

- Ηλεκτρικά μέσα μετάδοσης με κυκλώματα αγωγών που πυροδοτούνται εξ αποστάσεως με τη βοήθεια ηλεκτρικής πηγής.

- Σύγχρονοι πυροδοτικοί μηχανισμοί, παγίδες διαφόρων τύπων, επιβραδυντικοί και ωρολογιακοί μηχανισμοί.

- Γνωριμία με τις κάθε λογής νάρκες και χρησιμοποίησή τους (αντιαρματικές, κατά προσωπικού κλπ.). Διάφοροι τύποι λειτουργίας των νερκών (πίεση, έλξη, ανύψωση κλπ).

- Στοιχειώδεις γνώσεις καταστροφής σημαντικών τεχνικών έργων και κατασκευών.

- Εκτόξευση αντιαρματικής γροθιάς (πάντζερ) και αυτοσχέ-

διων «σταυρών» συνδεδεμένων με εκρηκτικές ύλες για την ανατίναξη των εχθρικών συρματοπλεγμάτων.

Αυτή η τόσο συνοπτική απαρίθμηση είναι αρκετή για να υπογραμμίσει ότι τα εντελώς ανίδια και ανειδίκευτα νεαρά αγροτόπαιδα, αγόρια και κορίτσια, με γραμματικές γνώσεις αποφοίτων δημοτικού σχολείου και συχνά όχι όλοι, καλούνταν τώρα να αφομοιώσουν ένα πολύπλοκο στο περιεχόμενό του στρατιωτικό πρόγραμμα ειδικευμένης στρατιωτικής κατάρτισης και μάλιστα σε σύντομο χρονικό διάστημα. Επιπλέον, το σοβαρό αυτό καθήκον προβλεπόταν να πραγματοποιηθεί όχι σε κάποια κατάλληλα διαμορφωμένα έμπεδα ή στρατόπεδα, αλλά στην ύπαιθρο, στις πλαγιές των ελεύθερων βουνών, με εξαιρετικά πενιχρές δυνατότητες επισιτισμού. Η ημερήσια διατροφή ήταν 200 δράμια μπομπότα, συνοδευόμενη από διάφορα νεροζούμια που πολύ συχνά παρασκευάζονταν χωρίς λάδι και αλάτι. Και όμως η αδάμαστη αγροτική επαναστατική γενιά, ηλικίας 16-19 ετών, δεν πτοήθηκε. Ανταποκρίθηκε με αποφασιστικότητα και σιδερένια πειθαρσία, μεγάλο πάθος και απεριόριστη φιλεργία. Φιλοδοξία της ήταν να σημειώνει επιτυχίες και ικανοποιητικά αποτελέσματα όσο το δυνατόν ταχύτερα, να κατακτήσει τα μυστικά της πολεμικής τέχνης, να αφομοιώσει την ειδική τεχνογνωσία. Και το θαύμα δεν άργησε να γίνει. Αποδείχθηκε έμπρακτα ότι οι νεαρές μαχήτριες των τμημάτων μας σε τίποτα δεν υστερούσαν από τους άνδρες καθόσον αφορά στην αφομοίωση της διδασκόμενης ύλης και στο ξεπέρασμα των δυσκολιών στις πολύπλοκες τεχνικές διαδικασίες. Εκδηλώθηκε και επιβλήθηκε το πρακτικό, δημιουργικό και εφευρετικό μυαλό του λεγόμενου «ασθενούς»(!) φύλου.

Οι μαχητές των σαμποταριστικών σχηματισμών, άνδρες και γυναίκες, εξοπλισμένοι με τα τόσο σημαντικά προσόντα μιας ολόπλευρης ειδικής πολεμικής εκπαίδευσης, σε συνδυασμό με την τόλμη και την αποφασιστικότητα που τους διέκρινε, κατάφερναν να έχουν υψηλές επιδόσεις στην πολεμική τους

δράση. Έγιναν ο τρόμος και ο εφιάλτης του αντίπαλου στρατού. Έκαναν την εμφάνισή τους εκεί που ο εχθρός δεν τους περίμενε. Οι σαμποταριστές μας βέβαια γνώριζαν πολύ καλά ότι σε κάθε βήμα και σε κάθε ενέργεια πρέπει να είναι εξαιρετικά προσεκτικοί στο χειρισμό και τη χρησιμοποίηση των εκρηκτικών υλών και των πυροτεχνικών μέσων. Ήξεραν όλοι τους ότι οι μπουρλοτιέρηδες δεν έχουν το περιθώριο και το δικαίωμα να κάνουν δεύτερο λάθος. Γιατί όταν αυτό συνέβαινε ήταν και το τελευταίο, το μοιραίο.

7. Το τμήμα με το μεγάλο ποσοστό ηρώων γυναικών.

Η Προσωρινή Δημοκρατική Κυβέρνηση (ΠΔΚ) καθιέρωσε με διάταγμά της την απονομή του παράσημου ΗΛΕΚΤΡΑ στις μαχήτριες και τα γυναικεία στελέχη του ΔΣΕ που διακρίνονταν για πράξεις εξαιρετικής ανδρείας, τόλμης, αποφασιστικότητας, αυτοθυσίας και ηρωισμού. Όπως είπαμε, στη Διλοχία Σαμποτιέρ υπηρετούσαν 11 γυναίκες. Παραθέτουμε τα ονόματά τους: 1)

Λουκουπούλου Ελένη
απ' την Υπάτη Φθιώτιδας.

Ρίζου Αγορή, απ' την Μοσχοκαρυά
Φθιώτιδας. Τιμήθηκε με το παρά-
σημο ΗΛΕΚΤΡΑ.

Σάββα Λελοúδου, απ' τη Μοσκοκαρυά Φθιώτιδας. Τιμήθηκε με το παράσημο ΗΛΕΚΤΡΑ.

Στεργιοπούλου - Τσεκούρα Ολυμπία, απ' το Αργυροχώρι Φθιώτιδας. Τιμήθηκε με το παράσημο ΗΛΕΚΤΡΑ.

Αργυροπούλου Ολυμπία από το Τρίγωνο Φλώρινας. Έπεσε στις 12/8/1948 στην Οξυά του Γρόμμου. 2) Γκελίνα Ελένη από την Τριανταφυλλιά Φλώρινας. 3) Ζαφειρίου Ειρήνη από το Τριπόταμο Καστοριάς, ανθυπολοχαγός του ΔΣΕ, ΠΕ διμοιρίας. Τιμήθηκε με το παράσημο «Ηλέκτρα». Έπεσε το Μάη 1949 στο Ξυνό Νερό Φλώρινας. 4) Καλιτσά Ρωξάνη από το Κλειτσό Ευρυτανίας, επιλοχίας του ΔΣΕ. Τιμήθηκε

Πλασταρά Ελένη, απ' τη Δρυμώνα Αλμυρού.

με το παράσημο «Ηλέκτρα». 5) Λουκοπούλου Ελένη από την Υπάτη Φθιώτιδας, επιλοχίας του ΔΣΕ. 6) Μαρκοπούλου Αθανασία από την Τριανταφυλλιά Φλώρινας, νοσοκόμα, επιλοχίας του ΔΣΕ. 7) Παλασίνη Αθανασία. 8) Πλασταρά Ελένη από τη Δρυμώνα Αλμυρού (Μαγνησία). 9) Ρίζου Αγορή

από τη Μοσκοκαρυά Φθιώτιδας, επιλοχίας του ΔΣΕ. Τιμήθηκε με το παράσημο «Ηλέκτρα». 10) Σάββα Λελούδου από τη Μοσκοκαρυά Φθιώτιδας, επιλοχίας του ΔΣΕ. Τιμήθηκε με το παράσημο «Ηλέκτρα». Έπεσε στις 25/6/1949 στο Ελάφι Γρεβενών. 11) Στεριοπούλου Ολυμπία από το Αργυροχώρι Υπάτης, επιλοχίας του ΔΣΕ. Τιμήθηκε με το παράσημο «Ηλέκτρα».

Τα στοιχεία που παραθέτουμε δείχνουν ότι οι πέντε από τις ένδεκα μαχήτριες της διλοχίας μας τιμήθηκαν με το ανώτερο πολεμικό παράσημο του ΔΣΕ για τις γυναίκες. Πρόκειται για έναν πολύ υψηλό δείκτη πολεμικής διάκρισης που προσεγγίζει το 50% της συνολικής δύναμης των γυναικών στη Διλοχία μας. Η μία στις δύο γυναίκες του τμήματός μας έχουν παρασημοφορηθεί. Ένας τόσο υψηλός δείκτης παρασημοφόρησης αποτελούσε σπάνιο φαινόμενο για τα μεγάλα τμήματα του ΔΣΕ. Δεν είναι καθόλου απίθανο να αποτελεί και τον μοναδικό. Αξίζει, παρεμπιπτόντως, να συμπληρώσουμε ότι οι τέσσερις από τις πέντε παρασημοφορημένες μαχήτριες ανήκαν στη διμοιρία μου. Η Ειρήνη Ζαφειρίου ήταν ΠΕ της διμοιρίας, ενώ η Αγορή Ρίζου, η Σάββα Λελούδου και η Ολυμπία Στεριοπούλου ανήκαν σε μία από τις τρεις ομάδες της διμοιρίας μου.

Στην πραγματικότητα ήταν μικρός ο αριθμός των γυναικών που υπηρετούσαν στο τμήμα μας. Είναι όμως γεγονός ότι αυτές οι μαχήτριες διέθεταν μεγάλα αποθέματα ψυχικής δύναμης και επανειλημμένα διακρίθηκαν για την πολεμική τους απόδοση στο πεδίο της μάχης, για την ανθεκτικότητα στον πόνο, τις πρωτοφανείς κακουχίες και τις απίστευτες δοκιμασίες της αντάρτικης ζωής. Και ήταν επίσης εκείνες που πρωτοστατούσαν και έφερναν την ζωντάνια και τον ενθουσιασμό στο τμήμα μας. Ήταν παντού και πάντοτε μπροστά, λεβέντισσες ηρώιδες, πραγματικές αδελφές για όλους μας.

8. Ο ηρωισμός και η ανθεκτικότητα των μαχητριών μας αποτελεί παράδειγμα για μίμηση.

Στα σχολικά μας χρόνια μαθαίναμε από τους δασκάλους μας

και από τα βιβλία για τα λαμπρά κατορθώματα των γυναικών που πήραν μέρος στην Επανάσταση του 1821. Θαυμάζαμε εκείνες τις Ελληνίδες πατριώτισσες, όπως ήταν η Μπουμπουλίνα, η Τζαβέλαινα και τόσες άλλες. Ο ιδιαίτερος ρόλος που έπαιξαν οι Σουλιώτισσες έμεινε χαραγμένος στη μνήμη μας, όταν με το καριοφίλι από κάποιο πέτρινο μετερίζι ή με το γιαταγάνι στο χέρι πολεμούσαν στην πρώτη γραμμή, ισάξιες με τους φουστανελοφόρους άνδρες. Οι μορφές αυτών των γυναικών αγωνιστριών του 1821 αποσπούσαν δίκαια τον θαυμασμό μας γιατί πραγματοποιούσαν κάτι πρωτότυπο, πολύ εξαιρετικό, ασυνήθιστο και ίσως απίστευτο. Θεωρούσαμε ότι αποτελούν μία ιδιαίτερη ανθρώπινη ύπαρξη, ότι κατέχουν μέσα τους θεϊκή δύναμη.

Η κοσμογόνα ελληνική γη φαίνεται πως ποτέ δεν έπαψε να βγάζει από τα σπλάχνα της ηρωικές μορφές. Ζωντανή επανάληψη του επαναστατικού μεγαλείου των προγόνων του 1821 είναι και ο τρίχρονος αξιοθαύμαστος αγώνας του ΔΣΕ που έγραψε το έπος του Γράμμου-Βίτσι. Εφόσον κάνουμε λόγο για την Διλοχία Σαμποτέρ, έχει ιδιαίτερη σημασία και ενδιαφέρον να περιγράψουμε την κατάσταση και την γενική εικόνα που παρουσίαζε αυτό το τμήμα την ημέρα που είχα την πρώτη συνάντηση και γνωριμία μαζί του.

Ας πάρουμε όμως τα πράγματα από την αρχή. Στις αρχές του Μάη 1948, μία ομάδα αποφοίτων ανθυπολοχαγών της ΣΑΓΑ Πεζικού και της Σχολής Μηχανικού, εφοδιασμένοι με ειδικό Φύλλο Πορείας από τη Διεύθυνση Μηχανικού του Γεν. Αρχηγείου του ΔΣΕ ξεκίνησε από το Βίτσι για τον Γράμμο, με προορισμό να ενταχθεί και να στελεχωθεί τη Διλοχία Σαμποτέρ που μόλις είχε ιδρυθεί. Η ομάδα αποτελούνταν από τους παρακάτω: Κατσής Δημήτρης από την Κτιμένη Καρδίτσας, Ραγιάς Γιώργος από το Βυθό Κοζάνης, Πάνος Θανάσης από το Βατοχώρι Καστοριάς, Παπαθεοδώρου Αποστόλης από το Περιβόλι Δομοκού, Τζιμάρας Βασίλης από το Λεοντάρι Καρδίτσας, Φορτσάλας Ευριπίδης από το Μονόπυλο Καστοριάς, Φελεκίδης Γιάννης από την Ποντοκώμη Κοζάνης. Στις 16 Μην φθάσαμε στην Οξυά Γράμμου που ήταν ο ΣΔ της Διλοχίας

και παρουσιασθήκαμε στον διοικητή Μενέλαο Τυπάδη. Με διαταγή του τοποθετηθήκαμε όλοι μας διοικητές δημοριών. Όπως έχουμε ήδη αναφέρει, το τμήμα αποτελέστηκε στο μεγαλύτερο μέρος του από πολύ νεαρούς μαχητές και μαχήτριες που είχαν φθάσει πρόσφατα στο Γράμμο με την ηρωική πορεία των αόπλων της Ρούμελης. Προέρχονταν όλοι τους από φτωχές αγροτικές οικογένειες, από χωριά της Ρούμελης και της Θεσσαλίας. Ανεκπαιδευτοί στο σύνολό τους και άκαπνοι στον πόλεμο. Όταν μπήκαμε στον καταυλισμό διαπιστώσαμε μία έντονη κινητικότητα, που θύμιζε την γνώριμη εικόνα που έχουν τα τμήματα κατά την επιστροφή τους ύστερα από μακρινές και κοπιαστικές πορείες. Η γενική καθαριότητα του προσωπικού και των ατομικών ειδών ήταν το κύριο μέλημά τους. Άλλοι ήταν γυμνοί από τη μέση και πάνω και περίμεναν στη σειρά κοντά στις αναμμένες φωτιές όπου έβραζε νερό σε δοχεία (ντενεκέδες) για να ζεματίσουν τα ρούχα τους προκειμένου να εξοντώσουν τις ψείρες και τα αυγά τους (τις κόνιδες). Άλλοι έπλεναν τα ρούχα τους και τα άπλωναν στα κλωνάρια των δένδρων για να στεγνώσουν, άλλοι έραβαν και επισκεύαζαν τα ατομικά τους είδη με όποιο τρόπο μπορούσαν. Καμία ομοιομορφία δεν υπήρχε στο ντύσιμο, στην υπόδηση κλπ. Όλα ήταν ετερόκλητα και παρδαλά. Στρατιωτικές χλαίνες, μαύρα παλτά, καμπαρτίνες, πολιτικά σακάκια, κιτώνια, άρβυλα, μπότες, σκαρπίνια, παντόφλες, τριαγιάσκες και δίκωχα. Σε ό,τι αφορά τα πουκάμισα και τις κάλτες μπορούσες να συναντήσεις όλα τα υπαρκτά χρώματα. Υπήρχε όμως σ' αυτόν τον κόσμο το αίσθημα της αντοχής, η καρτερικότητα και η θέληση να παλέψουν μέχρις εσχάτων για τα ιδανικά που πίστευαν.

Κανένας από εμάς που βλέπαμε αυτά τα νεαρά κορίτσια από τα χωριά της Ρούμελης και της Θεσσαλίας δεν μπορούσε τότε να φανταστεί, ότι πολύ σύντομα θα ατσαλώνονταν και θα πολεμούσαν ισάξια δίπλα μας, ότι θα αναδεικνύονταν πραγματικές ηρωίδες, παρασημοφορημένες με ανώτατες πολεμικές διακρίσεις. Τα πολεμικά τους κατορθώματα και οι πράξεις αυτοθυσίας είναι εφάμιλλα με εκείνα που πραγματοποιούσαν οι Ελληνίδες αγωνίστριες στην Επανάσταση του 1821. Συνδν-

μιούργησαν με τους μαχητές αντάρτες την αθάνατη εποποιία του ΔΣΕ στο Γράμμο-Βίτσι. Είναι αξιομνημόνευτο ότι οι λίγες συμμαχήτριές μας στους σαμποταριστικούς σχηματισμούς επέδειξαν στην πορεία της πολεμικής τους δραστηριότητας αμέτρητα παραδείγματα αυναγωνιστής λιβεντιάς και επαναστατικού μεγαλείου. Αλλά το πιο σημαντικό και εντυπωσιακό συνάμα στοιχείο είναι το υψηλό αίσθημα ευθύνης και ανθρώπινης ευαισθησίας από το οποίο εμφορούνταν, ιδιαίτερα στα πεδία των συγκρούσεων, όπου ήταν πάντοτε έτοιμες να κάνουν ό,τι ήταν δυνατόν και να θυσιάσουν ακόμα και τη ζωή τους προκειμένου να βοηθήσουν και να σώσουν τη ζωή αυναγωνιστών που διέτρεχε άμεσο κίνδυνο. Υποδειγματική μπορεί να χαρακτηριστεί η στοργή και η φροντίδα, που επειείκνυαν προς τους λαβωμένους μέσα στην κόλαση της μάχης.

9. Θα θυμάμαι και θα ευγνωμονώ παντοινά τις συμμαχήτριές μου.

Οι παραπάνω ισχυρισμοί για την γενναιότητα και την αυτοθυσία των μαχητριών του τμήματός μας επιβεβαιώνονται και από την άμεση προσωπική μου εμπειρία, τόσο στις πολύ κρίσιμες στιγμές όσο και στις περιπτώσεις των τεσσάρων σοβαρών τραυματισμών μου. Θα αναφερθώ στα περιστατικά αυτά όπου η σωτηρία της ζωής μου κρίθηκε από τη συμπαράσταση των συμμαχητριών μου και την προσφορά κάθε δυνατής βοήθειας.

Πρώτο περιστατικό. Τη νύχτα στις 23/10/1948 επιχειρήσαμε επίθεση κατά της φρουράς της γέφυρας στη Νεάπολη. Στην προσπάθειά μας να κόψουμε το εχθρικό συρματοπλέγμα για να ανοίξουμε δίοδο γίναμε αντιληπτοί από τους σκοπούς της φρουράς. Δεχθήκαμε αμέσως καταγιστικά πυρά από όλα τα όπλα ευθυτενούς και καμπυλόγραμμης τροχιάς, ενώ βρισκόμασταν σε απόσταση μόλις 40 περίπου μέτρα από τις κάνες των εχθρικών πολυβόλων και μάλιστα σε ανοικτό και επισημασμένο πεδίο βολής. Κυριολεκτικά καθηλωθήκαμε. Ήταν αδύνατο

να σηκώσουμε το κεφάλι, να μετακινηθούμε από το σημείο στο οποίο βρισκόμασταν. Εξαναγκαστήκαμε να κολλήσουμε πάνω στη γη. Σε αυτές τις συνθήκες είναι ο μοναδικός τρόπος που υπάρχει για να διασωθούν όσοι θα είναι τυχεροί. Από την πρώτη κιόλας στιγμή είχαμε απώλειες. Νεκρός έπεσε και ο Πολιτικός Επίτροπος της διμοιρίας Ηλίας Καλτσής. Εκεί δέχθηκα ένα θραύσμα όλμου στο δεξί μου πόδι. Όταν αντιλήφθηκα ότι άρχισε να καταλαγιάζει η ένταση των εκθρικών πυρών, έκανα προσπάθεια να αποσυρθώ προς τα πίσω. Στάθηκε όμως αδύνατο. Το θραύσμα είχε σφηνωθεί στην κλείδωση του ποδιού και η παραμικρή κίνηση προκαλούσε ανυπόφορο πόνο. Ο χρόνος όμως κυλούσε και καμιά διέξοδος δεν διαφαινόταν. Η ανησυχία για την τύχη μου κορυφωνόταν. Σε αυτές τις απέλπιδες στιγμές διακρίνω μέσα στο σκοτάδι να με πλησιάζουν η Σάββα Λελούδου και η Ολυμπία Στεριοπούλου, μαχήτριες και οι δύο της διμοιρίας μου. Με πιάνουν από τις μασχάλες και με μεταφέρουν στο απυρόβλητο. Εκεί με ανέβασαν σε ένα άλογο, με έδεσαν γερά στο σαμάρι του και έτσι μεταφέρθηκα στο Σινιάτσοικο.

Δεύτερο περιστατικό. Στις 28/12/1948 πραγματοποιήθηκε μεγάλη επιθετική επιχείρηση της Χ Μεραρχίας του ΔΣΕ για την κατάληψη της Αριδαίας. Ο λόχος μου κινούνταν στην εμπροσθοφυλακή. Ύστερα από μία τολμηρή επιθετική κρούση κατορθώσαμε να σπάσουμε τη γραμμή της εκθρικής άμυνας, να διασχίσουμε τα συρματοπλέγματα και με ορμητική έφοδο καταλαμβάνουμε το πρώτο πολυβολείο. Ακολουθεί αντεπίθεση του αντιπάλου με ισχυρές δυνάμεις για την ανακατάληψη των θέσεων του. Η μάχη που ακολούθησε είναι και από τις δύο πλευρές σκληρή και πεισματώδης, διεξάγεται εκ του συστάδην. Διαφαίνεται ότι κανείς από τους αντιπάλους δεν είναι διατεθειμένος να εγκαταλείψει την προσπάθεια ή να υποχωρήσει. Αυτές ακριβώς τις στιγμές νιώθω ένα δυνατό κάψιμο στην πλάτη. Μία σφαίρα από εκθρικό τόμσον, προερχόμενη από πολύ κοντινή απόσταση, εισέρχεται και διαπερνά τη δεξιά μου ωμοπλάτη. Δεν άργησα να καταλάβω πως πρόκειται για

σοβαρό τραυματισμό με όλες τις συνεπαγόμενες συναισθηματικές επιπτώσεις. Μία ζάλη άρχισε να με κυριεύει. Θάμπωσαν τα μάτια μου. Το ζεστό αίμα που έτρεχε άφθονο πέρασε μέσα από τα ρούχα μου και μπήκε στα άρβυλά μου. Τη στιγμή εκείνη καταφθάνει η νοσοκόμα του λόχου μας Αγγελική Κύρκου, που βρισκόταν μαζί μας στην πρώτη γραμμή της μάχης. Αυτή η θαυμάσια και γενναία νοσοκόμα μας βρήκε τον τρόπο να σταματήσει προσωρινά την αιμορραγία μου, αν και ήμουν σφικτά κουμπωμένος με την χειμερινή στρατιωτική εξάρτυση και τη χλαίνη. Το σκηνικό διαδραματιζόταν σε ένα χώρο που ήταν το πεδίο μιας σκληρής μάχης, στο επίκεντρο της κόλασης των πυρών. Τη μεταφορά μου προς τα πίσω ανέλαβε η νοσοκόμα με τον σύνδεσμό μου Γιώργο Τσουλοχρήστο. Μεταφέρθηκα στους ώμους τους σε μία απόσταση μεγαλύτερη από ένα χιλιόμετρο, μέσα από ένα αυλάκι με παγωμένο νερό βάθους 50 και πλέον εκατοστών, κάτω από το σφυροκόπημα των βαρέων όπλων του εχθρού και τα συνεχή πυρά. Πρόκειται για μία πραγματικά ηρωική πράξη.

Τρίτο περιστατικό. Η μεγάλη και αιματηρή μάχη της Φλώρινας έγινε στις 12/2/1949. Σε κάποια φάση αυτής της μάχης είμαι μαζί με τον σκοπευτή Γιάννη Καστανά και τη μαχήτρια Ολυμπία Στεριοπούλου. Προσπαθούμε, αναγκαστικά, να υποχωρήσουμε και να διασωθούμε. Δεχόμαστε την ισχυρή και συγκεντρωτική αντεπίθεση των δυνάμεων του εχθρού, που υποστηρίζονται από πυροβολαρχίες που βάλλουν αδιάκοπα από τα μετόπισθεν. Το σφυροκόπημα των θέσεών μας είναι συνεχές, οι οβίδες εκρήγνυνται συχνά μπροστά μας και δίπλα μας, ο τόπος ολόγυρα ανασκάπτεται. Η αντίπαλη στρατιωτική ηγεσία πραγματοποιούσε μία καλά σχεδιασμένη και εύστοχη βολή αναχαίτισης των μαχητών του ΔΣΕ που υποχωρούσαν. Τα τεθωρακισμένα που κινήθηκαν από την κατεύθυνση της Γεωργικής Σχολής είχαν ήδη πλησιάσει πολύ κοντά και ενίσχυαν τη δύναμη πυρός της γενικής εχθρικής αντεπίθεσης. Τα πράγματα επιδεινώνονται ακόμα περισσότερο όταν κάνει

την εμφάνισή της και η αεροπορία. Τα αεροπλάνα βρίσκονται συνεχώς πάνω από τα κεφάλια μας, χαμηλώνουν ανεμπόδια για να μυδραλιοβολήσουν και να ρίξουν τις βόμβες τους. Ο αμερικάνικος ιμπεριαλισμός εφοδίαζε με τόσο άφθονο πολεμικό υλικό τον λεγόμενο «Εθνικό» Στρατό, ώστε να ρίχνει χωρίς φειδώ τόννους από καυτό μέταλλο στις θέσεις των υποχωρούντων ανταρτών.

Μία από τις πολλές οβίδες του πυροβολικού πέφτει σχεδόν δίπλα μας. Τα αποτελέσματα της έκρηξης είναι οδυνηρά. Ο Γ. Καστανάς μένει επιτόπου νεκρός, ενώ εγώ δέχομαι δύο θραύσματα στον μηρό. Η Ολυμπία που βρισκόταν λίγο μακρύτερα από εμάς, σκεπάστηκε από τα χώματα που ανάσκαψε η εκραγείσα οβίδα, χωρίς όμως να πάθει οποιαδήποτε άλλη βλάβη. Προσπάθησα να αντιμετωπίσω την επώδυνη κατάστασή μου με κάποια ψυχραιμία. Αποπειρώμαι να κινήσω το πόδι μου για να διαπιστώσω τι ακριβώς έχει συμβεί, αλλά μάταια. Είναι μουδιασμένο, κοκκαλωμένο, ένα ξένο και ακυβέρνητο κούτσουρο. Επαναλαμβάνω την προσπάθεια, αλλά το πόδι μου δεν υπακούει. Απλώνω το χέρι μου προς το σημείο του πλήγματος και μουσκεύεται στο αίμα.

Όταν βρίσκεσαι στη μάχη δεν σκέφτεσαι ότι μπορείς να σκοτωθείς ή να τραυματισθείς. Ενεργείς με την αίσθηση και την ελπίδα ότι τίποτα δεν θα σου συμβεί. Ο τραυματισμός έρχεται ξαφνικά, χωρίς προειδοποίηση. Όταν όμως νιώσεις ότι ο τραυματισμός σου είναι ήδη μία πραγματικότητα, τότε μέσα σου όλα αλλάζουν. Σε κυριεύει μία ιδιαίτερη ανησυχία, μία ακραία ψυχολογική κατάσταση σχετικά με τη σοβαρότητα του συμβάντος και για τις αναμενόμενες συνέπειές του.

Έρχεται κοντά μου σε λίγο η Ολυμπία, φανερά καταβεβλημένη. Είχε ήδη αντιληφθεί το χαμό του Γ. Καστανά. Η εμφάνισή της με ενθαρρύνει, ένοιωσα τις ελπίδες μου για βοήθεια και συμπαράσταση να ανασπερώνονται. Με ρωτούσε πώς είμαι και τι νιώθω. Έδειξα το μέρος όπου είχε πληγεί από τα θραύσματα. Ρώτησα τι γίνεται ο Καστανάς και τότε αυτή

ξέσπασε σε έναν φοβερό λυγμό. Τα δάκρυα πλημμύριζαν ασταμάτητα τα μάτια της και δεν μπορούσε να αρθρώσει ούτε μία λέξη. Βρίσκει τελικά την ψυχραιμία της και με βοήθει να γυρίσω στο αριστερό πλευρό. Κάνει μία πρόχειρη επίδεση στο τραύμα, αλλά αντιλαμβάνεται ότι εγώ δεν μπορώ πια να μετακινηθώ μόνος μου. Βλέπει μερικούς ξεκομμένους αντάρτες που υποχωρούσαν βιαστικά κάτω από την σφοδρή πίεση των πυρών του αντιπάλου και τρέχει προς το μέρος τους. Προσπαθεί να τους εξηγήσει, παρακαλεί να τη βοηθήσουν. Με δυσκολία πειθεί δύο γεροδεμένους συναγωνιστές που έρχονται μαζί της να βοηθήσουν τη μεταφορά μου.

Σηκωμένο από τις μασχάλες άρχισαν να με μεταφέρουν και οι τρεις μαζί προς την κατεύθυνση που διαφεύγαμε. Αποδείχθηκε ότι η εσπευσμένη μεταφορά τραυματία με αυτόν τον τρόπο στην ανηφοριά είναι μία εξαιρετικά δύσκολη υπόθεση. Στην πορεία εντοπίζουν δύο άλογα δεμένα, με σέλες. Φαίνεται πως ανήκαν σε κάποιον διοικητή του ΔΣΕ. Χωρίς να ζητήσουν την άδεια κανενός, τρέχουν και λύνουν το ένα από αυτά. Με ανεβάζουν αμέσως στο άλογο και με δένουν γερά στη σέλα του. Από εδώ και στο εξής η Ολυμπία αναλαμβάνει μόνη της την μεταφορά μου προς το Πισοδέρι. Αυτή η πορεία ήταν μαρτυρική για τη γενναία μας μαχήτρια, ένας πραγματικός Γολγοθάς. Ακολουθούσαμε αναγκαστικά εκείνον τον μοναδικό, ανηφορικό, στενό δρόμο που ήταν ελικοειδής. Σε μία από τις στροφές του το μέρος ήταν αρκετά ακάλυπτο και εντοπιζόμαστε από τα εχθρικά αεροπλάνα. Άρχισε ο μυδραλιοβολισμός και η ρίψη ρουκετών. Το άλογο κατατρομαγμένο εκτινάσσεται και προσπαθεί να ελευθερωθεί και να διαφύγει αφηνιασμένο μέσα στο δάσος. Παρασύρει μαζί του και την Ολυμπία, η οποία καταβάλλει υπεράνθρωπη προσπάθεια να το συγκρατήσει από το καπίστρι με τα δυο της χέρια. Το άλογο τρέχει προς ένα ρουμάνι από οξυές και σβαρνίζει μαζί του την παρτιζάνα. Η Ολυμπία όμως δεν πτοείται, αφηφάει τις αντιξοότητες, διατηρεί την αυτοκυριαρχία της, ριψοκινδυνεύει

την ίδια τη ζωή της.

Ένα πολύωρο βάσανο ήταν η προσπάθεια της συμμαχήτριάς μου να με γλιτώσει από τον σίγουρο χαμό. Ήταν περίπου 11:00 η ώρα το πρωί όταν ξεκινήσαμε από την τοποθεσία όπου τραυματίστηκα και στο Πισοδέρι, όπου ήταν η μονάδα επίδεσης της Χ Μεραρχίας. φθάσαμε αργά το απόγευμα, στις 18:00.

Τέταρτο περιστατικό. Στις 28/8/1949 έγινε μάχη στο Φλάμπουρο του Γράμμου. Η διλοχία μας δέχθηκε επίθεση από υπέρτερες δυνάμεις του αντιπάλου. Οι μαχητές μας και οι διοικητές προέβαλαν σθεναρή αντίσταση. Η διαταγή που είχαμε πάρει, προσωπικά από τον Δημήτρη Βλαντιά, ήταν να αναχαιτίσουμε και να σταματήσουμε την ορμητική και μαζική προέλαση του αντίπαλου στρατού προς Γκούμπελ και προς την υψηλότερη κορυφή 2550 του Γράμμου. Θα βοηθούσαμε έτσι αποκομμένους μαχητές και εγκλωβισμένα τμήματα του ΔΣΕ να κερδίσουν χρόνο για να συμπτυχθούν. Καθ' όλη τη διάρκεια της ημέρας δώσαμε μία άνιση, αλλά πολύ επίμονη αμυντική μάχη. Κατορθώσαμε να αντιμετωπίσουμε τρεις εχθρικές επιθέσεις και να κρατήσουμε το Φλάμπουρο απόρρητο. Είχαμε φυσικά σημαντικές απώλειες. Τραυματίστηκα κατά την διάρκεια του τρίτου κύματος της εχθρικής επίθεσης. Εκεί λοιπόν στην πρώτη γραμμή της φωτιάς τίποτα δεν εμπόδισε τη γενναία νοσοκόμα του τάγματος Αγγελική Κύρκου να σπεύσει στη θέση όπου βρισκόμουν. Εκείνες τις στιγμές το πυρακτωμένο αμερικάνικο μέταλλο σκορπούσε τη φωτιά και το θάνατο στο Φλάμπουρο. Με ψυχραιμία κάνει την αναγκαία επίδεση στην πληγή και με βοηθάει να απομακρυνθώ από την πρώτη γραμμή.

Πώς είναι λοιπόν δυνατόν να ξεχάσω στη ζωή μου και να μην ευγνωμονώ αυτές τις υπέροχες μαχήτριες του ΔΣΕ;

10. Μερικά ακόμα στοιχεία.

Συμπληρωματικά παραθέτουμε μια σειρά ονόματα μαχη-

Τούντα - Κούση Όλγα,
απ' την Πτολεμαΐδα.

Τριανταφυλλου Σοφία,
απ' την Πτολεμαΐδα.

τριών, που υπηρέτησαν σε σχηματισμούς σαμποτέρ που ανήκαν απευθείας στο Γενικό Αρχηγείο του ΔΣΕ και τα οποία δεν αναφέρθηκαν στο παραπάνω κείμενο.

- Στο Τάγμα Σαμποτέρ με διοικητή τον Κουλιολή Τάκη (Φλόγα) υπηρετούσαν έξι μαχήτριες που κατάγονταν από την Πτολεμαΐδα. Αυτές ήταν: Τούντα-Κούση Όλγα, Τριανταφυλλίδου Σοφία, Σαβουλίδου-Γεωργέλλου Θεοδοσία, Χαλβατισί-Τσαρού Μαίρη, Χρυσούλα.

Στη Διλοχία Σαμποτέρ Μπαρμπα-Μπότσαρη: Γεργίνη Αλεξάνδρα από το Βατοχώρι Καστοριάς, Ζώγου Χρυσάνθη από Μελλά Καστοριάς, Ζίγκλου-Κύρκου Αγγελική από το Νεστόριο Καστοριάς, νοσοκόμα. Νοβάτση Μαρία από την Χαλάρα Φλώρινας, Σιδεροπούλου Άλκη από την Καστοριά, Σκορφίνη Κωνσταντινιά από την Χαλάρα Φλώρινας, Ράσου Θωμαή από την Κέλη Φλώρινας, Σλίμη Ουρανία από τον Καβαλάρη Δοϊράνης, Τσαούση Ελένη από το Προάστειο Πτολεμαΐδος.

Στην Ταξιαρχία Σαμποτέρ: Κωνσταντινίδου Αλεξάνδρα, Καρολίδου Βαγγελιώ από την Σκήτη Κοζάνης, Λάτσαρη Ελένη

Σαββουλίδου Θεοδοσία,
απ' την Πτολεμαίδα.

Ζίγκλου - Κύρκου Αγγελική, απ' το
Νεστόριο Καστοριάς - νοσοκόμα.

από το Εμπόριο Πτολεμαίδος. Μαυρίδου Κυριακή απ' το Καρπερό Γρεβενών. Σαβοϊλίδου-Γεωργέλλου Θεοδοσία από την Πτολεμαίδα. Ζίγκλου-Κύρκου Αγγελική από το Νεστόριο Καστοριάς. Εδώ επισημαίνουμε, ότι παρά τις προσπάθειές μας δεν έγινε δυνατό να εξακριβωθούν τα ονόματα των μαχητριών, που την περίοδο του 1949 υπηρετούσαν στη Διλοχία Σαμποτέρ με διοικητή τον Σίμου Γιάννη-Πλατάνου.

11. Αναμνήσεις μαχητριάς της Ταξιαρχίας Ιππικού του ΔΣΕ.

Μας γράφει η Μαρία Γκένα.

α) Σύντομες αναμνήσεις με μικρό αφιέρωμα στις νεαρές

Γκένα Μαρία.

αντάρτισσες του Θεσσαλικού Ιππικού

Θέλω κι εγώ να κάνω τη δική μου παρέμβαση στα 50χρονα του ΔΣΕ για τη συμμετοχή των γυναικών σ' αυτόν τον αγώνα. Κοριτσόπουλο 16χρονο εντάχθηκα στο ΔΣΕ. Τον πατέρα μου Κώστα Βούλγαρη, πρωτοπόρο κομμουνιστή της επαρχίας Δομοκού, η κυβέρνηση του Μεταξά τον παρέδωσε στους Γερμανοφασίστες κατακτητές και τον εκτέλεσαν το 1943 στον Παύλου Μελά, στη Θεσσαλονίκη. Το σπίτι, ολόκληρο το νοικοκυριό μας το κάψανε. Τη μάνα μας την σύρανε στις φυλακές. Την μικρούλα αδερφούλα μας Ελένη την πήραν οι δικοί μας και την κρύψανε. Η μεγαλύτερη αδερφή Κική κι εγώ, δεν είχαμε άλλο δρόμο απ' το αντάρτικο ν' αγωνιστούμε και να πεθάνουμε περήφανα και τίμια, παρά να ζήσουμε στη μεταβαρκιζιανή σκλαβιά του αίσχους, της ατιμίας και της ταπείνωσης. Κάτω απ' αυτές τις συνθήκες κατατάχθηκα στην Ταξιαρχία Ιππικού υπό τον αείμνηστο Στέφανο Μανάκα, που δρούσε στην περιοχή μας. Είχα Επίλαρχο τον Θρυλικό καπετάν Γαζή και Πολιτικό Επίτροπο τον καπετάν Πλάτανο. Είμασταν σχεδόν όλοι νέοι. Γι' αυτό και η επιλαρχία μας είχε το όνομα: Επιλαρχία Δημοκρατικής Νεολαίας. Είμασταν 11 κοπέλες, 4 κοπέλες σε κάθε ουλαμό. Είμασταν οι αμαζόνες του ΔΣΕ. Πετούσαμε, όπως έλεγε και το τραγούδι: «Μες στον κάμπο πετάμε σαν αετοί, το φασισμό σαρώνουμε της λευτεριάς φρουροί...». Μιροστά στα υπέροχα ιδανικά και τους σκοπούς μας τίποτε δεν ήταν ικανό να μας πιοήσει. Ούτε οι βροχές, τα κρύα, τα χιόνια, η πείνα, οι άσωτες πορείες καβάλα στ' άλογα και μερικές φορές πολεμώντας.

Θυμάμαι την πρώτη 15νθήμερη εκπαίδευση ιππασίας και χειρισμού των όπλων στα Πέντε Μίλια της Δρανίστας. Για την τόσο καλή επίδοσή μας ο καπετάν Γαζής μας επαίνεσε και μας συγχάρηκε.

Θυμάμαι επίσης την πορεία μας από Σμόλεια Χασίων μέσω του Θεσσαλικού κάμπου, όπου βγήκαμε κατάκοποι στο Λεοντάρι Καρδίτσας και αφού πήραμε όλα τα μέτρα καταυ-

λισθήκαμε για ξεκούραση. Μα τα μεσάνυχτα ακούεται βροντερή φωνή της ομαδάρχισσας Ελένης απ' το Γκριτζάνο Τρικάλων: «Στα όπλα». Πιάσαμε όλοι τις θέσεις μας. Ήταν ΜΑΥδες με κυβερνητικό στρατό που ερχόταν να μας αιφνιδιάσουν. Δεν τα κατάφεραν. Τους αντιμετώπισαμε και το 'βαλαν στα πόδια. Αξέχαστα μένουν στη μνήμη μου για όλα τα χρόνια η γενναιότητα, η παλικαριά και η πραγματική λεβεντιά των ανταρτισσών στη μάχη και αγωνιζόμενους να τις μιμηθώ. Τις φίλες μου που πολεμούσαν όρθιες, άφοβες μπροστά στον θάνατο. Δεν θα ξεχάσω την Γενοβέφα Γκουτζινοπούλου απ' τα χωριά Φαρσάλων, την Αναστασία Σφήκα απ' το Ασημοχώρι Καρδίτσας, αρραβωνιαστικά του Γαζή, την Κυράτσω απ' το Μεγάλο Μοναστήρι Λάρισας, απόφοιτη της σχολής αξιωματικών του Γενικού Αρχηγείου του ΔΣΕ. Αργότερα η Γενοβέφα και η Σφήκα πιάστηκαν αιχμάλωτες και πέρασαν στρατοδικείο. Δικάστηκαν σε θάνατο και τον αντιμετώπισαν με ανείπωτη στωϊκότητα. Τραγουδώντας και με την κραυγή: «συνεχίστε τον αγώνα!». Δεν δέχτηκαν ούτε ιερέα, ούτε να τις κλείσουν τα μάτια. Οι εκτελεστές έμειναν έκθαμβοι μπροστά στον τέτοιο ηρωισμό, σε τέτοιο αγωνιστικό μεγαλείο. Εμείς οι επιζήσαντες συμβουλευόμαστε τη διάδοχη γενιά. Ψάξτε, ερευνήστε επίμονα, αγαπητοί μας, να διδαχθείτε απ' τους αγωνιστές της ένδοξης Εθν. Αντίστασης και του ΔΣΕ. Να μάθετε ποιοί ήταν αυτοί που ρίχτηκαν να τους κατασπαράξουν. Να φρονηματούστε και να τραβάτε πάνω στο δρόμο του ασίγαστου αγώνα της λευτεριάς, του δίκαιου και της προόδου που αποτελούν τις ακαταμάχητες κι αθάνατες αξίες της ανθρώπινης ζωής που σήμερα ξανά κινδυνεύουν να αφανιστούν απ' την Ευρώπη των τραστών του μεγάλου κεφαλαίου.

β) Ενθύμημα πρώτο: Απ' την ένταξή μου στο ΔΣΕ

Η Ταξιαρχία Ιππικού στην οποία είχα καταταχθεί, επιστρέφοντας απ' την Ορθρη προς την περιοχή των Ριζών Καρδίτσας, συγκεκριμένα στο Λεοντάρι, πήγε να πιάσει τα υψώματα Λεονταρίου και διαπιστώνει πως αυτά τα είχε καταλάβει μια

Επιλαρχία Ιππικού του Κυβερνητικού στρατού και τα είχε ουρλώσει στην εντέλεια. Αργά όμως τη νύχτα τα εγκατέλειπε και κοιμόταν ήσυχα στην Καρδίτσα. Το πρωί-πρωί ερχόταν και τα καταλάμβανε για να ελέγξει τη γύρω περιοχή. Μετά από αυτή την διαπίστωση η Ταξιαρχία μας παίρνει όλα τα απαραίτητα μέτρα και ετοιμάζεται να... καλοδεχτεί τον αντίπαλο όπως του αξίζει. Τα ξημερώματα της Πρωτοχρονιάς του 1949 έφθασαν τρεις ανιχνευτές του εχθρού για αναγνώριση. Ξέγνοιαστοι βρέθηκαν μπροστά μας και έντρομοι πετάχθηκαν κάτω απ' τ' άλογά τους, τα οποία εγκατέλειψαν και το 'βαλαν στα πόδια κακήν κακώς χωρίς να ειδοποιήσουν τον κύριο όγκο της δύναμής τους, που έπεσε πάνω μας στα 50 μέτρα και αιφνιδιαστικέ τόσο τρομερά που τράπηκε σε άτακτη φυγή, αφήνοντας πολλούς νεκρούς και λάφυρα. Άλογα και οπλισμό.

Εμείς είχαμε ένα νεκρό. Τον αξέχαστο Τριαντάφυλλο, παλικάρι απ' την Μαντασία Δομοκού, που πιάστηκε στα χέρια με τους αντιπάλους. Ο Κυβερνητικός στρατός δεν ξανάκανε τέτοιες κουτουράδες. Εμείς θάψαμε τον αξέχαστο Τριαντάφυλλο. Ως τώρα νιώθω εκείνη τη μεγάλη οδύνη για το χαμό του.

γ) Ενθύμια δευτέρο. Στα 50 χρόνια του ΔΣΕ

Ήταν τέλη Μάη αρχές Ιούνη 1949. Η Ταξιαρχία Ιππικού επέστρεφε από αποστολή που είχε στα Χάσια για ένα μήνα. Στη διαδρομή της έδωσε μερικές μάχες γύρω απ' την Τρικοκιά Ασπροεκκλησιάς Τρικόλων. Το διάβα προς Άγραφα παρακολουθούσαν συνεχώς απ' την αεροπορία. Στο χωριό Τρικοκιά βάλαμε φυλάκιο με παρατηρητήριο στο καμπαναριό που έγινε αντιληπτό απ' το γαλατά (αεροπλάνο ανίχνευσης), που άρχισε να μυδραλιοβολεί το παρατηρητήριο και οι άνδρες του έβαλαν κι αυτοί εναντίον του. Σε μια στιγμή ο γαλατάς παίρνει απότομη στροφή και βγάζει καπνό. Χάθηκε προς Τρίκαλα.

Η Ταξιαρχία μας συνέχισε την πορεία της προς Άγραφα, παίρνοντας όλα τα μέτρα κάλυψης απ' την αεροπορία. Τραβώντας πάντα απ' το δασωμένο. Περνάμε τα μεγάλα

Καλύβια και ανεβαίνουμε προς τα υψώματα του χωριού Καπά. Όταν κατά τα ξημερώματα πλησιάζαμε προς τα υψώματα, εκεί μας περίμεναν ΜΑΥδες από την μια μεριά και απ' την άλλη Κυβερνητικός στρατός. Η θέση μας εξαιρετικά δύσκολη. Οι διοικητές μας Τζίμας και Πλάτανος δίνουν διαταγή για επίθεση. Με τόλη και αποφασιστικότητα τους ανατρέψαμε. Σπάσαμε τον κλοιό τους και καταλάβαμε τα υψώματα, πολύ σημαντικά για εμάς. Απ' τα υψώματα αυτά δώσαμε πάνω από δυό ώρες μάχη. Εκεί θυμάμαι κάσαμε τον ουλαμαγό Σαραφάκη και έναν άλλο συναγωνιστή, που δεν θυμάμαι το όνομά του. Δεν μπορούσαμε να προχωρήσουμε για την αποστολή μας προς Άγραφα, γιατί υπήρχαν πολλές εχθρικές αντιστάσεις.

Τότε στείλαμε μια ίλη υπό τους Φεγγάρα-Κακάτσιο να πιάσει το απέναντι ύψωμα για να προχωρήσουμε προς το χωριό Κερασιά. Ανάμεσα σ' αυτό το χώρο υπήρχε ένας μικρός δασωμένος λοφίσκος. Στις μαχήτριές μας ιπποφύλακες δόθηκε διαταγή να ακολουθήσουν αυτό το δρόμο για να αποφύγουν την παρατήρηση των αεροπλάνων. Όταν όμως οι κοπέλες πλησίασαν στο λοφίσκο έπεσαν πάνω σε εχθρική ενέδρα. Τις έπιασαν και τους κλείσαν το στόμα να μη φωνάζουν. Τότε δίνεται σε εμάς διαταγή για επίθεση. Εξορμούν πρώτοι στην επίθεση οι ίληρχοι, οι ουλαμαγοί, οι ομαδάρχες με τα οπλοπολυβόλα φωνάζοντας «Αέρα!» «Απάνω τους!» «Τους διαλύσαμε!». Απελευθερώσαμε τις συναγωνίστριές μας ιπποφύλακες, τα άλογά μας. Πήραμε αρκετό υγειονομικό υλικό, κλαίνες, σακίδια, φωμί-φαρίνα και έναν όλμο. Η χαρά μας ήταν απερίγραπτη, όταν αγκαλιάσαμε τις αιχμάλωτες συναγωνίστριές μας. Τρανή χαρά μας ήτανε επίσης που εμείς οι κοπέλες προμηθευτήκαμε καθρεφτάκια, χτένες και σαπουνάκια. Διαβάσαμε και γράμματά τους απ' τις μονάδες, αδερφές κι αρραβωνιαστικές που τους λέγαν να προσέχουν και με την ευχή τους να «γυρίσουν γρήγορα στα σπίτια τους».

Γκένα Μαρία, κόρη του παλαιμάχου κομμουνιστή της επαρχίας Δομοκού Κώστα Βούλγαρη, Αετόπουλο στην Εθν.

Αντίσταση. Το 1947 και σε ηλικία 16 χρονών εντάχθηκε στη Θεσσαλική Ταξιαρχία Ιππικού. Εκεί, στη φωτιά της ένοπλης πάλης, έγινε μέλος του ΚΚΕ.

12. Η μάχη του Κλέφτη

Μας γράφει η Ελένη Κατσή-Παχή

«Το ύψωμα του Κλέφτη είναι μια υψηλή κορυφή του βουνού Σμόλικα. Έχει στρατηγική σημασία, καθώς στέκει πάνω από τη Σαμαρίνα και δεσπόζει σε μια ευρύτερη περιοχή της βόρειας οροσειράς της Πίνδου. Τόσο στην βουνοκορφή αυτή, όσο και σε μια σειρά άλλες (Πολιάνα, Γύφτισσα, Κάμενικ, Γκόλιο, Σκούχα, Κίρκορι, Προφήτης Ηλίας κ.λπ.) διεξήχθησαν

Κατσή - Παχή Ελένη.

σκληρότατες μάχες των μαχητών και μαχητριών του ΔΣΕ ενάντια στις υπέρτερες δυνάμεις του Κυβερνητικού στρατού.

Η μάχη του Κλέφτη κατέχει μια ξεχωριστή θέση στην εποποιία του Γράμμου και στην ηρωική αντίσταση και στις θυσίες των υπερασπιστών του, με την άφθαστη παλικαριά και την απεριόριστη αφοσίωση των μαχητών και διοικητών στο καθήκον που τους είχε ανατεθεί.

Όσα και να έχουν γραφτεί είναι αδύνατο να συλλάβει ο νους την αυταπάρνηση και τον ηρωισμό κάθε λεπτό, κάθε ώρα και κάθε μέρα του κάθε μαχητή και μαχητριάς του ΔΣΕ. Εγώ, θα προσπαθήσω να αναφερθώ σε μια μέρα, από τις πολλές, που υπεράσπιζα, μαζί με άλλους συντρόφους, τον Κλέφτη. Την ημέρα, που είναι σημαντική, γιατί για πρώτη φορά τραυμα-

τίστηκα (διαμπερές στο πόδι). Γράφω για το πρώτο τραύμα μου, γιατί στη διάρκεια του Εμφύλιου τραυματίστηκα άλλες πέντε φορές.

Ήταν 3 Ιούλη του 1948. Μέρα καυτή, όχι μονάχα απ' τη ζέση του καλοκαιριού, αλλά κυρίως από την πολεμική ατμόσφαιρα, που επικρατούσε στον Κλέφτη. Ο Κυβερνητικός στρατός, αυτή την ημέρα έβαλε στόχο να καταλάβει τον Κλέφτη. Και τούτο, γιατί είχε έρθει στο μέτωπο το τότε βασιλικό ζεύγος, προκειμένου να ευθαρρύνει τον Κυβερνητικό στρατό. Από τις πρώτες πρωινές ώρες είδαμε τον «γαλατά» (σ.σ. αναγνωριστικό αεροπλάνο των κυβερνητικών δυνάμεων) να ανικνεύει τη διάταξή μας και σε λίγο καταφθάνουν κατά σμήνη τα αεροπλάνα. Κι όπως είμασταν τελείως ανυπεράσπιστοι από κάποια αντιαεροπορική άμυνα, κατέβαιναν όσο ήθελαν χαμηλά, μυδραλιοβολούσαν τις θέσεις μας και βομβάρδιζαν, ρίχνοντας ρουκέτες, βαρέλια με βενζίνη, τα οποία μόλις έπεφταν στη γη έσκαζαν και αναφλέγονταν. Τα δέντρα έπαιρναν φωτιά, όπως και τα χόρτα, δημιουργώντας πολλές εστίες πυρκαγιών. Τόσο η αεροπορική επιδρομή, όσο και η προπαρασκευή του Πυροβολικού που ακολούθησε, απέβλεπαν να εξοντώσουν κάθε ζωντανή ύπαρξη πάνω στο ανασκαμμένο και καψαλισμένο ύψωμα. Τα πολυβολεία μας, τα αμπριά μας, αν και έπαθαν σημαντικές ζημιές, μας προστάτευαν, μας πρόσφεραν ανεκτίμητες υπηρεσίες σ' αυτές τις τρομερές δοκιμασίες. Κατόπιν, περνάει στην επίθεση το πολυάριθμο πεζικό του αντίπαλου. Καθώς κάνουν έφοδο τους συναντάμε με πείσμα έξω από τα χαρακώματα, τους ανατρέπουμε, τους εξαναγκάζουμε σε υποχώρηση, στη θέση της εξόρμησής του. Τις απογευματινές ώρες αρχίζει καινούρια επίθεση. Πριν απ' αυτή, είχε προηγηθεί νέο ισχυρό σφυροκόπημα των θέσεών μας από την αεροπορία και το Πυροβολικό. Το άφθονο και καυτό σίδερο, που αυτή τη φορά ρίχτηκε, έχει σκοπό να μην

αφήσει τίποτε όρθιο και ζωντανό στις θέσεις μας. Δεν άκουγες τίποτε, μόνο ένα συνεχές μπουμπουνητό. Η επιφάνεια του εδάφους οργώνεται από τις οβίδες. Ξεφλουδίζονται, κόβονται, ξεριζώνονται τα δέντρα. Ένα σύννεφο σκόνης και καινού σκεπάζει τη διάταξή μας. Τα πολυβολεία, τα αμπριά μας παθαίνουν καινούριες σημαντικές ζημιές. Τα σκέπαστρα, οι περισσότεροι είσοδοι και έξοδοι σκεπάζονται με χώμα. Υπάρχουν απώλειες, νεκροί και τραυματίες. Αρχίζει καινούργια επίθεση. Χαρακώματα και θέσεις τώρα δεν υπάρχουν πια. Ισοπεδώθηκαν από τους βομβαρδισμούς. Η μάχη τώρα γίνεται από λακκούβα σε λακκούβα, από δέντρο σε δέντρο, από πέτρα σε πέτρα. Ο αντίπαλος φτάνει κοντά στις θέσεις μας, άλλοι έρχονται στα χέρια με τους μαχητές του ΔΣΕ. Στο πεδίο της μάχης χύνεται ελληνικό αίμα. Υπάρχουν τραυματίες, πέφτουν κορμιά. Πάνω σ' αυτή την επίθεση τραυματίστηκα κι εγώ, όμως δεν είχαμε ώρα να σκεφτούμε, ούτε για το δέσιμο του τραύματος. Όλη μας η σκέψη ήταν να κρατήσουμε τον Κλέφτη, με κάθε θυσία. Κανένας τραυματίας δε φεύγει από τη θέση. Αυτοί, που δεν μπορούσαν να πιάσουν όπλο, όταν εμείς κάναμε αντεπίθεση, φωνάζανε «αέρα! αέρα! επάνω τους και τους φάγαμε!»

Παρ' όλες τις απώλειες που είχαμε και τις μεγάλες δυνάμεις του εχθρού, που έκαναν την επίθεση (δύο επίλεκτες ταξιαρχίες κι εμείς ένα τάγμα, με ταγματάρχη τον Ηλία Αλευρά), κάναμε την αντεπίθεση με χειροβομβίδες και ανατρέψαμε και πάλι τον εχθρό. Εγώ, παρά το διαμπερές τραύμα στο πόδι, δεν καταλάβαινα πόνο, ενώ το άρβυλο είχε γεμίσει αίμα. Όταν πήρα εντολή, να πάω στο σταθμό επίδεσης, έφυγα με μια μεγάλη ικανοποίηση ότι τον Κλέφτη δεν μπόρεσαν να τον πάρουν.

Ο Κλέφτης κράτησε, γιατί τον υπεράσπισαν αγωνιστές με υπέροχα ιδανικά: Εθνική ανεξαρτησία, ελευθερία, δημοκρατία, σοσιαλισμός.»

(Δημοσιεύτηκε στο «Ριζοσπάστη» στις 4 Γενάρη 1997)

13. «Με αγριολούλουδα ποτισμένα με δάκρυα σκεπάζω τον τάφο της αξέχαστης φιλενάδας μου»

Μας γράφει η Ελένη Ν. Κατσή-Παχή

«Δεν είχαμε ακόμα κλείσει καλά-καλά τα 17 μας χρόνια, όταν το καλοκαίρι του 1947 μαζί με τη χωριανή μου Παναγιώτα Λόζου πήραμε το δρόμο του Βουνού. Όλος ο εξοπλισμός μας αποτελούνταν από μια μαντανία απ' το σπίτι, το συνηθισμένο χωριάτικο ντύσιμο εκείνης της εποχής. (ζακέτα, μπλούζα, φούστα, ξώφτερνα, κάλτσες) και ένα μαντιλάκι στην τσέπη. Άσπλοι, ακολουθούμε ένα μάχιμο τμήμα. Πορευόμαστε απ' τ' Άγραφα για τη Β. Πίνδο. Μ' αυτό το ελαφρό ντύσιμο αλληλοϋποστηρίζοντας η μια την άλλη αντέχουμε την πρώτη σκληρή δοκιμασία, μια τρομερή χιονοθύελλα, που μας βρήκε στις 18 Οκτώβρη, όταν περνούσαμε τον υψηλό αυχένα του Περιστεριού των Τζουμέρκων.

Με τον ίδιο τρόπο αντιμετωπίσαμε τις σκληρές συνθήκες που μας περίμεναν όταν μέσα στην καρδιά του χειμώνα φτάσαμε και στρατοπεδεύσαμε στο ύπαιθρο χωρίς στέγη, μέσα στα παγωμένα και χιονισμένα δάση της Βωβούσας. Και πάνω απ' όλα όταν βρεθήκαμε μπροστά σε μια θανατερή απειλή επιβίωσης απ' την έλλειψη τροφίμων. Τη διαρκή και τρομερή πείνα της Βωβούσας θα τη θυμάται για πάντα όποιος την έζησε. Μαζί με την Παναγιώτα περάσαμε τη στρατιωτική εκπαίδευση στο Ανταρτικό και με την ίδια ομάδα, με ομαδάρχη τον Κ. Ντόβα, πήραμε το πρώτο βάπτισμα πυρός στις 31 Μαΐου του 1948 στην περιοχή του Μετσόβου. Πλάι-πλάι, η μια κοντά στην άλλη παίρνουμε μέρος στις φονικές μάχες του Κλέφτη. Μαζί τρώγαμε, πλενόμασταν, κοιμούμασταν κάτω από μια κουβέρτα, παίρναμε ενεργό μέρος στις ψυχαγωγικές εκδηλώσεις του τμήματος, δεχτήκαμε το άφθονο καυτό σίδερο του Τρούμαν, αντιμετωπίσαμε τις λυσσασμένες επιθέσεις του Τσακαλώτου στην προσπάθειά του να καταλάβει τον θρυλικό Κλέφτη. Παντού και πάντοτε μαζί κι αχώριστες. Ο δικός μου

τραυματισμός στον Κλέφτη μας κώρισε, μας στενοχώρησε πολύ και τις δυο. Μετά την ανάρρωσή μου, κάνω το παν να επιστρέψω στο τμήμα μου και το πετυχαίνω. Στις αρχές Αυγούστου βρίσκω το Τάγμα του Αλευρά να έχει διάταξη στο ύψωμα Λυκοκρέμασμα. Ξανά μεγάλη καρά και για τις δυο μας. Ξανά σε μια ομάδα με την πολυαγαπημένη μου Παναγιώτα. Την άλλη μέρα ο Λόχος μας ανατρέπει με επιτυχία μια εκθρική επίθεση. Στη συνέχεια επικράτησε μια προσωρινή ανάπαυλα, νομίσαμε ότι σήμερα δεν θα μας ξαναπειράξουν. Έκανε μια δυνατή ανυπόφορη ζέση. Καθόμασταν με την Παναγιώτα κάτω από ένα δέντρο, όταν αντιλήφθηκα ότι στο κάτω μέρος του παντελονιού μου υπήρχε ένα μικρό σκίσιμο. Πήρα το βελόνι να το ράψω. Η Παναγιώτα επεμβαίνει, δεν με αφήνει. «Θα το ράψω εγώ, Λένη μου, να με θυμάσαι», μου λέει. Αυτές οι κουβέντες και με συγκίνησαν και με έσκιαξαν, με έβαλαν σε υποψία να σκεφτώ ότι βρισκόμαστε στο μέτωπο, ότι πολλά μπορούν να συμβούν. Με δικό της χακί νήμα το έπιασε και με μια ιδιαίτερη μαστοριά το έραψε με τόση προσοχή που δεν φαινόταν τίποτε πια. Τη συγχάρηκα, την ευχαρίστησα, την αγκάλιασα και την φίλησα. Σε λίγο ήρθε η καταραμένη στιγμή αυτής της μέρας, που με έκανε να νιώσω μια απ' τις μεγαλύτερες πίκρες στη ζωή μου, να με κωρίσει μια για πάντα από την πολυαγαπημένη μου Παναγιώτα. Σκοτώθηκε δίπλα μου από εκθρικό βομβαρδισμό που επακολούθησε. Έμεινα απαρνηγόρητη, όταν την αντίκρυσσα νεκρή. Την κοιτούσα και δε μπορούσα να συγκρατηθώ απ' τη βαθιά και ανείπωτη συγκίνηση που ένιωθα. Ποτάμι τα δάκρυά μου. Δεν ήθελα να πιστέψω ότι δεν θα ξαναδώ το στρογγυλό και χαρούμενο πρόσωπό της. Έφυγε όμως για πάντα...

Πλησίαζε να βασιλέψει ο ήλιος, όταν με τη βοήθεια των παιδιών ανοίξαμε τον τάφο και όλοι μας κατασσυγκινημένοι και με δάκρυα στα μάτια τη θάψαμε. Εμένα όμως και μετά την ταφή της δεν μου έκανε καρδιά να φύγω, σαν κάτι ακόμα να ήθελα... Συγκρατήθηκα, έτρεξα σε μια ζερβή πλαγιά πιο πάνω κι αρχίζω

να μαζεύω αγριολούλουδα. Βιάζομαι να προλάβω, γιατί το τμήμα ετοιμάζεται να ξεκινήσει. Τα δάκρυα απ' τα μάτια μου δεν σταματούν, πέφτουν και ποτίζουν τα λουλούδια. Προσθέτω λίγα κλαριά και χόρτα, φκιάνω τρία μάτσα και με αυτά σκεπάζω τον φρεσκοκαμμένο τάφο της. Έτσι την αποχαιρέτησα, απότιστα τον τελευταίο φόρο τιμής».

Κασιή-Παχή Ελένη, απ' την Κτιμένη Καρδίτσας. Αετόπουλο στην Εθν. Αντίσταση. Δεν είχε συμπληρώσει τα 17 χρόνια όταν το 1947 εντάχθηκε στο ΔΣΕ. Είναι το πέμπτο μέλος της οικογένειας Κασιή στο ΔΣΕ. Πήρε μέρος στις μεγάλες μάχες του Γράμμου και του Βίτσι. Τραυματίστηκε τρεις φορές. Αναδείχθηκε σε διοικητή Διμοιρίας. Ανθ'ος του ΔΣΕ. Εκεί στη φωτιά της ένοπλης πάλης έγινε μέλος του ΚΚΕ.

14. Μαζική και δραστήρια ήταν η συμμετοχή των Ελληνίδων γυναικών στον ένοπλο αγώνα του ΔΣΕ.

Αναμνήσεις της μαχήτριας του ΔΣΕ
Αικατερίνης Χαλβαντζή-Γκόγκου.

«Όποιος γνωρίστηκε έστω και για λίγο με την ιστορία του ΔΣΕ, αβίαστα διαπίστωσε ότι ποτέ άλλοτε στην ιστορία της Πατρίδας μας δεν παρατηρήθηκε μια τόσο μαζική συμμετοχή των γυναικών σε μάχιμα τμήματα σαν κι αυτή που έλαβε χώρα στον ένοπλο αγώνα του ΔΣΕ.

Οι πρώτοι πυρήνες του ΔΣΕ συγκροτήθηκαν από αγωνιστές της Εθνικής Αντίστασης, που εξαναγκάστηκαν να πά-

Χαλβαντζή - Γκόγκου Αικατερίνη.

ρουν το δρόμο του βουνού για να αυτοϋπερασπιστούν τη ζωή και την τιμή τους, να γλιτώσουν απ' την σφαγή και τις εκτελέσεις, από τις ασύδοτες παρακρατικές συμμορίες της εγκληματικής μοναχοφασιστικής Δεξιάς, το βούρδουλα, τα βασανιστήρια στα κρατητήρια της αυστηρής απομόνωσης του επίσημου κράτους. Στην πορεία αυτοί οι πυρήνες πλαισιώνονταν συνεχώς με καινούργιους εθελοντές αγωνιστές, να αυξάνεται η αριθμητική του δύναμη, να οργανώνονται σε στρατιωτικές μονάδες, όπως Ομάδες, Συγκροτήματα, Αρχηγεία, Ταξιαρχίες, Μεραρχίες, και να μεταβάλλεται σε έναν πραγματικό τακτικό στρατό, με Κεντρική διοίκηση στο πρόσωπο του Γενικού Αρχηγείου του ΔΣΕ. Πρόκειται για ένα ιδιόμορφο στρατό με τη συμμετοχή σ' αυτόν, ενός μεγάλου ποσοστού γυναικών. Η συμμετοχή των γυναικών στον ένοπλο αγώνα του ΔΣΕ αποτέλεσε μια σημαντική ενίσχυση της αριθμητικής δύναμης του ΔΣΕ που ήταν τόσο αναγκαία για την κάλυψη των μεγάλων αναγκών του Γενικού Αρχηγείου του ΔΣΕ, σε ανθρώπινο προσωπικό.

Ιδιαίτερα αισθητή έγινε η συμμετοχή των γυναικών στον ένοπλο αγώνα του ΔΣΕ ύστερα από την σύγκληση της 3ης Ολομέλειας της ΚΕ του ΚΚΕ το Σεπτέμβριο του 1947. Η 3η Ολομέλεια αποφάσισε να μεταφέρει το κέντρο βάρους της δουλειάς του Κόμματος στον ένοπλο αγώνα.

Συγκεκριμένα η 3η Ολομέλεια διακήρυχνε ανάμεσα σ' άλλα: «Ο ένοπλος αγώνας του ΔΣΕ αποτελεί την μοναδική επιβεβλημένη απάντηση που ο λαός και η Ελλάδα έχουν να δώσουν στους ξένους κατακτητές και στους ντόπιους υποτακτικούς τους. Έξω από αυτόν τον αγώνα δεν υπάρχει ζωή και τιμή για την Ελλάδα και το λαό».

Το μαχητικό κάλεσμα της 3ης Ολομέλειας του ΚΚΕ έφτασε στο λαό της υπαίθρου και των πόλεων της περιοχής μας μέσω των αντάρτικων αρχηγείων και των παράνομων Κομματικών Οργανώσεων Βάσης. Ήταν όμως πια ολοφάνερο, ότι το καλοκαίρι του 1947, η ελληνική αντίδραση και οι Αμερικάνοι

πάτρωνές τους πήραν μια σειρά σκληρά μέτρα, που κατά πολύ δυσκόλεψαν την εκπλήρωση αυτής της εντολής-καθήκον που έβαζε η ηγεσία του ΚΚΕ. Στην πρώτη γραμμή των μέτρων που πήραν, αποσκοπούσαν να απομονώσουν το ΔΣΕ από το λαό. Αυτοί οι σκοτεινοί κύκλοι, ντόπιοι και ξένοι, ήταν εκείνοι που επινόησαν και έβαλαν σε εφαρμογή ένα τερατώδες και πρωτοφανές σχέδιο πογκρόμ στην ελληνική ιστορία: Τη δημιουργία των λεγόμενων «νεκρών ζωνών».

Ειδικά συνεργεία στρατού και χωροφυλακής περνούσαν από κάθε χωριό, συγκέντρωναν τους κατοίκους στην πλατεία των χωριών και εκεί τους ανακοίνωναν ότι μέσα σε λίγες ώρες να είναι έτοιμοι να εγκαταλείψουν τα σπίτια τους. Αυτή την τύχη είχαν και οι κάτοικοι όλων των γύρω χωριών της περιοχής Καρδίτσας, ανάμεσά τους και οι κάτοικοι του χωριού μου Λεοντάρι. Με αυτό τον τρόπο μεταφερθήκαμε με την βία στο χωριό Γραμματικό, με συνοδεία και μας στοίβασαν όλους σε ένα στρατόπεδο συγκέντρωσης, όπου ζούσαμε κάτω από ένα αυστηρό καθεστώς επιτήρησης και περιορισμού. Έτσι από αυτή την ημέρα δεν είχαμε πια το δικαίωμα να ξαναγυρίσουμε στα σπίτια μας, στα χωράφια μας κ.λπ. Μείναμε εκεί στις αυλές των ξένων σπιτιών, ή στα διπλανά χωράφια, γυναικόπαιδα και ηλικιωμένοι άνθρωποι, στριμωγμένοι ο ένας πάνω στον άλλο, κάτω από αυτοσχέδιες σκηνές από κουβέρτες ή μαντανιές.

Δεν ήταν μονάχα το ξεσπίτωμα, οι άθλιες συνθήκες στέγασης και τροφοδοσίας μας. Το πιο τρομερό ήταν το αυστηρό καθεστώς παρακολούθησής μας. Η παραμικρή κίνηση, είτε κάποια εσκεμμένη μπηκτική κάποιου προβοκάτορα, ήταν αρκετό να σου στήσουν την κατηγορία του «πληροφοριοδότη των ανταρτών», που αυτό θα σήμαινε άμεσα τη σύλληψη, το βασανισμό, την φυλάκιση, και την παραπομπή στο Στρατοδικείο. Αλλά εκείνο που συχνά μας έκανε να αναρωτιόμαστε συχνά μέσα μας ήταν τι θα γίνει με εμάς τους αριστερούς, όταν θα ξαναπεράσουν από εδώ οι αγριάνθρωποι της συμμορίας του αιμοσταγούς Σούρλα.

Και να τώρα μια βραδιά στις 14 Σεπτέμβρη 1947 ήρθε στο Γραμματικό ένα τμήμα του Ιππικού με διοικητή τον Περικλή Οικονόμου (Γαζή). Σε συγκέντρωση που έγινε στην αυλή του σχολείου μας μίλησε ο Γαζής και μας ανακοίνωσε το κάλεσμα της 3ης Ολομέλειας του ΚΚΕ και ότι είναι ανάγκη όλοι, γυναίκες και άνδρες άνω των 18 χρονών, να ενταχθούν εθελοντικά στο ΔΣΕ. Η αλήθεια είναι ότι στο στρατόπεδο του Γραμματικού υπήρχαν πολύ λίγοι άνδρες, μια και οι περισσότεροι είχαν ήδη ενταχθεί από πρωύτερα στα τμήματα του ΔΣΕ. Η ανταπόκριση των κοριτσιών και των ανδρών σ' αυτή την έκκληση ήταν θετική. Σε λίγο η κάθε μια από μας πήραμε τα απαραίτητα που τα θεωρούσαμε αναγκαία και φθάσαμε στη συγκέντρωση. Οι μανάδες μας μπήκαν στη σειρά και εμείς περνούσαμε και τις αποχαιρετούσαμε. Στην πορεία διαπιστώθηκε, ότι παρά την εντολή που ήταν να ακολουθήσουν τους αντάρτες αυτοί που συμπλήρωσαν τα 18 τους χρόνια, στην πραγματικότητα είχαμε περιπτώσεις που ακολούθησαν εθελοντικά τους αντάρτες και κορίτσια των 17, ακόμα και των 16 χρόνων. Τα κορίτσια αυτών των μικρών ηλικιών προέρχονταν κατά κύριο μέρος από δικές μας αριστερές οικογένειες. Κατ' αυτό τον τρόπο συγκροτήθηκε μια φάλαγγα, κυρίως από κορίτσια απ' τα χωριά του Δήμου Ταμασίων, το Λεοντάρι, Γραμματικό, το Παζαράκι, το Κοπιρτζί, Σοφιάδα, Μασλί, Μπαλαμπανί, Αχλαδιά, Αναύρα, Καϊτσα κ.λπ. Έτσι με συνοδεία των ανταρτών φθάσαμε στη Ρεντίνα. Εκεί νιώσαμε ότι πραγματικά βρεθήκαμε σε μια ελεύθερη και δημοκρατική Ελλάδα, αυτό που ποθούσαμε, χωρίς τον εφιάλτη και τον φόβο των συνεχών ανησυχιών, τα ξενύκτια, μήπως κάποιος από στιγμή σε στιγμή σου χτυπήσει την πόρτα για να σε συλλάβει και να σε βασανίσει. Από δω και πέρα, σχεδόν σε καθημερινή βάση, άρχισαν να φθάνουν εδώ στη Ρεντίνα φάλαγγες άοπλων κοριτσιών απ' τα χωριά της Καρδίτσας. Έτσι συγκροτήθηκε ο πρώτος ξεχωριστός λόχος γυναικών στον οποίο ανήκα και εγώ. Διοικητής του λόχου ήταν ο Μενέλαος Μούστος (Δάφνης) απ'

το Τπάτ Καρδίτσας και Π Επίτροπος η Βάσω Κουτσίνα απ' το Παλπούρι Καρδίτσας. Ο διοικητής και η Π Επίτροπος ήταν και οι δυό τους Ανθ/γοι της Σχολής Αξιωματικών του ΕΛΑΣ.

Την άλλη μέρα φθάνουμε στο χωριό Φουρνά. Εκεί συναντήσαμε και πολλά άλλα κορίτσια από την Καϊτσα, Ομβριακή και από άλλα χωριά του Δομοκού και τα οποία εντάχθηκαν κι αυτά στο δικό μας γυναικείο λόχο. Ακολούθησε η γνωριμία μαζί τους. Τις βραδινές ώρες, μετά το φαγητό, κάποιες τολμηρές κοπέλες από την Ομβριακή παίρνουν πρωτοβουλία και ομαδικός χορός με αντάρτικα τραγούδια δεν άργησε να στηθεί και που στην πορεία πήρε μια πολύ ζωηρή και έντονη μορφή.

Στο χωριό Φουρνά μας ανακοινώθηκε επίσημα ότι όλοι μας φεύγουμε για το Γράμμο. Έτσι, μια μεγάλη φάλαγγα άοπλων νεαρών κοριτσιών και αγοριών πήρε το δρόμο προς Βόρεια Πίνδο. Το χιόνι που το είχε στρώσει για τα καλά και συνέχιζε να πέφτει, επιβεβαίωνε ότι αυτή τη χρονιά ο χειμώνας ήταν πρώιμος. Για μας όμως τα νεαρά κοριτσόπουλα, που φύγαμε απ' τα χωριά μας βιαστικά και είμασταν ντυμένα με ελαφρά φορέματα, ζακέτες, ρόμπες, καλτσάκια στα πόδια, που βρεθήκαμε σ' αυτή την κατάσταση μέσα στην καρδιά του χειμώνα, καλούμασταν τώρα να πραγματοποιήσουμε μια εξαιρετικά μακρινή, κουραστική και πολύ βασανιστική πορεία. Το δρομολόγιό μας περνούσε από δύσβατα εδάφη και κακοτράχαλες πλαγιές και χαράδρες των ορεινών περιοχών της Ευρυτανίας, των Αγράφων, της Άρτας, των Τζουμέρκων, του Σμόλικα και του Γράμμου. Έπρεπε να διασχίζουμε μια σειρά κατεβασμένα και παγωμένα ποτάμια με πολύ νερό. Να είμαστε συχνά πεινασμένες και σε συνθήκες που τον περισσότερο καιρό αυτής της μακρόχρονης πορείας να κάνουμε νυχτερινές στάσεις, για να πλαγιάσουμε σε υπαίθριους καταυλισμούς χωρίς στέγη, να εξαναγκάζομαστε με τα μουσκεμένα και βρεγμένα ρούχα μας να ξαπλώνουμε μέσα στο χιόνι και να μας παίρνει ο ύπνος. Ενώ, όταν ξυπνούσαμε, ξανά πορεία μέσα στα

χιονισμένα βουνά...

Θυμάμαι ιδιαίτερα τούτο το χαρακτηριστικό περιστατικό: Όταν η φάλαγγα παράκαμψε το Τετράκωμο και όπως βαδίζαμε τη νύχτα μέσα στο χιόνι που μας έπαιρνε μέχρι το γόνατο, μας πήρε η μέρα στο χωριό Τζούρτζια. Το θέαμα που αντικρίσαμε τότε ήταν τρομερό και ανατριχιαστικό: Είδαμε μερικές από τις κοπέλες μας να βαδίζουν μέσα στο χιόνι ξυπόλτες, με ματώμενα και ξεπαγιασμένα πόδια...! Ευτυχώς που μέσα σ' αυτό το εγκαταλειμμένο βλάχικο χωριό βρέθηκαν παλιές βελέντζες και κάπες και έγινε δυνατό με αυτό το υλικό να φτιαχτούν και να ραφτούν αυτοσχέδια τσαρούχια, ενώ μερικοί καλύτεροι τεχνίτες να φτιάξουν ένα είδος μπότες και έτσι με αυτά τα υποδήματα έγινε δυνατό οι ξυπόλητοι να συνεχίσουν την πορεία πιο πέρα.

Οι περιπέτειες ώπου να φθάσουμε στον προορισμό μας ήταν πολύ τρομερές και είναι αδύνατο να γραφτούν όπως ακριβώς συνέβησαν. Αν κάποιος κρατούσε ημερολόγιο θα μπορούσε να γράφει ένα πολυσέλιδο βιβλίο. Στις αρχές του Γενάρη του 1948, ύστερα από ενάμιση μήνα από τότε που ξεκινήσαμε από το Φουρνά, φθάσαμε στο χωριό Βατοχώρι, στο ελεύθερο Βίτσι.

Στεγαστήκαμε σε σπίτια αυτού του φιλόξενου χωριού. Ζεσταθήκαμε. Η τροφοδότησή μας σε ψωμί και φαγητό ήταν αρκετή και καλή. Μας έδωσαν καινούργιες στρατιωτικές στολές, από άρβυλα μέχρι το δίκωχο. Σε συγκέντρωση που έγινε, ο λοχαγός μας έκανε μια πλατιά ενημέρωση για τις διαδικασίες προσαρμογής μας στις καινούργιες συνθήκες, αλλά και για το κύριο καθήκον που έμπαινε μπροστά μας, που ήταν σε σύντομο χρονικό διάστημα να αποκτήσουμε μια ολοκληρωμένη στρατιωτική κατάρτιση σε επίπεδο στρατιωτικών γνώσεων, που απαιτούνταν για έναν στρατιώτη του αστικού στρατού.

Ο λοχαγός Μενέλαος Μούστος, ήταν ένας πολύ μορφωμένος αγωνιστής με σημαντική θεωρητική και στρατιωτική

κατάρτιση. Διακρίνονταν για τις ρητορικές του ικανότητες. Αυτός σήκωνε στους ώμους του το κύριο βάρος της πολύπλευρης και έντονης στρατιωτικής εκπαίδευσης. Από δω και πέρα όλα γίνονταν βάσει ενός επεξεργασμένου προγράμματος στρατιωτικής εκπαίδευσης, με πρωινό εγερτήριο, γυμναστική, προσκλητήριο και σε συνέχεια έντονη θεωρητική και στρατιωτική εκπαίδευση.

Ο δικός μας λόχος γυναικών αποτέλεσε μια ξεχωριστή στρατιωτική μονάδα και αυτόνομα διεξάγονταν η εκπαίδευσή μας. Από την πρώτη στιγμή έγινε φανερό, ότι όλες οι κοπέλες μας κατέβαλλαν έντονες προσπάθειες για να ανταποκριθούν στο καθήκον της πολεμικής κατάρτισης. Τελικά ανταποκρίθηκαν πλήρως. Για τις επιδόσεις των μαχητριών του λόχου γυναικών στους τομείς της επαγγελματικής στρατιωτικής εκπαίδευσης, της υποδειγματικής στρατιωτικής πειθαρχίας, της εμφάνισης και των δραστηρίων ομαδικών ψυχαγωγικών εκδηλώσεων, ήρθε στο Βατοχώρι ειδικός φωτορεπόρτερ του Γενικού Αρχηγείου και μας πήρε φωτογραφία.

Ο λόχος μας ήταν ένα πολύ καλά οργανωμένο μάχιμο τμήμα, με γερή στρατιωτική συνοχή κι αρμονική πειθαρχία, αλλά και πολύ ευπαρουσίαστο. Όταν οι νεαρές μαχητρίες του λόχου μας, όπως ήταν ντυμένες με καινούργιες στρατιωτικές στολές, με τους άσπρους και κατακάθαρους γιακάδες βγαλμένους έξω από τα χιτώνια και με τα δίκωχα πάντα λίγο στραβά προς τα δεξιά, περνούσαν συνιαγμένες κατά τριάδες με το όπλο στον ώμο, με κανονικό στρατιωτικό βηματισμό και όλο αυτό το τόσο εντυπωσιακό φαινόμενο συνοδευόταν με δυνατό ομαδικό τραγούδι, ένας τέτοιος δυνατός και ενθουσιώδης απόηχος έγινε πια συνηθισμένος για τους κατοίκους· μόλις τον άκουγαν σταματούσαν τη δουλειά τους, έβγαιναν στις αυλές, στα παράθυρα, να μας ιδούν, να χαρούν, να μας χαιρετίσουν, να μας χειροκροτήσουν.

Μετά το τέλος της προβλεπόμενης εκπαίδευσης η πλειοψηφία των κοριτσιών στάλθηκαν να υπηρετήσουν στα τμήματα

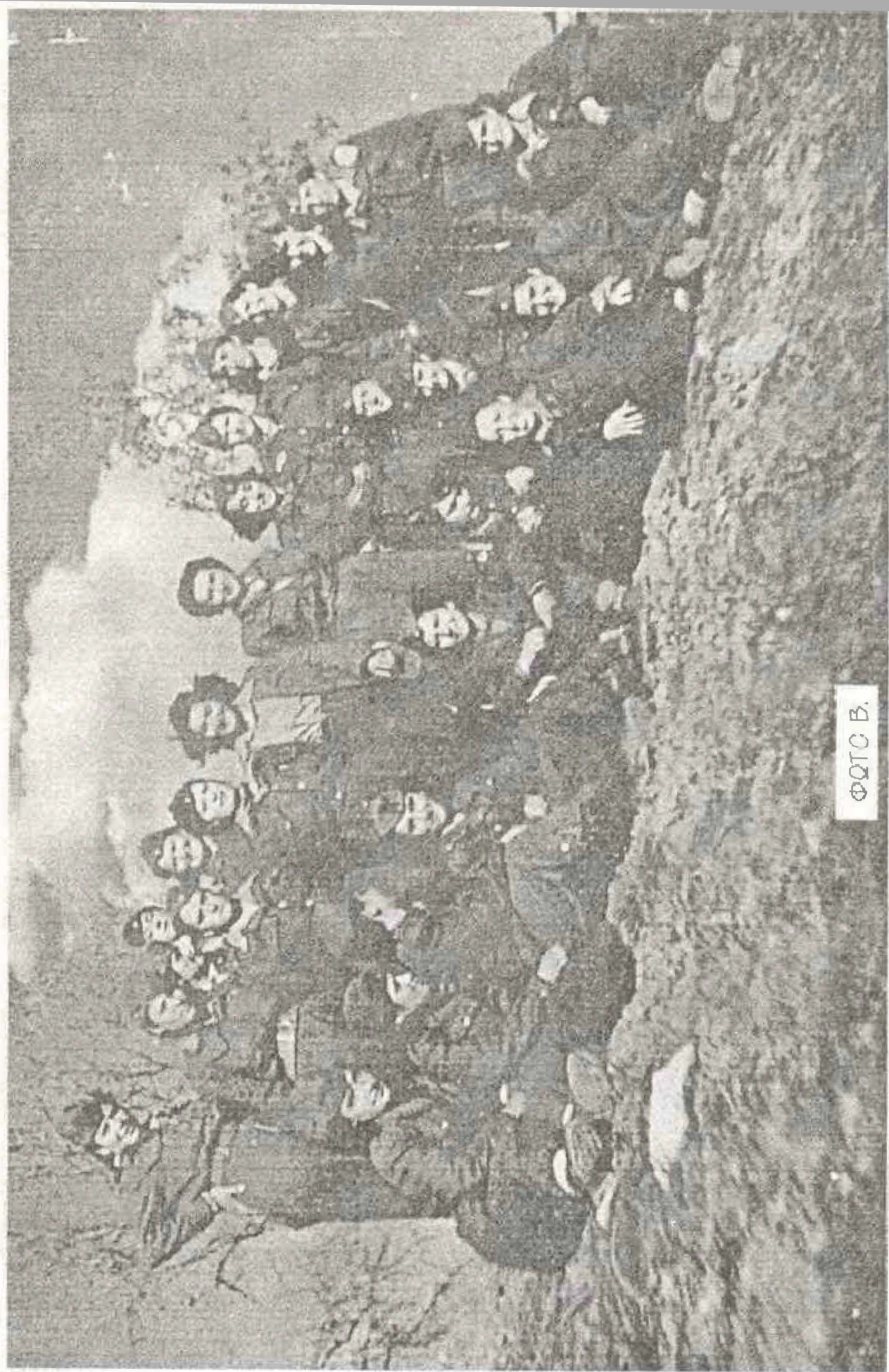
σαν νοσοκόμες, τηλεφωνήτριες, κρυπτογράφοι, ασυρματιστές, τραυματιοφορίνες κ.λπ. Αυτές που στάλθηκαν να υπηρετήσουν στο μάχιμο τάγμα του Γ. Γρεβενιώτη ήταν: Αλεξανδρή Αθανασία - Ομβριακή Δομοκού. Γολοπούλου Γεωργία - Γραμματικό Καρδίτσας. Γραβάνη Δήμητρα - Ομβριακή Δομοκού. Ζώτου Πολυξένη - Λεοντάρι Καρδίτσας. Ζαχαροπούλου Αθηνά - Λεοντάρι Καρδίτσας. Θώδου Πατρούλα - Λεοντάρι Καρδίτσας. Κακλή Κατίνα - Ομβριακή Δομοκού. Πλατή Ευτυχία - Λεοντάρι Καρδίτσας. Παντίδου Αγγαία - Ομβριακή Δομοκού. Σούρκου Κούλα - Γραμματικό Καρδίτσας. Χαλβαντζή Ρίνα - Λεοντάρι Καρδίτσας. Χαζούλα Θωμαή - Λεοντάρι Καρδίτσας.»

Αικατερίνη Χαλβαντζή-Γκόγκου απ' το Λεοντάρι Καρδίτσας. Σε ηλικία 17 χρονών εντάχθηκε στο ΔΣΕ. Αποφοίτησε απ' τη Σχολή Υπαξι/κών του ΔΣΕ. Πήρε μέρος στις μεγάλες μάχες του Γράμμου και του Βίτσι. Αναδείχτηκε διοικητής Διμοιρίας. Ανθ/γός του ΔΣΕ. Τραυματίστηκε τρεις φορές. Τιμήθηκε με το Μετάλλιο Ανδρείας. Πολιτικός καθοδηγητής της ΕΠΟΝ και στη συνέχεια της 103 Ταξιαρχίας του ΔΣΕ. Συγγραφέας του βιβλίου «ΣΕΛΙΔΕΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΘΡΥΛΟ ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΕΜΦΥΛΙΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ».

15. Αντιπροσωπεία γυναικών του ΔΣΕ από τη Νότια Ελλάδα στην Συνδιάσκεψη της Πανελλήνιας Δημοκρατικής Ένωσης Γυναικών (ΠΔΕΓ)

Το πρώτο δεκαήμερο του Μάρτη του 1949 στο χωριό Βροντερό της Μικρής Πρέσπας πραγματοποιήθηκε η Πρώτη Πανελλαδική Συνδιάσκεψη της Πανελλήνιας Ένωσης Δημοκρατικών Γυναικών Ελλάδας. Πήραν μέρος αντάρτικες αντιπροσωπείες από τις περιοχές της Ρούμελης, Θεσσαλίας, Ηπείρου, Αν. και Δυτικής Μακεδονίας και Θράκης. Εκεί στάλθηκαν να συμμετάσχουν απλές μαχήτριες και διοικητικά γυναικεία στελέχη, σχεδόν από όλα τα μεγάλα τμήματα του ΔΣΕ. Ήταν οι πρωτοπόρες μαχήτριες που είχαν διακριθεί για την προσωπική τους παλικαριά στις καθημερινές δοκιμασίες

ΦΩΤΟ Β.

Φωτο Α. Στην Πανελλαδική Συνδιάσκεψη Γυναίκών: Φώτο Α. Από αριστερά, όρθιες: Τρικαλινού Γιάννα, Ράπη Μαρία, Βλαχοκίωστα Μαρία, Αγριγιαννάκη Ναυσικά, Καζάζου Άννα, Κουρδουκλά Φωτίκα, Μπακόλα Βασιλική. Από αριστερά, καθιστές: Τυμπλαλέξη Βούλα, Γιαννακού Ελένη, Παπακόγκου Βάγια, Ζορμπαλά Κατίνα, Μακρή Αλεξάνδρα, Ξανθή, από τα Τρίκαλα.

Φωτο Β. Από αριστερά, όρθιες: Τυμπλαλέξη Βούλα, Ζορμπαλά Κατίνα, Άγνωστη, Αγριγιαννάκη Ναυσικά, Άγνωστη, Γιαννακού Ελένη, Καζάζου Άννα, Κουκούλου - Ζαχαριάδη Ρούλα, Ράπη Μαρία, Γεωργίου Ντίνια, Βλαχοκίωστα Μαρία, Άγνωστη, Τέντα Κατίνα, Παπακόγκου Βάγια, Καθιστές, από αριστερά: Καρυά Φώνη, Αλεξίου Κατίνα, Τρικαλινού Γιάννα, Λαζαρίδου Ρίτα, Παλιγιαννοπούλου Γεωργία, Μπέικου Μαρία, Μπαρεζιώτα Ηρώ. Πιο πίσω: Πανάγου Θεανώ. Πιο πίσω: Κουρδουκλά Φωτίκα, Μακρή Αλεξάνδρα, Μπακόλα Βασιλική.

Φωτο Γ. Στιγμιότυπο χορού στην Πανελλαδική Συνδιάσκεψη Γυναίκών. Από αριστερά: Μπέικου Μαρία και Ζορμπαλά Κατίνα.

Φωτο Δ. Ομαδικός χορός με τη συμμετοχή γυναικών αντιπροσώπων απ' τη Νότια Ελλάδα, με αντάρτες απ' την περιοχή του Βίτσι.

Φωτο Ε. Μαχήτριες τμήματος του ΚΓΑΝΕ του ΔΣΕ έτοιμες να πάνε στη μάχη.

Φωτο Ζ. Μαχήτριες τμήματος του ΚΓΑΝΕ σε πορεία.

της σκληρής αντάρτικης ζωής και ιδιαίτερα στις μάχες. Κεντρική ομιλήτρια ήταν η Ρούλα Κουκούλου-Ζαχαριάδη, πρόεδρος της ΠΔΕΓ. Ακολούθησαν πολλές άλλες ομιλίες γυναικείων στελεχών του ΔΣΕ, αλλά και απλών μαχητριών. Περιοριζόμαστε στην παρουσίαση της ομιλίας της Φωτίκας Κουρδουκλά, δασκάλας, κόρης γιατρού από τα Φάρσαλα, Βοηθός ΠΕ της 123 Ταξιαρχίας για τη δουλειά στις γυναίκες.

Ομιλία της σ. Φωτίκας Κουρδουκλά

«Συναγωνίστριες και συναγωνιστές,

Έρχομαι απ' τις μαχήτριες της 123 Ταξιαρχίας που είναι στις κορφές του γερο-Όλυμπου, Κίτσαβου και των άλλων δοξασμένων βουνών της Ανατολικής Θεσσαλίας.

Με την ευκαιρία αυτή έγινε καλή προετοιμασία στις γυναίκες των τμημάτων της Ταξιαρχίας μας, στα λεύτερα χωριά και στο κατεχόμενο από τον εχθρό Κεσερλί (σημερινό Συκούριο). Η εφημερίδα της Ταξιαρχίας μας «Παρτιζάνος» αφιέρωσε σελίδα ξέχωρη γύρω απ' τη δουλειά αυτή και το σκοπό της. Η γυναίκα της Ελλάδας που ρίχτηκε στον αγώνα με την καθοδήγηση του ΚΚΕ και πρώτη η εργάτρια στις πόλεις Βόλος - Λάρισα, συνέχισε και μαζικοποίησε την πάλη της στην Κατοχή, στις πόλεις και τα χωριά.

Τρανό στολίδι στην ιστορία της γυναίκας της Ανατολικής Θεσσαλίας θα μείνει το παράδειγμα των ανταρτισσών απ' την περιφέρεια Ελασσόνας, που πρώτες κατατάχτηκαν στον ενεργό ΕΛΑΣ απ' όλη τη Θεσσαλία.

Στη Λάρισα γυναίκες παίρνουν μέρος το Σεπτέμβρη του 1943 στον αφοπλισμό των Ιταλών και βοήθησαν την έξοδό τους στο βουνό.

Και σήμερα οι γυναίκες στις πόλεις κάνουν σκληρό αγώνα για το διώξιμο του νέου κατακτητή. Στον Βόλο η σ. Ελένη Οικονόμου, μάνα 2 παιδιών, αρνήθηκε να κάνει δήλωση και πεθαίνοντας παλληκαρίσια λέει: «Εγώ είμαι κομμουνίστρια κι αν πεθάνω ο λαός θα νικήσει και χωρίς εμένα».

Μα και ο λαός των λευτερωτων και σκλαβωμένων χωριών της περιοχής μας στέκεται ακούραστος υποστηρικτής μας. Στα λεύτερα χωριά υπάρχουν οι Επιτροπές βοήθειας δίπλα στα Λ. Συμβούλια που φροντίζουν για την εξυπηρέτηση των αναγκών του στρατού μας, δουλεύοντας ομαδικά με στρατιωτικό ρυθμό, και των δικών τους προβλημάτων. Έτσι, δουλεύουν γυναίκες εκτός απ' τα Λ. Συμβούλια και τα Λ. Δικαστήρια και στα παιδικά μαθητικά συσσίτια, στην επαγρύπνηση. Παράδειγμα: Μια γριά

στο Καλαμάκι Μαυροβουνιού βοήθησε στην ανακάλυψη δικτύου της αντίδρασης, που αυτό είχε σαν αποτέλεσμα ν' ανακαλυφθεί όλο το δίκτυ περιφέρειας Μαυροβουνιού.

Ακόμα σ' όλα τα λεύτερα χωριά, εκτός 4-5, λειτουργούν σχολειά με ανάλογο αριθμό δασκάλων. Παρ' όλη την προπαγάνδα και την τρομοκρατία φοιτούν 1830 παιδιά. Σε δυό σχολειά έχουμε και νυχτερινές σχολές. Π.χ. στο Σκλήθρο και Καρίτσα που παίρνουν μέρος γυναίκες. Στις διάφορες σχολικές τους ανάγκες και στο συσσίτιό τους βοηθιούνται απ' το Δ.Σ. στο μεγαλύτερο μέρος.

Οι παραπάνω λίγες εκδηλώσεις είναι ένα μικρό δείγμα για το γυναικείο κίνημα στην περιοχή μας, που ήταν δεμένο με μια καλή επαναστατική παράδοση. Μα το 1946 όμως που ο φασισμός με τις συμμορίες Σούρλα - Καλαμπολίκη - Καρακίτσιου θέλησε ν' ανακόψει το δρόμο της βασανίζοντας αμείλιχτα, τότε στην περίοδο αυτή, η γυναίκα δραστηριοποιεί την πάλη της παίρνοντας μέρος στην αυτοάμυνα. Έτσι, το 1946 στη Σελίτσανη Κισσάβου γυναίκες με ξύλα και πέτρες σκότωσαν 4 σουρλικούς. Γενικά δεν έμεινε κανένα χωριό που να μην έχει τέτοια αποτελέσματα, απ' την πάλη αυτή. Συνέχεια ύστερα, με το μεγάλωμα της τρομοκρατίας, γίνονται δίπλα στις ένοπλες ομάδες των καταδιωκόμενων παιδιών μας, οι πρώτοι πυρήνες του ένοπλου γυναικείου κινήματος στην περιοχή μας.

Έτσι, στο τέλος του 1946-47 έχουμε στο Πήλιο τη Λαοκρατία, αξιωματικό του ΔΣΕ. Τη Θυέλλα (Καραγιάννη Βαλεντίνη) απ' την Κερασιά Πηλίου, αξιωματικό του ΔΣΕ που σκοτώθηκε στις μάκες του Γράμμου. Τη Ζόρα (Μαρία Καρακίτσου), αξιωματικό του ΔΣ. Τη Μάχη (Καλλιόπη Δημοπούλου) υπαξιωματικό της Λ.Π. της σχολής ΠΕ, την Αστραπή και άλλες.

Στον Κίσαβο-Μαυροβούνι τη Σοφία Κατσαρού, αξιωματικό του ΔΣΕ, τη Μαίρη Σουφλή, αξιωματικό του ΔΣΕ, Άννα Μπαρούτα, Εριέττα Καραδήμου και άλλες. Στον Όλυμπο

βγήκαν 10 κοπέλλες απ' την Ολυμπιάδα, η Μαρία Μαλαθούνα απ' τον Πυργετό. Σήμερα στην Ταξιαρχία μας έχουμε 235 γυναίκες. Οι περισσότερες είναι στα μάξιμα τμήματα: σαμποτέρ 5, ιππικό 4, ελευθεροσκοπευτίνες 2 και πολύ λίγες στα συνεργεία ραφτικής, φούρνων και σε ειδικότητες: τηλεγραφήτριες, κρυπτογράφισσες, ημιονηγοί. Εκτός απ' αυτές, έχουμε 20 στη Λ.Π. που βοηθάνε το στρατό και το λαό παντού. Παράδειγμα για τη βοήθεια στο στρατό: σε μια κρούση στο Κεσερλί βοήθησαν τα τμήματά μας και κουβάλησαν 10.000 οκσιτάρι. Ένα παράδειγμα για την βοήθεια στο λαό: Πήραν μέσα απ' το κατεχόμενο χωριό Μακρυχώρι έναν γιατρό και τον έδωσαν στο επαρχιακό συμβούλιο για να χρησιμοποιηθεί για τις ανάγκες των λεύτερων χωριών. Τα θετικά απ' τη δουλειά μας είναι ότι εδώ και ενάμιση χρόνο σ' όλες τις παραπάνω υπηρεσίες χρησιμοποιούμε γυναίκες κι έτσι δώσαμε τη δυνατότητα στην ταξιαρχία μας, ν' αναπτύξει πολύπλευρη δουλειά σ' άλλους σοβαρότερους τομείς.

Ακόμη πολλές είναι οι περιπτώσεις παλληκαριάς και αυτοθυσίας γυναικών στα τμήματά μας, που αυτό πολύ βοήθησε σε πολεμική απόδοση, μα και στο ανέβασμα του γυναικείου κινήματος σ' όλη την περιοχή μας. Το βιβλιαράκι «Η Γυναίκα της Ανατολικής Θεσσαλίας στ' άρματα» έχει πολλά παραδείγματα. Αναφέρω δυό. Στη μάχη της Ολυμπιάδας Ολύμπου το καλοκαίρι του 1948 η Σπαρτιάτισσα (Δήμου Μαρία) επικεφαλής ομάδας ανταρτισσών μπήκε πρώτη μέσα στα συρματοπλέγματα και πιάνει τους πρώτους αιχμάλωτους. Έτσι αναδείχτηκε με την παλληκαριά της αξιωματικός του ΔΣΕ. Είναι η ίδια που στις μάχες του Γράμμου έπεσε πολεμώντας. Η νεαρή και ανεκπαίδευτη Τασία Γουργιώτη στη μάχη Νεζερού Ολύμπου τον Αύγουστο του 1948 αιχμαλωτίζει 3 και σκοτώνει 1. Τώρα είναι αξιωματικός εφοδιασμού τάγματος.

Σε διάστημα 5 μηνών επαινέθηκαν 23 μαχήτριες, μια προτάθηκε σε αξιωματικό για ανδραγαθία. Σε αξιωματικούς αναδείχτηκαν 5, Λοχίες 67, δεκανείς 20. Λειτουργήσε σε δυό

σειρές σχολή ΠΕ. Στην Ταξιαρχία μας τον Οκτώβρη του 1948 πήραν μέρος 11. Συνέχεια λειτούργησε και σχολή υπαξιωματικών που αποφοίτησαν 4. Έγιναν προσπάθειες και ξεπεράστηκαν μεγάλες ελλείψεις μας σε ρουχισμό, υπόδηση και για την υγεία μας, που μόνες οι μαχήτριες αποφάσισαν και πρότειναν στις διοικήσεις τους για πολλές μαχήτριες που ύστερα από εξέταση του γιατρού τραβήχτηκαν σε βοηθητικές δουλειές. Προτείνω τη γενική διαπίστωσή μας ότι οι μαχήτριες κινδυνεύουν να πεθάνουν απ' το σταμάτημα της περιόδου, να ενδιαφερθεί η ΠΔΕΓ και να μας βοηθήσει μέσω των ξένων φίλων μας σε φάρμακα κι ό,τι άλλο χρειαστεί.

Σε κείνο που δεν προσέξαμε όσο έπρεπε είναι η ανάδειξη στρατιωτικοπολιτικών στελεχών τόσων που θα προλάβαιναν τη γρήγορη αφομοίωση του καινούργιου υλικού. Αυτό οφείλεται ως ένα σημείο ακόμα στο ότι με όσο έμπυχο υλικό είχαμε μέχρι τώρα σε μαχήτριες και στελέχη πλαισιώσαμε 3 ταξιαρχίες που φύγαν για το Γράμμο-Βίτσι.

Ακόμα δεν έγιναν σοβαρές προσπάθειες για το ξεχωριστό ανέβασμα του πολιτικού-μορφωτικού επιπέδου της μαχήτριας. Πολλές δεν ξέρουν γράμματα καθόλου και λειτούργησε στα έμπεδα εδώ και τρεις μήνες σχολή αγραμμάτων με καλά αποτελέσματα.

Προτάσεις:

- Περισσότερη προσπάθεια στο στρατιωτικό, πολιτικό, μορφωτικό ανέβασμα της μαχήτριας (με μαθήματα, φροντιστήρια 10ήμερα κ.λπ.) και με το προσωπικό μας παράδειγμα.

- Ολοκληρωτική προσοχή στην ψυχολογική, στρατιωτική, μορφωτική προετοιμασία του καινούργιου έμπυχου υλικού (Σχολή αγραμμάτων, στρατιωτικά μαθήματα, ψυχαγωγικό πλούσιο πρόγραμμα, τροφή, υπόδηση, προσωπικό κι αδελφικό ενδιαφέρον των υπευθύνων και παλιών μαχητριών).

- Αδιάκοπη βοήθεια απ' τους μαχητές σ' όλους τους τομείς της δουλειάς μας.

- Περισσότερη εκτίμηση στη δουλειά μας.

- Ολόπλευρη προσπάθεια στις γυναίκες των κατεχομένων χωριών και ιδιαίτερα στις πόλεις για να μας βοηθήσουν αποφασιστικότερα σ' όλους τους τομείς του αγώνα, στρατολογία, διαφωτιστική δουλειά, πληροφορίες κ.λπ. Τρόποι για την επιτυχία της δουλειάς μας είναι πολλοί. Ένας είναι η αδιάκοπη διαφώτιση με τρικ, προκηρύξεις, επιτροπές συμφιλίωσης, προσωπική μας επαφή με τις γυναίκες των κατεχομένων χωριών και πόλεων.

Επειδή η ταξιαρχία μας είναι ταξιαρχία χώρου έχει οργανώσει και αναπτύξει μια σειρά από βοηθητικές και ειδικευμένες δουλειές. Συγκεκριμένα, τα συνεργεία ραφτικής Πηλίου, Κισσάβου σ' ένα μήνα έγραψαν 3.500 κομμάτια ρούχα. Κουβάλησαν σε 3 μέτρα χιόνι τρόφιμα στον ώμο σε 8-10 κλμ. απόσταση για την εξυπηρέτηση των μαχητών. Το συνεργείο ραφτικής Μαυροβουνιού τις ώρες που περίσσεψαν, όταν δεν υπήρχαν υλικά, καλλιέργησαν 20 στρέμματα γης, όπου έσπειραν φασόλια με καλά αποτελέσματα. Σε νυχτέρια πολλά βοήθησε το συνεργείο σιδεράδων, που έφθασε μια συναγωνίστρια να κόβει 180 πεταλοκάρφια τη βραδυά. Ζύμωσαν τα συνεργεία Φούρνων Κισσάβου Μαυροβουνιού 2.500 οκ. τραχανά. Κουβάλησαν σανίδια για καταυλισμό από 5 ώρες δρόμο και μέσα σε τρία μέτρα χιόνι. Ο Λόχος βοηθητικών μάζεψε 30.000 ελιές, 10.000 σύκα και πολλές χιλιάδες οκάδες μύγδαλα, καλαμπόκια κ.λπ.

Το συνεργείο ραφτικής Ολύμπου, εκτός απ' το ράφιμο που έφτασε μια συναγωνίστρια να ράβει 15 πουκάμισα τη μέρα, πήρε μέρος και σε πολλές επιμελητειακές σοβαρές αποστολές. Έγιναν ακόμα προσπάθειες και λειτούργησαν 2 φορές σχολές τηλεφωνητριών και 2 φορές σχολές νοσοκόμων.

Συμπέρασμα που βγαίνει απ' τη δουλειά μας αυτή είναι ότι η στρατιωτικοποίηση και διαφωτιστική δουλειά που γίνονταν τα βράδια που τελειώνουν απ' τη δουλειά τους έχουν προχωρήσει καλά.

Γενικά τα ευκολοκίνητα ορεινά μας συνεργεία κι ακόμα το

μικρό μας λαναριστήριο-κλωστήριο-βυρσοδεψείο αντικαθιστούν για μας τα μεγάλα εργοστάσια και τις ατέλειωτες καραβιές των αμερικάνων ιμπεριαλιστών. Για να κάνουμε τη δουλειά μας πιο αποδοτική ποσοτικά και ποιοτικά πρέπει να αναπτύξουμε την άμιλλα σ' όλους τους τομείς έτσι, που να μην περνάει ούτε λεφτό χωρίς να ξεφυτρώνει κάτι το καινούργιο δηλ. με λίγα χέρια περισσότερη απόδοση.

Με τις παραπάνω προσπάθειες και με την πείρα της Πανελλαδικής Συνδιάσκεψης που θα σταθεί αφορμή για το ξεπέρασμα των αδυναμιών μας, θα παλαίψουμε για να κρατήσουμε την Ανατολική Θεσσαλία αστείρευτη πηγή υποδειγματικών μαχητριών και στελεχών».

Κουρδουκλά Φωτίκα

16. Μας γράφει η μαχήτρια του ΔΣΕ Κατίνα Τέντα-Λατίφη.

«Φωτεινή Σωτηρίου Κουρδουκλά. Η Φωτίκα του αγώνα και της θυσίας

Γεννήθηκε το 1923 στα Φάρσαλα και ήταν κόρη του γιατρού Σωτηρίου Κουρδουκλά και της Φρόσως Κουρδουκλά.

Η οικογένεια είχε 4 παιδιά, δύο κορίτσια και δύο αγόρια. Η Φωτίκα ήταν το πρώτο παιδί, η πρωτότοκη. Τελείωσε το Δημο-

Στο χωριό Μολόχα Αγράφων το 1948.
Από αριστερά: Τέντα Κατίνα,
δεξιά η Φωτίκα Κουρδουκλά.

τικό Σχολείο στα Φάρσαλα και μετά, επειδή στην πόλη δεν υπήρχε Γυμνάσιο, πάγε στην Λάρισα στο Γυμνάσιο Θηλέων. Τελειώνοντας, πέρασε στην Παιδαγωγική Ακαδημία Λάρισας από όπου αποφοίτησε με άριστα.

Η Φωτίκα, γέννημα-θρέμμα μιας οικογένειας με ήθος, με ευαισθησία στην αδικία και την κοινωνική ανισότητα, οικογένεια με υψηλά πατριωτικά αισθήματα, μόλις οι καταχτητές κατέλαβαν την Ελλάδα αναζήτησε την Αντίσταση και προσχώρησε σ' αυτήν. Της ήταν αδύνατο να μείνει απαθής, άλλωστε, αυτό έκανε και όλη η οικογένειά της με πρώτο αντιστασιακό αγωνιστή τον γιατρό πατέρα της Σωτήρη Κουρδουκλά.

Μέσα από τις ΕΑΜικές αντιστασιακές οργανώσεις, αναλαμβάνει τον τομέα της Διαφώτισης και δραστηριοποιείται ενεργά στον τομέα αυτόν. Οργώνει κυριωλεκτικα όλα τα χωριά της επαρχίας Φαρσάλων, τα λεγόμενα τότε «κλασποχώρια» του θεσσαλικού κάμπου. Χτυπάει πόρτες και μπαίνει σ' όλα τα σπίτια. Μιλάει, πληροφορεί, κατατοπίζει, διαφωτίζει κι όπως το αλέτρι αναποδογυρίζει τη γη κι ανεβάζει επάνω το κώμα, έτσι κι αυτή ξεσπκώνει τον κόσμο, αυτόν τον περήφανο πατριώτη λαό και τον κάνει αντιστασιακό.

Βλέποντας τον μεγάλο βαθμό αγραμματοσύνης και αναλφαβητισμού, οργανώνει ομάδες από νέους και τους προωθεί στα σπίτια για να μάθουν σε όλους να διαβάζουν και να γράφουν. Ξεδιπλώνεται τότε η μάχη κατά του αναλφαβητισμού δίπλα και μαζί με την μεγάλη μάχη για την απελευθέρωση της πατρίδας και την μάχη της επιβίωσης, την καταπληκτική και ιστορική «Μάχη της σοδειάς».

Τέτοιες φωτεινές κοπέλλες σ' οποιαδήποτε χώρα που πάλευε τότε τον φασισμό θα τις είχαν φορέσει οι πατρίδες τους λαμπρό φωτοστέφανο. Μόνον στην Ελλάδα, εδώ στην δική μας πατρίδα κυνηγήθηκαν, βασανίστηκαν και εξοντώθηκαν. Νάτη λοιπόν και η Φωτίκα κρατούμενη του αγγλοκρατούμενου ελληνικού κράτους. Την γνώρισα τον Οκτώβρη του 1946 στην αποθήκη-φυλακή του Βόλου επί των οδών Γαλλίας

και Σαρακηνού. Σ' αυτήν την παλιά καπναποθήκη, όπου χειμώνα καιρό οι παγωμένοι αέρηδες έκαναν τις βόλτες τους ανάμεσα στις αναρίθμητες σχισμάδες των σαρακοφαγωμένων παραθυριών, ήταν στριμωγμένα 300 άτομα, 300 αγωνιστές παλικάρια, που είχαν ορμήσει να διώξουν τους ξένους κατακτητές και είχαν πετύχει να μπορούν να λένε πως την λευτεριά της πατρίδας τους δεν τους την χάρισε κανένας ξένος, αλλά την είχαν κερδίσει με το δικό τους αίμα και αγώνα. Κοιμόμασταν με την Φωτίκα στην σειρά των γυναικών, δίπλα-δίπλα και είχαμε συνδεθεί ιδιαίτερα αυτή, η Κούλα από το Πήλιο, η Πελαγία Γεωργαρά απ' τον Αλμυρό κι εγώ. Γενήκαμε φίλες, αλληλοσυμβουλευόμασταν, λέγαμε τις στενοχώριες μας κυρίως για τις οικογένειές μας, που μας έλειπαν, τους γονείς και τ' αδέρφια μας, τραγουδούσαμε στην χορωδία της φυλακής που είχε οργανώσει ο Τάκης Χατζηδημητρίου, στέλεχος της ΕΠΟΝ του Βόλου, και παίζαμε θέατρο.

Είμασταν όλες μικρές, η Φωτίκα ήταν ας πούμε η μεγαλύτερή μας, κάτι που δεν το αντιλαμβανόμασταν εμείς οι τρεις, αλλά αυτή το είχε επωμισθεί μόνη της, σαν εσωτερική της υποχρέωση να μας φροντίζει, να μας σκεπάζει στον ύπνο και να μας μαθαίνει πώς να κρατάμε σε τάξη τα λιγοστά μας πράγματα. Ήταν μια ξανθιά σγουρομάλλα κοπέλα με μόνιμο χαμόγελο στα χείλη που φώτιζε ακόμη πιο πολύ το άσπρο της όμορφο πρόσωπο.

Δεν δυσκολευόσουν να την ψυχολογήσεις. Με την πρώτη ματιά, έβλεπες την καθαρή ψυχή της, την δραστήρια φύση της και την παιδαγωγική της ακτινοβολία.

Σε δύο-τρία επισκεπτήρια που είχε, γνώρισα τον αδελφό της, τον Τάκη, ένα λεπτό και σεμνό παλικαράκι που της έφερνε όση χαρά μπορούσε κι αυτό, εφόσον ο πατέρας τους ήταν στο στόχαστρο των παρακρατικών σούρληδων και του επίσημου κράτους «Κρόνου», που είχε βαλθεί να φάει τα παιδιά του.

Μετά χωρίσαμε. Εγώ έφυγα για την Ικαρία εξόριστη κι η Φωτίκα έμεινε στην φυλακή.

Τα γεγονότα διαδέχονταν το ένα το άλλο. Η κατάσταση είχε αγριέψει. Οι κυνηγημένοι αγωνιστές καταφεύγουν στα βουνά, οι αντάρτες πλθθαιναν και από τις σκόρπιες ομάδες και τμήματα βγήκε ο ΔΣΕ. Κάποια στιγμή, σε μια πλαγιά των Αγραφών, βρεθήκαμε στα πεταχιά με την Φωτίκα. Μαχήτριες του Δημοκρατικού Στρατού πια και οι δύο. Η Κούλα της παρέας βρίσκονταν κι αυτή στο Πήλιο αντάρτισσα. Η Πελαγία είχε αρρωστήσει από φυματίωση και βρίσκονταν στην Αθήνα. Συγκινηθήκαμε, χαρήκαμε, βγάλαμε και μια φωτογραφία όπου το στοργικό χέρι της Φωτίκας απαθανάτισε την παντοινή φροντίδα που είχε για τους άλλους και... χωρίσαμε. Χωρίσαμε και δεν ξαναϊδωθήκαμε.

Όταν το 1949 ο ΔΣΕ πητήθηκε στο Βίτσι-Γράμμο και στην Νότια Ελλάδα τα ξεκομμένα τμήματα και ομάδες των ανταρτών πάλευαν να επιβιώσουν και να καταφέρουν να περάσουν στην Αλβανία για να σωθούν, τότε η Φωτίκα βρίσκονταν στο Πήλιο.

Υπεύθυνοι για το συμμάζεμα και την προώθηση των μαχητών αυτών ήταν ο Γιώργης Τρικαλινός και ο Παπαδάμος Μιχάλης. Από μαρτυρίες των λίγων επιζώντων μάθαμε, πως η Φωτίκα μαζί με άλλες τρεις κοπέλες, κρύβονταν σ' ένα δάσος κοντά στο χωριό Σκλήθρο, περιμένοντας τον Τρικαλινό και τους άλλους να περάσουν να τις πάρουν για την Αλβανία. Αυτό όμως δεν έγινε. Εκείνος που πέρασε και τις πήρε στην ομάδα του ήταν ο αντάρτης Καψάλης. Η ομάδα χτυπήθηκε και η Φωτίκα κι ένας άλλος αντάρτης, ο Κοντεάκος, σκοτώθηκαν. Κι όπως κανένας δεν μπόρεσε να την θάψει, την κατασπάραξαν τα όρνεα, αφήνοντας μόνο τα σγουρά μαλλιά της και το χιτώνιο, ν' ανεμίζουν στον αέρα και να μαρτυρούν πως εκεί χάθηκε τραγικά η αγαπημένη κόρη του θεσσαλικού κάμπου, η θερμή πατριώτισσα, η χαμογελαστή κι αξέχαστη Φωτίκα Κουρδουκλά.

Ο αδελφός της Χρήστος, ο τελευταίος επιζών, όρθωσε στο μέρος αυτό ένα μικρό μνημείο για να θυμίζει πάντα την ηρωική Φωτίκα και το τραγικό τέλος των αγωνιστών αυτών, μέσα στον εμφύλιο σπαραγμό. Αυτή ήταν η Φωτίκα Κουρδουκλά.»

17. Η πρωΐδα του Ελληνικού Λαού Αποστόλου Ηλέκτρα.

Η ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΗΛΕΚΤΡΑ γεννήθηκε στην Αθήνα το 1912. Από 14 χρονών μπήκε στην ΟΚΝΕ και σε λίγα χρόνια έγινε ένα από τα δραστήρια νεολαιίστικα στελέχη της Αθήνας. Στα 1930 έγινε μέλος της καθοδήγησης της κομμουνιστικής νεολαίας της Αθήνας και μέλος του ΚΚΕ. Στα 1933 διεύθυνε την εφημερίδα της ΟΚΝΕ «Νεολαία», που καθοδηγούσε τους αγώνες της εργαζόμενης νεολαίας. Το 1932-36 βρίσκεται στις πρώτες γραμμές της οργάνωσης της

Αποστόλου Ηλέκτρα.

αντιφασιστικής πάλης του ελληνικού λαού. Στα 1933 δούλεψε για την οργάνωση και τη σύγκληση του αντιφασιστικού και αντιπολεμικού συνεδρίου. Πήρε μέρος επικεφαλής της ελληνικής αντιπροσωπείας στο παγκόσμιο αντιφασιστικό και αντιπολεμικό συνέδριο των γυναικών που έγινε στο Παρίσι. Το 1935 πήρε μέρος στο Συνέδριο της Κομμουνιστικής Διεθνούς των Νέων σαν μέλος της ελληνικής αντιπροσωπείας. Όταν γύρισε έγινε μέλος του Γραφείου της ΚΕ της ΟΚΝΕ. Φυλακίστηκε και εξορίστηκε πολλές φορές. Η φασιστική δικτατορία του Μεταξά-Γλύξμπουργκ τη φυλάκισε στις γυναικείες φυλακές Αβέρωφ. Με την αποφυλάκισή της πέρασε στην παρανομία και στάλθηκε στη Θεσσαλονίκη, γραμματέας του γραφείου της ΟΚΝΕ Μακεδονίας-Θράκης. Πιάστηκε το 1939 και στάλθηκε εξορία στην Ανάφη. Στη μεταγωγή της γέννησε στο κρατητήριο το κοριτσάκι της. Το Σεπτέμβρη 1942 δραπέτευσε από το τμήμα Μεταγωγών της Αθήνας και ρίχτηκε στη δουλιά. Ανάλαβε την καθοδήγηση της οργάνωσης «Λέφθερν Νέα» και με την ίδρυση

της ΕΠΟΝ έγινε μέλος του Κεντρικού Συμβουλίου. Τελευταία πέρασε στην κομματική δουλιά σαν μέλος της καθοδήγησης και υπεύθυνη της Διαφώτισης της ΚΟΑ. Ήταν επικεφαλής της δουλειάς που κατάκλυζε με έντυπο υλικό την Αθήνα και βοηθούσε τις μεγαλειώδεις κινητοποιήσεις του αθηναϊκού λαού. Στις 25 του Ιούλη 1944 την έπιασε η Ασφάλεια και τη βασάνισε φριχτά. Για τη στάση της ηρωίδας του λαού μας είναι χαρακτηριστική η παρακάτω στιχομυθία που έγινε στην ανάκριση:

- Πώς σε λένε;
- Ελληνίδα.
- Πού κατοικείς;
- Στην Ελλάδα.
- Ποιοί είναι οι συνεργάτες σου;
- Οι Έλληνες.
- Τι έκανες;
- Υπηρετούσα το λαό.

Την κρέμασαν, τη μαστίγωσαν, την παίδεψαν, την κάψανε. Στο τέλος την άλειψαν με οινόπνευμα σε διάφορα μέρη του σώματος και της βάλανε φωτιά. Μέσα στα μαρτύρια ξεψύχησε η Ηλέκτρα στις 26 Ιούλη 1944. Το πτώμα της βρέθηκε την άλλη μέρα παραμορφωμένο, πεταμένο στους δρόμους της Αθήνας. Την 26η Ιούλη το λαϊκό μας κίνημα την καθιέρωσε για τις γυναίκες που έπεσαν σα «Μέρα των θυμάτων». Ο ΔΣΕ όρισε παράσημο «Ηλέκτρας», σαν την πιο έξοχη τιμητική διάκριση της γυναικείας παλικαριάς.

18. Μερικές από τις ηρωίδες τιμημένες νεκρές του ΔΣΕ

ΑΝΔΡΕΟΠΟΥΛΟΥ ΚΑΤΙΝΑ (Τσβέτα). Σλαβομακεδόνησση ηρωίδα. Γεννήθηκε στο Βαρικό Καστοριάς το 1928. Μέλος του ΚΚΕ. Στις 6/9/46 κατατάχτηκε αντάρτισσα. Πήρε μέρος σε πολλές μάχες του ΔΣΕ και διακρίθηκε για πράξεις εξαιρετικής ανδρείας. Λοχαγός ΠΕ τιμημένη νεκρή. Σκοτώθηκε στα Κουλκουθούρια στις 13/5/49. Για την παλικαριά της απονεμή-

Θηκαν δύο μετάλλια ανδρείας από την ΠΔΚ.

ΑΝΔΡΕΟΥ ΕΥΑΝΘΙΑ του Αποστόλου. Γεννήθηκε το 1927 στην Κορφούλα Καστοριάς. Μέλος του ΚΚΕ. Κατατάχτηκε στο ΔΣΕ στις 7/1/48. Σκοπεύτρια οπλοπολυβόλου της 103 Ταξιαρχίας του ΔΣΕ. Στην επιχείρηση Έδεσσας κατά την επίθεση στο ύψωμα Καραμάν πέρασε πρώτη το συρματοπλέγμα και όρμησε στα εχθρικά πολυβολεία με το οπλοπολυβόλο στο χέρι. Έπεσε στη διάρκεια της επιχείρησης στη Νάουσα στο ύψωμα Δαλαμάρι, όπου με την ψυχραιμία της ανέκοψε έφοδο του εχθρού βάζοντας όρθια από τα 10 μέτρα με το οπλοπολυβόλο της. Με Δίγμα της ΠΔΚ στις 25/2/49 ονομάστηκε τμητικά ανθ/γός πεζικού και της απονεμήθηκε μετάλλιο ανδρείας.

ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΟΥ ΜΑΡΙΚΑ-ΣΤΡΑΤΖΑΛΗ. Από το Νικηφόρο Δράμας, ράφτρια. Εκτελέστηκε στη Θεσσαλονίκη στις 16/6/47. Στο έκτακτο Στρατοδικείο και στην εκτέλεση αντιμετώπισε με αγωνιστικό σθένος τους δημίους της.

ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΟΥ ΟΛΓΑ του Γιώργη. Από το Γερακαριό Κιλκίς. Γεννήθηκε το 1931. Μέλος του ΚΚΕ. Στο ΔΣΕ από 8/11/46 στο Αρχηγείο Μπέλλες. Ανθ/γός πεζικού της ΣΤ' Σειράς της ΣΑΓΑ. Έπεσε στις 23/7/49 στις Κάτω Κλεινές Φλώρινας. Με πρόταση της ΣΑΓΑ της απονεμήθηκε τμητικά ο βαθμός του υπολ/γού.

ΒΛΑΧΟΥ ΠΕΡΙΣΤΕΡΑ του Νίκου. Γεννήθηκε το 1924 στην Κοζάνη. Μέλος του ΚΚΕ. Κατατάχτηκε στο Αρχηγείο Χασίων του ΔΣΕ στις 20/3/47. Ανθ/γός της Β' Σειράς της ΣΑΓΑ. Έπεσε στις 8/5/48 πολεμώντας επικεφαλής της δι-

Βασιλειάδου Όλγα

μοιρίας της. Με πρόταση της 670 Μονάδας της απονεμήθηκε τιμητικά ο βαθμός λοχαγού πεζικού.

ΒΟΥΝΟΤΡΥΠΙΔΟΥ ΔΕ-ΣΠΟΙΝΑ του Δημήτρη. Από την Πτολεμαίδα Κοζάνης. Γεννήθηκε το 1925. Μέλος του ΚΚΕ. Κατατάχθηκε στο ΔΣΕ στις 15/10/48. Υπηρέτησε στα τμήματα πεζικού, στη 18η Ταξιαρχία σαν νοσοκόμα. Έσωσε πολλές φορές τραυματίες με αυτοθυσία. Έπεσε πολεμώντας στη μάχη της Φλώρινας. Μετά το θάνατό της ονομάστηκε τιμητικά ανθ/γός υγειονομικού και τιμήθηκε με το μετάλλιο «Ηλέκτρας».

ΒΟΥΝΟΤΡΥΠΙΔΟΥ ΚΑΤΙΝΑ του Δημήτρη. Από την Πτολεμαίδα Κοζάνης. Ελασίτισσα. Καπετάνιος διμοιρίας. Μέλος του ΚΚΕ. Στο ΔΣΕ από το φθινόπωρο 1946. Διακρίθηκε πολλές φορές για την παλληκαριά και τα ηγικά της προσόντα. Ήταν ΠΕ λόχου στο Αρχηγείο Δ. Μακεδονίας. Έπεσε τον Ιούλη 1947 στη μάχη Γρεβενών μέσα στην πόλη. Με Δ/γμα της ΠΔΚ ονομάστηκε μετά το θάνατό της λοχαγός πεζικού.

ΓΕΩΡΓΟΠΟΥΛΟΥ ΠΑΝΑΓΙΩΤΑ. Από το Τσακνοχώρι Βόιου. Μπήκε στον αγώνα 13 χρονών. Σκοτώθηκε στο Γράμμο το 1949.

ΓΙΑΓΤΖΗ ΚΟΡΤΕΣΑ του Χρήστου. Από το Παλιούρι Έβρου. Γεννήθηκε το 1932. Μέλος του ΚΚΕ. Στο ΔΣΕ κατατάχθηκε στις 8/3/49. Έπεσε το Μάη του 1949 στους Μεταξάδες. Με Δ/γμα της ΠΔΚ, της 10/8/49, ονομάστηκε ανθ/γός πεζικού.

ΓΙΑΝΝΟΥ ΒΑΣΙΛΙΚΗ του Δημήτρη. Γεννήθηκε στη Θεσσα-

Βλάχου Περιστερά του Νικολάου, από Κοζάνη. Αποφοίτησε απ' τη Β' σειρά της ΣΑΓΑ. Έπεσε στις 8/5/48 πολεμώντας επικεφαλής της διμοιρίας της. Της απονεμήθηκε τιμητικά ο βαθμός του Λοχαγού Πεζικού.

λονίκη το 1930. Μέλος του ΚΚΕ. Στο ΔΣΕ κατατάχτηκε στις 5/2/48. Ανθ/γός υγειονομικού. Για τη δράση της στο ΔΣΕ της απονεμήθηκε το παράσημο «Ηλέκτρα». Έπεσε στο Τσάρνο του Γράμμου.

ΠΩΤΟΠΟΥΛΟΥ ΟΛΓΑ του Ηλία. Από το Σπύλαιο Καστοριάς. Μέλος του ΚΚΕ. Κατατάχτηκε στο ΔΣΕ στις 6/1/47, στο Αρχηγείο Βόιου-Γράμμου. Έπεσε στη μάχη της Φλώρινας στις 12/2/49. Η ΠΔΚ την προήγαγε τιμητικά σε υπολ/γό πεζικού του ΔΣΕ, (Δ/γμα 23/3/49).

ΓΚΙΚΑ ΓΕΡΑΚΙΝΑ του Βαγγέλη. Γεννήθηκε το 1927 στο Σιτοχώρι Νιγρίτας. Μέλος του ΚΚΕ. Υπολ/γός ΠΕ τιμημένη νεκρή, (Δ/γμα 26/11/48). Βγήκε αντάρτισσα το Δεκέμβρη του 1946. Έπεσε στο ύψωμα Γκλάβατα Βίτσι στις 18/10/48.

ΓΚΙΝΟΒΑ ΜΙΡΚΑ (Γκίνη Ειρήνη). Γεννήθηκε στο χωριό Ρουσιλόβο Έδεσσας, το 1923. Δασκάλα. Η ολαβομακεδονισσα ηρωίδα του λαϊκού μας κινήματος. Από το 1942 δούλευε παράνομα στο χωριό της. Το 1943 κατατάχτηκε στον ΕΛΑΣ και δούλευε σαν στέλεχος της ΕΠΟΝ. Μετά την απελευθέρωση οι μεταβαρκιζιανές κυβερνήσεις καταδίωξαν την αγωνίστρια Γκίνη μαζί με άλλους πατριώτες. Πέρασε στην παρανομία. Το καλοκαίρι του 1946 η Ε. Γκίνη κυκλώθηκε μαζί με 6 άλλους αγωνιστές στο δάσος της Έδεσσας από 200 κωροφύλακες και μαυροσκούφιδες. Από τους 7 μόνο η Γκίνη είχε πιστόλι. Αμύνθηκε ώσπου τέλειωσαν οι σφαίρες της. Πιάστηκε και ύστερα από απερίγραπτα βασανιστήρια εκτελέστηκε στις 26 Ιούλη 1946 στα Γιαννιτσά. Για τον ηρωικό θάνατό της το μοναρχοφασιστικό ανακοινωθέν έγραφε: «...Οι επτά εκτελεσθέντες αντίκρυσαν ψύχραιμα το εκτελεστικό απόσπασμα και δεν εδέχθησαν να δεθούν οι οφθαλμοί των. Περισσότερο ψύχραιμια έδειξε η νηπιαγωγός Ειρήνη Γκίνη η οποία έψαλε τον ύμνο της Διεθνούς και εκραύγαζε υπέρ του ΚΚΕ.

ΓΟΥΡΟΥΝΑ ΚΑΤΙΝΑ του Δημήτρη, απ' την Καίτσα Φθιώτιδας. ΕΠΟΝίτισσα. Μέλος του ΚΚΕ. Στο ΔΣΕ από το 1947. Διακρίνονταν για την τόλμη και την παλικαριά της στις μάχες.

Το 1948 στάλθηκε στην Α' Σειρά της Σχολής Αξιωματικών του ΚΓΑΝΕ. Έπεσε στη μάχη της Αγυιάς το Σεπτέμβριο του 1948.

ΔΑΣΚΑΛΟΠΟΥΛΟΥ ΑΣΠΑΣΙΑ. ΕΠΟΝίτισσα. Γεννήθηκε στο χωριό Βαλτεσίνικο Αρκαδίας. Μέλος του Κεντρικού Συμβουλίου της ΕΠΟΝ. Σκοτώθηκε σε μάχη στα βουνά της Αρκαδίας, πολεμώντας απ' τις γραμμές του ΔΣΕ.

ΔΑΛΛΑ ΝΙΚΗ. Γεννήθηκε στο Βόλο. Από μικρή παίρνει μέρος στους αγώνες του λαού. Το 1948 καταδιώκεται από την Ασφάλεια Βόλου για την παράνομη δράση της. Συλλαμβάνουν τη γριά μάνα της (παπαδιά) 70 χρονών και τη βασανίζουν απάνθρωπα. Η Νίκη κατορθώνει και ξεφεύγει στο βουνό. Πέντε μέρες ταλαιπωρείται ολομόναχη, νηστική μέσα στον βαρύ χειμώνα. Μισοπαγωμένη, αναισθητη, τη βρίσκουν οι αντάρτες. Η Νίκη Δάλλα πολεμάει τώρα απ' τις γραμμές του ΔΣΕ. Διακρίνεται για τον ηρωισμό και την αυτοθυσία της. Τον Ιούνιο του 1949 πιάστηκε αιχμάλωτη στα Μάρμαρα της Ρούμελης. Την βασάνισαν απάνθρωπα. Η απολογία της ήταν ένα μαστίγωμα για το μοναρχοφασιστικό καθεστώς. «Δεν επιστρατεύθηκα. Πήγα μόνη μου στο ΔΣΕ. Σας πολεμούσα και θα σας πολεμώ όσο μου μένει ζωή. Εσείς με τα εγκλήματά σας αναγκάσατε το λαό να πάρει τα όπλα. Είμαι κομμουνίστρια. Θα πεθάνω χωρίς φόβο για την τιμή και τη λευτεριά της πατρίδας μου». Όταν την πήγαν στο εκτελεστικό απόσπασμα, πρώτη η πρωίδα Δάλλα έσυρε το χορό.

ΔΗΜΟΠΟΥΛΟΥ ΚΑΛΛΙΟΠΗ του Αποστόλου. Μέλος του ΚΚΕ. Ανθ/γός πεζικού τιμημένη νεκρή, (Δ/γμα 24/10/48).

ΔΗΜΟΥ ΜΑΡΙΑΝΘΗ του Βαγγέλη (Σπαρτιάτισσα). Γεννήθηκε το 1929 στην Κερασιά Βόλου. Μέλος του ΚΚΕ. Ανθ/γός πεζικού του ΔΣΕ. ΠΕ διμοιρίας της Ι Μερραρχίας. Έπεσε στις 12/7/48 στο ύψωμα Λευκάδια Ζούζουλης. Με πρόταση του ΚΓΑΝΕ η ΠΔΚ την προήγαγε σε λοχαγό ΠΕ για ανδραγαθία.

ΔΟΥΜΑ ΣΟΦΙΑ του Κώστα. Γεννήθηκε το 1923 στη Θεσσαλονίκη. Μέλος του ΚΚΕ. Στο ΔΣΕ κατατάχτηκε στις 16/10/47. Ανθ/γός πεζικού της Δ' Σειράς της ΣΑΓΑ. Έπεσε στη

θέση Καζάνι του Βίτσι, στις 20/9/48. Με πρόταση της 14ης Ταξιαρχίας έχει προαχθεί τμητικά σε υπολ/γό.

ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΔΟΥ ΚΟΥΛΑ. Ηρωίδα ΕΠΟΝίτισσα. Εκτελέστηκε στη Θεσσαλονίκη στις 7/5/47. Στο τελευταίο της γράμμα προς τους δικούς της έγραφε: «Πεθαίνω τίμια για το λαό, πιστή στο κόμμα μου, εκτελώντας το εθνικό-λαϊκό μου καθήκον».

ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΔΟΥ ΣΟΝΙΑ του Γιώργου. Γεννήθηκε το 1926 στη Μακρυνίτσα Σερρών. Μέλος του ΚΚΕ. Πολιτικός Επίτροπος διμοιρίας. Λοχαγός ΠΕ τμημένη νεκρή του ΔΣΕ. Έπεσε στο ύψωμα Τσομπάνι Σμόλικα στις 25/6/48.

ΖΑΦΕΙΡΙΟΥ ΕΙΡΗΝΗ του Ηρακλή. Γεννήθηκε το 1926 στον Τριπόταμο Καστοριάς. Μέλος του ΚΚΕ. Ανθ/γός μηχανικού. Με Δ/γμα στις 29/3/49 της έχει απονεμηθεί το παράσημο «Ηλέκτρα». Έπεσε το Μάη 1949 στο Ξυνό Νερό Αμυνταίου.

ΖΑΧΑΡΙΑ ΣΟΥΛΑ του Δημήτρη. Γεννήθηκε το 1924 στη Μεγάλη Βρύση Κιλκίς. Μέλος του ΚΚΕ. Στο ΔΣΕ από 1/10/47. Ανθ/γός πεζικού της Ε' Σειράς της ΣΑΓΑ. Υπηρέτησε στην 20ή Ταξιαρχία. Τμημένη νεκρή του ΔΣΕ.

ΖΕΡΖΕΒΟΥΛΙΔΟΥ ΧΡΥΣΟΥΛΑ του Βέργου. Από την Κορωνούδα Κιλκίς. Γεννήθηκε το 1928. Μέλος του ΚΚΕ. Στο ΔΣΕ από 18/1/47 στο Μπέλλες. Ανθ/γός της ΣΤ' Σειράς της ΣΑΓΑ. Έπεσε στη μάχη Λέσιτς του Βίτσι στις 11/8/49. Με πρόταση της ΣΑΓΑ έχει προαχθεί τμητικά σε υπολ/γό πεζικού.

ΖΟΥΖΩ ΙΟΥΛΙΑ του Θανάση. Από τη Σκούλιαρη Κοζάνης. Γεννήθηκε το 1932. Μέλος του ΚΚΕ. Κατατάχτηκε στο ΔΣΕ στις 28/1/48. Της έχει απονεμηθεί το μετάλλιο ανδρείας. Με πρόταση της 16ης Ταξιαρχίας ονομάστηκε ανθ/γός πεζικού. Έπεσε στη μάχη Τούμπας του Βίτσι στις 20/9/48. Με πρόταση της 103 Ταξιαρχίας έχει προαχθεί τμητικά σε υπολ/γό πεζικού.

ΙΩΑΝΝΙΔΟΥ ΣΟΦΙΑ του Ισαάκ. Απ' τη Νοτιά Πέλλας. Ανθ/γος της ΣΤ' Σειράς της ΣΑΓΑ. Έπεσε στα Πατώματα Γράμμου στις 30/5/49.

ΙΩΑΝΝΙΔΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ του Ματθαίου. Από τον Κόμανο Καϊλαριών. Γεννήθηκε το 1926. Μέλος του ΚΚΕ. Αντάρτισσα

από το 1946. Ταγματάρχης ΠΕ
τιμημένη νεκρή του ΔΣΕ. Η
πρώτη γυναίκα που πήρε αυτό
το βαθμό. Έπεσε στις 3/8/48
στις μάχες του Γράμμου στο
ύψωμα Κάμενικ.

ΚΑΖΑΝΤΖΙΔΟΥ ΜΑΙΡΗ του
Νίκου. Από το Κόμανο Καϊλα-
ρίων. Μέλος του ΚΚΕ. Σκοτώ-
θηκε στο Λέσιτς Βίτσι τον
Αύγουστο 1949. Ανθ/γός της
Α' Σειράς της ΣΑΓΑ. Ταγμα-
τάρχης τιμημένη νεκρή του
ΔΣΕ.

ΚΑΛΑΪΤΖΙΔΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΑ
του Γιάννη. Από τις Κάτω
Κλεινές Φλώρινας. Μέλος της
ΟΚΝΕ από το 1941. Στέλεχος
της ΕΠΟΝ. Αντάρτισσα του
ΔΣΕ από το 1946. Έπεσε στις
μάχες του Γράμμου στις 13/7/
48.

ΚΑΛΑΪΤΖΙΔΟΥ ΕΛΙΣΣΑΒΕΤ
του Κυριάκου. Γεννήθηκε στον
Καύκασο το 1929. Κατοικούσε
στο Μυλοχώρι Κιλκίς. Μέλος
του ΚΚΕ. Στο ΔΣΕ από τις 6/
12/46. Τέλειωσε τη ΣΑΓΑ κι
ονομάστηκε ανθ/γός πεζικού
στις 3/10/48. Υπηρετώντας στα
τμήματα της 670 Μονάδας
έπεσε στις 8/5/48 στο Μεγάλο
Σειρήνη Γρεβενών. Με πρότα-
ση της 670 Μονάδας έχει

Ιωαννίδου Σοφία

Καλαϊτζίδου Ελισάβετ, από Μυλο-
χώρι Κιλκίς. Αποφοίτησε απ' τη Β'
σειρά της ΣΑΓΑ. Έπεσε στις 8/5/48
στη μάχη, στο Μεγάλο Σειρήνη Γρε-
βενών. Προήχθη τιμητικά σε Λοχαγώ
τιμημένη νεκρή.

προαχθεί σε λοχαγό πεζικού τιμημένη νεκρή. (Δ/γμα 8/5/48).

ΚΑΔΕΒΡΗ ΑΓΓΕΛΑ. Εργάτρια υφαντουργίας από την Νάουσα. Δούλευε απ' τα μικρά της χρόνια στο εργοστάσιο Λαναρά. Μπαίνει στην πρώτη επιτροπή διαμαρτυρίας των εργατών. Σε συνέχεια γίνεται μέλος του ΚΚΕ. Γίνεται η ψυχή στις διαδηλώσεις και στις εργατικές απεργίες στην γερμανική Κατοχή. Στην μεταβαρκιζιανή περίοδο αναδεικνύεται Β' κομματικός γραμματέας της πόλης. Την κυνηγούν οι μοναρχοφασίστες και με πολλούς κινδύνους τα καταφέρνει και βγαίνει στο βουνό. Δουλεύει σαν υπεύθυνη μαχτριών της 24ης Ταξιαρχίας. Πήρε μέρος σε πολλές μάχες. Όταν ο ΔΣΕ επιτέθηκε κατά της Νάουσας και την κατέλαβε με τα πρώτα τμήματα μπαίνει στην πόλη. Έτρεξε με λαχτάρα στο πατρικό της σπίτι και εκεί βρήκε την αδερφή της νεκρή. Πριν από ένα χρόνο οι μαυροσκούφηδες είχαν σφάξει μέσα στο σπίτι του του αδερφό της κι ορφάνεψαν τα έξι παιδιά του. Από αυτή την ημέρα η Αγγέλα μπαίνει στην ομάδα μαχτιών της πόλης Νάουσας. Τα βράδια με τις νάρκες στα σαμποτάζ, την ημέρα κρυμμένη, γράφει προκηρύξεις. Στο χωριό Επισκοπή Νάουσας πηγαίνοντας για αποστολή μπλοκάρεται μέσα στην νύχτα με άλλους συντρόφους από τμήμα του αντιπάλου. Πολεμάει παλικαρίσια και πέφτει νεκρή. Το πτώμα της οι φασίστες το φρουρούσαν τρεις μέρες ολόγυμνο στην πλατεία της Νάουσας και δεν άφηναν κανένα να το πάρει να το θάψει. Ούτε αυτή την μάνα της που την κρατούσαν στη φυλακή.

ΚΑΛΟΓΗΡΟΥ ΕΛΕΝΗ του Κώστα. Από τη Γιαννιτσού Φθιώτιδας. Μέλος του ΚΚΕ. Κατατάχτηκε στα τμήματα του ΔΣΕ Ρούμελης. Με πρόταση του ΚΓΑΝΕ ονομάστηκε ανθ/γός πεζικού στις 28/9/49. Έπεσε στην Ομβριακή Δομοκού το Γενάρη του 1949.

ΚΑΛΟΓΗΡΟΥ ΚΑΤΙΝΑ. Τον Ιούνη του 1947 μαζί με άλλους 7 ξεκόπηκαν από την φάλαγγα των αόηλων που ανέβαινε στο Γράμμο και για να μην πέσουν στα χέρια του εχθρού έπεσαν σ' ένα γκρεμό του Ολύμπου και βρήκαν το θάνατο.

ΚΑΝΕΛΛΑΚΗ ΒΑΓΓΕΛΙΩ του Σταύρου. Γεννήθηκε το 1928 στην Κυριακή Σουφλίου Έβρου. Μέλος του ΚΚΕ. Στο ΔΣΕ απ' τις 1/3/48 στο Αρχηγείο Έβρου. Ονομάστηκε ανθ/γός πεζικού στις 27/7/49, αφού τέλειωσε τη ΣΑΓΑ. Στις 2/8/49 πήρε προαγωγή σε υπολ/γό πεζικού. Έπεσε στο Γράμμο στις 28/8/49.

ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΗ ΖΩΗ του Γιάννη. Απ' το Μικρό Καραλάρ Καρδίτσας. Μέλος του ΚΚΕ. Στο ΔΣΕ απ' το 1947. Διακρίθηκε σε πολλές μάχες για την προσωπική παλληκαριά και την αφοσίωσή της στην εκτέλεση του καθήκοντος. Ονομάστηκε ανθ/γός πεζικού στις 6/4/49. Έπεσε στα υψώματα Παλιοκαίτσας το 1949. Έχει προαχθεί τιμητικά στο βαθμό του υπολ/γού πεζικού.

ΚΑΡΕΛΑ ΜΕΤΑΞΩ του Γιώργη (Τσαούση). Γεννήθηκε στην Κονιαστή Ελασσόνας το 1928. Μέλος του ΚΚΕ. Καταπάτηκε στο ΔΣΕ απ' τις 4/5/47 στη 16η Ταξιαρχία. Φοίτησε στη Γ' Σειρά της ΣΑΓΑ και με Δ/γμα στις 25/3/48 ονομάστηκε ανθ/γός πεζικού. Για την παλληκαριά της τιμήθηκε με μετάλλιο ανδρείας (Δ/γμα 9/6/49) ύστερα από πρόταση της 18ης Ταξιαρχίας. Έπεσε στο Μοσχοχώρι του Βίτσι στις 16/8/49. Λοχαγός πεζικού τιμημένη νεκρή.

ΚΑΡΥΑ-ΓΡΙΜΠΟΓΙΑΝΝΗ ΦΟΝΗ του Μιχάλη. Γεννήθηκε το 1924 στη Ραχούλα Καρδίτσας. Μέλος του ΚΚΕ. Αναδείχτηκε σε μέλος της Περιφερειακής Επιτροπής Καρδίτσας του ΚΚΕ. Στην πρώτη Κατοχή παρουσίασε σοβαρή δράση. Ιδιαίτερα στις λαϊκές κινητοποιήσεις ενάντια στους κατακτητές, για τη σωτηρία φυλακισμένων και για την επιβίωση του λαού. Μετά τη Βάρκιζα πάλεψε στην περιοχή της σαν Β' γραμματέας Αχιτιδικής Επιτροπής και σαν μέλος της Περιφερειακής Επιτροπής Καρδίτσας του ΚΚΕ. Στο ΔΣΕ απ' το Νοέμβρη του 1946. Ονομάστηκε στις 8/4/49 ανθ/γός Πεζικού. Έπεσε το 1950 στο Πήλιο.

ΚΕΡΑΜΙΔΟΥ ΧΡΥΣΟΥΛΑ του Χαράλαμπου. Γεννήθηκε το 1933 στη Λαγκαδιά Πέλλης. Μαθήτρια Γ' Γυμνασίου, μέλος του

ΚΚΕ. Στο ΔΣΕ από 20/8/48. Υπηρετούσε στη 16η Ταξιαρχία, στο τάγμα Ζάρα, μαχήτρια. Διακρίθηκε για την παλικαριά και αυτοθυσία της στις επιχειρήσεις Βίτσι το φθινόπωρο 1948. Στη μάχη Ανώνυμο Μάλι-Μάδι Βίτσι πρώτη πέρασε τα συρματοπλέγματα του εχθρού και με προτεταμένο το όπλο της έπιασε 4 αιχμαλώτους. Για την πράξη της αυτή της είχε απονεμηθεί το μετάλλιο ανδρείας με Δ/γμα της ΠΔΚ. Έπεσε το φθινόπωρο 1948 στο Βίτσι. Με Δ/γμα της ΠΔΚ ονομάστηκε μετά το θάνατό της ανθ/γός πεζικού.

ΚΟΥΣΑΝΤΖΑ ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ.

Στέλεχος του ΚΚΕ. Δασκάλα. Από τον Παλαμά Θεσσαλίας. Πιάστηκε και βασανίστηκε πολλές φορές. Πιάστηκε στα βουνά των Αγράφων (Νιάλα) μ' άλλους αγωνιστές και πέρασε στις 5 του Μάη 1947 από το στρατοδικείο Λαμίας. Καταδικάστηκε σε θάνατο μαζί με άλλους 10 και εκτελέστηκε στις 9 Μάη 1947 στη Λαμία. Στο στρατοδικείο, καθώς και στον τόπο της εκτέλεσης, κράτησε ηρωϊκή στάση. Η Κουσαντζα μίλησε και ζητωκραύγασε για το ΚΚΕ. Έσυρε πρώτη το κορό με το τραγούδι του Ζαλόγγου.

Κουσαντζα Βαγγελιώ.

ΚΥΡΙΑΚΙΔΟΥ ΕΥΓΕΝΙΑ του Δαμιανού. Από το Νεστόριο. Μέλος του ΚΚΕ. Βγήκε στο ΔΣΕ και αφού τέλειωσε τη ΣΑΓΑ, Β' Σειρά, ονομάστηκε ανθ/γός ΠΕ. Το Δεκέμβρη του 1949 έπεσε στο Βόιο κοντά στο Καστανοχώρι.

ΚΥΡΙΑΚΙΔΟΥ ΜΑΡΙΑ (Χρύσα) του Συμεών. Γεννήθηκε στα Ίμερα Κοζάνης το 1928. Μέλος του ΚΚΕ. Στο ΔΣΕ απ' τις 15/11/46. Φοίτησε στη ΣΑΓΑ, στην Γ' Σειρά, και ονομάστηκε στις

18/3/48 ανθ/γός πεζικού. Έπεσε στις 6/9/48 στο Βίτσι. Με πρόταση της ΙΧ Μεραρχίας έχει προαχθεί σε υπολ/γό ΠΕ τιμημένη νεκρή. (Δ/γμα 19/10/48).

ΚΑΝΤΟΡΙΔΟΥ ΑΝΑΣΤΑ. Γεννήθηκε στην Αλεξανδρούπολη Έβρου το 1925. Αγρότισσα. Υπόδειγμα λαϊκής αγωνίστριας, κυνηγημένη απ' τους μοναρχοφασίστες, βγήκε στο βουνό. Πήρε μέρος σε πολλές μάχες. Τιμήθηκε με το μετάλλιο «Ηλέκτρας». Στην τελευταία διείσδυση του τάγματός της στο Σιναίοτικο πολεμώντας ηρωικά τραυματίστηκε βαριά κι αργότερα υπέκυψε στα τραύματά της. Προτάθηκε τιμητικά για το Μετάλλιο Ανδρείας.

ΚΥΡΙΤΣΗ ΠΕΠΗ. Υπολοχαγός του ΔΣΕ επ' ανδραγαθία 18 χρονών. Γεννήθηκε και μεγάλωσε στα Γιαννισά. Ήταν από οικογένεια φτωχή αγροτική. Αετόπουλο, μετά Επονίτισσα και ύστερα αντάρτισσα. Βγήκε στο βουνό το Δεκέμβρη 1947.

Από την πρώτη μέρα κιόλας τραβά μπροστά. Πότε σκοπευτής οπλοπολυβόλου, πότε σύνδεσμος, πότε ομαδάρχισσα.

Ήταν το καμάρι του λόχου της. Στη μάχη των Γρεβενών παλικάρι. Αποκόπεται από το τμήμα. Όλοι νομίζουν ότι κάτι έπαθε. Αυτή όμως παίρνοντας έναν τραυματία φτάνει τραγουδώντας στο τάγμα της.

Με την εποποιία του Γράμμου πρώτη στον Κλέφτη, Γκόλιο, τρεις φορές πήρε έπαινο για την παλικαριά της. Το ΓΑ μας την ονομάζει υπολοχαγό. Τραυματίζεται βαριά και προτού καλά καλά κλείσουν οι πληγές της επιστρέφει στο Τμήμα της. Στις μάχες Τριγωνομετρικό - Κούλα και σαν ΠΕ διμοιρίας με 2 ομάδες τραβά μπροστά.

Τραυματίζεται από όπλο βαριά. Ξέρει πως δεν πρόκειται να ζήσει. «Δεν φοβήθηκα ποτέ το θάνατο» λέει. «Εκείνο που λυπάμαι είναι που πεθαίνω πριν να δω την πατρίδα μας λευτερωμένη.»

ΚΩΣΤΟΠΟΥΛΟΥ ΟΛΓΑ του Θανάση. Γεννήθηκε το 1929 στο Σπήλαιο Όρλιακα Κοζάνης. Μέλος του ΚΚΕ. Στο ΔΣΕ από 25/10/48, στην 137 Ταξιαρχία. Ανθ/γός πεζικού της ΣΤ' Σειράς

της ΣΑΓΑ απ' τις 27/7/49. Τιμήθηκε για την παλικαριά της με μετάλλιο ανδρείας. Έπεσε στη μάχη του Λέσιτς στις 11/8/49. Με πρόταση της ΣΑΓΑ έχει προαχθεί σε υπολ/γό πεζικού τιμημένη νεκρή.

ΛΕΟΝΤΑΡΙΔΟΥ ΕΛΕΝΗ. Ανθ/γός ΠΕ του ΔΣΕ, μέλος του Κεντρικού Συμβουλίου της ΠΔΕΓ. Από το Μεσόκαμπο της Φλώρινας. Γεννήθηκε το 1924. Στην πρώτη Κατοχή μπήκε στις γραμμές της ΕΠΟΝ και του ΚΚΕ. Δούλεψε στην παρανομία. Κατατάχθηκε στο ΔΣΕ. Φοίτησε στη Σχολή Πολιτικών Επιτρόπων του Γενικού Αρχηγείου του ΔΣΕ. Στρατιωτικό στέλεχος της ομάδας Αμυνταίου κάνει τη δουλειά του ΑΚΕ και της ΠΔΕΓ στην περιφέρεια αυτή. Το Γενάρη του 1950 μπαίνοντας στο χωριό Βαρικό με την ομάδα της, έπεσε σε ενέδρα. Όταν τελείωσαν τα πυρομαχικά της και κινδύνευε να πέσει στα χέρια του εχθρού, αυτοκιόνησε με την τελευταία σφαίρα.

ΜΑΜΙΑΚΑ ΔΗΜΗΤΡΑ του Γιώργη. Γεννήθηκε στο χωριό Εμμανουήλ Παππά Σερρών στα 1924. Μέλος του ΚΚΕ. Στο ΔΣΕ στις 10/5/47. Φοίτησε στη Γ' Σειρά της ΣΑΓΑ. Έπεσε στις 11/11/48 στο ύψωμα Τζαμάρα. Με πρόταση της VII Μερραρχίας έχει προαχθεί σε υπολ/γό τιμημένη νεκρή.

ΜΕΡΚΟΥ ΒΑΣΙΛΙΚΗ (Λαοκρατία) του Ευαγγέλου. Γεννήθηκε στη Νιγρίτα το 1922. Μέλος του ΚΚΕ απ' το 1942. Στέλεχος της ΑΕ Νιγρίτας του ΚΚΕ. Μετά την απελευθέρωση καταδιώχτηκε και βγήκε στο βουνό τον Ιούλη του 1946. Το Σεπτέμβρη 1947 κυκλώθηκε μαζί με άλλους 16 αγωνιστές σ' ένα αμπρί στα Κερδύλλια, που πολέμησαν ως την τελευταία τους σφαίρα και έπεσαν μέχρι τον τελευταίο.

ΝΙΚΟΛΑΪΔΟΥ ΕΥΠΡΑΞΙΑ. Μαθήτρια 15 χρονών. Πήγαν στο στρατοδικείο τη μάνα της και προσπάθησαν να της αποσπάσουν δήλωση μετανοίας. Η μικρή Νικολαΐδου απάντησε στη μάνα της: «Με πολύ πόνο μάνα, σε βλέπω να υποφέρεις, αλλά αυτό που μου ζητάς είναι μεγάλο πράμα. Θέλουν ν' αποκηρύξω το Κόμμα και το Δημοκρατικό Στρατό.

Εάν το κάμω αυτό είναι σαν ν' αποκηρύχνω την Ελλάδα. Δε μπορώ να το κάμω. Προτιμώ να πεθάνω στα 15 χρόνια μου σαν Ελληνίδα παρά να ζίσω όλη μου τη ζωή άτιμη». Την εκτέλεσαν στις 6/12/48.

ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΔΕΣΠΟΙΝΑ του Δημήτρη. Μέλος του ΚΚΕ. Ανθ/γός πεζικού. Τιμημένη νεκρή (Δ/γμα 13/12/48).

ΝΤΕΝΤΗ ΒΑΓΓΕΛΙΩ. Γεννήθηκε το 1928 στο χωριό μεγάλο Μέρτσι Τρικάλων. Από 16 χρονών παλεύει απ' τις γραμμές του εφεδρικού ΕΛΑΣ. Το 1946 μπήκε στο ΔΣΕ. Τραυματίζεται βαριά και πιάνεται αιχμάλωτη. Καταδικάζεται σε θάνατο από το στρατοδικείο Τρικάλων και εκτελείται.

ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΟΥ ΑΓΓΕΛΙΚΗ του Νικολάου. Σλαβομακεδό-νισσα. Γεννήθηκε το 1926 στις Κάτω Κλεινές Φλώρινας. Μέλος του ΚΚΕ από το 1944. Μαχήτρια της 16ης Ταξιαρχίας. Έπεσε στις 10/10/48 στον Αν-Θανάση Βίτσι. Ανθ/γός πεζικού, τιμημένη νεκρή (Δ/γμα 4/11/48).

ΠΑΛΟΥΚΑ ΑΘΑΝΑΣΙΑ. Από το χωριό Πυλωροί Γρεβενών. Γεννήθηκε το 1929. Μέλος του ΚΚΕ. Στο ΔΣΕ από την άνοιξη του 1947. Τον Οκτώβρη 1948 στις επιχειρήσεις Βίτσι σε μάχη στο ύψωμα Νίτσα Δεντροχωριού του Βίτσι, όρθια έριχνε πάντζερ ενάντια στα εχθρικά πολυβολεία. Στη μάχη αυτή τραυματίστηκε και ενώ τη μετέφεραν σκοτώθηκε από αεροπο-ρική επιδρομή.

ΠΑΝΑΓΙΩΤΙΔΟΥ ΜΑΓΔΑΛΗΝΗ (Τσιγγάνα) του Γρηγόρη. Γεννήθηκε το 1926 στην Πηγή Γουμένισσας. Μέλος του ΚΚΕ. Υπολ/γός πεζικού τιμημένη νεκρή (Δ/γμα 26/11/48).

ΠΑΠΑΣΤΑΘΟΠΟΥΛΟΥ ΧΡΥΣΑ (Ζένια) του Γιώργου. Από τη Μεγάλη Βρύση Κιλκίς. Μέλος του ΚΚΕ. Κατατάχτηκε στο ΔΣΕ στις 26/11/46. Φοίτησε στη Γ' Σειρά της ΣΑΓΑ. Υπηρε-τούσε στην 20η Ταξιαρχία. Έπεσε πολεμώντας στις μάχες της Χαλκιδικής στις 10/9/49.

ΠΑΠΑΣΤΥΛΙΑΝΟΥ ΚΑΤΙΝΑ του Γιώργη. Από την Καϊτσα Φθιώτιδας. Μέλος του ΚΚΕ. Από τις πρώτες αντάρτισσες του ΔΣΕ. Πολέμησε γενναία. Στις 28/9/48, με πρόταση του ΚΓΑΝΕ

ονομάστηκε ανθ/γός πεζικού. Στις 27/11/48 της έγινε προαγωγή σε υπολ/γό. Έπεσε στη μάχη του Βάλτου τον Μάρτη του 1949.

ΠΑΡΘΕΝΟΠΟΥΛΟΥ ΕΛΕΝΗ. Γεννήθηκε το 1929 στη Δραπετσώνα. Μέλος του ΚΚΕ. Από μικρή κοπέλα πήρε μέρος στο επαναστατικό κίνημα. Το 1941 με την Κατοχή έφυγε μ' όλη την οικογένειά της από τον Πειραιά στη Μακεδονία. Ο πατέρας της φυλακίστηκε από τον Μεταξά και παραδόθηκε στους Γερμανούς. Στο χωριό Παναγίτσα της Έδεσσας από μέλος της ΟΚΝΕ πέρασε στην ΕΠΟΝ κι έγινε καθοδηγήτρια του χωριού. Δούλεψε σ' όλη την περίοδο της Κατοχής. Μετά τη Βάρκιζα καταδιώχτηκε. Το 1947 κατατάχτηκε στο ΔΣΕ. Πήρε μέρος σε πολλές μάχες. Έπεσε σε μάχη το 1949.

ΠΑΡΛΙΑΡΗ ΟΛΓΑ του Μιχάλη. Γεννήθηκε το 1927 στον Ταξάρχη του Πολυγύρου. Μέλος του ΚΚΕ. Κατατάχτηκε στο ΔΣΕ στις 27/12/47. Φοίτησε στη ΣΑΓΑ στην ΣΤ' Σειρά και ονομάστηκε ανθ/γός. Σκοτώθηκε στη μάχη της Φλώρινας το Φλεβάρη του 1949.

ΠΑΤΣΙΟΥ ΘΕΑΝΩ του Κοσμά. Από το Διοσηλιό Καστοριάς, 20 ετών. Μέλος του Νομαρχιακού Συμβουλίου της ΕΠΟΝ. Επίτροπος διμοιρίας στο ΔΣΕ. Μέλος του ΚΚΕ. Σκοτώθηκε στη Γκορούσια, στον Αη-Λια, στις επιχειρήσεις του Γράμμου το 1948. Ανθ/γός πεζικού του ΔΣΕ.

ΣΑΒΒΙΔΟΥ ΘΕΟΔΟΣΙΑ του Γιάννη (Δέσπω). Γεννήθηκε το 1927 στα Παλατιανά Κιλκίς. Μέλος του ΚΚΕ. Διμοιρίτισσα. Ανθ/γός της Σχολής του Γενικού Αρχηγείου. Σκοτώθηκε στην επίθεση ενάντια στην Ιερισσό Χαλκιδικής τον Οχτώβρη του 1948.

ΣΑΚΕΛΛΑΡΗ ΒΑΣΙΛΙΚΗ. Ξεκόπηκε μαζί με έξι άλλες αγωνίστριες από τη φάλαγγα των αόπλων τον Ιούνιο του 1947. Για να μην πέσουν στα χέρια των μοναρχοφασιστών, έπεσαν και βρήκαν το θάνατο σ' ένα γκρεμό του Ολύμπου.

ΠΡΙΟΒΟΛΟΥ ΕΛΙΣΣΑΒΕΤ του Σπύρου. Από τη Χρύσω Ευρυτανίας. Μέλος του ΚΚΕ. Πολέμησε με τα τμήματα του ΔΣΕ

στη Ρούμελν. Ήταν ΠΕ λόχου. Έπесе ηρωικά στη μάχη Βίνιανης Ευρυτανίας στις 10/4/48. Με πρόταση της ΙΙ Μεραρχίας ονομάστηκε τιμητικά υπολ/γός ΠΕ, με Δ/γμα στις 7 Μάη 1949.

ΣΑΒΒΑ ΛΕΛΟΥΔΟΥ απ' τη Μοσχοκαρυά Φθιώτιδας. ΕΠΟΝίτισσα, στο ΔΣΕ απ' το 1947. Υπηρετούσε στα τμήματα σαμποτέρ του ΔΣΕ. Έπесе στις 28/6/49 κοντά στο χωριό Ελάφι Γρεβενών. Με Δ/γμα της ΠΔ Κυβέρνησης της απονεμήθηκε το μετάλλιο «ΗΛΕΚΤΡΑ».

ΣΙΔΗΡΟΠΟΥΛΟΥ ΙΣΜΗΝΗ. Καθηγήτρια Φυσικομαθηματικών. Στη γερμανική Κατοχή έγινε γραμματέας της ΚΟ του υπουργείου Εργασίας όπου δούλευε. Ήταν μαθήτρια στη σχολή Γληνού. Στη δεύτερη Κατοχή μέλος του γυναικείου γραφείου της ΚΟ Αθήνας. Πιάστηκε από την Ασφάλεια και αντιμετώπισε ψύχραιμα τους βασανιστές της. Την τυράννισαν φριχτά. Εκτελέστηκε στις 24/8/48 χωρίς να βγάλει λέξη.

ΣΙΔΗΡΟΠΟΥΛΟΥ ΠΕΛΑΓΙΑ του Δημήτρη. Γεννήθηκε το 1929 στους Ευζώνους Κιλκίς και κατοικούσε στη Μεταμόρφωση Κιλκίς. Μέλος του ΚΚΕ. Στο ΔΣΕ από 25/7/47. Ανθ/γός πεζικού της Ε' Σειράς της ΣΑΓΑ. Τραυματίστηκε στις 28/12/48 και υπέκυψε στο τραύμα της στο Γ' ορεινό χειρουργείο του ΓΑ.

ΣΚΟΡΝΟΥ ΘΕΟΔΩΡΑ του Θανάση. Γεννήθηκε το 1923 στο Νεστόριο Καστοριάς. Μέλος του ΚΚΕ. Στο βουνό από 14/10/46. Ανθ/γός της Β' Σειράς της ΣΑΓΑ. Υπηρετούσε στη 14η Ταξιαρχία σαν ΠΕ λόχου. Έπесе στις 12/7/48 στις επιχειρήσεις Γράμμου, στα υψώματα Ζούζουλης. Με Δ/γμα της ΠΔΚ έχει προαχθεί τιμητικά σε λοχαγό ΠΕ.

ΣΤΕΡΓΙΟΠΟΥΛΟΥ ΜΑΡΙΑ του Νίκου. Γεννήθηκε το 1929 στα Στενά Καστοριάς. Μέλος του ΚΚΕ. Στο ΔΣΕ από 15/3/47. Ανθ/γός πεζικού της ΣΑΓΑ. Με πρόταση της ΧΙ Μεραρχίας της είχε απονεμηθεί το Μετάλλιο Ανδρείας. Έπесе στις 20/12/48 στη Μάχη της Νάουσας.

ΣΤΕΦΑΝΙΔΟΥ ΑΝΘΟΥΛΑ του Ιορδάνη. Απ' την Ιεροπηγή Καστοριάς. Γεννήθηκε το 1930. Μέλος του ΚΚΕ. Στο ΔΣΕ από

15/10/47. Με πρόταση της Χ Μεραρχίας ονομάστηκε ανθ/γός πεζικού. Έπεσε στις 17/4/49.

ΤΣΟΛΑ ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ. Από το Δισπηλιό Καστοριάς. Υπολ/γός πεζικού του ΔΣΕ. Έπεσε στην περιοχή του Βογατσικού στις 20/4/48.

ΤΑΡΑΣΙΔΟΥ ΑΓΑΠΗ. Γεννήθηκε το 1926 στον Πλαταμώνα Καβάλας. Μέλος της ΕΠ Καβάλας του ΚΚΕ. Στο ΔΣΕ από το 1947. Αναδείχτηκε σε υπεύθυνη γυναικών της 132 Ταξιαρχίας. Σκοτώθηκε το Μάρτη του 1949 στο Κρασσοχώρι Σερρών.

ΦΕΙΔΑΡΟΥ ΓΛΥΚΕΡΙΑ του Δημήτρη. Γεννήθηκε το 1930 στο Μοσχοπόταμο Κατερίνης. Μέλος του ΚΚΕ. Υπεύθυνη γυναικών τάνματος της 108 Ταξιαρχίας. Έπεσε στα υψώματα Ορλόβου. Ανθ/γός ΠΕ τμημένη νεκρή (Δ/γμα 4/12/48).

ΦΡΑΓΚΟΥ ΦΩΤΕΙΝΗ του Σταύρου. Γεννήθηκε στο Χουμνικό Νιγρίτας το 1924. Μέλος του ΚΚΕ. Μέλος του Γραφείου της ΕΠΟΝ του χωριού της. Στο ΔΣΕ βγήκε στις αρχές του 1947. Το Σεπτέμβρη 1947 κυκλώθηκε μαζί με άλλους 16 αγωνιστές σ' ένα αμπρί στα Κερδύλλια, που πολέμησαν ως την τελευταία τους σφαίρα και έπεσαν μέχρι τον τελευταίο.

ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΙΔΟΥ ΕΛΕΝΗ. Γεννήθηκε στο Τζουμά Κοζάνης το 1933. Το Γενάρη του 1948 με την επιμονή της έγινε δεχτή σε τμήμα του ΔΣΕ. Τον ίδιο μήνα έπεσε ηρωικά.*

*Τα στοιχεία είναι παρμένα από το βιβλίο ΗΡΩΕΣ ΚΑΙ ΜΑΡΤΥΡΕΣ, εκδοτικό «ΝΕΑ ΕΛΛΑΔΑ», Σεπτέμβρης 1954.

19. Διατάγματα της ΠΔΚυβέρνησης για απονομή του παράσημου «ΗΛΕΚΤΡΑ» στις παρακάτω ηρωίδες τιμημένες νεκρές του ΔΣΕ.

Στη Χριστοφορίδου Ελένη του Κώστα. Δ/γμα 19/2/49.

Στη Νώτη Πασχαλιά - νοσοκόμα της 103 Ταξιαρχίας. Δ/γμα 22/4/49.

Στην Ανθ/γό Πολιτικό Επίτροπο Τμήμα Κωνσταντινιά του Πασχάλη, υπεύθυνη Τάγματος της 14ης Ταξιαρχίας. Δ/γμα 25/2/49.

Στη μαχήτρια Δαλκερανίδου Κική του Αναστάσι. Δ/γμα 23/2/49.

Στη νοσοκόμα λόκου της 103ης Ταξιαρχίας Νοϊτσι Χρυσάνθη του Νικολάου. Δ/γμα 6/3/49.

Στη Λοχία υπεύθυνη γυναικών της 103 Ταξιαρχίας Δημητρίου Βάσω του Αργύρη. Δ/γμα 6/3/49.

Στην Ανθ/γό Πεζικού Σιώπη Ιορδάνα του Θεοδώρου. Δ/γμα 2/8/49.

Στην Ανθ/γό Καρασαββίδου Βαρβάρα του Βασιλή. Δ/γμα 2/8/49.

Στη μαχήτρια Παπαδημητρίου Άννα του Παντελή. Δ/γμα 2/8/49.

Στη μαχήτρια Γκατσουγιάννη Χρυσούλα, του Βαγγέλη. Δ/γμα 2/8/49.

Στη μαχήτρια Μήτσου Φλώρα του Χρήστου. Δ/γμα 2/8/49.

Στη μαχήτρια Κύρκου Ελένη του Δημητρίου. Δ/γμα 2/8/49.

Στη μαχήτρια Κωστοπούλου Μαγδαληνή του Τράϊκου. Δ/γμα 2/8/49.

Στη μαχήτρια Πετρίδου Κωνσταντινιά του Σιδέρη. Δ/γμα 2/8/49.

Στη μαχήτρια Κάδρα Νίκη του Γιάννη. Δ/γμα 2/8/49.

Στη μαχήτρια Πλίκα Ευσταθία του Νίκου. Δ/γμα 2/8/49.

Στη μαχήτρια Νεράτζου Βάσω του Μαργαρίτη. Δ/γμα 2/8/49.

Στην Επιλοχία Σάββα Λελούσου του Σάββα. Δ/γμα 2/8/49.

Στη μαχήτρια Λάτση Καλυψώ του Θωμά. Δ/γμα 2/8/49.

Στη μαχήτρια Κυπρίδου Έλλη του Γιάννη. Δ/γμα 2/8/49.

Στη μαχήτρια Κουβέλη Ελένη. Δ/γμα 2/8/49.

Στη μαχήτρια της 8ης Μεραρχίας Θώμου Ανδρομάχη του Αλέκου. Δ/γμα 22/5/49.

Στην Ανθ/γό της ΣΑΓΑ Ιωαννίδου Σοφία του Ισαάκ. Δ/γμα 5/4/49.

Στην επιλοχία της 107 Ταξιαρχίας Ακριτίδου Πελασγία. Δ/γμα 25/4/49.

20. Απονομή του παράσημου «ΗΛΕΚΤΡΑ» με διάφορα διατάγματα της ΠΔ Κυβέρνησης σε μαχήτριες του ΔΣΕ για την παλικαριά, μαχητικότητα, αυτοθυσία, ψυχραιμία και ηρωισμό που επέδειξαν ως άξιες συντρόφισσες της αξέχαστης ηρώιδας του Ελληνικού λαού Ηλέκτρας Αποστόλου.

Στη μαχήτρια της 16ης Ταξιαρχίας Παπαπούλου Αλεξάνδρα του Θανάση. Δ/γμα 19/2/49.

Στη μαχήτρια της 14ης Ταξιαρχίας Αλέκας Κωνσταντινιά του Γιάννη. Δ/γμα 25/2/49.

Στη λοχία της 14ης Ταξιαρχίας Μωυσίδου Αθηνά του Γιάννη. Δ/γμα 25/2/49.

Στην επιλοχία της 14ης Ταξιαρχίας Καλλίνη Ελένη του Πέτρου. Δ/γμα 25/2/49.

Στη μαχήτρια της 14ης Ταξιαρχίας Παπιδιοπούλου Μαρίκα του Πασχάλη. Δ/γμα 25/2/49.

Στην Κωνσταντινίδου Σοφία-Σπάλα. Στο ΔΣΕ απ' το 1946. ΕΛΑΣίτισσα. Μέλος του ΚΚΕ. Αυθ/γός της Δ' Σειράς της ΣΑΓΑ, διμοιρίτισσα της 14ης Ταξιαρχίας. Τέσσερις φορές τραυματίας. Υπολ/γός του ΔΣΕ. Στη μάχη Μπίκοβικ στις 5/12/48 τραυματίστηκε σοβαρά με αποτέλεσμα να χάσει οριστικά το φως της

Κωνσταντινίδου Σοφία.

Αργότερα με στερημένη την όρασή της ασχολήθηκε με την συγγραφή βιβλίων. Έγινε μέλος της ΕΕ Λογοτεχνών. Δεξιά φωτογραφία της Σοφίας μετά το δυστύχημα του τραυματισμού της.

Στην υπολ/γό Π. Επίτροπο Διμοιρίας της 14ης Ταξιαρχίας Παπαδοπούλου Ελένη του Κώστα. Δ/γμα 25/2/49.

Στη διμοιρίτισσα σαμποτέρ της 108 Ταξιαρχίας Κουκούδη Αναστασία του Χριστόδουλου. Δ/γμα 28/2/49.

Στη μαχήτρια - νοσοκόμα της 108 Ταξιαρχίας Τσότη Σταματία του Βασίλη. Δ/γμα 28/2/49.

Στη μαχήτρια - σκοπευτή πολυβόλου της 108 Ταξιαρχίας Αρχοντίδου Γεωργία του Κώστα. Δ/γμα 28/2/49.

Στη λοχία της 108 Ταξιαρχίας Κουτίδου Αμυγδάλω του Χρήστου. Δ/γμα 28/2/49.

Στη λοχία Ομαδάρχισσα της 108 Ταξιαρχίας Μασμανίδου Ελισσάβητ του Λαζάρου. Δ/γμα 28/2/49.

Στη λοχία της 103ης Ταξιαρχίας Βλαχάκη Λεμονιά. Δ/γμα 6/3/49.

Στη λοχία - υπεύθυνη γυναικών λόχου της 103ης Ταξιαρχίας Γκαμαλέτσου Ελένη του Κώστα. Δ/γμα 28/3/49.

Στην Επιλοχία - ομαδάρχισσα της 103ης Ταξιαρχίας Δωροπούλου Ολυμπία του Θεοδώρου. Δ/γμα 6/3/49.

Στη μαχήτρια - νοσοκόμα λόχου της 103ης Ταξιαρχίας Γαλάνη Σπυριδούλα του Νικολάου. Δ/γμα 6/3/49.

Στη λοχία της 103ης Ταξιαρχίας Τσιτσιλή Γιαννούλα του Θανάση. Δ/γμα 6/3/49.

Στη νοσοκόμα της 14ης Ταξιαρχίας Γεωργιάδου Άρτεμη του Γιάννη. Δ/γμα 13/3/49.

Στη μαχήτρια - γεμιστή οπλ/βόλου Κωνσταντινοπούλου Βικτώρια του Πανιελή. Δ/γμα 21/4/49.

Στη νοσοκόμα Σχολής Ομαδρχών Πρόϊκου Κατίνα του Θανάση. Δ/γμα 21/4/49.

Στη μαχήτρια της 16ης Ταξιαρχίας Δούπη Σουλτάνα. Δ/γμα 22/4/49.

Στη μαχήτρια της 108ης Ταξιαρχίας Καρασάκη Ιορδάνα του Χρήστου. Δ/γμα 22/4/49.

Στη μαχήτρια της 108 Ταξιαρχίας Νατζλίδου Δέσπω του Γιάννη. Δ/γμα 22/4/49.

Στη μαχήτρια της 108 Ταξιαρχίας Μπανιτσιώλη Φλώρα του Κώστα. Δ/γμα 22/4/49.

Στη σκοπευτή οπλοπολυβόλου της 108 Ταξιαρχίας Χατζηπαπά Μόρφω του Κώστα. Δ/γμα 22/4/49.

Στην ανθ/γό Βανοπούλου Μάχη του Μιχάλη. Δ/γμα 25/4/49.

Στη λοχία Κουνηγοπούλου Μόρφω του Γιώργη. Δ/γμα 25/4/49.

Στη λοχία Τσοπαλίδου Ευδοκία του Χαραλάμπου. Δ/γμα 25/4/49.

Στη λοχία Ιορδανίδου Μαρία του Αλεξάνδρου. Δ/γμα 25/4/49.

Στη λοχία Μπαλαγή Αναστασία του Πέτρου. Δ/γμα 25/4/49.

Στην ανθ/γό Πολιτικό Επίτροπο της 108 Ταξιαρχίας Χαρισσοπούλου Ελπινίκη. Δ/γμα 26/4/49.

Στη μαχήτρια της 137 Ταξιαρχίας Μειντή Ευτυχία του Νικολάου. Δ/γμα 27/4/49.

Στη μαχήτρια της 137 Ταξιαρχίας Μάκου Βασιλική του Λευτέρη. Δ/γμα 27/4/49.

Στη μαχήτρια της 137 Ταξιαρχίας Λένη Αικατερίνη του Σταύρου. Δ/γμα 27/4/49.

Στη μαχήτρια της 137 Ταξιαρχίας Τούμπα Ελένη του Γιώργου. Δ/γμα 27/4/49.

Στη μαχήτρια της 139 Ταξιαρχίας Λώλα Αγγελική του Κώστα. Δ/γμα 27/4/49.

Στη μαχήτρια της 139 Ταξιαρχίας Γκανιάτσα Αικατερίνη του Χρήστου. Δ/γμα 27/4/49.

Στη μαχήτρια της 108 Ταξιαρχίας Μαλίνου Αφροδίτη του Τριαντάφυλλου. Δ/γμα 10/5/49.

Στην επιλοχία της 16ης Ταξιαρχίας Γιάννου Βασιλική του Δημήτρη. Δ/γμα 12/5/49.

Στη μαχήτρια της 16ης Ταξιαρχίας Πετροπούλου Όλγα του Σπύρου. Δ/γμα 12/5/49.

Στη μαχήτρια της 16ης Ταξιαρχίας Αγγελίδου Αλίκη του Γιάννη. Δ/γμα 12/5/49.

Στη μαχήτρια της 16ης Ταξιαρχίας Παπαδοπούλου Ασπασία του Βαγγέλη. Δ/γμα 12/5/49.

Στη μαχήτρια της 16ης Ταξιαρχίας Σπανίδου Σοφία του Δημήτρη. Δ/γμα 12/5/49.

Στη μαχήτρια Μπίκου Χριστίνα του Κώστα. Δ/γμα 22/5/49.

Στη μαχήτρια Ντακοβάνου Αγορή του Κώστα. Δ/γμα 22/5/49.

Στη μαχήτρια Σιορίκη Ελένη του Χαράλαμπου. Δ/γμα 22/5/49.

Στην επιλοχία Κεχαγιά Καλλιόπη του Δημήτρη. Δ/γμα 11/6/49.

Στη μαχήτρια Σπυρίδου Αθηνά του Στυλιανού. Δ/γμα 11/6/49.

Στη λοχία Ασήμη Δήμητρα του Θανάση. Δ/γμα 11/6/49.

Στη λοχία Στέργιου Κατίνα του Γιώργη. Δ/γμα 11/6/49.

Στη λοχία Μπετζέλου Καλλιόπη του Παναγιώτη. Δ/γμα 11/6/49.

Στη δεκανέα Μπουζαμπαλή Παναγιώτα του Κώστα. Δ/γμα 11/6/49.

Στη μαχήτρια Παπαβασιλείου Ελένη. Δ/γμα 11/6/49.

Στην ανθ/γό Πολιτικό Επίτροπο της 103ης Ταξιαρχίας Βραγωγτέρη Μίρκα. Δ/γμα 11/6/49.

Στην ανθ/γό Πολιτικό Επίτροπο της 103ης Ταξιαρχίας Γκάλμου Κωνσταντίνα του Χρήστου. Δ/γμα 11/6/49.

Στην ανθ/γό της 103ης Ταξιαρχίας Νταλούκα Ευανθία του Θόδωρου. Δ/γμα 11/6/49.

Στην ανθ/γό της 103ης Ταξιαρχίας Στεφανίδου Βαγγελιώ του Ηλία. Δ/γμα 11/6/49.

Στην ανθ/γό Πολιτικό Επίτροπο της 103ης Ταξιαρχίας Τζουβαρά Λούλα του Αριστεΐδη. Δ/γμα 11/6/49.

Στην επιλοχία της 103ης Ταξιαρχίας Αναγνώστου Μέλπω του Κώστα. Δ/γμα 11/6/49.

Στη λοχία της 103ης Ταξιαρχίας Νεδέλκο Βασιλική του Τρύφωνα. Δ/γμα 11/6/49.

Στη λοχία της 103ης Ταξιαρχίας Ξπρομερίτη Ελένη του Γιώργου. Δ/γμα 11/6/49.

Στη δεκανέα της 103ης Ταξιαρχίας Τσατσαρώνη Ζωή του Ηλία. Δ/γμα 11/6/49.

Στη μαχήτρια της 103 Ταξιαρχίας Μπέζου Ελένη του Σταύρου. Δ/γμα 11/6/49.

Στην υπολ/γό πεζικού, εκπαιδευτή της ΣΤ' Σειράς της ΣΑΓΑ Σκαφίδα Μαρίκα. Δ/γμα 11/6/49.

Στη νοσοκόμα του λόχου Σελιμάκη Γαλάτεια του Αντώνη, μαχήτρια της 21 Ταξιαρχίας. Δ/γμα 23/5/49.

Στη μαχήτρια της Διλοχίας σαμποτέρ της 670 Μονάδας Στεργιοπούλου Ολυμπία του Θωμά. Δ/γμα 22/3/49.

Στη μαχήτρια της Διλοχίας σαμποτέρ της 670 Μονάδας Καλτσά Ρωξάνη του Ηλία. Δ/γμα 22/3/49.

Στη μαχήτρια της Διλοχίας σαμποτέρ της 670 Μονάδας Ρίζου Αγορή. Δ/γμα 28/3/49.

Σκαφίδα Μαρίκα.

21. Απονομή του παράσημου «ΗΛΕΚΤΡΑ» σε μαχήτριες και διοικητικά στελέχη του ΔΣΕ με Διάταγμα της ΠΔ Κυβέρνησης στις 2/8/49

Στην ανθ/γο ΠΕ Πολυχρονίδη Κασσιόπη του Κώστα.

Στη μαχήτρια Χαραλαμπίδου Μαρίκα του Σταύρου.

Στη μαχήτρια Βασιλειάδου
Μαρίκα του Θύμιου.

Στη μαχήτρια Κατσανίκου
Ευαγγελία του Γιάννη.

Στη λοχία Τασιάνα Βασιλι-
κή του Μήτσου.

Στη μαχήτρια Μπούρα Πα-
ρασκευή του Βαγγέλη.

Στην υπολ/γό Χριστοφορί-
δου Ανάστα του Αχιλλέα.
Εκπαιδευτής της ΣΑΓΑ. Π.
Επίτροπος Λόχου.

Στην ανθ/γό Χατζιωάννου
Ιφιγένεια του Παναγιώτη.

Στην επιλοχία Παπαστερ-
γίου Λαμπρινή του Ανδρέα.

Στην επιλοχία Παπαϊωάν-
νου Βασιλική του Τρύφωνα.

Στην λοχία Πασχαλίδου Ελένη του Πασχάλη.

Στην λοχία Ρωμανίδου Δήμητρα του Σάββα.

Στην λοχία Πέλιου Ελευθερία του Χαράλαμπου.

Στη δεκανέα Αναστασιάδου Βασιλική του Δημήτρη.

Στη μαχήτρια Μανάκα Ρίρικα του Λεωνίδα.

Στη μαχήτρια Μαυροματίδου Φρόσω του Αλέκου.

Στη μαχήτρια Τσεμπαλίδου Αναστασία του Γιώργου.

Στη μαχήτρια Ταρανίδου Μαγδαληνή του Δημήτρη.

Στη μαχήτρια Γκανάκα Ελένη του Γιάννη.

Στη μαχήτρια Κωνσταντινίδου Ουρανία του Γιάννη.

Στη μαχήτρια Κρασιά Ευαγγελία του Γιώργου.

Στη μαχήτρια Λιάτου Αγγελοία του Παντελή.

Στη μαχήτρια Μπίνου Χρυσούλα του Γιώργου.

Στη μαχήτρια Μεσιακούλου Ευγενία του Δημήτρη.

Στη μαχήτρια Μαργαριτοπούλου Σπυριδούλα.

Στη μαχήτρια Παπαδημητρίου Κούλα του Γιώργου.

Χριστοφορίδου Ανάστα.

Στη μαχήτρια Τσατσοπούλου Δέσποινα του Γιώργου.
Στη μαχήτρια Τσαροπούλου Κωνσταντινιά του Πέτρου.
Στη λοχία Βλάχου Αγλαΐα του Λάζου.
Στη λοχία Πεντίδου Ευγενία του Νίκου.
Στη λοχία Τσιάτσου Αλεξάνδρα του Νίκου.
Στην ανθ/γο Γιαλαμά Μαρία του Ξενοφώντα.
Στην ανθ/γο Τσιουβάλλου Κατερίνα του Γιάννη.
Στην ανθ/γο Φυντανίδου Τασιούλα του Πασχάλη.
Στη λοχία Αγγελίδου Σοφία του Γιάννη.
Στη λοχία Κλεισόρη Χρυσάνθη του Βαγγέλη.
Στη λοχία Μακρίδου Ευαγγελία του Παναγιώτη.
Στη λοχία Τσιτσιλάκη Αναστασία του Δημήτρη.
Στη μαχήτρια Αλεξάνδρου Κατίνα του Θανάση.
Στη μαχήτρια Θεοδώρου Ελένη του Θεοδώρου.
Στη μαχήτρια Κατλαγκά Ασήμω του Δημήτρη.
Στη μαχήτρια Κουτσουπούλου Θεοδώρα του Γιάννη.
Στη μαχήτρια Μπανισιώτη Θωμαή του Στέφανου.
Στη μαχήτρια Πούλιου Χαρίκλεια του Στέργιου.
Στη μαχήτρια Μεγαλογιάννη - Τέλη Αγαθή του Βασίλη.
Στη μαχήτρια Κοτσίνα Περιστέρα του Στέργιου.
Στη μαχήτρια Ρόσιου Ελένη του Ανδρέα.
Στη μαχήτρια Τζήμα Άννα του Κώστα.
Στη μαχήτρια Σιαμάνη Αντωνία του Αλέξη.
Στη μαχήτρια Βαρελά Άννα του Στέφανου.
Στη μαχήτρια Τεμπρίδου Ανατολή του Θανάση.
Στη μαχήτρια Ζυγογιάννη Κατίνα του Κώστα.
Στη δεκανέα Οικονομίδου Μαγδαληνή του Φίλιππα.
Στη λοχία Μάρκου Χριστίνα του Γιάννη.
Στην ανθ/γο Χριστοφορίδου του Ιωσήφ.
Στην ανθ/γο Τοπσι Άννούλα του Γιώργη.
Στην ανθ/γο Πέτσα Αρετή του Δημήτρη.
Στην ανθ/γο Μαιδώνη Αθηνά του Κώστα.
Στην ανθ/γο Κοντογιάννη Χριστίνα του Νίκου.
Στην ανθ/γο Ιατρού Αγαθή του Κώστα.

Στην ανθ/γο Ελευθεριάδου Πηνελόπη του Γιώργου.
Στη λοχία Αθανασούδη Βαγγελιώ του Αποστόλη.
Στη λοχία Χατζίδου Αθανασία του Κώστα.
Στη λοχία Τσιόγκου Ευδοξία του Γιάννη.
Στη λοχία Νικολακάκη Δήμητρα του Νίκου.
Στη λοχία Καναβού Βασιλική του Βασίλη.
Στη λοχία Κοτσιώνη Ελένη του Βαγγέλη.
Στη λοχία Δαδαλή Μαρία του Στέργιου.
Στη λοχία Πείου Καλλιόπη του Θύμιου.
Στη λοχία Παρσίση Ευδοξία του Γιάννη.
Στη λοχία Καλαμπούκα Φρόσω του Αντώνη.
Στην επιλοχία Κοσμάδοπούλου Βασιλική του Γιάννη.
Στην επιλοχία Γούστου Πετρούλα του Σπύρου.
Στην επιλοχία Ντούφα Ευανθία του Γιώργου.
Στην ανθ/γο ΠΕ Ιωάννου Αφροδίτη του Στέργιου.
Στην ανθ/γο Λαζαρίδου Κατίνα του Χαράλαμπου.
Στην ανθ/γο Τασιμανοπούλου Ασπασία του Γιάννη.
Στην ανθ/γο Δόσα Γιαννούλα του Προκόπη.
Στην μαχήτρια Υγειονομικού Καυχοπούλου Μελάνθη του Βασίλη.
Στη μαχήτρια Ζιώγα Δήμητρα του Βασίλη.
Στη μαχήτρια Βασδέκη Αθηνά του Τριαντάφυλλου.
Στη μαχήτρια Κιούρκα Θεοπίστη του Γιώργου.
Στη μαχήτρια Λιόκου Θεοδώρα του Κώστα.
Στη μαχήτρια Τούλιου Αλεξάνδρα του Ηλία.
Στη μαχήτρια Παπαγεωργίου Σοφία του Θανάση.
Στη μαχήτρια Παπαδοπούλου Σουλτάνα του Τριαντάφυλλου.
Στη μαχήτρια Υγειονομικού Παπαγεωργίου Τασία.

22. Απονομή του παράσημου «ΗΛΕΚΤΡΑ» στις παρακάτω μαχήτριες του ΔΣΕ με το Διάταγμα στις 2/8/49.

Καραϊσκού Μιλίτσα. Παπαποστόλου Μαρίκα. Μήτσου Α-
ναστασία. Μάκου Βαγγελιώ. Χαραλαμπίδου Αθηνά. Δωροπού-

Παπαιοαννίδου Μαρίκα.

Μήτσου Ανάστα.

λου Ολυμπία. Τσαούση Μετάξω. Δάτσικα Στέλλα. Ταμία Χρυσούλα.

Τα παραπάνω στοιχεία είναι παρμένα από το περιοδικό «ΜΑΧΗΤΡΙΑ», όργανο της Πανελληνίας Ένωσης Δημοκρατικών Γυναικών.

Χαραλαμπίδου Αθηνά.

Μάκκου Βαγγελιώ.

23. Απονομή του «ΜΕΤΑΛΛΙΟΥ ΑΝΔΡΕΙΑΣ» στις παρακάτω μαχήτριες του ΔΣΕ.

Στην ανθ/γό Ιωαννίδου Σοφία του Γιάννη. Στην ανθ/γό Σίσαρη Φανή του Γιώργου. Στην ανθ/γό Κοιλανταρίδου Μαρία του Συμεών. Στην ανθ/γό Ψυχογιού Μαρία του Γιάννη. Στην ανθ/γό Διάκογλου Δήμητρα του Βασίλη. Στην ανθ/γό Ρέιζου Δήμητρα του Βασίλη. Στην ανθ/γό Γαριβάλδη Αγγελική του Χρήστου. Στην ανθ/γό Στεφανίδου Ευγενία του Παρασκευά. Στην υπολ/γό Σαπουλζή Αφροδίτη - Γκέιζου, υπεύθυνη γυναικών της ΣΤ' Σειράς της ΣΑΓΑ του ΔΣΕ. Στην ανθ/γό Πολιτικό

Σαπουλζή Αφροδίτη.

Επίτροπο Χαλβατζή Ρήνα, υπεύθυνη γυναικών της 103 Ταξιαρχίας. Στη Λοχία Μπατιαντούδη Ελένη του Σταμάτη.

24. Ηρωισμοί γυναικών της 192 Ταξιαρχίας της 1ης Μεραρχίας του ΔΣΕ.

Παναγιώτα Αναστασίου. Από τον Πλάτανο του Αλμυρού. Μαχήτρια του Ηου Ταγ/τος. Στη μάχη της Καρδίτσας πήγαινε πάντα μπροστά με το διμοιρίτη της. Μαζί με το λοχαγό της, πήδηξε μέσα στο εχθρικό πολυβολείο κι έπιασε 13 αιχμαλώτους.

Θωμαή Ποδάρα. Από τη Γαβράκα Δομοκού. Ήταν μαχήτρια-σκοπευτής του ΙΙΙου τάγματος. Τον Νοέμβρη 1948 στις μάχες στο Φλορέσι ήταν παρατηρητής στην άκρη του χωριού. Τότε παρουσιάστηκαν 3 ΜΑΥδες που πήγαιναν για το χωριό. Τους

σταμάτησε. Αυτοί κάνουν να φύγουν. Τους βάζει με το οπλοπολυβόλο. Σκότωσε τον έναν, τραυμάτισε τον άλλον κι ο τρίτος κρύφτηκε σε μια καλύβα. Πήδηξε απάνω του, τον έπασσε, τον αφόπλισε, τον έδεσε και τον έφερε στο Λόχο.

Νικολίτσα Ανδρεούλη. Από τα Μάρμαρα της Φθιώτιδας. Μαχήτρια του ΙΙΙου Τάγματος. Στη μάχη της Καρδίτσας δεν πήγαινε κανείς να κόψει τα σύρματα. Τραβάει αυτή πρώτη με το διμοιρίτη της και τα κόβει. Τρέχει πρώτη στην έφοδο, σκοτώνει έναν φαντάρο κι άλλον έναν πιάνει αιχμάλωτο.

Βασιλική Μπακόλα. Από τη Μαυρομάτα του Καρπενησίου Π.Ε. Διμοιρίας του ΙΙΙου Τάγματος. Παλιά μαχήτρια του Γράμμου. Στο πόστο του Π.Ε. ανέβηκε ύστερα από ανδραγαθία. Στη μάχη της Καρδίτσας πολέμησε παλικαρίσιο και πρώτη απ' όλη τη διμοιρία της.

Ένας φαντάρος κυνηγημένος απ' τους αντάρτες που στο μεταξύ είχαν εξουδετερώσει τα εξωτερικά φυλάκια, συμπίσσωσαν προς το εσωτερικό της πόλης, κι όπως έτρεχε πέφτει απάνω της. «Ψηλά τα χέρια» του φωνάζει η Βασίλω. Και πηδάει απάνω του πριν αυτός προλάβει να χρησιμοποιήσει τη χειροβομβίδα του. Άλλοι φαντάροι, τρέχουν κυνηγημένοι προς το φυλάκιο που η διμοιρία της Βασίλως είχε στο μεταξύ καταλάβει χωρίς φυσικά να ξέρουν ότι εκεί είναι αντάρτες. Η Βασίλω γεμίζει τ' όπλο της και περιμένει. Κι όταν ένας απ' αυτούς τρέχοντας πλησιάζει, τον συλλαμβάνει.

Σταθούλα Γάκη. Μαχήτρια του Ιου Τάγματος. Στη μάχη της Καρδίτσας έτρεχε από οχυρό σε οχυρό, πολέμαγε, τραγουδάγε και εμπύχωνε τους μαχητές.

Χριστίνα Γκαφούρου. Μαχήτρια του Ιου Τάγματος. Στη μάχη της Καρδίτσας σκότωσε δυο φαντάρους και κατέστρεψε ένα αυ/το με πάντζερ. Τραυματίστηκε αλλά έμεινε εκεί μέχρι το τέλος της μάχης.

Αρετή Φλώρου. Από το Παλιούρι της Καρδίτσας. Μαχήτρια του ΙΙΙου Τάγματος. Ξαν σύνδεσμος που ήταν στη μάχη των Σοφάδων οδήγησε το τμήμα της για το στόχο. Μόλις έφτασαν

εκεί και πήγε να κόψει τα συρματοπλέγματα τραυματίστηκε ελαφρά. Δεν έφυγε όμως. Κάθισε ως το τέλος της μάχης. Στη μάχη της Καρδίτσας την ώρα που φύλαγε σκοπός έπιασε έναν φαντάρο. Ακόμα, βοήθησε επιδέξια και πιάστηκαν 2 πράκτορες του εχθρού.

Βάσω Κουτσίνα. Ανθ'γός της Σχολής Αξιωματικών του ΚΓΑΝΕ. Από το Παλιούρι της Καρδίτσας. Στη μάχη της Καλαμπάκας την πιάσανε 6 μαυροσκούφιδες και τη χτυπήσανε. Όμως κατάφερε να ξεφύγει μέσα από τα χέρια τους και να συνδεθεί με την ομάδα της. Στη μάχη των Σοφάδων χρησιμοποιήθηκε για οδηγός σ' ένα τάγμα της 138 Ταξιαρχίας και ανταποκρίθηκε παλικάρισμα. Πολέμησε με ηρωισμό και τραυματίστηκε. Δε δέχτηκε όμως να γυρίσει πίσω να την επιδέσουν. Με ημερήσια Διαταγή στις 23/12/48 πήρε έπαινο από την 1η Μεραρχία.

Τσαλάλα Φανή. Καινούργια μαχήτρια. Πρώτη φορά παίρνει μέρος σε μάχη, στην Καρδίτσα. Σαν γεμιστής, γεμίζει με τη μεγαλύτερη ταχύτητα το οπλοπολυβόλο. Και σε κάποια στιγμή που τραυματίζεται ο σκοπευτής αρπάζει αυτή το όπλο. Βάζει συνέχεια στον εχθρό, τον καθηλώνει, αχρηστεύει ένα οπ/λο, και σκοτώνει δυό στρατιώτες. Τραυματίζει πολλούς άλλους. Ενθαρρύνει και εμπυκώνει όλους τους μαχητές.

Κατίνα Αντωνίου: Μαχήτρια 14 χρονών. Για πρώτη φορά στον Τύρναβο παίρνει μέρος σε μάχη, κι αποδεικνύεται παλικάρι. Την ώρα που τραυματίζεται ο διμοιρίτης της κανένας απ' τους τραυματιοφορείς δεν τολμάει να τον τραβήξει παραπίσω γιατί το μέρος βάλλεται από εχθρικά πυρά. Μα η μικρή Κατίνα τον μεταφέρει αρκετή ώρα, όσο μπορεί, στον ώμο της, μένει κοντά του και του κάνει κουράγιο. Την ίδια μέρα στη μάχη της Ντοβράς η Κατίνα προχωράει με τον ομαδάρχη της πρώτη απ' όλους. Δείχνει ψυχραιμία και παλικάριά. Ξεσηκώνει τον ενθουσιασμό σ' όλους.

Κούλα Ζαγκανά. Στη μάχη της Καρδίτσας, ώρες πολλές κράτησε τον εχθρό με τ' όπλο. Στάθηκε στο δεξί χέρι του

διμοιρίτη της. Σαν σύνδεσμος εκτελούσε την αποστολή της με συνέπεια και ταχύτητα τρέχοντας από ομάδα σε ομάδα κάτω από τα δραστικά πυρά του εχθρού. Για την παλικαριά της πήρε έπαινο. Στη μάχη του Καρπενησίου η Κούλα με το οπλ/λο στο χέρι κράτησε μάχη ώρες πολλές χτυπώντας τον εχθρό και βοήθησε να σωθούν οι τραυματίες μας.

Γιαννούλα Λάππα. Με άφθαστη ψυχραιμία και παλικαριά πολέμησε στην Καρδίτσα. Είναι η πρώτη που ανοίγει πυρά ενάντια στον εχθρό. Στο Καρπενήσι, πραγματική Σωλιωτοπούλα, χωρίς να κλονιστεί απ' τον εχθρό που πλησιάζει σκοτώνει φασίστες και τελικά πέφτει νεκρή.

Χρυσάνθη Γρηγορίου. Για δεύτερη φορά τραυματισμένη, δεν μπορεί να υποφέρει αυτή τη ζωή στο θάλαμο του νοσοκομείου και με νωπό το τραύμα της φεύγει για το τμήμα. Στο Καρπενήσι χωρίς να λυγίσει μπροστά στη βέβαιη αιχμαλωσία της ορμάει ξανά τραυματισμένη μέσα στο χαλάζι των εχθρικών πυρών και τους ξεφεύγει.

Λούκα Αρετή. Στη μάχη της Μερκάδας πολεμάει παλικαρία. Σε μια στιγμή τραυματίζεται και πέφτει μπροστά στα εχθρικά πολυβολεία. Το μέρος θερίζεται. Είναι αδύνατο οι συναγωνιστές της να την πάρουν απ' εκεί. Μα αυτή με αφάνταστη ψυχραιμία και μαστοριά σέρνεται με την κοιλιά προς τα πίσω αρκετή ώρα, ώσπου σιγά - σιγά τους ξεφεύγει.

Οι τέσσερις συναγωνίστριες της 192 Ταξ/χίας: Βαρβάρα Δεσποπούλου, Φωτεινή Ντελλή, Αρετή Λούκα και Αγγλαΐα Γιολδάση. Κατά την επιχείρηση του Καρπενησίου ορμάνε μέσα από τις φλόγες ενός καμένου σπιτιού, κοντεύουν να καούνε ζωντανές και λευτερώνουνε 20 μαχητές και μαχήτριες του ΔΣΕ που οι φασίστες τους είχαν πιάσει και τους κρατούσαν εκεί σ' ένα διπλανό σπίτι.

Μαγδαληνή Σιδέρη. Πήρε μέρος στη μάχη της Καρδίτσας. Η ίδια έπιασε αιχμάλωτο έναν φαντάρο, του πήρε το όπλο, χειροβομβίδα και τον παρέδωσε στο τμήμα της. Το Σεπτέμβρη στις μάχες στο Φλάμπουρο βοήθησε και μεταφέρθηκαν 3

τραυματίες 2 ώρες δρόμο πίσω.

Γεωργία Παπαθανασίου. Από τη Ρεντίνα Καρδίτσας. Βοηθός Π.Ε. διμοιρίας. Στη μάχη της Καρδίτσας έδειξε άφθαστο ηρωϊσμό. Έριξε 3 πάντζερ στην αποθήκη του Παπαζαχαρία και στο Γυμνάσιο. Και τη στιγμή που μ' όλο τον ενθουσιασμό της φώναζε «φέρτε κι άλλα», σκοτώθηκε.

Χαρίκλεια Μεταξά. Στις μάχες ξεκομμένη με τον ομοδάρχη της έμεινε ολόακερη μέρα κάτω από τα εκθρικά πυρά. Και παρ' ότι τραυματίστηκε έμεινε ακλόνητη στη θέση της και πολέμαγε ολόακερη μέρα, με ηρωϊσμό αφάνταστο.

Αγορίτσα Ρίζου. Είναι μαχήτρια καινούργια. Για πρώτη φορά πολεμάει στην Καρδίτσα. Αποδεικνεται παλικάρι. Τραυματίζεται στο πόδι με τραύμα διαμπερές και αδιαφορεί. Γελάει, δίνει κουράγιο στους γερούς που πολεμάνε και δε δέχεται σε καμιά περίπτωση να την επιδέσουν. Κι όταν με το ζόρι την πάνε στο Νοσοκομείο μαλώνει με τους γιατρούς και φεύγει με το τραύμα της ανοικτό για το τμήμα.

Ιφιγένεια Αρλέτου. Είναι γεμιστής στο αντιαρματικό. Το πρωτοπαλικάρο στο Λόχο της. Τέτοια την παραδέχονται όλοι. Στην Καρδίτσα πολέμησε παλικαρίσια, κράτησε σ' απόσταση τα εκθρικά τανκς. Στα 20 μέτρα πλησίασε τα τανκς στους Σοφάδες. Γέμισε μ' αξιοθαύμαστη ταχύτητα και ψυχραιμία το αντιαρματικό της ως τη στιγμή που τραυματίστηκε. Στο Νοσοκομείο μάλωσε με τους γιατρούς κι έφυγε μ' ανοικτό το τραύμα της.

Τα στοιχεία προέρχονται απ' τα αρχεία της Ι Μεραρχίας του ΔΣΕ.

25. Ηρωϊσμοί γυναικών της ΙΙης Μεραρχίας του ΔΣΕ.

Δίνουμε μερικά παραδείγματα ηρωϊσμού και αυτοθυσίας που παρουσίασαν οι μαχήτριές μας από 25/12/47 μέχρι σήμερα.

Στη μάχη του Θέρμου 25/12/47 οι συναγωνίστριες Κατίνα Γουρούνα και Κατίνα Παπαστυλιανού του ΙΙΙ Τάγματος, προχωρώντας μπροστά απ' το τμήμα πλησιάζουν τον εκθρό,

παίρνουν επαφή μαζί του, μπαίνουν μέσα στις γραμμές του και βγάζουν απ' τις θέσεις τους τρεις στρατιώτες, που πανικόβλητοι σπκώνουν τα χέρια ψηλά φωνάζοντας: «Μη μας σκοτώνετε αδελφές. Εμείς δεν σας πολεμάμε».

Στη μάχη της Αράκωβας 13/1/48 μέσα στην κόλαση της φωτιάς η συν. Μαρία Πλούμπα του ΙΙ Τάγματος, απ' το Κρίκελλο, πολεμούσε όρθια και μετάφερνε πυρομαχικά.

Η Γιαννούλα Συροκώστα απ' τη Δομνίστα, του ίδιου τάγματος, τραυματίστηκε στο χέρι κι εξακολούθησε πολεμώντας ως τότε που ο εχθρός συντρίφτηκε.

Στη μάχη της Καταβόθρας 27/1/48 η συν. Ιουλία Μανιώτη του Ι Τάγματος, πολεμώντας όρθια, πρώτη απ' την ομάδα της όρμησε για την εξουδετέρωση εχθρικού φυλακίου.

Στη μάχη του Άν Βλάση στις 30/1/48 η συν. Κωσταντούλα Μανταλόβα του Ι Τάγματος, με θαυμαστή ψυχραιμία πυροβόλησε και σκότωσε έναν ΜΑΥ, καθώς η ομάδα της ήταν εμπροσθοφυλακή έπεσε σε ενέδρα ΜΑΥδων.

Στην ίδια μάχη η συν. Δημητρούλα Παπαδοπούλου του Ι Τάγματος, συμπύχθηκε η ομάδα της, ενώ αυτή παρέμεινε στη θέση της, γιατί ξέχασε να την ειδοποιήσει ο ομαδάρχης της. Και τότε ο εχθρός φτάνει στα 10 μέτρα. Ένας φασίστας αξ/κός με πιστόλι στο χέρι της φωνάζει να παραδοθεί. Μα αυτή σαν ζαρκάδι πηδώντας γλιστράει και φεύγει κάτω απ' τη βροχή των εχθρικών πυρών.

Στην ίδια μάχη η συν. Λουκία Κατσιμήτρου του ΙΙΙ Τάγματος στο ύψωμα της Αγίας Παρασκευής, είχε πλησιάσει τους φασίστες στα 40 μέτρα κι έβασε συνεχώς επί μια ημέρα με το οπλοπολυβόλο, τραγουδώντας «Εμπρός ΕΛΑΣ για την Ελλάδα».

Αλψμόνητη μένει και πάντα φτερουγάει στη θύμησή μας η σκιά της ηρωϊκής Χρυσάνθης Αραπογιάννη, Λαϊκής Συμβούλου, απ' το Μεγάλο Χωριό Ευρυτανίας, που δολοφονήθηκε απ' τα καθάρματα των ΜΑΥ του Καρπενησίου, τα μεσάνυχτα των Χριστουγέννων 1947.

Αφού πρώτα έβρισε τους δημίους της, σύρθηκε στους δρόμους του χωριού της που τη λάτρευε, βασανίστηκε απάνθρωπα με μαχαιριές στο κορμί κι εκτελέστηκε με ριπή.

Στο Πυργούλι πρώτες και όρθιες με τ' όπλο στο χέρι όρμησαν ενάντια στον εχθρό, ενάντια στο καυτό σίδερο που ζερνούσαν τα όπλα του:

Η Άννα Καραμήτρου του ΙΙΙ Τάγ/τος της 144 Ταξιαρχίας, Λοχίας βαθμοφόρος, όρθια μέσα στην κόλαση του πυρός με τις φωνές και την τόλμη της, παρέσυρε όλη την ομάδα της μπροστά και όλους όσους υπήρχαν γύρω της.

Η Τασία Σφήκα, αλογάριαστα τραβούσε μπροστά, χτυπώντας εύστοχα τους φασίστες. Χαρακτηριστικό επίσης είναι το παράδειγμα της Μαρίας Κάιλα, που ενώ είχε πάθει βλάβη το όπλο της δεν γύρισε πίσω, παρά με τις φωνές της προχωρούσε μπροστά.

Στη μάχη της Μούκας την ίδια μέρα διακρίθηκε η Μόρφω Τσαπίρα, 35 χρονών και μητέρα 2 παιδιών, που πολέμησε και παρέσυρε με το θάρρος της όλους τους συναγωνιστές που ήταν γύρω της.

Στη μάχη της Αμφιλοχίας μέσα στο πανδαιμόνιο της φωτιάς η Βασιλική Σανούλη απ' τη Βίνιανη όρθια από τη θέση της φώναζε στους φασίστες: «δεν φοβόμαστε ούτε το στόλο σας ούτε την αεροπορία σας».

Η Θεodώρα Κουτρούμη απ' την Ανιάδα Ευρυτανίας τραυματισμένη βαριά όταν ξεψυκούσε είπε στους συναγωνιστές της: «Χτυπάτε τους φασίστες. Εύχομαι ν' απολάψετε γρήγορα τη Νίκη και τη Λευτεριά».

Άφταστες σε ηρωισμό και αυτοθυσία είναι οι αντάρτισσες της Παρνασσίδας.

Σε μια δύσκολη μάχη τη μεγάλη Παρασκευή στη θέση «Λούτσα» μια διμοιρία μας κυκλώθηκε από τον εχθρό και κινδύνευσε πολύ. Μπροστά σ' αυτόν τον κίνδυνο, η Μαρία Παπαλεξανδρή, σκοπευτής οπλ/λου, ορμάλει μπροστά με τ' οπλοπολυβόλο στα χέρια αν και ήταν τραυματισμένη και με τις

φωνές και την τολμηρή της στάση, όπως και με τα εύστοχα πυρά της, κατόρθωσε να σπάσει το κλοιό κι έτσι να σωθεί όλη η διμοιρία.

Άλλη μια φορά που έπεσε το τμήμα της σε ενέδρα, χωρίς να χάσει την ψυχραιμία της, σπίνει το όπλο/λο της και συμβάλλει αποτελεσματικά στην ανατροπή του εχθρού σε πολύ λίγο χρονικό διάστημα.

Μια άλλη ηρωίδα είναι η Αλεξάνδρα Βλάση από τη Λοκρίδα του Ήου Ταγ/τος της 126 Ταξιαρχίας Παρνασσίδας. Όταν σκοτώθηκε ο δι/της του Ταγ/τος συν. Κρόνος, η Αλεξάνδρα επιχειρήσει πολλές φορές να πάρει το πτώμα του πολεμώντας μόνη της επί ένα τέταρτο σε μέρος που θεριζόταν κυριολεκτικά από τρία όπλα του εχθρού που έριχνε κατ' άνω της. Η Αλεξάνδρα πιάστηκε τραυματισμένη στις τελευταίες επιχειρήσεις (εκκαθαριστικές) απ' τους φασίστες αφού επί αρκετές ώρες πολέμησε παλικαρίσια με το λοχαγό της. Αγνοείται η τύχη της.

Η Ελένη Πριοβόλου είναι Π.Ε. σε μια διμοιρία της 126 Ταξ/χίας. Στην εκστρατεία του εχθρού όταν έγινε ο αιφνιδιασμός στην Πάρνηθα κόπηκε από τα άλλα τμήματά μας μέσα σε εχθρικό έδαφος. Χωρίς να χάσει την ψυχραιμία της, με πρωτοβουλία της, παίρνει τους άλλους τέσσερις μαχητές που βρίσκονταν εκεί και περνάει από μέρος που θεριζόταν απ' τα πυρά του εχθρού. Κατόρθωσε να διαφύγει μια σειρά ενέδρες και να φτάσει στη Λοκρίδα.

Ολόλαμπρο αστέρι στέκει η υπεύθυνη των γυναικών της 144 Ταξ/χίας Σαββούλα Πριοβόλου και φωτεινό παράδειγμα σ' όλες τις γυναίκες της Ρούμελης για τη στάση της μα και για το χαρακτήρα της, που πραγματικά ήταν υπέροχος.

Η Κούλα Μονέδα, αδελφή του ήρωα Μονέδα. Όταν οι φασίστες σκότωσαν τον αδελφό της βγήκε στο βουνό αντάρτισσα για να εκδικηθεί το θάνατό του. Το μίσος της ενάντια στους φασίστες την έκανε να ρίχνεται με ορμή κατ' άνω στον εχθρό και να σκορπάει το θάνατο. Σε μια επιχειρήση του Τάγματός της η Κούλα όρμησε μέσα σ'ένα

εχθρικό πολυβολείο κι άρπαξε τον πολυβολητή απ' τα μαλλιά.

Το ίδιο διακρίθηκε και σ' όλες τις μάχες.

Στην ενέδρα της Πάρνηθας εξάντλησε και τα τελευταία της φυσίγγια και τραυματισμένη βαριά όπως ήταν προτίμησε να πεθάνει μόνη της τιμημένη, παρά να πέσει στα χέρια του εχθρού ζωντανή.

Η Ελένη Μακρυνιώτη, το ίδιο κι αυτή διακρίθηκε σ' όλες τις μάχες. Όταν τραυματίστηκε σε μια μάχη βαριά παρακαλούσε το λοχαγό της να τη σκοτώσει για να μην πέσει στα χέρια του εχθρού.

Ηρωικά επίσης έπεσε και η Χρυσούλα Πιστόλη, υπεύθυνη των γυναικών του Βου Τάγματος.

Ανάλογο ηρωισμό έδειξε και η Ευθυμία Προβιά του Ιου Ταγ/τος Παρνασσίδας. Τραυματισμένη, με τρία τραύματα, κατόρθωσε με μεγάλη επιδεξιότητα και ψυχραιμία να ξεφύγει από τα νύχια του εχθρού.

Μαρία Καψή. Από τη Γλούνιτσα Λοκρίδας. Όταν με τη διείσδυση της Πάρνηθας τραυματίστηκε στη θέση «Πάστρα» στα δυό της πόδια με κάταγμα, για να μην πέσει στα χέρια του εχθρού σύρθηκε αρκετό διάστημα τραυματισμένη ενώ ήταν κυκλωμένη μέσα σ' ένα δάσος κοντά στα δέκα μέτρα απ' τον εχθρό. Όταν ύστερα από λίγες μέρες πλησιάσανε οι φασίστες στα τριάντα μέτρα, τραυματισμένη όπως ήταν, πηδά από έναν βράχο 6 μέτρα για να μην πέσει στα χέρια τους. Έτσι γλύτωσε.

Πόπη Ψωμά. Κατάγονταν απ' τη Λαμία και ήταν 23 χρονών. Τα δροσερά της χρόνια τάδωσε για τη λευτεριά της πατρίδας, για τη λευτεριά του Λαού. Είναι το τρίτο θύμα του σπιτιού της. Άλλοι δυό λεβέντες αδέρφια της έδωσαν τη ζωή τους για τον ίδιο σκοπό. Όταν σε κάποια μάχη του Δ.Σ. σκοτώθηκε ο αδελφός της Στέργιος και του πήγαν το κεφάλι στη Λαμία και το διαπόμπευσαν, η Πόπη αντιμετώπιζοντας όλα τα φασιστόμυτρα κράτησε παλικαρίσια στάση και μόνη της πήρε το κεφάλι του αδελφού της και το έθαψε. Ο πόνος της ήταν μεγάλος. Όμως δεν την εμπόδισε να εξακολουθεί να δουλεύει

στην ΕΠΟΝ και με την πρώτη ευκαιρία να καταταχτεί στο Δ.Σ. Τον Αύγουστο του 1947 κατατάχτηκε στο Δ.Σ. και αργότερα έπεσε παλικαρίσια.

Όταν στις 10 του Γενάρη έγινε η επίθεση στην Ομβριακή η Μαρία Μπολιέτσου, διμοιρίτισσα της 172 Ταξ/χίας, με τη διμοιρία της προχωρεί, κόβει τα συρματοπλέγματα και μπαίνει μέσα στις καλά οχυρωμένες θέσεις του εχθρού. Τα πυρά των φασιστών σαρώνουν κυριολεκτικά τη γη, μα αυτή όμως δε δειλιάζει. Ρίχνει μόνη της το πάντζερ και ανατινάζει ένα οχυρωμένο εχθρικό σπίτι. Σε συνέχεια ορμάει πάνω σ' ένα εχθρικό πολ/λείο, αρπάζει το πολυβόλο απ' την κάνη, μα από χειροβομβίδα που σκάζει μπροστά της σωριάζεται στη γη. Προτού ακόμα ξεψυχήσει φωνάζει στα παιδιά της διμοιρίας της: «Βαράτε το Φασισμό. Πάρτε το αίμα μου πίσω».

Κουτλή Άννα. Στη μάχη Κεραμαριά Μερκάδας στις 23/1/49 με την εμφάνιση του εχθρού άρπαξε με τόνα χέρι τον τηλεβόα και με τ' άλλο το όπλο της και φωνάζοντας έβαζε στον εχθρό. Έτσι σκότωσε έναν φαντάρο κι έδωσε την ευκαιρία στη διμοιρία της να συμπτυχθεί.

Λούλα Ζάνου. Μαχήτρια της 172 Ταξιαρχίας απ' τη Στυλίδα.

Στην ίδια μάχη στις 23/1/49 όταν η διμοιρία της συμπτύχθηκε αυτή παρέμεινε στη θέση της και με τον τηλεβόα μιλούσε στους φαντάρους. Σ' επιμονή του ομαδάρχη της να συμπτυχθεί απαντά: «Δε φεύγω. Μας είπαν να παραμείνουμε εδώ. Θα πεθάνουμε όλοι, ο εχθρός δεν πρέπει να πατήσει το ύψωμα».

Η διμοιρίτισσα της 172 Ταξ/ας Ευθαλία Αγγελή απ' το Κυριακοχώρι Φθιώτιδας, με ορμητική αντεπίθεση, τραβώντας πρώτη απ' τη διμοιρία της, κυνήγησε τον εχθρό. Όταν όμως ο εχθρός πλησίασε πολύ κοντά αργότερα, στα 5 μέτρα, συνέπτυξε κανονικά τη διμοιρία της, έφυγε τελευταία τραυματισμένη αφού πολέμησε μέχρι την τελευταία στιγμή παλικαρίσια.

Ζέρβα Σταυρούλα. Μαχήτρια της 172 Ταξ/ας στη μάχη Κεραμαριά Μερκάδας την ώρα της επίθεσης άρπαξε τ'

οπλοπολυβόλο απ' τα χέρια του σκοπευτή κι όρμησε πρώτη ενάντια στον εχθρό.

Τσαγκαλή Βάγια. Στην Κρόση Καρδίτσας στις 19/12/48 σαν γεμιστής οπλοπολοβόλου πολέμησε με αφάνταστο θάρρος. Τραυματίζεται αυτή κι ο σκοπευτής της και τραυματισμένη μεταφέρει τ' οπλοπολυβόλο και τα πυρομαχικά προς τα πίσω. Το παραδίνει σε άλλους συναγωνιστές και τους λέει: «Μαζέψτε τα. Μη τ' αφήσετε και τα πάρουν οι φασίστες».

Σακελλαρίου Ασπασία. Στη μάχη της Πάθενας περνώντας μέσα από εχθρικά πυρά εξετέλεσε επικίνδυνη αποστολή και την έφερε σε πέρας με συνέπεια.

* Τα στοιχεία είναι παρμένα απ' το αρχείο της 11ης Μεραρχίας του ΔΣΕ.

26. Ηρωισμοί μαχητριών, μαχητών και διοικητών του ΔΣΕ.

85. Καμπερογιάννη Αλεξάνδρα, απ' την Πλαγιά Κόνιτσας. Στο ΔΣΕ από το 1947. Μαχήτρια της 14ης Ταξιαρχίας,

Καμπερογιάννη Αλεξάνδρα.

Ζαρόγκα Ευγενία.

Τριανταφύλλου Νίτσα.

Σέχη Μεζώ.

Καρανικολοπούλου Άρτεμη.

Φρεγγίδου Μαρία.

Φρεγγίδου Ελπίδα.

Φρεγγίδου Αλεξάνδρα.

Χρηστάκου Ανάστα.

Στεφανίδου Σταματούλα.

Καραμανώλη Μαρία.

Μακράκη Χριστίνα.

Αθανασιάδου Μαρία.

Ιωαννίδου Μαρία (Μάχη).

Κατσή Βούλα.

Κούτσικα - Κόκκα Νίκη.

Οικονόμου Ολυμπία.

Κωνσταντινίδου Ανάστα (Τάσια).

Ζαχαροπούλου Αθανασία

Σδούκου Μαρία

Μαυροματίδου Στέλλα

Κουνογιάννη Φωφώ.

σκοπευτής οπλοπολυβόλου.
86. Ζαρόγκα Ευγενία, μαχήτρια της 8ης Μεραρχίας. 87. Τριανταφύλλου Νίτσα, απ' την Βυσσίνη Πογωνίου, μαχήτρια της 8ης Μεραρχίας. 88. Σέχη Μεζώ απ' την Πογωνίανη Ιωαννίνων, μαχήτρια της 8ης Μεραρχίας. 89. Καρανικολοπούλου Άρτεμη απ' το Κρανοχώρι Καστοριάς. Αξιωματικός του ΔΣΕ. 90. Φρεγγίδου Μαρία του Κώστα απ' το Μελισσουργό Κιλκίς.

Κατίνα Χατζή-Ζορμπαλά

Μάρκου Δέσποινα

Διο θρυλικόι ανταρτοκαπετάνιοι της Ρούμελης.
ΔΙΑΜΑΝΤΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ,
 (δεξιά). Γενήθηκε το 1914
 στην Κάτω Αγόριανη
 Παρνασσίδας, Σπούδασε
 Νομικά στο Πανεπιστήμιο
 Θεσσαλονίκης, Μέλος της
 ΟΚΝΕ κι αργότερα του
 ΚΚΕ. Το 1942 συγκρότησε
 την πρώτη ανταρτοομάδα
 του ΕΛΑΣ στην Παρνασ-
 σίδα. Η κατοπινή ηλούσια
 πολεμική του δράση, οι
 φυσικές και στρατιωτικές
 ικανότητές του, τον ανέ-
 δειξαν σε πολιτικό καθο-
 δηγητή του Αρχηγείου
 Παρνασσίδας. Διατέλεσε
 καπετάνιος του '34 Συντί-
 τος του ΕΛΑΣ. Το 1946
 βγήκε στο βουνό και σχη-
 μάτισε την πρώτη ανταρ-

τοομάδα της Ρούμελης. Ονομάστηκε διαδοχικά Συντί/ρχης και Υποστράτηγος
 του ΔΣΕ. Τελευταία ήταν διοικητής της 11ης Μεραρχίας Ρούμελης. Του
 απονεμήθηκε το Μετάλλιο Στρατιωτικής Αξίας Β' Κατηγορίας. Έπεσε στις 21
 Ιούνη 1949 σε μάχη στη θέση Μαρμαρά Φθιώτιδας, Αντιστράτηγος
 τιμημένος νεκρός του ΔΣΕ.

ΖΑΡΑΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ του Γιάννη. Γενήθηκε το 1918 στη Χιλιανή Δομοκού.
 Από μαθητής Γυμνασίου μέλος της ΟΚΝΕ κι αργότερα του ΚΚΕ. Στέλεχος της
 ΕΠΟΝ. Εντάχθηκε στον ΕΛΑΣ κι αργότερα πέρασε στην Πολιτοφυλακή.
 Ονομάστηκε Ανθίγος της ΠΕΕΑ. Το 1946 συγκροτεί την πρώτη ανταρτο-
 ομάδα στην Όρθη. Μέχρι το 1947 υπηρετούσε στα τμήματα της Ρούμελης με
 το βαθμό του Λοχαγού. Στις αρχές του 1948 πέρασε στα τμήματα του
 Γράμμου - Βίτσι. Διατέλεσε διοικητής Τάγματος και της 108 Ταξιαρχίας.
 Συνταγματάρχης Πεζικού του ΔΣΕ. Του απονεμήθηκε το Μετάλλιο Στρα-
 τιωτικής Αξίας Β' Κατηγορίας. Τον Ιούλη του 1949, με διαταγή του Γενικού
 Αρχηγείου του ΔΣΕ τοποθετείται διοικητής της 11ης Μεραρχίας Ρούμελης.

Στην πορεία προς τη Ρούμελη, έπεσε στις 23 προς 24 Ιούλη κοντά στο
 χωριό Φούρκα Καστοριάς. Με Διάταγμα της ΠΔΚ ονομάστηκε Υποστράτηγος
 τιμημένος νεκρός του ΔΣΕ.

Ανώτατοι διοικητές του ΔΣΕ.
Από αριστερά. Καλιανέσης
Γιώργος, Υποστράτηγος του
ΔΣΕ. Ζάρας Παναγιώτης,
Συνε/ρχης του ΔΣΕ, διοικητής
της 108 Ταξιαρχίας. Ασπρί-
δης Βασίλης, Π. Επίτροπος
της 108 Ταξιαρχίας. Βίτσι,
Γενάρης 1949.

Στο ΔΣΕ από το 1946 Υπ/γός του ΔΣΕ. 91. Φρεγγίδου Ελπίδα του Κώστα από το Μελισσουργό Κιλκίς Γραμματέας της ΕΠΟΝ του χωριού της. Στο ΔΣΕ από το 1946. Ανθ/γος της ΣΤ' σειράς της ΣΑΓΑ. Υπ/γος του ΔΣΕ. 92. Φρεγγίδου Αλεξάνδρα του Κώστα. Μια απ' τις πρώτες αντάρτισσες ομαδάρχης του ΔΣΕ. Στη μάχη της Αρναίας τραυματίστηκε σοβαρά στο αριστερό πόδι με αποτέλεσμα να της το κόψουν και πιο πάνω απ' το μηρό και να μείνει ανάπηρη. 93. Χρηστάκου Ανάστα απ' τη Δωροθέα Πέλλης. Τέλειωσε την Σχολή Διαβιβάσεων και υπηρετούσε τηλεφωνήτρια. 94. Στεφανίδου Σταματούλα απ' τη Μεγάλη Βρύση Κιλκίς. Ανθ/γός Ε' σειράς της ΣΑΓΑ. Υπ/γος του ΔΣΕ. 95. Καραμανώλη Μαρία από το Μπλοχώρι Κιλκίς. Στο ΔΣΕ από το 1947. Ανθ/γος της Σχολής μηχανικού (σαμποτέρ). 96. Μακράκη Χριστίνα απ' την Ποντοκερασιά Κιλκίς. Ανθ/γος της Δ' σειράς της ΣΑΓΑ. Στη μάχη στο Δενδροχώρι του Βίτσι το 1948 τραυματίστηκε βαριά με αποτέλεσμα να της κόψουν το ένα πόδι και να μείνει ανάπηρη. 97. Αθανασιάδου Μαρία του Λαζάρου από το Μελισσουργό Κιλκίς. Στο ΔΣΕ από το 1946. Ανθ/γος της Γ' σειράς της ΣΑΓΑ. Έπεσε το Σεπτέμβρη 1948 στη Ζούζουλη Γράμμου. 98. Ιωαννίδου Μαρία (Μάχη) απ' την Νότια Πέλλης. Στο ΔΣΕ από το 1946. Ανθ/γός της Γ' σειράς της ΣΑΓΑ.

Μερικοί από αυτούς, που πολέμησαν στα ένδοξα βουνά του Γράμμου, Βίτσι, Μουργκάνα και Λάκκα Σούλι. Από αριστερά: Πλιάτσικας Αντώνης του Βαγγέλη, απ' τα Λαγκάδια Τρικάλων. Μέλος του ΚΚΕ και Γραμματέας της ΚΟΒ του χωριού του. Το 1944 πιάστηκε από Γερμανούς ύστερα από προδοσία και κρατήθηκε σε στρατόπεδο της Λάρισας μέχρι την απελευθέρωση. Στο ΔΣΕ από το 1946. Απόφοιτος της Β' σειράς της ΣΑΓΑ του ΔΣΕ. Πήρε μέρος σε πολλές μάχες, στη Μουργκάνα, Γράμμο, Βίτσι, Λάκκα Σούλι, κι αλλού. Τραυματίστηκε τρεις φορές. Αναδείχτηκε διαδοχικά σε Διμοιρίτη και διοικητή λόχου. Τελευταία υπηρετούσε στην 103 Ταξιαρχία. Πολιτικός πρόσφυγας στην Τασκέντη.

Καλογήρου Λαμπρινή, απ' το Παλισώρι Παραμυθιάς, ΕΠΟΝίτισσα. Στο ΔΣΕ από το 1947. Υπηρετούσε στην 159 Ταξιαρχία Πετρίτη. Πήρε μέρος στις μάχες Μουργκάνας, Γράμμου και τελευταία στη Λάκκα Σούλι.

Υπ/γός του ΔΣΕ. 99. Κατοή Βούλα του Νικολάου απ' την Κτιμένη Καρδίτσας. Στο ΔΣΕ από το 1947. Υπηρετούσε σαν νοσοκόμα στο Γεν. Νοσοκομείο του ΔΣΕ. 100. Κούτσικα - Κόκκα Νίκη, απ' τη Μακρυράχη Δομοκού. Στο ΔΣΕ από το 1947. Στην αρχή υπηρετούσε στο Θεσσαλικό Ιππικό. Το 1948 πέρασε στα τμήματα του Γράμμου. 101. Οικονόμου Ολυμπία, από το Λεοντάρι Καρδίτσας, αδερφή του επίλαρχου Περικλή Οικονόμου (Γαζή). Υπηρετούσε στα τμήματα της Ταξιαρχίας

Λιάσος Βασίλης, απ' το Νεοχωράκι Φλώρινας. Μέλος του ΚΚΕ. Στο ΔΣΕ από το 1946. Ανθ/γός της ΣΑΓΑ. Πήρε μέρος στις μεγάλες μάχες του Γράμμου και του Βίτσι. Διατέλεσε διμοιρίτης και λοχαγός του ΔΣΕ. Πολιτικός Πρόσφυγας στην Τασκένδη.

Λελεκάνος Κώστας, απ' τον Πλατύκαμπο Λάρισας. ΕΛΑΣίτης Μέλος του ΚΚΕ. Στο ΔΣΕ από το 1946. Ανθ/γος της Γ' σειράς της ΣΑΓΑ. Υπολ/γος του ΔΣΕ. Πήρε μέρος στις μάχες του Γράμμου και του Βίτσι. Επανειλημμένα τραυματίστηκε. Πολιτικός πρόσφυγας στην Τασκένδη.

Ιππικού. 102. Κωνσταντινίδου Ανάστα (Τάσια), από Γερακάρι Κιλκίς. Μέλος της ΟΚΝΕ. Γραμματέας του Τ. Συμβουλίου της ΕΠΟΝ. Στο ΔΣΕ από το 1947. Ανθ/γος της Ε' σειράς της ΣΑΓΑ. Έπεσε στη μάχη του Μπίκοβικ στις 28/14/48. 103. Ζαχαροπούλου Αθανασία απ' το Γραμματικό Καρδίτσας. Στέλεχος της ΕΠΟΝ, και μέλος της Αχιδικής Επιτροπής του ΚΚΕ Λεονταρίου. Στο ΔΣΕ από το 1947. Υπ/γος Π. Επίτροπος του ΔΣΕ. 104. Σδούκου Μαρία από την Λυκόραχη Κόνιτσας. Στο ΔΣΕ από το 1947. Υπηρετούσε στα τμήματα του Γράμμου και επανειλημμένα τραυματίστηκε. 105. Μαυροματίδου Στέλλα απ' την Αϊανη

Σερήκας Βασίλης, απ' το Ασημοκώρι Καρδίτσας. Γραμματέας της ΕΠΟΝ του κωριού του.

Σουλτανιάς Χρυσόστομος, απ' τη Ρεντίνα Καρδίτσας. Μέλος του ΚΚΕ. Στο ΔΣΕ απ' τις αρχές του 1947 στο Τάγμα Σοφιανού. Με αυτό το Τάγμα πήρε μέρος σε μάχες των Αγράφων. Το 1948 τελείωσε την Υγειονομική Σχολή Νοσοκόμων. Με αυτή την ειδικότητα πήρε μέρος σε πολλές μάχες στη Θεσσαλία το 1948 και το 1949. Τραυματίστηκε δύο φορές. Ανθίγος του ΔΣΕ.

Πολιτικός πρόσφυγας στην Πολωνία.

Κοζάνης. Στο ΔΣΕ απ' το 1948. Έπεσε στη μάχη της Καρδίτσας στις 12 Δεκεμβρίου 1948. 106. Κουνογιάννη Φωφώ. Απ' την Αμαλιάδα Αλμυρού. Στο ΔΣΕ απ' το 1947. Υπηρετούσε στα τμήματα ανιχνευτών. Πολύ μαχητικά και δραστήρια αντάρτισσα. Επανειλημμένα τραυματίστηκε στις μάχες. 107. Μάρκου Δέσποινα - Κοιτιά του Γιάννη απ' τη Σμίξη Γρεβενών. ΕΠΟΝίτισσα, μέλος του ΚΚΕ. Στο ΔΣΕ από το 1947. Υπηρετούσε νοσοκόμα στην Υγειονομική υπηρεσία της 10ης Μεραρχίας. 108. Κατίνα Χατζή-Ζορμπαλά από την Ευξεινούπολη Βόλου. Στο ΔΣΕ από το 1947. Πυξός Πρέσπας. Μάρτης 1949

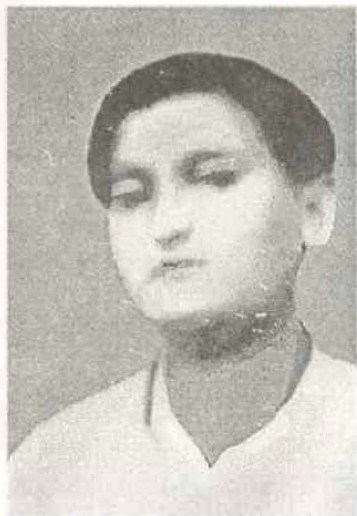
Τσακμάκης Αντώνης του Δημήτρη. Γεννήθηκε στη Σκήτη Λάρισας το 1924. Πήρε μέρος στον ΕΛΑΣ. Στο ΔΣΕ απ' το 1946. Ανθ' λόγους της Β' σειράς της ΣΑΓΑ. Αναδείχτηκε διαδοχικά σε διμοιρίτη, λοχαγό και διοικητή Τάγματος της ΣΤ' σειράς της ΣΑΓΑ. Ονομάστηκε Ταγματάρχης του ΔΣΕ σε ηλικία 24 χρονών. Διακρίνονταν για την τόλμη, αποφασιστικότητα και την άρταστη παλικαριά του. Ήταν ένας χαρισματικός αγωνιστής, κομμουνιστής, επαναστάτης, με σημαντικά διοικητικά προσόντα. Πρόκειται για έναν εξαιρετικό αγωνιστή, λαϊκό διοικητή που με τη συμπεριφορά, την αρετή και τα έργα του έκφραζε και ενσάρκωνε τη γνήσια προσωποποίηση του λαογέννητου διοικητή του ΔΣΕ. Έπεσε στις 31 Μάη 1949 στη μάχη στα Πατώματα Γράμμου. Με Διάταγμα της ΠΔ Κυβέρνησης απ' τις 18/6/49 Αντισυνταγματάρχης τιμημένος νεκρός του ΔΣΕ.

Μαχητές του ΔΣΕ.
πολιτικοί πρόσφυγες
στα βόρεια της μακρινής
Μέσης Ασίας, στην
Τασκένδη, πρωτεύουσα
του Ουζμπεκιστάν. Από
αριστερά: Πλιάτσικας
Αντώνης, από τα
Λαγκάδια Τρικάλων, και
Γκοτζαντάμης Ανδρέ-
ας, από τη Σκαμνιά
Ολύμπου. Τασκένδη -
Νοέμβριος 1949.

Χρυσοκοϊδης Τηλέμαχος.
Γεννήθηκε το 1925 στην
Ξηρόβρυση Κιλκίς. Απόφοι-
τος Γυμνασίου, δραστήριος
ΕΠΟΝίτης. Μέλος του ΚΚΕ.
Τον Σεπτέμβριο του 1946
κατατάχθηκε στο Αρχηγείο
Βερμίου. Παρουσίασε αξιό-
λογη πολεμική δράση και
αναδείχτηκε διαδοχικά σε
διμοιρίτη, Λοχαγός και διοι-
κητής Τάγματος του ΔΣΕ.
Έπεσε το 1948 στη μεγάλη
μάχη του Μάλι Μάδι.

Ρούινης Νίκος, γιος του Ταξιάρχου του ΔΣΕ Ρούνη Ηλία (μπαρμπα-Λιά). Γεννήθηκε το 1928 στη Φλώρινα. Απόφοιτος Γυμνασίου. Συμμετείχε ενεργά στις οργανώσεις της ΕΠΟΝ. Μέλος του ΚΚΕ. Άπαντα τα μέλη της οικογένειας του Ρούνη Ηλία, γονείς, παιδιά και αδέρφια, πήραν ενεργό μέρος στους αγώνες της Εθνικής Αντίστασης. Για την αντιστασιακή δράση υπέστησαν συνεχείς διωγμούς, φυλακές και εξορίες. Ο Νίκος βγήκε στο βουνό το 1947. Παρουσίασε αξιόλογη πολεμική δράση και αναδείχθηκε Πολιτικός Επίτροπος Διμοιρίας. Πήρε μέρος στις μεγάλες μάχες του Γράμμου και του Βίτσι. Δυο φορές τραυματίστηκε. Έπεσε στις ... Μάη 1949 στη μάχη Κουλικουθούρια του Βίτσι.

Ρούινης Αχιλλέας του Ηλία. Απόφοιτος Γυμνασίου. Στο ΔΣΕ απ' το 1948. Τέλειωσε τη Σχολή Ασυρματιστών στο Βίτσι. Με αυτή την ειδικότητα πρόσφερε τις υπηρεσίες του σε διάφορες μονάδες του ΔΣΕ. Πολιτικός πρόσφυγας στην Τασκένδη. Αποφοίτησε από το Ηλεκτρονικό Ινστιτούτο Τασκένδης. Επαναπατρίστηκε το 1975.

Ρούνη Αρετή - Νικολακοπούλου, Απόφοιτη Γυμνασίου. Στο ΔΣΕ βγήκε το 1948. Τέλειωσε τη Σχολή Ασυρματιστών στο Βίτσι. Υπηρέτησε στα τμήματα Πυροβολικού, Πολιτικός πρόσφυγας στην Τασκένδη. Εκεί και τελείωσε το Κρατικό Ωδείο αυτής της πόλης. Παντρεύτηκε με τον Αντισυνταγματάρχη του ΔΣΕ Σπύρο Νικολακόπουλο. Επαναπατρίστηκε το 1975.

Μαραντίδης Χρήστος, απ' την Επρόβρυση Κιλκίας. Γραμματέας της ΕΠΟΝ του χωριού του. Στο ΔΣΕ από το 1946. Τέλειωσε τη Σχολή Ασυρματιστών και Κρυπτογράφων του ΔΣΕ. Με αυτή την ειδικότητα πρόσφερε τις υπηρεσίες του σε μεγάλες μονάδες του ΔΣΕ.

Αγωνιστικό ραντεβού κάθε χρόνο στα ΠΕΝΤΕ ΜΥΛΙΑ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΩΝ

1. Γράμμα του Μάρκου Σταμόπουλου.

Προς τον αγαπητό μου φίλο Δημήτρη Κατσά

Διαβάζοντας με μεγάλο ενδιαφέρον όλα τα βιβλία σου, και τα πέντε [5], αγαπητέ Μήτσο, θέλω πρώτα να σε συγχαρώ για την υπομονή σου και το συγγραφικό σου ταλέντο, για την ακούραστη προσπάθεια σου να μας οδηγήεις στις μνήμες των ηρωικών και ενδόξων αγώνων του Ελληνικού λαού την εποχή του Εμφυλίου σπαραγμού και να σου ευχηθώ κουράγιο και υγεία.

Σταμόπουλος Μάρκος.

Αυτό το έργο φίλε Μήτσο πιστεύω ότι είναι το πιο εμπειριστατωμένο που γράφτηκε μέχρι σήμερα για αυτή την περίοδο της Ιστορίας, θα βοηθήσει όλους όσους συμμετείχαν στον εμφύλιο σπαραγμό και όλους γενικά τους αναγνώστες να συνειδητοποιήσουν τι εστί μαχητής και αξιωματικός του Δημοκρατικού Στρατού Ελλάδος. Είναι γραμμένο με εξαιρετι-

κή μαεστρία και μεθοδικότητα, χωρίς καμία πολεμική μισαλλοδοξία, και χωρίς καν να αναμοχλεύεις τα πάθη. Πρόκειται για ένα πετυχημένο και θαυμάσιο συγγραφικό έργο, κι αποτελεί κατά την άποψη μου σημαντική συνεισφορά στους μελλοντικούς ιστορικούς ερευνητές της περιόδου 1946-1949. Ταυτόχρονα τεκμηριώνεις και αποκρυσταλλώνεις απόψεις για το δίκαιο αγώνα του Ελληνικού λαού και του ΔΣΕ. Το ήθος και το ύφος, η ανωτερότητα, η αξιοπρέπεια, η πίστη, η στρατιωτική πειθαρχία, ο ηρωισμός, η παλληκαριά, ο πατριωτισμός, η συντροφικότητα, η αυστηρή εκτέλεση των καθηκόντων και η ανθρωπινή συμπεριφορά μεταξύ των μαχητών και αξιωματικών ΔΣΕ.

Αγαπυτέ συναγωνιστή Μήτσο, ζωντανεύεις στη μνήμη μας τους χιλιάδες τιμημένους νεκρούς, και προειδοποιείς τους νέους να μην επιτρέψουν ποτέ στις ξένες δυνάμεις να ωθήσουν το λαό μας σε παρόμοιες καταστάσεις.

Μήτσο, στο έργο σου αυτό προσδοκάς να αποκαταστήσεις την αλήθεια της περιόδου εκείνης, και διαβάζοντας τα βιβλία σου μεταφέρομαι στα πεδία των μαχών και ξαναβλέπω τους αγωνιστές, γυμνούς, πεινασμένους, ξυπόλητους και σχεδόν αόπλους σε σύγκριση με τον άρτια εξοπλισμένο αντίπαλο μας, που διέθετε άφθονο πολεμικό, πυρομαχικά, πυροβόλα, ολμοβόλα, τεθωρακισμένα, αεροπλάνα και τα τελευταία τα πανίσχυρα αμερικανικά ναπαλμ. Και εμείς πολεμούσαμε όπως η Παλαιστίνη με τις σφεντόνες, με πέτρες και με πίστη.

Αγαπυτέ Μήτσο αυτή η συγγραφική σου δουλειά διακρίνεται για την αντικειμενικότητα των γεγονότων, και η πληροφόρηση είναι καθαρά ιστορικού χαρακτήρα, απαλλαγμένη από κατευθυνόμενη πολιτική σκοπιμότητα.

Μετά από 50 ή 100 χρόνια η νεότερη γενιά που θα διαβάζει το έργο σου θα αναρωτηθεί: Από πού έβγαινε αυτό το ηθικό, παιδάκια και κοριτσόπουλα, φτωχόπαιδα, αγράμματα αγροτόπαιδα να παίρνουν φαλάγγι τμήματα τακτικού στρατού διοικούμενα από μορφωμένους και έμπειρους αξιωματικούς;

Έβγαινε από το γεγονός ότι στη συντριπτική τους πλειοψηφία ήταν εθελοντές και ήξεραν γιατί πολεμούσαν. Δεν αγωνίζονταν για ιδιοτελή οφέλη. Είναι λάθος όσοι νομίζουν ότι ο αγώνας αυτός του ΔΣΕ πήγε χαμένος. Οι κοινωνικοί αγώνες δεν χάνονται ποτέ. Αν ήταν έτσι, η ανθρωπότητα δεν θα είχε βγει ποτέ από την περίοδο της δουλοπαροικίας.

Αγαππητέ συναγωνιστή Μήτσο, συγχαρητήρια, σου εύχομαι ατσαλένια υγεία για να μπορέσεις να κυκλοφορήσεις όχι μονό τον έκτο [6] τόμο αλλά να συνεχίσεις να γράφεις μέχρι τα βαθιά γεράματα.

Από το χωρίο Βελβεντό του νομού Κοζάνης παραθέτω ονόματα τιμημένων νεκρών μαχητών και μαχητριών του ΔΣΕ:

Το Βελβεντό είναι μια γραφική κωμόπολη, απλωμένη στους πρόποδες ενός βουνού που έγραψε ιστορία στο παρελθόν, τα Πιέρια. Γεννημένος λοιπόν σ' ένα τόσο όμορφο τόπο, πολλές φορές αναρωτιέμαι αν αυτοί που έφυγαν για πάντα θυσιάζοντας ό,τι πιο πολύτιμο διέθεταν, κατάφεραν να κληροδοτήσουν κάτι στις γενιές που ακολούθησαν. Εκείνο όμως που συνήθως παραβλέπεται και είναι δύσκολο να μετρηθεί, είναι «το πνεύμα» που από τη μια γενιά μεταφέρεται στην άλλη. Το «πνεύμα» με το οποίο διαμορφώνεται ο χαρακτήρας μας, «το πνεύμα» που δημιουργεί μια σταθερή και προοδευτική κοινωνία.

Οι γενιές που έφυγαν δεν είχαν τη δυνατότητα να μας αφήσουν πολλά αγαθά. Όμως μας κληροδότησαν το βελβεντινό πνεύμα, το οποίο έχει μεγαλύτερη αξία από τα υλικά αγαθά. Γιατί τα τελευταία με τον καιρό καταστρέφονται, φθείρονται και εξαφανίζονται, ενώ το πνεύμα δε χάνεται, κι όσο το μεταδίδει κανείς από γενιά σε γενιά, τόσο πιο πολύ διατηρείται. Στο Βελβεντο λοιπόν κρατήθηκε αναλλοίωτο μέχρι σήμερα.

Αυτό το «πνεύμα» έχει συνηθίσει τον βελβεντινό από μικρό να είναι εργατικός, τίμιος, ειλικρινής, δημιουργικός, φιλότιμος, να έχει μέσα του την ευγενή άμιλλα, να βοηθάει το συνάνθρωπο χωρίς να περιμένει ανταλλάγματα, να είναι

ευτυχισμένος και με τα πολλά και τα λίγα. Τον βελβεντινό που ξέρει να γλεντάει, χωρίς ποτέ να φτάνει σε ακρότητες, που είναι νομοταγής και σέβεται ιδιαίτερα τους νόμους, που έχει το δημοκρατικό πνεύμα μέσα του, τον βελβεντινό για τον οποίο μιλούν οι ξένοι, για τον οποίο τα παιδιά του είναι περήφανα. Κι αυτό το πνεύμα που μετουσιώνει τον άνθρωπο σ' ένα ον δημιουργικό και αντάξιο του πολιτισμού του, το κράτησαν οι πρόγονοι μας παρά τα σκληρά χρόνια που πέρασαν από την εποχή της Τουρκοκρατίας μέχρι σήμερα. Έτσι, είναι χρέος μας να το μεταδώσουμε κι εμείς στις επόμενες γενεές, γιατί «αυτό» είναι μια ανεκτίμητη κληρονομιά που άφησαν οι άνθρωποι που έφυγαν σε μας αλλά και σε αυτούς που έρχονται. Κι αν ανατρέξουμε στα χρόνια της γερμανικής κατοχής, θα διαπιστώσουμε πως προσέφερε πάρα πολλά στην υπόθεση της λευτεριάς. Πολλοί βελβεντινοί ενεργοποίησαν τότε την επαναστατική τους δραστηριότητα προβάλλοντας σθεναρή αντίσταση. Ήταν άνθρωποι που με τις γνώσεις τους προσέφεραν πολλαπλές υπηρεσίες στον τόπο μας, χάραξαν μια πορεία προοδευτικής ανάπτυξης προς όφελος των κατοίκων χωρίς διακρίσεις, και μια αποσιώπηση της μεγαλειώδους ιστορίας του Βελβεντού θα σήμαινε για μένα ενοχή.

Κάτω, λοιπόν, από αυτή τη συνειδησιακή πίεση και τη μεγάλη αγάπη που τρέφω για τον τόπο μου και τους κατοίκους του, ιδιαίτερα για τους συναγωνιστές μου ΕΠΟΝΙΤΕΣ και αντάρτες του ΕΛΑΣ και του ΔΣΕ που θυσιάστηκαν για τη λευτεριά της πατρίδας μας (και στους οποίους με σεβασμό υποκλίνομαι), αποφάσισα να γράψω επιγραμματικά αυτά τα λίγα:

118 παλικάρια, άνδρες και γυναίκες, έδωσε το Βελβεντό για την υπόθεση της λευτεριάς στον Αλβανικό πόλεμο, μέσα από τις γραμμές του ΕΛΑΣ και του ΔΣΕ, πολεμώντας τους κατακτητές και τον αγγλοαμερικανικό ιμπεριαλισμό. Ογδόντα εννέα παλικάρια έγραψαν με το αίμα τους την ιστορία του Βελβεντού μαζί με άλλους 208 ένοπλους αντάρτες που

επέζησαν, ξεφεύγοντας τα βόλια και τις κρεμάλες των κατακτητών. Σ' αυτόν τον άριστο και τιτάριο αγώνα, είχαν την πρωτοπορία πολλά στελέχη, με συμμετοχή όλων των κατοίκων του χωριού, που με τις απλόχερες χειρονομίες εξασφάλιζαν στους ένοπλους αγωνιστές, ένδυση, υπόδηση και τροφή. Η προσφορά αυτή και οι κίνδυνοι ήταν κάτι ανάλογο με την προσφορά των ένοπλων αγωνιστών. Πάλαιψαν όλοι σκληρά ως σύνδεσμοι, ως πληροφοριοδότες, μέσα στους κινδύνους με την ψυχή στα δόντια. Μέσα στην ψυχή τους κυριαρχούσε το υψηλό φρόνημα του πατριωτισμού και η ανδρεία των επαναστατών του 1821. Γιγαντώθηκε μέσα τους το πνεύμα της λευτεριάς, φτερούγισε στην ψυχή τους ο θούριος του Ρήγα, μέθυσαν από τ' αθάνατο κρασί του 21. Έτσι πήραν τα βουνά και τους λόγγους 282 στρατιώτες στον Αλβανικό πόλεμο και αντάρτες στον ΕΛΑΣ και στο ΔΣΕ, αφήνοντας το θάνατο παρά τη νεαρή τους ηλικία.

Στο πνεύμα αυτής της εποχής μεγάλωσα, ήμουνα 16 χρονών, αγόρι άγουρο ακόμα, όταν έγινα το 1943 μέλος της ΕΠΟΝ και του εφεδρικού ΕΛΑΣ και φυλάγαμε το χωριό. Και το 1944 με έπιασαν οι Γερμανοί και με έκλεισαν στο στρατόπεδο Κοζάνης με άλλους 75 συγχωριανούς μου.

Η πραγματική ιστορία γράφεται με θυσίες και με αίμα. Κάθε άλλη ιστορία που γράφεται στα πολυτελή σαλόνια με φαντασίες αποτελεί παραχάραξη της αλήθειας. Οι Έλληνες γίνονται παλληκάρια, όταν έχουν υψηλά ιδεώδη και πίστη σ' αυτούς που τους καθοδηγούν και όταν ξέρουν για ποιο σκοπό πολεμούν. Καταγράφω, λοιπόν, τα ονοματεπώνυμα των Βελβεντινών που θυσιάστηκαν για τη λευτεριά και την εθνική ανεξαρτησία της πατρίδας.

Στον Αλβανικό πόλεμο έπεσαν:

Πατατούκας Γεώργιος

Χατζησόλης Λεωνίδας

Κουτρής Γιώργος

Παλαβός Ευθύμιος

Πατατούκας Γιώργος.

Παναμίχος Χριστόδουλος
Τσιρίγκας Αντώνιος
Στον ΕΛΑΣ έπεσαν:

Πολύζης Μάρκος, έπεσε
στο χωριό Κούκκος Κατερί-
νης.

Γκόγκος Γεώργιος, έπεσε
στην Καλαμπάκα.

Κανές Γιάννης, άγνωστο
που έπεσε.

Κακούλης Δημήτριος, έπε-
σε στο χωριό Καταφύγι του
Νομού Κοζάνης με τις εκκα-
θαριστικές επιχειρήσεις το
Δεκέμβριο του 1943.

Κακούλης Γεώργιος, πιά-
στηκε από τους Γερμανούς
τον Οκτώβρη του 1943, ύστε-

Πολύζης Μάρκος.

Γκόγκος Γιώργος.

Δημήτριος και Γεώργιος Κοκούλης.

ρα από προδοσία και εκτελέστηκε με βασανιστήρια.

Ζορμπάς Νίκος, πιάστηκε από τους Γερμανούς τον Οκτώβρη του 1943, ύστερα από προδοσία και εκτελέστηκε με βασανιστήρια.

Μαρκαλός Χριστόδουλος, πιάστηκε από τους Γερμανούς τον Οκτώβρη του 1943 μετά από προδοσία και εκτελέστηκε.

Ζίγκος Γιάννης, Ζίγκος Γεώργιος, πατέρας και γιος, Ζορμπάς Λεωνίδας, Ξυνάδας Βαγγέλης, Χατζηιωάννου Γεώργιος. Πιάστηκαν στο Βελβεντό σε

Ζορμπάς Νίκος.

μπλόκο των Γερμανών και κλείστηκαν στο στρατόπεδο ομήρων Κοζάνης. Απ' αυτούς ο Χατζηγιάννου Γεώργιος σκοτώθηκε κατά τη μεταφορά του στην Κοζάνη, στην προσπάθειά του να δραπετεύσει. Οι άλλοι σκοτώθηκαν στο στρατόπεδο για αντίποινα σε σαμποτάζ των ανταρτών, το καλοκαίρι του 1944.

Κλίγκος Στάμκος. Με μια ομάδα 5 ατόμων είχε πάρει μέρος σε Συνδιάσκεψη. Γύριζαν από τη Συνδιάσκεψη στα Παλιάλωνα σαν αντιπρόσωποι του χωριού. Πέρασαν τη δημοσιά κάτω από Σέρβια, που ήταν και το πιο επικίνδυνο σημείο. Θα ήταν η ώρα 2-3 μετά τα μεσάνυχτα. Το σκοτάδι ήταν τόσο πηχτό, που δεν έβλεπες ούτε τη μύτη σου. Κοντά σ' αυτά φιλόβρεχε κιόλας. Όταν έφτασαν μπροστά στο λάκκο το Γριτσιανισιό που είχε κατεβάσει πολύ νερό και βούιζε δυνατά, περνώντας οι δύο πρώτοι [Κλίγκος και Αγοράτσιος] πέφτουν στα χέρια των Γερμανών που είχαν στημένη ενέδρα. Τους έφεραν στο χωριό. Συγκέντρωσαν όλο το

Μαρκάλας Χριστόδουλος

Κλίγκος Στάμκος.

χωριό και άρχισαν να φωνάζουν ονόματα αντιστασιακών να βγουν και να παρουσιαστούν. Κανένας όμως δεν έβγαινε. Πήραν τότε τον επονίτη Κλίγκο και άρχισαν να τον βασανίζουν να μαρτυρήσει πατριώτες εαμίτες. Ο επονίτης όμως δεν έβγαζε μιλιά. Τον βγάζουν έξω από τη συγκέντρωση κάτω από ένα πλατάμι, όπου είχαν έτοιμη τη θηλιά να τον κρεμάσουν. Κι αρχίζουν εκεί νέα βασανιστήρια εναντίον του να μαρτυρήσει, μα ο νεαρός συνέχιζε να κρατά το στόμα του κλειστό. Τον ανεβάζουν σ' ένα τραπέζι και περνούν θηλιά στο λαιμό. Του ζητούνε για τελευταία φορά να μαρτυρήσει και του υπόσχονται να του χαρίσουν τη ζωή. Ατάραχος ο ήρωας, κοιτάει για τελευταία φορά το συγκεντρωμένο πλήθος, σηκώνει με όση δύναμη του είχε μείνει ψηλά τα χέρια και φωνάζει: Ζήτω το ΕΑΜ-ΕΛΑΣ! Ζήτω η ΕΠΟΝ! Ζήτω η Ελλάδα μας! Ζήτω η λευτεριά!

Μπαλάνης Γεώργιος, τον σκότωσαν μέσα στο χωριό τον Απρίλιο του 1944.

Σαμαράς Μάρκος, Μαργα-

Μπαλάνης Γιώργος.

Σαμαράς Μάρκος.

ρίτης Λευτέρης. Τους σκότωσαν πίσω στο σχολείο την ίδια μέρα με τον Κλίγκο, το Πάσχα του 1944.

Καραδήμος Αντώνιος και Τζατσαρής Ζήνων. Τους σκότωσαν οι Γερμανοί στη γέφυρα του Αλιάκμονα, φεύγοντας για την Κοζάνη το Πάσχα του 1944.

Κουτμήρης Εμμανουήλ (-φωτογραφία), Πανόγος Ζήνωνας, Λάπας Περικλής, Λάπας Θύμιος, πατέρας και γιος. Τους σκότωσαν οι Παοτζήδες στα χωράφια τους που είχαν βγει για καλλιέργεια το καλοκαίρι του 1944.

Κλάση Ευανθία, Παπανδρίτσας Περικλής. Τους σκότωσαν οι Γερμανοί στην επιδρομή τους στο Βελβέντο τον Ιούνιο του 1944, όταν πήραν γύρω στους 75 όμηρους.

Χουρκούρος Λεωνίδας. Τον σκότωσαν οι Γερμανοί κοντά στο χωριό Φτέρη των Πιερίων στις εκκαθαριστικές επιχειρήσεις τα Χριστούγεννα του 1943 σε ενέδρα.

Φυλακτός Νίκος [ο παπούς]. Τον σκότωσαν οι Παοτζήδες του Αντων Τσαους στη Νιγρίτα Σερρών, μαζί με τη γυναίκα του.

Καραδήμος Αντώνης.

Κουτμήρης Εμμανουήλ.

Μουρμούρης, σερβιώτης. Τον σκότωσε Γερμανός φρουρός μέσα στο Βελβεντό, που τον συνόδευε προς την Κομαντατούρα, καθώς εκείνος προσπάθησε να ξεφύγει τρέχοντας.

Παπαβασιλείου Βασίλειος. Τον εκτέλεσαν στο σκοπευτήριο της Καισαριανής την 1 Μάρτ 1944 μαζί με τους 200 Κομμουνιστές.

Στο Δημοκρατικό Στρατό Ελλάδος έπεσαν:

Φυλακτός Ελευθέριος. Στον ΕΛΑΣ από το 1942 με

τις πρώτες ομάδες της περιοχής Σερβίων πήρε μέρος σε πολλές μάχες εναντίον των Γερμανών και Παοτζήδων. Στο ΔΣΕ από το 1947. Σκοτώθηκε στο Καιμακτσαλάν το 1949, όπως γράφει στο βιβλίο του ο γιατρός Στέφανος Χουζούρης «Γιατρός σε τρεις πολέμους», σελίδα 373: «Θυμήθηκα τον Λευτέρη Φυλακτό. Κι αυτός θανάσιμα τραυματισμένος στην κοιλιά από ρουκέτα, σε μια αφιλόξενη, πέτρινη ψηλή κορφή του Καιμακτσαλάν. Κι αυτός πεθαίνοντας μου είπε να τον στρέψω προς το χωριό του. Του έκαμα τη χάρη, μα έτσι μόνο για να μην αρνηθώ την τελευταία του επιθυμία, γιατί ήμασταν τόσο μακριά από κει, που ο πιο καλόψυχος αέρας θα κουραζότανε να φέρει την ανάσα του χωριού του. Πεθάνανε πολλοί στα χέρια μου και τώρα σαν να μην πρόλαβα να τους κλάψω τότε, προσπαθώ με τα καλύτερα μου λόγια να τους μνημονεύσω, ίσως τότε κι ο πόλεμος να μας αγρίεψε. Ίσως να 'χουν δίκιο εκείνοι που λένε ότι τότε ο άνθρωπος μοιάζει με θηρίο».

Κουρίπας Ζήνων του Νικολάου. Γεννήθηκε το 1928. Δούλεψε στην ΕΠΟΝ με την αντίσταση. Στο ΔΣΕ από το

Φυλακτός Ελευθέριος.

1947. Έπεσε στη Τζένα το 1949.

Λαζαργιώτης Δημήτριος του Νίκου. Γεννήθηκε το 1922. Στον ΕΛΑΣ από το 1943 στο 5ο σύνταγμα των Πιερίων. Στο ΔΣΕ από το 1947. Τελείωσε την 5η σειρά της σχολής αξιωματικών του ΔΣΕ και πήρε το βαθμό του Ανθ/γου και μετάλλιο ανδρείας στις 2/8/1948.

Χαρσουλά Ελένη. Στο ΔΣΕ από το 1948. Ήταν μαθήτρια της 6ης σειράς της ΣΑΓΑ του ΔΣΕ πήρε μέρος σε πολλές μάχες. Σκοτώθηκε στο Γράμμο το 1948.

Σκούμπας Μανώλης. Γεννήθηκε το 1923. Στον ΕΛΑΣ από το 1943 στο 5ο σύνταγμα Πιερίων. Στο ΔΣΕ από το 1947. Σκοτώθηκε το 1948 στο χωριό Πεύκο του Γράμμου.

Αγορατύσιος Αργύρης. Γεννήθηκε το 1919. Υπηρέτησε στον ΕΛΑΣ από το 1943 στο 5ο σύνταγμα Πιερίων. Στο ΔΣΕ από το 1947. Σκοτώθηκε στο Νιντρούζι το 1947.

Μαριούλας Ελευθέριος. Γεννήθηκε το 1922. Στον ΕΛΑΣ από το 1943 στο 5ο

Κουρίπας Ζήνων.

Σκούμπας Μανώλης.

Αργοράτσιος Αργύρης.

σύνταγμα Πιερίων. Στο ΔΣΕ από το 1946. Διοικητής Διμοιρίας έπεσε στη μάχη του χωριού Νεόκαστρο του Νομού Ημαθίας τον Μάη 1947.

Σούπουρας Αλέξανδρος. Γεννήθηκε το 1923. Πήρε μέρος στον ΕΛΑΣ από το 1943 στο 5ο σύνταγμα Πιερίων μέχρι την απελευθέρωση. Στο ΔΣΕ από το 1947, σκοτώθηκε στο Γράμμο το 1948.

Σιώμος Ιωάννης. Στην κατοχή πήρε ενεργό μέρος στις αντιστασιακές οργανώσεις. Στο ΔΣΕ από το 1946. Ομαδάρχης στα τμήματα των Πιερίων. Σε μάχη που έδωσε ο λόχος που είχε περικυκλωθεί από τμήματα του εθνικού στρατού και για να μην πιαστεί ο λόχος,

Μαριούλας Ελευθέριος.

Σουπούρας Αλέξανδρος.

Σιώμος Γιάννης.

Πιπεράς Παύλος.

πήρε το οπλοπολυβόλο και αμύνθηκε μόνος ώστε να προλάβει να αποσυρθεί το τμήμα. Τραυματίστηκε βαριά. Για να μην πιαστεί αιχμάλωτος, αφού αποσύρθηκε ο λόχος, αυτοκτόνησε.

Πιπεράς Παύλος του Γεωργίου. Γεννήθηκε το 1920. Μέλος του ΚΚΕ. Στον ΕΛΑΣ από 1943 στο 50ο σύνταγμα Περίων. Στο ΔΣΕ από 28-4-1947. Φοίτησε στη Β' σειρά της ΣΑΓΑ και ονομάστηκε Ανθ/γος πεζικού. Έπεσε στη μάχη του Βίτσι 25/3/1948. Υπολ/γος τιμημένος νεκρός.

Τσολάκης Γεώργιος. Γεννήθηκε το 1925. Στην αντίσταση 1942-1944 ήταν οργανωμένος στην ΕΠΟΝ. Στο ΔΣΕ από το 1947. Τελείωσε την Γ' σειρά της ΣΑΓΑ και ονομάστηκε ανθ/γος πεζικού. Άγνωστο που σκοτώθηκε.

Μπέλια Ελευθερία. Γεννήθηκε το 1923. Πήρε ενεργό μέρος στην αντίσταση. Ήταν στέλεχος της ΕΠΟΝ καθώς και ολόκληρη η οικογένειά της, οι τέσσερις αδελφές και ο αδελφός της. Στο ΔΣΕ από το 1948. Υπηρετούσε στα θεσσαλικά τμήματα, σκοτώθηκε το 1949 στο χωριό Καρυές Ολύμπου.

Ζωρμπάς [Ζωγράφος]. Στην κατοχή δούλεψε στην ΕΠΟΝ.

Στο ΔΣΕ από το 1947.
Άγνωστο που σκοτώθηκε.

Τζίνικας Κωνσταντίνος.
Γεννήθηκε το 1923. Στον
ΕΛΑΣ από το 1943 στο 50ο
σύνταγμα Πιερίων. Στο ΔΣΕ
από το 1947. Διοικητής διμοι-
ρίας. Σκοιώθηκε στη μάχη της
Κόνιτσας το 1947.

Μπουντούλας Μανώλης.
Γεννήθηκε το 1920. Στον
ΕΛΑΣ από το 1943 στο 50ο
σύνταγμα Πιερίων. Στο ΔΣΕ
από το 1947. Άγνωστο που
σκοτώθηκε.

Λόκανας Νικόλαος. Στην

Μπέλια Ελευθερία.

Μπουντούλας Μανώλης.

Τζινίκος Κώστας.

κατοχή ήταν οργανωμένος στην ΕΠΟΝ. Στο ΔΣΕ από το 1947. Σκοτώθηκε στο Βίτσι το 1947 στο ύψωμα Κουλά-Πλατύ.

Γιαννάκης Δημήτριος. Πήρε μέρος ενεργό στις πολιτικές οργανώσεις του ΕΑΜ. Μετά την απελευθέρωση το 1945 τον εκτέλεσαν εν ψυχρώ μέσα στο χωριό, ενώ βάζει αμέριμνος.

Παπαβασιλείου Θωμάς. Γεννήθηκε το 1923. Στον ΕΛΑΣ από το 1943 στο 5ο σύνταγμα Περίων. Στο ΔΣΕ από το 1943. Άγνωστο που σκοτώθηκε.

Καρατζίκας Δημήτριος του Ιωάννη, γεννηθείς το 1925. Στον ΕΛΑΣ πήρε μέρος στον μόνιμο εφεδρικό ΕΛΑΣ από το 1942. Στο ΔΣΕ από το 1947. Σκοτώθηκε μέσα στο χωριό σε μάχη το 1947.

Καραχίτος Νικόλαος. Γεννηθείς το 1920. Στον ΕΛΑΣ από το 1943 στο 5ο σύνταγμα Περίων. Μετά την απελευθέρωση υπηρετούσε στον αστικό στρατό και το 1947 πέρασε στο ΔΣΕ. Άγνωστο που σκοτώθηκε.

Καραδήμος Νικόλαος, Βαβλούκης Γεώργιος και Δέλιος

Αδκανας Νίκος

Παπαβασιλείου Θωμάς

Καραχίτος Νίκος.

Καραδήμος Νίκος.

Δημήτριος. Πήραν μέρος με τις πρώτες ομάδες που οργανώθηκαν στην περιοχή Σερβίων και μετά στον μόνιμο ΕΛΑΣ στο 50ο σύνταγμα Πιερίων. Στο ΔΣΕ από το 1946. Με τις εκκαθαριστικές επιχειρήσεις το 1947 στα Πιέρια κατέβηκαν κοντά στο χωριό για τρόφιμα, εκεί συνάντησαν ένα χωριανό μας και του ζήτησαν να του φέρουν τρόφιμα και αυτός αντί για τρόφιμα τους έφερε το απόσπασμα. Δώσανε σκληρή μάχη, τους πρότειναν να παραδοθούν. Ο Καραδήμος και ο Βαβλούκης αρνήθηκαν, τότε τους έβαλαν με εμπρηστικά βλήματα και τους έκαψαν ζωντανούς. Ο Δέλιος παραδόθηκε και μετά από κάμποσο καιρό δραπετεύσε από τη φυλακή και βγήκε ξανά στο βουνό στις τάξεις του ΔΣΕ. Άγνωστο που σκοτώθηκε.

Τζούρας Ιωάννης του Αντώνη. Γεννηθείς το 1922. Στον ΕΛΑΣ από το 1943 στο 50ο σύνταγμα Πιερίων. Μετά την απελευθέρωση υπηρετούσε στον Εθνικό στρατό και το 1946 πέρασε στις τάξεις του ΔΣΕ. Άγνωστο που σκοτώθηκε.

Φυλακτός Νέστορας. Γεννήθηκε το 1919. Στον ΕΛΑΣ από το 1943 στο 50ο σύνταγμα Πιερίων. Στο ΔΣΕ από το 1947. Μετά τον ελιγμό που έκαναν τα τμήματα των Χασίων και ένας λόχος

των Περίων το 1947 στην Ήπειρο, η Διλοχία του Μπαρπαλιά [Ρούνη] μετά τη μάχη των Γρεβενών βρέθηκε κυκλωμένη έξω από το χωριό Μοναχίτη. Ο Νέστορας ήταν άρρωστος και δεν μπορούσε να ακολουθήσει τα τμήματα, γι' αυτό και πιάστηκε αιχμάλωτος. Τον μετέφεραν στις φυλακές Τρικάλων και εκεί νομίζω ότι πέθανε.

Παπαζησόγλου Γεώργιος. Γεννηθείς το 1922. Στον ΕΛΑΣ από το 1943 στο 50ο σύνταγμα Περίων. Υπηρετήσε μέχρι το τέλος που παρέδωσαν τα όπλα. Στο ΔΣΕ από το 1947. Σκοτώθηκε το 1949 άγνωστο πού.

Κάπελας Γεώργιος. Στον ΕΛΑΣ από το 1943. Υπηρετούσε στην Πολιτοφυλακή. Σκοτώθηκε το 1947 στα Πιέρια.

Δημητρούλης Δημήτριος. Γεννηθείς το 1929. Στο ΔΣΕ από το 1947. Ονομάστηκε Ανθυπολοχαγός Πεζικού στις 12 Μάη 1948. Σκοτώθηκε στο Γράμμο.

Στεργίου Νικόλαος του Γεωργίου (φωτογραφία), Σακελλάρης Μάρκος του Αλεξάνδρου και Κάπελας Γεώργιος. Υπηρετήσαν στον ΕΛΑΣ από το 1943. Πήραν μέρος σε πολλές μάχες εναντίον των Γερμανών και ντόπιων συνεργατών τους. Στο ΔΣΕ από το 1946. Το 1947 με τις εκκαθαριστικές επιχειρήσεις στα Πιέρια κατέβηκαν κοντά στο Βελβεντό για τρόφιμα. Συνάντησαν κάποιον χωριανό τους και τον παρακάλεσαν να τους προμηθεύσει τρόφιμα και αντί για τρόφιμα τους έφερε το απόσπασμα. Δώσανε σκληρή μάχη, σκοτώθηκαν και οι τρεις. Τους πήραν τα κεφάλια και τα κατέβασαν στην πλατεία του

Παπαζησόγλου Γιώργος

χωριού.

Σακελλάρης Ιωάννης. Στον ΕΛΑΣ από το 1943. Στο ΔΣΕ από το 1947. Σκοτώθηκε το 1948 στις μεγάλες επιχειρήσεις στο Γράμμο, στο ύψωμα Χελώνα της Αλιβίτσας.

Κόλλιας Ιωάννης του Ζήνωνος. Γεννήθηκε το 1928. Στην αντίσταση ήταν στέλεχος της ΕΠΟΝ. Στο ΔΣΕ από το 1947. Τελείωσε τη στρατιωτική σχολή του ΔΣΕ δεύτερη σειρά και πήρε το βαθμό του Ανθ/γου Πεζικού με διάταγμα της Προσωρινής Κυβέρνησης στις 18/3/1948. Άγνωστο που σκοτώθηκε.

Πατατούκας Ιωάννης του Χαρίση. Γεννήθηκε το 1925. Μέλος του ΚΚΕ. Κατατάχτηκε στον ΕΛΑΣ το 1943 στο 50ο σύνταγμα Περίων. Στο ΔΣΕ από τις 15-1-1947. Φοίτησε στη Β' σειρά της ΣΑΓΑ και ονομάστηκε ανθ/γος πεζικού με διάταγμα της Προσωρινής Κυβέρνησης 18-3-1948. Σκοτώθηκε στις επιχειρήσεις του Γράμμου το 1948 στην Αλεβίτσα. Με διάταγμα 21-9-1948 ονομάστηκε υπολ/γος πεζικού τιμημένος νεκρός.

Πολύζης Μανόλης. Γεννή-

Πατατούκας Γιάννης.

Κουρίπας Γιώργος.

θηκε το 1928. Στο ΔΣΕ από το 1947. Άγνωστο που σκοτώθηκε.

Τσουκάννης Στέφανος. Στο ΔΣΕ από το 1947. Άγνωστο που σκοτώθηκε.

Κουρίπας Γεώργιος. Γεννήθηκε το 1919. Στον ΕΛΑΣ από το 1943 στο 50ο σύνταγμα Περίων. Στο ΔΣΕ από το 1947. Άγνωστο που σκοτώθηκε.

Πουσατίης Νικόλαος. Τον σκότωσαν στο στρατόπεδο Κοζάνης.

Ζορζοβίλης Χαράλαμπος του Ιωάννη. Γεννήθηκε το 1925. Στέλεχος της ΕΠΟΝ στην κατοχή από την ίδρυση της. Εκτελέστηκε το 1946 στη Θεσσαλονίκη την ημέρα της Πρωτομαγιάς.

Σούπουρας Γιάννης. Άγνωστο πού σκοτώθηκε.

Μαυρομανώλη Άννα. Γεννήθηκε το 1931. Στο ΔΣΕ από το 1947. Σκοτώθηκε το 1949 στο Βίτσι. Ήταν άξια μαχήτρια του ΔΣΕ. Σκοπεύτρια οπλοπολυβόλου και ομαδάρχης.

Βογιατζής Μάρκος. Στέλεχος της ΕΠΟΝ στην κατοχή. Τον σκότωσαν μέσα στο χωριό το 1946.

Κουτσουφτήκης Λεωνίδας. Στο ΔΣΕ από το 1948. Πιάστηκε αιχμάλωτος και τον εκτέλεσαν μέσα στη φυλακή το 1949.

Μπουντώνας Μανόλης. Άγνωστο πού σκοτώθηκε.

Δέλιου Σταυρούλα. Στο ΔΣΕ από το 1947. Άγνωστο πού σκοτώθηκε.

Κουπιώλας Ζήνων. Στέλεχος της ΕΠΟΝ στην κατοχή.

Μαυρομανώλη Άννα

Τον σκότωσαν στις 1-5-1949 στη Θεσσαλονίκη.

Τσιούμας Ζήνων. Άγνωστο πού σκοτώθηκε.

Πολύζη Βασιλική. Στο ΔΣΕ από το 1948. Άγνωστο που σκοτώθηκε.

Καραμούζας Γεώργιος. Άγνωστο πού σκοτώθηκε.

Μυλωνάς Δημήτριος. Άγνωστο πού σκοτώθηκε.

Κακούλης Ζήνων. Άγνωστο που σκοτώθηκε.

Σούπουρας Θύμιος. Άγνωστο πού σκοτώθηκε.

Κουτσοφτικής Γεώργιος. Άγνωστο πού σκοτώθηκε.

Χρυσός Νικόλαος. Άγνωστο πού σκοτώθηκε.

Μόκας Ιωάννης του Θανάση. Γεννήθηκε στην Καστανιά Σερβίων το 1909. Μέλος του ΚΚΕ. Στο ΔΣΕ από 15-1-1946. Το 1948 ονομάστηκε υπολ/γός πεζικού. Έπεσε το Γενάρη του 1949 στο Σαραντάπορο Σερβίων. Με πρόταση της Ι Μεραρχίας έχει προαχθεί στο βαθμό του λοχαγού τιμητικά.

Νέστορας Θεόδωρος του Δημήτριου. Μέλος του ΚΚΕ. Γεννήθηκε το 1923 στο χωριό Λάβα Σερβίων. Στο ΔΣΕ από 25-8-1946. Τελείωσε τη Β' σειρά της ΣΑΓΑ και ονομάστηκε ανθ/γος πεζικού. Υπηρετούσε στην 107η Ταξιαρχία. Έπεσε 6-8-1948 στην Αμούδα Γράμου. Ονομάστηκε λοχαγός πεζικού τιμημένος νεκρός.

Ντούφας Παναγιώτης του Γεωργίου. Γεννήθηκε το 1924 στην Καστανιά Σερβίων. Μέλος του ΚΚΕ. Ταγματάρχης πεζικού. Έπεσε στις 15-11-1948. Με διάταγμα της 13-12-1948 για την ηρωική δράση του στο ΔΣΕ, του έχει απονεμηθεί ο βαθμός του ταγματάρχη τιμημένου νεκρού. Στις 16-9-1948 για την ηρωική δράση του στο ΔΣΕ του απονεμήθηκε μετάλλιο ανδρείας.

Παλέτας Θωμάς του Γεωργίου. Γεννήθηκε το 1920 στην Καστανιά Σερβίων. Μέλος του ΚΚΕ. Στο ΔΣΕ από τις 25-5-1946. Φοίτησε στη ΣΑΓΑ στην Α' σειρά και ονομάστηκε ανθ/γος πεζικού. Στις 3-12-1948 ονομάστηκε υπολ/γος πεζικού. Διοικητής λόχου στη 18η Ταξιαρχία. Έπεσε στις 17-11-1948. Με διάταγμα της ΠΔΚ προάχθηκε σε λοχαγό τιμημένος νεκρός.

Παπαζησπόπουλος Απόστολος του Τριανταφύλλου. Γεννήθηκε το 1922 στο χωριό Πολύφυτο Σερβίων. Μέλος του ΚΚΕ. Στο ΔΣΕ από 15-4-1946. Ονομάστηκε ανθ/γος ΠΕ με πρόταση του ΑΔΜ. Έπεσε στη μάχη Καρύτσας στις 11-12-1948. Ονομάστηκε λοχαγός τιμημένος νεκρός.

Μανόλης Γρηγόρης του Διογένη. Από το Παλιογράτσανο Σερβίων. Γεννήθηκε το 1914. Μέλος του ΚΚΕ. Στο ΔΣΕ από τις 25-4-1947. Υπηρετούσε στη 16η Ταξιαρχία, ΠΕ διμοιρίας. Είχε ονομαστεί λοχίας για ανδραγαθία. Έπεσε σε ενέδρα του εχθρού εκτελώντας αποστολή και σκοτώθηκε στις 9-7-1948. Με πρόταση της 9ης Μεραρχίας ονομάστηκε υπολοχαγός ΠΕ τιμημένος νεκρός.

Ζούζω Ιουλία του Θανάση από τη Σκουλιάρη Σερβίων. Γεννήθηκε το 1932. Μέλος του ΚΚΕ. Στο ΔΣΕ από τις 28-1-1948. Πήρε μετάλλιο ανδρείας. Με πρόταση της 16ης Ταξιαρχίας ονομάστηκε ανθ/γος πεζικού. Έπεσε στο Βίτσι στις 20-9-1948 και με πρόταση της 103ης Ταξιαρχίας έχει προαχθεί τιμητικά σε υπολ/γο πεζικού.

Κακαλές Στέργιος του Ρήγα από την Καστανιά Σερβίων. Γεννήθηκε το 1922. Μέλος του ΚΚΕ. Στο ΔΣΕ από το Μάρτιο 1945 στις ομάδες ενόπλων καταδιωκόμενων των Πιερίων. Τελείωσε τη ΣΑΓΑ, ανθ/γος Πεζικού στις 25-3-1948. Σκοτώθηκε στις 14-7-1948 στο Σμόλικα. Ονομάστηκε στις 3-10-48 υπολ/γός πεζικού τιμημένος νεκρός.

Καραγιώργος Γεώργιος του Βασίλη. Γεννήθηκε το 1912 στη Σούλιερη Σερβίων. Μέλος του ΚΚΕ. Στο ΔΣΕ από τις 18-1-1947. Τελείωσε τη ΣΑΓΑ και ονομάστηκε ανθ/γος πεζικού. Έπεσε στη Μεσκίνα στο Μάλι - Μάδι στις 6-9-1948. Ονομάστηκε υπολ/γος πεζικού τιμημένος νεκρός με διάταγμα της 21-9-1948.

Ιακωβίδης Κώστας του Γεωργίου. Γεννήθηκε το 1926 στα Ίμερα Κοζάνης. Μέλος του ΚΚΕ. Στο ΔΣΕ από 13-12-1946. Ανθ/γός ΠΕ της Ε' σειράς της ΣΑΓΑ. Έπεσε στα Πατώματα Γράμμου στις 30-5-1949. Με πρόταση της ΣΑΓΑ έχει προαχθεί

σε λοχαγό πεζικού τιμημένο νεκρό και του απονεμήθηκε μετάλλιο ανδρείας.

Κυριακίδου Μαρία του Συμεών. Γεννήθηκε το 1928 στα Ίμερα Κοζάνης. Μέλος του ΚΚΕ. Στο ΔΣΕ από τις 15-11-1946. Φοίτησε στην Ε' σειρά της ΣΑΓΑ και ονομάστηκε ανθ/γος πεζικού στις 18-3-1948. Έπεσε στις 6-9-1948 στο Βίτσι και προάχθηκε σε υπολ/γο τιμημένη νεκρή με διάταγμα της 19-10-1948.

Λίτας Χρήστος του Βασίλη από το χωριό Λάβα Σερβίων. Γεννήθηκε το 1926. Μέλος του ΚΚΕ. Στο ΔΣΕ από 18-8-1946. Σύνδεσμος λόχου έπεσε στη μάχη Δεσπότη Ράχη στις 3-12-1948. Ονομάστηκε ανθ/γος πεζικού τιμημένος νεκρός του ΔΣΕ.

Τσαντικίδης Πέτρος του Ιωσήφ. Γεννήθηκε το 1926 στα Ίμερα Κοζάνης και κατοικούσε στο Πευκοδάσος Κιλκίς. Μέλος του ΚΚΕ. Στο ΔΣΕ από τις 15-1-1947. Φοίτησε στην Α' σειρά της σχολής ΠΕ του ΓΑ και ονομάστηκε ανθ/γος ΠΕ. Έπεσε στις 15-3-1949 στα Κρούσια Κιλκίς.

Τσέκος Γεώργιος του Γιάννη από τη Σκούλιαρη Σερβίων. Μέλος του ΚΚΕ. Στο ΔΣΕ από τον Ιούλη 1946. Φοίτησε στην Α' σειρά της ΣΑΓΑ. Ονομάστηκε ανθ/γος πεζικού. Έπεσε το 1948 στο Βίτσι. Με πρόταση της 16ης Ταξιαρχίας έχει προαχθεί στο βαθμό του Υπολ/γού πεζικού τιμημένος νεκρός.

Τσιούφλιας Γιάννης του Κίμωνα. Γεννήθηκε το 1919 στο Καταφύγι Κοζάνης. Τριτοετής της σχολής Ευελπίδων. Διοικητής του 2/50 Τάγματος του ΕΛΑΣ. Μέλος του ΚΚΕ από το 1943. Κατατάχτηκε στο ΔΣΕ στις 31-1-1947. Επιτελάρχης της 14ης Ταξιαρχίας του ΔΣΕ. Με διάταγμα της ΠΔΚ ονομάστηκε ταγματάρχης πεζικού. Πέθανε το χειμώνα του 1947-1948 στο Γράμμο.

Φυδάρου Γλυκερία του Δημήτρη. Γεννήθηκε το 1930 στο Μοσχοπόταμο Κατερίνης. Μέλος του ΚΚΕ. Υπεύθυνη Γυναικών τάγματος της 108 Ταξιαρχίας. Έπεσε στα υψώματα Ορλόβου. Με διάταγμα της ΠΔΚ 4-12-1948 ονομάστηκε ανθ/γός ΠΕ τιμημένη νεκρή.

Παπαγιάννης Νικόλαος του Θεοδώρου. Γεννήθηκε το 1919 στο χωριό Ματσοχώρι Σερβίων. Μέλος του ΚΚΕ. Κατατάχθηκε στο ΔΣΕ στις 19-2-1947 στην 9η Μεραρχία. Ονομάστηκε ανθ/γός πεζικού επ' ανδραγαθία. Σκοτώθηκε στη μάχη της Αρδέας στις 28-12-48.

Σταμκόπουλος Λάζαρος του Γεωργίου. Γεννήθηκε το 1921 στο Τριγωνικό Σερβίων. Στο ΔΣΕ από τις 20-2-1947 στο Αρχηγείο Βερμίου. Με πρόταση της 9ης Μεραρχίας ονομάστηκε στις 13-5-1949 ανθ/γος πεζικού για ανδραγαθία. Έπεσε στις 15-5-1949 στο ύψωμα Ανθρωπάκος Γράμμου.

Τζιδηρόπουλος Σάββας του Παναγιώτη. Γεννήθηκε το 1921 στο Τρανόβαλτο Σερβίων. Μέλος του ΚΚΕ. Στο ΔΣΕ από 18-11-1946. Ανθ/γος ΠΕ. Έπεσε στη Νάουσα το Γενάρη 1949. Έχει προαχθεί τιμητικά σε υπολ/γο μηχανικού.

Περιστέρης Ιωάννης του Γεωργίου. Γεννήθηκε το 1920 στο χωριό Παλαιογράτσανο Σερβίων. Στον ΕΛΑΣ από το 1943 στο 50ο σύνταγμα Πιερίων. Στο ΔΣΕ από το 1946.

Στεφανόπουλος Γεώργιος του Ιωάννου. Γεννήθηκε το 1917 στο χωριό Παλαιογράτσανο Σερβίων. Στον ΕΛΑΣ από το 1943 στο 50ο σύνταγμα Πιερίων. Στο ΔΣΕ από το 1946.

Στεφανόπουλος Νικόλαος του Ιωάννου. Γεννήθηκε το 1923 στο χωριό Παλαιογράτσανο Σερβίων. Στον ΕΛΑΣ από το 1943 στο 50ο σύνταγμα Πιερίων. Στο ΔΣΕ από το 1946.

Χριστοδούλου Θεανώ του Αριστείδη. Γεννήθηκε το 1925 στο χωριό Παλαιογράτσανο Σερβίων. Στο ΔΣΕ από το 1948.

Καρδάκος Γεώργιος του Ιωάννου. Γεννήθηκε στο χωριό Παλαιογράτσανο Σερβίων το 1921.

Θεοδοσίου Κωνσταντίνος του Γεωργίου. Γεννήθηκε το 1930 στο χωριό Παλαιογράτσανο Σερβίων. Στο ΔΣΕ από το 1948.

Αντωνίου Αντώνιος του Ιωάννου. Γεννήθηκε το 1928 στο χωριό Παλαιογράτσανο Σερβίων. Στο ΔΣΕ από το 1947.

Μήρου Δημήτριος του Νικολάου. Γεννήθηκε το 1923 στο χωριό Παλαιογράτσανο Σερβίων. Στο ΔΣΕ από το 1947.

Ματόπουλος Ιωάννης του Αθανασίου. Γεννήθηκε το 1928

στο χωριό Παλαιογράτσανο Σερβίων. Στο ΔΣΕ από το 1947.

Γεωργάκης Παναγιώτης του Βασιλείου. Γεννήθηκε στο χωριό Παλαιογράτσανο Σερβίων το 1924. Στον ΕΛΑΣ από το 1943 στο 50ο σύνταγμα Πιερίων. Στο ΔΣΕ από το 1946.

Νικόπουλος Απόστολος του Γεωργίου. Γεννήθηκε στο χωριό Παλαιογράτσανο Σερβίων το 1917. Στον ΕΛΑΣ από το 1943 στο 50ο σύνταγμα Πιερίων. Στο ΔΣΕ από το 1946.

Ηλιόπουλος Γεώργιος του Νικολάου. Γεννήθηκε στο χωριό Παλαιογράτσανο Σερβίων το 1930. Στο ΔΣΕ από το 1947.

Νικόπουλος Χρήστος του Γεωργίου. Γεννήθηκε το 1926 στο χωριό Παλαιογράτσανο Σερβίων. Στο ΔΣΕ από το 1947.

Μήρος Γεώργιος του Δημητρίου. Γεννήθηκε το 1925 στο χωριό Παλαιογράτσανο Σερβίων. Στο ΔΣΕ από το 1947.

Κόκολης Νικόλαος του Χρήστου. Γεννήθηκε στο χωριό Παλαιογράτσανο Σερβίων το 1921. Στο ΔΣΕ από το 1947.

Χάριου Αδάμ του Νικολάου. Γεννήθηκε στο χωριό Παλαιογράτσανο Σερβίων το 1920. Στο ΔΣΕ από το 1947.

Χαρίσιου Αικατερίνη του Ηλία. Γεννήθηκε στο χωριό Παλαιογράτσανο Σερβίων το 1931. Στο ΔΣΕ από το 1947.

Δούλδουρας Χρήστος του Ιωάννη. Γεννήθηκε στο χωριό Παλαιογράτσανο Σερβίων το 1929. Στο ΔΣΕ από το 1947.

Στεφάνου Νικόλαος του Κωνσταντίνου. Γεννήθηκε στο χωριό Παλαιογράτσανο Σερβίων το 1917. Στον ΕΛΑΣ από το 1943 στο 50ο σύνταγμα Πιερίων. Στο ΔΣΕ από το 1946.

Μανώλης Δημήτριος του Περικλή. Γεννήθηκε το 1923 στο χωριό Παλαιογράτσανο Σερβίων. Στον ΕΛΑΣ από το 1943 στο 50ο σύνταγμα Πιερίων. Στο ΔΣΕ από το 1946. Σκοτώθηκε στα Πιέρια το 1947.

Τιμή και δόξα στα παλικάρια που πολέμησαν τρεις κατακτιπές και στη συνέχεια τον Αγγλοαμερικανικό Ιμπεριαλισμό και έπεσαν ηρωικά. Ας είναι ελαφρύ το κόμμα που τους σκεπάζει.

Οι βελβεντινοί που πήραν μέρος στον ΕΛΑΣ:

Δέλιος Δημήτριος.

Μαριούλας Λευτέρης
Γκόγκος Γεώργιος
Φυλακτός Λευτέρης
Κανές Γιάννης
Κανές Δημήτριος
Μπελιάς Αντώνιος
Δέλιος Γεώργιος
Δέλιος Δημήτριος
Παπαμίκος Λευτέρης
Σιώμος Λευτέρης
Στάθης Θύμιος
Πολύζης Λεωνίδα
Πολύζης Μάρκος
Σουπούρας Αλέκος
Σκούμπας Μανώλης
Ασιμής Γεώργιος
Ελαφρός Θύμιος
Αυγερινός Αντώνιος

Πουσατής Νίκος.

Αυγερινός Γιάννης
Λαζαριώτης Δημήτρης
Λαζαριώτης Γιάννης
Τοιτσιόκας Γιάννης
Πιπέρας Παύλος
Χατζηθαβώρης Θύμιος
Σταμπουλίδης Χαράλαμπος
Καρακίτος Νίκος
Τριφιγάλας Πάνος
Πουσατής Νίκος
Δεδούσης Μανώλης
Κουλιούφας Θωμάς
Πατατούκας Γιάννης
Γκίκας Γιάννης
Γκίκας Μάρκος
Παπαζήσογλου Γεώργιος
Κουριπιάς Γεώργιος
Τσιοκάνης Στέφανος

Σακελλάρης Μάρκος
Σεκαλλάρης Γιάννης
Αγοράτσιος Αργύρης
Αγοράτσιος Νίκος
Μαγκουρέτσιος Τάκης
Μαγκουρέτσιος Οδυσσέας
Φυλακτιός Νέστορας
Παπαβασιλείου Θωμάς
Κακούλης Μανώλης
Κακούλης Γεώργιος
Κακούλης Τάκης
Τζιουράς Γιάννης
Παπανδρίτσας Νίκος
Κοτρώτσιος Γιάννης
Χλιαβώρας Γεώργιος
Βαρσαμής Χαρίσης
Αχίλας Χαρίσης
Φκιαράς Αργύρης
Ασμής Θύμιος
Βαβλούκης Αντώνιος
Φκιαράς Γεώργιος
Μπουτώνας Γεώργιος
Μπουντούλας Μανώλης
Σαμαράς Νίκος
Σαμαράς Θύμιος
Τρίκας Γεώργιος
Ζιώγας Γιάννης
Ζιώγας Χαρίσης
Σακούλας Αλέκος
Κουσάς Γεώργιος
Κουσάς Αντώνιος
Κουκουδήμος Στέργιος
Χουρχούρος Λεωνίδας
Τζινίκας Κώστας

Βαβλούκης Γιώργος.

Χόντας Μάρκος
Κουρτέλης Μάρκος
Ηλίας Δημήτριος
Στεργίου Κώστας
Βαβλούκης Γιώργος
Βαβλούκης Θωμάς
Κουρίπας Νίκος
Παπαδημητρίου Νίκος
Κόσκουρας Μανώλης
Νούραγας Αριστείδης
Ματθαίος Τάκης
Βαφέας Νίκος
Τοιτσιόκας Δημήτρης
Πλούκας Θύμιος
Μαριούλα Ειρήνη
Κόσκουρα Πόπη
Καστανάρα Περασεφόνη
Βάγια Ελένη

Στεργίου Νίκος.

Βελβεντινοί Εξόριστοι στα
νσιά Γιούρα, Λήμνο, Άνδρο,
Φούρνοι Ικαρίας:

Κουριπός Νίκος
Αγαυράτσιος Δημήτρης
Κουτσοφτικός Ελευθέριος
Παπαμίκος Ελευθέριος
Μπάτζιος Θύμιος
Δέλιος Γεώργιος
Λόκανας Ευάγγελος
Στάθης Αντώνιος
Στεργίου Γιώργος
Σουπούρας Δημήτρης
Χατζήνας Ρήγας
Φυλακτός Δημήτρης
Λουίζης Χάρης
Κατλιάκας Λάζος

Ζορζοβίλης Παρμενίων
Σιώμος Λευτέρης
Κουκοδήμος Στέργιος
Παπανδρίτσας Νίκος
Κανέ ?

Κουσά Ειρήνη
Οικονόμου Ελένη
Οικονόμου Βάγια
Λάμπρου Φρόσω
Λάμπρου Ανδριάνα
Σαφαρίκα Ολυμπία
Κάντζιος Δημήτρης
Γιγή Μαριάνθη
Κουριπά Φεβρονία
Μαλιούσης Νικόλαος
Παπαμανώλης Γεώργος
Λιούντας Κωνσταντίνος
Μπελιάς Αντώνιος
Μαριούλας Μανώλης
Ζορμπάς ?

Κουκουλιάτας Γιάννης
Βελβεντινοί που πήραν
μέρος στον ΔΣΕ:

Καραδήμος Νικόλαος
Καραδήμος Γεώργιος
Καραδήμου Αθηνά
Αφούρας Ιωάννης
Ζητρούς Νικόλαος
Κουλιούρας Νικόλαος
Παπαζήσογλου Γεώργιος
Λόκανας Γεώργιος
Λόκανας Νικόλαος
Δημητρούλης Τάκης
Ασιμής Νέστορας

Δπίνης Γεώργιος
Μπουντούλας Μανώλης
Κουρίπας Γεώργιος
Καραχίτος Γεώργιος
Σακελλάρης Μάρκος
Σακελλάρης Γιάννης
Αγουράτσιος Νικόλαος
Πατατούκας Γιάννης
Κόλλιας Γεώργιος
Κόλλιας Γιάννης
Πολύζης Μανώλης
Τσιάμη Θεανώ
Ρόκκας Τάκης
Καραδήμος Αντώνης
Σταμόπουλος Μάρκος
Τζουράς Γιάννης
Χόντας Μάρκος
Χόντας Δημήτριος
Χόντα Άννα
Ηλίας Τάκης
Ηλίας Γεώργιος
Σαμαράς Νικόλαος
Πουτσιούρας Γιώργος
Παλαβός Ιπποκράτης
Βαβλούκης Γεώργιος
Φυλακτός Νέστορας
Κουρίπας Ζήνων
Κουρίπα Μαριάνθη
Χαρσούλα Ελένη
Τζαιτζάρη Ελένη
Φυλακτός Ελευθέριος
Τζημήκας Κώστας
Παπαμίχος Παρμενίων
Μπελιά Μαριάνθη

Μπελιά Ελευθερία
Κουσάς Αντώνιος
Κουσάς Ζήνων
Κουσα Έλλη
Ρήγας Μάρκος
Πιπέρας Παύλος
Πιπέρας Μαριάνθη
Καρσίκα Ελένη
Τσιτσιόκας Γιάννης
Χατζήνας Γιάννης
Λαζαριώτης Δημήτρης
Μαριούλας Λευτέρης
Μαριούλας Νίκος
Σκούμπας Μανώλης
Αγουράτσιος Αργύρης
Πουλύζης Λεωνίδας
Βλάχος Αντώνης
Δαλαμπής Αργύρης
Κουτσοφτικής Λεωνίδας
Σουπούρας Αλέξανδρος
Τσουτσορης Ευθύμιος
Σιώμος Γιάννης
Γιγής Γεώργιος
Γιγής Νικόλαος
Πουλιάνας Γεώργιος
Πουλιάνας Μανώλης
Καρατζήκας Τάκης
Δέλιος Δημήτρης
Δέλιου Σταυρούλα
Ζιώγας Γιάννης
Καραβαγγέλα Μαριάνθη
Καραβαγγέλα Ευανθία
Πουσατής Νίκος
Τριψιγάλας Πάνος

Μαυρομανώλη Άννα
Γκαρίτσας Αντώνης
Καστανάρας Κων/νος
Ζορζοβίλης Ζήνων
Καραχίτος Νικόλαος
Καπέλας Γεώργιος
Τσιολάκης Γεώργιος
Ζωγράφος (Ζορμπάς)
Παπαβασιλείου Θωμάς
Τσουκάνης Στέφανος
Σουπούρας Γιάννης

Μπουντιώνας Μανώλης
Τσιούμας Ζήνων
Πολύζη Βασιλική
Καραμούζας Γεώργιος
Μυλωνάς Δημήτριος
Σουπούρας Θύμιος
Μπαντράς Δημήτριος
Κουκούλης Ζήνων
Παλαβός Δημήτριος
Τασιούρας Τάσος

Αυτοβιογραφία μου:

Γεννήθηκα το 1926 στο χωριό Βελβεντό του Νομού Κοζάνης της Δυτικής Μακεδονίας. Καταγόμουν από αγροτική οικογένεια. Από τα έξι μου χρόνια γνώρισα τη φτώχεια, την ανέχεια, τη σκληρή δουλειά και την εκμετάλλευση.

Από τα έξι μας χρόνια σπικωνόμασταν το πρωί στις 3 και πηγαίναμε να μαζέψουμε καπνό. Μας έβαζε ο μακαρίτης ο πατέρας εμένα και τον αδελφό μου τον Αντώνη μέσα στις κάσες και μας φόρτωνε στο ζώο. Μέχρι να φτάσουμε στο χωράφι κοιμόμασταν. Εκεί μας κατέβαζε και αρχίζαμε να μαζεύουμε καπνό, μέχρι τις 10. Μόλις ερχόμασταν στο σπίτι καθόμασταν και ραμματιάζαμε τον καπνό μέχρι το βράδυ. Πώς μπορεί ένα παιδί στην ηλικία αυτή να έχει καλές αναμνήσεις όταν δεν μπορούσε να χορτάσει τον ύπνο; Δύσκολα να σπουδάσει ένα παιδί σε μια επταμελή οικογένεια. Τελείωσα την έκτη τάξη του Δημοτικού σχολείου και μπήκα στη βιοπάλη. Το 1941, στα 15 δεκαπέντε μου χρόνια, γνώρισα τη μεγάλη πείνα. Σαν μεγαλύτερος γιος της οικογένειας αναγκάζομαι να πηγαίνω κοντά στους μαστόρους να κουβαλώ λάσπη. Το μεροκάματο ήταν 1,5 [μιάμιση] οκά στάρι και η δουλειά από το πρωί 6 μέχρι το βράδυ στις 9 με μία ώρα μόνο ξεκούραση το μεσημέρι μόνο για τους μαστόρους, για μένα δεν ίσχυε αυτό,

γιατί έπρεπε να φτιάξω λάσπη για να φτάσει μέχρι το βράδυ.

Στην περίοδο της κατοχής, το 1943, οργανώθηκαν στην ΕΠΟΝ και στον Εφεδρικό ΕΛΑΣ και αγωνίστηκα από τις γραμμές για τα υψηλά ιδανικά, μέχρι την απελευθέρωση της χώρας από τον Γερμανικό φασισμό. Τον Ιούνιο του 1944 ένα σώμα ανταρτών κατεβαίνει στο χωριό. Σκοπός του ήταν να έρθει σε επαφή με το λαό, να αφουγκραστεί τους πόθους και τις λαχτάρες του και να του δώσει κουράγιο. Ο καπετάν Νικίτας ζήτησε από την πολιτική οργάνωση να συγκεντρωθεί ο λαός στην κεντρική πλατεία να μιλήσει. Ενώ βρισκόταν προς το τέλος της ομιλίας του, φτάνει ξαφνικά μήνυμα από το παρατηρητήριο, ότι έρχονται γερμανικά αυτοκίνητα. Οι Γερμανοί μπήκαν στο χωριό. Σκοτώθηκε ένας Γερμανός και δύο χωριανοί και έπιασαν γύρω στους 70 ομήρους και μας μετέφεραν στο στρατόπεδο στην Κοζάνη. Μας κράτησαν γύρω στις 45 μέρες και τελικά μας άφησαν ελεύθερους.

Μετά την απελευθέρωση από τους κατακτητές περιμέναμε σαν νικητές να δούμε καλύτερες μέρες. Και αντί για καλύτερες, άρχισε σε κάθε χωριό αλλά και σε ολόκληρη τη χώρα η τρομοκρατία τόσο από τα αστυνομικά τμήματα του κάθε χωριού, όσο και από τα παρακρατικά αποσπάσματα, που είχαν δημιουργηθεί μετά την απελευθέρωση. Στις συνθήκες αυτές των διώξεων η ζωή γίνεται ανυπόφορη. Να σε κλείνουν μέσα στο σπίτι από το βράδυ στις 7 μέχρι το πρωί και, αν σε πιάνανε αλίμονο σου. Δεν θα ξεχάσω ποτέ στη ζωή μου το ξύλο που έφαγα στο αστυνομικό τμήμα, όταν η ώρα επτά και τέταρτο το βραδάκι με έπιασαν μέσα στο χωριό καθάλα στο ζώο. Το 1947 τον Απρίλη, τη Μεγάλη Παρασκευή, όλοι πήγαιναν στην εκκλησία και εγώ να πάρω το δρόμο για το βουνό γιατί δεν άντεκα άλλο τις συλλήψεις και τους ξυλοδαρμούς.

Πήρα μέρος στον ελιγμό που έγινε το 1947 από τα Πιέρια, Βέρμιο, Καϊμακτσαλάν, Βίτσι, Γράμμο, Ήπειρο, Χάσια και καταλήξαμε στη μάχη των Γρεβενών με τα γνωστά αποτελέσματα. Μετά τη μάχη των Γρεβενών μια ομάδα δώδεκα

ατόμων πήραμε αποστολή από τα Χάσια να περάσουμε στα Πιέρια. Όταν φτάσαμε στα Πιέρια, δυο μέρες καθίσαμε μόνο. Πήραμε αποστολή για το Βέρμιο και Καϊμακταλάν. Εκεί πέσαμε σε εκκαθαριστικές επιχειρήσεις και μόλις τελείωσαν πήραμε άλλη αποστολή να συνοδέψουμε μια ομάδα αξιωματικών που είχαν αποστολή για το αρχηγείο Κεντρικής και Δυτικής Μακεδονίας. Μεταξύ αυτών ήταν ο Γεώργιος Σουλτούκης, ο Δασκαλογιάννος και ο Κώστας Ιωσηφίδης που πήγαινε να οργανώσει το Πυροβολικό του ΔΣΕ. Μόλις φτάσαμε στο χωριό Λυκόραχη καθίσαμε μια εβδομάδα ώπου να τακτοποιηθεί ο Ιωσηφίδης. Μετά πήραμε το δρόμο για το πυροβολικό, κατεβήκαμε στο χωριό Πευκόφυτο, πήραμε τα μουλάρια και έγιναν πια ημιονηγός και ετοιμαστήκαμε για τη μάχη της Κόνιτσας το Δεκέμβρη του 1947.

Στο πυροβολικό υπηρέτησα στην 25η Μοίρα με διοικητή τον Απόστολο Κουκμάδη και διοικητή Πυροβολαρχίας τον Αθανάσιο Κλούτσο. Πήραμε μέρος σε όλες τις μάχες στο Γράμμο και στο Βίτσι. Αποφοίτησα από τη Β' σειρά της σχολής Πυροβολικού του Γενικού Αρχηγείου με τον βαθμό του ανθυπολοχαγού πυροβολικού.

Μετά την λήξη του Εμφυλίου πολέμου βρέθηκα πολιτικός πρόσφυγας στη Σοβιετική Ένωση, στην Δημοκρατία του Ουζμπεκιστάν, στην πόλη Τασκένδη όπου παρέμεινα για 26 ολόκληρα χρόνια μακριά από την πατρίδα και τους αγαπημένους συγγενείς μου. Εκεί από το 1949 έως το 1950 εργάστηκα στο εργοστάσιο Τασ-Τεκτιλμας που έβγαζε υφαντουργικές μηχανές στο κυτήριο. Από τον Αύγουστο του 1950 μέχρι τον Οκτώβρη του 1953 φοίτησα στη στρατιωτική σχολή πυροβολικού του Κόκκινου Στρατού και πήρα το βαθμό του ανθυπολοχαγού πυροβολικού. Από τον Οκτώβρη του 1953 μέχρι το Σεπτέμβριο του 1954 εργάστηκα στις οικοδομές σοφατζής.

Το Σεπτέμβριο του 1954 εισήχθηκα στην Ανωτέρα Σχολή

της Οικοδομικής της Δημοκρατίας του Ουζμπεκιστάν και το έτος 1958 αποπεράτωσα τον πλήρη κύκλο των σπουδών και απέκτησα το πτυχίο του Τεχνολόγου Δομικών Έργων.

Εργάστηκα σε διάφορες οικοδομικές επιχειρήσεις, μπογιατζής, κτίστης, μαραγκός, σοφατζής, εργοδηγός, απλός πολιτικός μηχανικός. Διευθυντής τμήματος οργάνωσης και τεχνικής οικοδομικής επιχείρησης στην άγονη στέπα με την επωνυμία ΣΜΟΥ-3 Τραστ Γιανγιερβοντστρού. Και αργότερα ως αρχιμηχανικός ΣΜΟΥ-1 Τραστ Γιανγιερβοντστρού στην πεινασμένη γη [έρημο]. Το 1966 που έγινε σεισμός στην πόλη Τασκένδη η ελληνική παροικία για να βοηθήσει τον Ουζμπεκικό λαό, συγκρότησε μια οικοδομική επιχείρηση με στελέχη και εργατικό προσωπικό από Έλληνες πολιτικούς πρόσφυγες και την ονόμασε ΣΟΥ-64. Σ' αυτή την οικοδομική επιχείρηση πήρα μέρος και εγώ, και ανέλαβα προϊστάμενος του τμήματος οργάνωσης και τεχνικής. Η επιχείρηση αυτή είχε προσωπικό γύρω στα 600 άτομα.

Όπου εργάστηκα απολάμβανα ιδιαίτερη και μεγάλη εμπιστοσύνη, τόσο από τις διευθύνσεις των επιχειρήσεων και τα τοπικά όργανα όσο και από τους εργαζόμενους.

Σ' όλη τη διάρκεια της δραστηριότητάς μου συνδύαζα αρμονικά την επαγγελματική μου εργασία με την κοινωνική προσφορά συμμετέχοντας ενεργά στην κοινωνική ζωή της παροικίας των πολιτικών προσφύγων και των Σοβιετικών.

Το 1975 στις 17 Ιουνίου επαναπατρίστηκα με τη σύζυγό μου και τα δύο παιδιά μας όπου, στην αρχή, αντιμετώπισα τεράστιες δυσκολίες για εξεύρεση εργασίας στο επάγγελμα. Στις αρχές προσλήφθηκα ως μαρμαράς σε εργοστάσιο μαρμάρων. Μετά από 4 μήνες προσλήφθηκα ως φορτοεκφορτωτής σε ξυλεμπορικό κατάστημα, δούλεψα έτσι δύομισι χρόνια και μετά προσλήφθηκα στο λογιστήριο ως απλός λογιστής και αργότερα ως προϊστάμενος. Το 1991 συνταξιοδοτήθηκα λόγω γήρατος. Είμαι μέλος της Π.Ε.Α.Ε.Α.

2. Γράμμα Αποστόλη Κούσιου

Αγαππτε σύντροφε λοχαγέ Μήτσο Κατοή. Με μεγάλη ευχαρίστηση διάβασα και τους 5 τόμους του βιβλίου σου με τον τίτλο: «ΤΟ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ ΕΝΟΣ ΑΝΤΑΡΤΗ του ΔΣΕ 1946-1949». Και βέβαια με το ίδιο ενδιαφέρον θα διαβάσω και τα άλλα επόμενα που θα γράψεις. Ταυτόχρονα, μ' αυτή την ευκαιρία, θέλω και εγώ με την σειρά μου να σας συγχαρώ γι αυτό το τόσο υπέροχο συγγραφικό σου έργο. Αλλά και να εκφράσω προς εσάς προσωπικά τον σεβασμό και τον θαυμασμό μου για τις επίμονες και ακούραστες προσπάθειες που συνεχίζεις να καταβάλεις με σκοπό αυτή η σοβαρή μελέτη και πολύτιμη ιστορική έρευνα που άρχισες να ολοκληρωθεί με την έκδοση σε συνέχεια του 6ου και 7ου τόμου.

Διαβάζοντας τον 5ο τόμο του βιβλίου σου που με μαστοριά και τέχνη περιγράφεις την αξιόλογη πολεμική δράση της Ταξιαρχίας Σαρποτέρ - Βρατσάνου το καλοκαίρι του 1949, μου αναστάτωσε τις επαναστατικές μου αναμνήσεις, μου αναπέρωσε το ηθικό και την συνείδησή μου και με έφερε 52 χρόνια πίσω στο παρελθόν. Προσπάθησα να ανασυγκροτήσω τις πνευματικές δυνάμεις και ικανότητές μου για να επαναφέρω ακόμη μια φορά στην μνήμη μου εκείνες τις δραματικές στιγμές στις πραγματικές διαστάσεις τους, όπως τις ζήσαμε και περάσαμε μαζί. Να τις θυμηθώ ζωντανές, για να ελαφρύνουν έστω και για λίγο την παραφορτωμένη μου καρδιά. Σου στέλνω

Κούσιος Αποστόλης

και εγώ ένα γράμμα - κείμενο, όπως θέλεις ονόμασέ το. Το έγγραφο με ενθουσιασμό, αλλά και από εκτίμηση προς το πρόσωπό σου, το λοχαγό μου με τις εξαιρετικές διοικητικές ικανότητες στις μάχες και στις αμέτρητες ανέχειες που περάσαμε μαζί σε εκείνες τις θυελλώδεις στιγμές της σκληρής αντάρτικης ζωής. Όμως, στιγμές γεμάτες από παλληκαριά, επαναστατική λεβεντιά και ηρωισμού, σε ένα ιδανικό περιβάλλον συντροφικής ανθρώπινης συμπεριφοράς, αλληλεγγύης, αλληλοσεβασμού, αμοιβαίας αλληλοεκτίμησης, κατανόησης και συμπάραστασης μεταξύ μας.

Αρχικά έκανα μια σκέψη να σου γράψω και μερικά πράγματα για την κοινή μας πολεμική μας δράση. Γρήγορα διαπίστωσα ότι όλα τα γεγονότα τα περιέγραψες με τέτοιες λεπτομέρειες που δεν αφήνεις περιθώρια να προστεθεί κάτι που δεν υπήρχε. Γι αυτό περιορίζομαι να αναφερθώ με λίγα λόγια στην πρώτη γνωριμία μαζί σου, αλλά κατά κύριο λόγο για εκείνο το πιο εντυπωσιακό, που συχνά σε έβλεπα με τα ίδια τα μάτια μου, πώς κρατούσες σημειώσεις για τα καθημερινά τεκταινόμενα, σε εκείνες τις περίπλοκες πολεμικές συνθήκες.

Στις αρχές του Απριλίου 1949 επέστρεψα από το νοσοκομείο της Αλβανίας που είχα νοσηλευτεί, ήρθα στην ελεύθερη περιοχή της Πρέσπας και παρουσιάστηκα στο στρατιολογικό γραφείο που ήταν στο χωριό Λευκώνα.

Τις λίγες μέρες που έμεινα εκεί, συχνά άκουγα ένα δυνατό βουητό απ' το πέρασμα μιας μοτοσυκλέτας που έτρεχε με ιλιγγιώδη ταχύτητα στον άξονα Λαιμό - Οξυάς και αντίθετα, και κατά το πέρασμά της απ' τον χωματόδρομο της Πρέσπας άφηνε πίσω της ολόκληρο σύννεφο από κουρνιαχτό.

Ήταν η μοναδική μοτοσυκλέτα που τότε κυκλοφορούσε σ' αυτή την ελεύθερη περιοχή του Βίτσι. Αν και δεν ήταν μονάχα αυτό το φαινόμενο που προκαλούσε την προσοχή και το ενδιαφέρον στους πάντες που την έβλεπαν να περνάει, αλλά ήταν και η απορία να μάθουν ποιος είναι αυτός που τρέχει με τέτοια απίστευτα μεγάλη ταχύτητα από τους ανώμαλους

χωματόδρομους με τις πολλές στροφές και τα καγκέλια. Πέταξα απ' την χαρά μου όταν έμαθα ότι αυτός ήταν ο Αντώνης Αγγελούδης, με το θρυλικό όνομα Βρατσάνος.

Γνώρισα τον Βρατσάνο απ' τις αρχές του 1943 κοντά στο χωριό μου στην τοποθεσία Τρεις Βρύσες στα Κοστούλια όταν ήμουν 16 χρονών. Ο Βρατσάνος στην περίοδο 1943-1944 διατέλεσε διοικητής του ένδοξου Τάγματος Μηχανικού Ολύμπου και είχε αναπτύξει μια ιδιαίτερα έντονη και εξαιρετική πολεμική και σαμποταριστική δράση στην περιοχή του Κάτω Ολύμπου.

Ήταν ο διοικητής που οργάνωσε και εκτέλεσε τις τόσο γνωστές και σημαντικές στρατιωτικές επιχειρήσεις των μεγάλων και μαζικών σαμποτάζ στην Κοιλιάδα των Τεμπών, κατά των γερμανών κατακτητών.

Αυτή η τόσο πολύ πετυχημένη και λαμπρή στρατιωτική και σαμποταριστική δράση έκανε το όνομά του πασίγνωστο, όχι μονάχα στην περιοχή του Ολύμπου, αλλά και σ' ολόκληρη την Ελλάδα. Ζήτησα απ' τους αρμόδιους του γραφείου και με έστειλαν στην Ταξιαρχία Σαμποτέρ του Βρατσάνου.

Και πραγματικά την άλλη μέρα έφτασα στην Οξυά που ήταν η έδρα της Διεύθυνσης Μηχανικού του Γενικού Αρχηγείου, και με εντολή του Βρατσάνου τοποθετήθηκα ομαδάρχης στο Λόχο του Μήτσου Κατοή. Απ' τις πρώτες κιόλας ημέρες που εντάχθηκα σ' αυτό τον ειδικό στρατιωτικό σχηματισμό του ΔΣΕ, ένιωσα ότι βρέθηκα σε ένα πολύ δυναμικό μάχιμο τμήμα, πολύ καλά οργανωμένο και με ιδιαίτερα γερή στρατιωτική πειθαρχία. Αισθάνθηκα ότι βρισκόμουν ανάμεσα σε αγνούς αγωνιστές, ψυχικά ενωμένους και πολύ αγαπημένους, πραγματικούς συντρόφους, αδέρφια. Θυμάμαι ιδιαίτερα πολύ καλά, και θα συνεχίσω να κρατάω ζωντανές στη μνήμη μου εκείνες τις τόσο έντονες μαζικές μαχητικές ψυχαγωγικές εκδηλώσεις που πάντα πραγματοποιούνταν όπου σταματούσαμε, στα χωριά, στους καταυλισμούς μέσα στα δάση. Έτσι αισθανόμουν και όταν αργότερα βρέθηκα μαζί τους στα πεδία των

μακών, των στρατιωτικών δοκιμασιών και στις στερήσεις των ανταρτών σε όλα τα επίπεδα της αντάρτικης ζωής.

Σύντροφε Μήτσο διαβάζοντας τα 5 βιβλία σου - ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ ΕΝΟΣ ΑΝΤΑΡΤΗ του ΔΣΕ 1946-1949 - αβίαστα διαπίστωσα ότι τα γεγονότα που αναφέρονται και αφορούν την λαμπρή πολεμική δράση των γενναίων μπουρλοτιέρηδων της Ταξιαρχίας σαμποτέρ του ΔΣΕ, ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα και εξιστορούνται με τον καλύτερο και με πολύ κατανοητό τρόπο. Πρόκειται για μια ολοκληρωμένη περιγραφή με πολλές λεπτομέρειες, συνοδεύονται με αυθεντικές πληροφορίες.

Ωστόσο, εγώ θεώρησα σκόπιμο να αναφερθώ συνοπτικά για το ιστορικό του προσωπικού Ημερολογίου. Στα μέσα του Απρίλη το 1949 ο λόχος μας ήταν καταυλισμένος στην Οξυά Πρέσπας. Μια μέρα έψαχνα να βρω τον λοχαγό για κάποιο υπηρεσιακό ζήτημα και δεν μπόρεσα να τον πετύχω. Σαν καινούργιος που ήμουν ρώτησα γι αυτό τον ΠΕπίτροπο της Διμοιρίας μου, τον Φαρδή Γιώργο. Στην αρχή με κοίταξε στα μάτια με ένα βλέμμα λίγο γελαστό. - Μην ψάχνεις, μου λέει. Έλα να σε πάω εγώ. Και πράγματι, προχωρώντας πιο πέρα ανάμεσα στα δένδρα, τον είδαμε να κάθεται κάτω από μια οξυά, με σκυμμένο το κεφάλι, να έχει στο γόνατο μια τσάντα, πάνω σ' αυτή ένα μπλοκ - τετράδιο και κάτι έγραφε. Θυμάμαι και σήμερα την πέτσινη τσάντα του, με το βαθύ καφέ χρώμα, ενώ στην μια πρόσοψή της ήταν ραμμένες ειδικές θήκες που έβαζε μολύβια.

Φεύγοντας από αυτή τη συνάντηση ρώτησα το Γ. Φαρδή τι είναι αυτά που γράφει ο λοχαγός. Με κοίταξε ξανά πάλι λίγο γελαστά και πρόσθεσε. - Μ' αυτά που γράφει ο λοχαγός μας θα έρθει μια μέρα που θα γραφτεί ολόκληρο βιβλίο. Αν είμαστε καλά και ζήσουμε, πολλοί από μας θα μπορούν να βρουν το όνομά τους. - Ο λοχαγός κρατάει σχεδόν σε καθημερινή βάση σημειώσεις σ' αυτό το τεφτέρι του. Όλοι οι παλιοί μαχητές του λόχου μας, αλλά και της Ταξιαρχίας, γνώριζαν ότι ο λοχαγός

Μήτσος Κατός εδώ και πολύ καιρό κρατούσε προσωπικό ημερολόγιο. Γι αυτό όταν σε κάποια στιγμή δεν τον έβλεπαν ανάμεσά τους, ήξεραν πού πήγαινε και με τι ασχολούνταν. Δεν ήταν λίγες οι περιπτώσεις, σε ήμερες καταστάσεις, να βλέπουμε τον λοχαγό να πιάνει κάποια άκρη, να ασχοληθεί με το ημερολόγιο και εμείς να βρίσκουμε την ευκαιρία να τον επισκεφτόμαστε, στο σημείο που βρίσκονταν, τότε ατομικά και τότε κατά παρεούλες με την πρόθεση να καλαμπουρίσουμε, να πούμε αστεία, να πειράξουμε το λοχαγό, να ξεσκάσουμε, με χιουμοριστικό τρόπο να σχολιάσουμε την ασχολησή του και με διάφορες έξυπνες ατάκες και μπηχτιές να τον προκαλούμε και μ' αυτό τον τρόπο να γελάμε ομαδικά με την καρδιά μας. Να ακούγονται π.χ.: Σιγά λοχαγέ, πρόσεχε να μην ξεκάσεις καμιά οξεία. - Κάποια ωραία περισπωμένη, πολλά άλλα παρόμοια. Διακρίνονταν σ' αυτά τα διασκεδαστικά τερτίπια ο Ηρ. Τσεκούρας, ο Γιάννης Ζιώγας που ήταν τα αναγνωρισμένα κολλητήρια και πειραχτήρια του λόχου μας.

Δεν ήταν εύκολο σε εκείνες τις σκληρές πολεμικές συνθήκες, στα βαθιά εκθρικά μετόπισθεν να βρεις χρόνο και τρόπο έγκαιρα να κρατάς σημειώσεις. Θυμάμαι χαρακτηριστικά όταν ο λόχος μας βρισκόταν σε κατάσταση αυστηρής λούφας σε μια δασομένη περιοχή του Σινιάτσικου. Όλα τα βασικά υψώματα γύρω μας ήταν πιασμένα απ' τον εκθρό. Από αυτά συχνά να εκτοξεύονται άσκοπες ριπές εκθρικών πολυβόλων. Δίπλα μας να πέφτουν σποραδικά βλήματα όλμων. Σε αυτές τις στιγμές έτυχε να βρίσκομαι με την ομάδα δίπλα στο λοχαγό.

Και ξαφνικά βλέπω να βγάζει το τετράδιο από την τσάντα, και ακουμπώντας στον κορμό κάποιας οξυάς συμπλήρωνε την ημερομηνία και τα γεγονότα που αυτές τις στιγμές διαδραματίζονταν. Για τα διασκεδαστικά σχόλια που συχνά, και σε όλες τις συνθήκες οι μαχητές έβρισκαν τον τρόπο να εκφράσουν το χιούμορ τους για το ημερολόγιο, όπως συνέβη και με το παρακάτω περιστατικό. Λίγες ημέρες αργότερα μετά το

Σινιάτσικο ο λόχος μας βρέθηκε ξανά ασφυκτικά περικυκλωμένος από πολλές δυνάμεις του αντιπάλου, στην περιοχή του Μπούρινου. Αποφασίσαμε να συμπτυχθούμε προς τις κορφές του γυμνού βουνού. Είχαμε μαζί μας και ένα μουλάρι φορτωμένο με νάρκες και άλλες εκρηκτικές ύλες. Οι συνθήκες και το έδαφος δεν μας επέτρεπε να το πάρουμε μαζί μας κι αποφασίστηκε στα γρήγορα να το παγιδέψουμε και να το αφήσουμε. Και πραγματικά όταν λίγο αργότερα έπεσε στα χέρια του αντίπαλου, ακούστηκε μια τρομερή έκρηξη και μια τούφα μαύρου σύννεφου σπκώθηκε στον ουρανό, γεγονός που επιβεβαίωνε ότι το δόλωμα που επινοήσαμε έφερε αποτελέσματα. Αν και δεν ήταν τώρα αυτό το μοναδικό που μας χαροποίησε. Ήταν και το κιούμφορ του Ηρ. Τσεκούρα, όταν άκουσα για μια στιγμή να μου λέει. - «Συναγωνιστή Αποστόλη μήπως ο συναγωνιστής λοχαγός ξέχασε το ημερολόγιο στο μουλάρι;».

Ο Μήτσος Κατσής σε όλη την διάρκεια των 1115 εικοσιτετράωρων που πολέμησε με το όπλο στο χέρι, συνέχιζε σε καθημερινή βάση να κρατάει σημειώσεις στο προσωπικό ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ αλλά και σε καμιά περίπτωση δεν έδινε την τσάντα του ή σακιδιό του σε κάποιον διπλανό του. Παρά τους επανειλημμένους σοβαρούς τραυματισμούς του. Έτσι και έγινε δυνατό να διατηρηθεί αυτό το τόσο πολύτιμο και αξιόπιστο ιστορικό υλικό. Ακριβώς αυτές οι σημειώσεις αποτέλεσαν την βάση, την «πιτιά» για να γραφτεί αυτό το τόσο αξιόλογο, αυθεντικό, κι αξιοθαύμαστο πολύτιμο ιστορικό συγγραφικό έργο με αυτό τον τόσο πετυχημένο και εντυπωσιακό τίτλο: «ΤΟ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ ΕΝΟΣ ΑΝΤΑΡΤΗ ΤΟΥ ΔΣΕ 1946-1949».

Λάρισα, 31 Αυγούστου 2001

Αποστόλης Κούσιος

Ανθ/γός Μηχανικού, ομαδάρχης στο Λύκο σαμποτέρ
της Ταξιαρχίας Σαμποτέρ του ΔΣΕ, με διοικητή
το λοχαγό Μήτσο Κατσή.

3. Οι τρεις πρώτοι ναυτεργάτες του ΔΣΕ. Γράμμα του Αναστάσιου Πρώιου.

Αγαππητέ σύντροφε Μήτσο Κατοπή. Είμαι και εγώ ένας ναυτεργάτης αντάρτης του ΔΣΕ, που πολέμησα στο Γράμμο και στο Βίτσι. Δεν έτυχε να γνωριστούμε στα πεδία των μαχών. Γνώρισα όμως τα δυό αδέρφια σου Γιώργο και Ελένη, όταν το 1948 υπηρετούσαμε μαζί στο τάγμα του Αλευρά. Εγώ με τον αδερφό σου Γιώργο τραυματιστήκαμε μαζί στις 20/8/48 στη μάχη της Αλεβίτσας όταν το τάγμα μας έσπασε τον εχθρικό κλοιό και πέρασαν τα τμήματα του ΔΣΕ στο Βίτσι από το Γράμμο.

Πρώιος Αναστάσιος.

Αγαππητέ Μήτσο, διάβασα και τους 5 τόμους των βιβλίων σου με τον τίτλο: «ΤΟ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ ΕΝΟΣ ΑΝΤΑΡΤΗ του ΔΣΕ 1946-1949», και έμεινα καταευχαριστημένος από αυτό το θαυμάσιο συγγραφικό σου έργο. Εδώ στην Αυστραλία που βρίσκομαι είναι πολύ δύσκολο να βρεις δικά σου βιβλία. Εμένα μου τα έδωσε να τα διαβάσω με επιστροφή ο φίλος σου και συμπολεμιστής σου Ευριπίδης που κάνατε μαζί στη Σχολή Αξιωματικών του ΔΣΕ, αλλά και δουλέψατε μαζί αργότερα στις οικοδομές στην Τασκένδη. Είμαι ένας μανιώδης βιβλιόφιλος και διάβασα πάρα πολλά βιβλία που μέχρι σήμερα έχουν γραφεί για τον Εμφύλιο πόλεμο της Ελλάδας. Και ειλικρινά ομολογώ ότι τα δικά σου βιβλία είναι υπεράνω όλων, είναι υπέροχα, είναι από τα πιο σπάνια βιβλία που έχουν γραφτεί μέχρι σήμερα για το ΔΣΕ. Είναι ιδιαίτερα σημαντικό το

περιεχόμενο της περιγραφής, που σε εντυπωσιάζει, γιατί είναι γραμμένο στην απλή γλώσσα και διαβάζεται άνετα από τον καθένα.

Αλλά και ο τρόπος εξιστόρησης όπως διατυπώνεται και εκφράζεται κατά την περιγραφή των γεγονότων σε εγκλωβίζει απ' την πρώτη στιγμή. Μόλις αρχίζεις να τα διαβάζεις σε μαγνητίζουν, κυριολεκτικά σε αιχμαλωτίζουν και με κανένα τρόπο δεν σε αφήνουν να το διακόψεις, ή να σταματήσεις το κείμενο. Με έκαναν να ξενυχτώ πάνω στα τόσο ελκυστικά και πολύ ενδιαφέροντα γεγονότα και περιστατικά. Σου εύχομαι σύντροφε Μήτσο να γράψεις όσο μπορείς περισσότερα παρόμοια βιβλία για να μάθουν και οι νεότερες γενιές των Ελλήνων πως πολεμούσαν οι μαχήτριες, μαχητές και διοικητές αυτού του λαογέννητου λαϊκοεπαναστατικού ΔΣΕ.

Έχω μια μεγάλη απορία που δεν μπορώ μόνος μου να την εξηγήσω, και διερωτώμαι μέσα μου, γιατί στις σελίδες του «ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗ» δεν βλέπω να δημοσιεύονται κάτι για τα βιβλία σου. Μήπως ο Περισσός σε έχει βάλει και εσένα σε κάποια μαύρη λίστα;

Στον 4ο τόμο του βιβλίου σου υπάρχει ένα κεφάλαιο που είναι αφιερωμένο στους ναυτεργάτες που πολέμησαν απ' τις γραμμές του ΔΣΕ. Είσαι ο μοναδικός που έγραψες αρκετά πράγματα για τους αγωνιστές ναυτεργάτες επαναστάτες και κομμουνιστές που εθελοντικά παράτησαν τα καράβια, τη δουλειά τους, και αφού έδωσαν ότι οικονομίες είχαν στο Κόμμα βγήκαν εθελοντικά στο βουνό.

Με την ευγενική σου αυτή προσπάθεια κατόρθωσες να συγκεντρώσεις πληροφορίες για 150 ναυτεργάτες αντάρτες του ΔΣΕ, αλλά και να δίνεις λεπτομέρειες, συγκεκριμένα στοιχεία για τον τόπο καταγωγής τους, το βαθμό και τη διοικητική θέση που είχαν στο ΔΣΕ, σε ποιά χώρα έκαναν σαν πολιτικοί πρόσφυγες, αλλά και το πιο σημαντικό είναι ότι τα βιογραφικά τους σημειώματα να συνοδεύονται και με τις προσωπικές φωτογραφίες του κάθε ναυτεργάτη.

Ιδιαίτερα συγκινήθηκα για τα στοιχεία που δίνεις για τους 44 ναυτεργάτες που έπεσαν στα πεδία των μαχών. Τους περισσότερους ναυτεργάτες που αναφέρεις τα ονόματά τους, τους γνώριζα και προσωπικά. Γι αυτό όταν διάβασα το βιβλίο σου ένιωσα ιδιαίτερη μεγάλη χαρά.

Σύντροφε Μήτσο είδα σ' αυτό το βιβλίο σου να απευθύνεσαι προς όλους τους επιζώντες ναυτεργάτες μαχητές του ΔΣΕ να σου στείλουν τυχόν ονόματα ναυτεργατών μαχητών του ΔΣΕ, που δεν συμπεριλήφθηκαν σ' αυτό τον κατάλογο με σκοπό να δημοσιευτούν στους επόμενους τόμους του βιβλίου σου.

Με αυτή την ευκαιρία σου στέλνω και εγώ ορισμένες πληροφορίες που αφορούν τους ναυτεργάτες αντάρτες του ΔΣΕ που τα ονόματά τους δεν έχουν αναφερθεί πουθενά μέχρι σήμερα σε κάποιο επίσημο έντυπο του ΔΣΕ. Και πρώτα απ' όλα αρχίζω από τον ίδιο τον εαυτό μου, που ενώ ήμουν ένας από τους τρεις πρώτους αντάρτες ναυτεργάτες του ΔΣΕ, που πουθενά μέχρι σήμερα κανένας δεν έγραψε για την πολεμική μου δράση στο ΔΣΕ. Εδώ πρόκειται για μια μεγάλη αδικία για μένα.

Γεννήθηκα το 1929 στην Αθήνα. Όλα τα μέλη της οικογένειάς μου ήταν ενταγμένα στις ΕΑΜικές οργανώσεις, τα δύο μεγαλύτερα αδέρφια υπηρέτησαν στα τμήματα του ΕΛΑΣ. Εγώ ήμουν ένας δραστήριος ΕΠΟΝίτης που στη διάρκεια της κατοχής συχνά τις έτρωγα από τους χίτες.

Μετά την απελευθέρωση όλα τα μέλη της οικογένειάς μου για την αντιστασιακή τους δράση βρίσκονταν σε διαρκείς διωγμούς. Το 1945 εγώ με τον πατέρα μου μπαρκάραμε στα καράβια. Στις αρχές του 1948 βρίσκομαι στη Μασσαλία της Γαλλίας όπου παραμείναμε για τρεις περίπου μήνες. Εκείνες τις μέρες άρχισε να ψιθυρίζεται ανάμεσα στους ναυτεργάτες ότι υπάρχει εντολή του Ν. Ζαχαριάδη ότι τα μέλη του Κόμματος και συμπαθούντες αριστεροί να βγουν στο βουνό. Εγώ τότε δεν ήμουν μέλος του ΚΚΕ. Στο καράβι μας υπήρχε κομματική

οργάνωση με επικεφαλής τον γνωστό πολέμαχο κομμουνιστή καθοδηγητή Νίκο Αβραμίδη (Μπάρμπα Νικόλα) καθώς και το Γ. Κουφοδάκη που ήταν επίσης καθοδηγητικό στέλεχος του ΚΚΕ και μέλος της ΟΕΝΟ. Πήγα στον Μπάρμπα Νικόλα και του ζήτησα ότι σε περίπτωση που θα ανοίξει ο δρόμος για το βουνό να με έχουν και μένα υπόψη τους. Στις αρχές του Απρίλη με ειδοποίησαν να είμαι έτοιμος. Έτσι στις 10 Απρίλη μαζί με τον Νίκο Νασιόπουλο από τη Σιάτιστα και το Δημήτρη Τριλίβα από το Ξηρόμερο, αποτελέσαμε την πρώτη αποστολή με προορισμό το ΔΣΕ. Από Μασσαλία φθάσαμε στο Παρίσι. Εκεί η κομματική οργάνωση μας έδωσε βίζες και από εκεί μέσω Πράγα, Βουδαπέστη, Βελιγράδι, φθάσαμε στο Μπούλκες. Εκεί παραδώσαμε τα ταξιδιωτικά μας έγγραφα και τα ναυτιλιακά μας φυλλάδια σε εκπρόσωπο του Κόμματος και σε συνέχεια φθάσαμε στο χωριό Πευκόφυτο που ήταν στην περιοχή της Ελεύθερης Ελλάδας. Εκεί χωρίσαμε με τους άλλους δύο συντρόφους. Εμένα με στείλανε στην Ταξιαρχία Δημοκρατικής Νεολαίας, στο τάγμα του Νίκου Ντίνου και με ταξιαρχο το Δημήτρη Σιουμάδη. Αργότερα έμαθα ότι και οι δυό τους έπεσαν στα πεδία των μαχών. Αναφέρεis και εσύ τον

Νίκο Νασιόπουλο, αλλά το όνομα του Δημήτρη Τριλίβα κανένας δεν το αναφέρει. Ας σημειωθεί ότι ο Δημήτρης Τριλίβας ήταν παλιό στέλεχος του ΚΚΕ, αλλά και στέλεχος της ΟΕΝΟ, πήρε μέρος σαν εθελοντής στον Εμφύλιο πόλεμο της Ισπανίας. Ήταν αξιωματικός πολεμικού καταστώματος στον Εμφύλιο πόλεμο της Ισπανίας. Ένας κομμουνιστής και καθοδηγητής αρκετά γνωστός στο ναυτεργατικό κίνημα της Ελλάδος. Μου φαίνεται πολύ περίεργο ότι κανένας από τους συναγωνιστές ναυτεργάτες που βγήκαν αργότερα από αυτόν στο βουνό, και πρώτα απ' όλα ο τόσο καλά γνωστός του σύντροφος Αντώνης Αρτέμης, δεν ενδιαφέρθηκε να δώσει στοιχεία για να συμπεριληφθεί κι αυτός στον κατάλογο των ναυτεργατών που υπηρέτησαν στο ΔΣΕ.

Το ίδιο συνέβη και με το δικό μου όνομα, ενώ κάναμε για

πολύ καιρό στην Πολωνία σαν πολιτικοί πρόσφυγες. Τον είχα καθοδηγητή μου στη ΚΟΒ που ανήκα, και επανειλημμένα με έφερε παράδειγμα ανάμεσα στα άλλα μέλη της ΚΟΒ για την υποδειγματική στάση και συμπεριφορά μου σε όλα, και μάλιστα με δική του πρόταση προς το Ν. Ζαχαριάδη με στείλανε το 1955 στη Σχολή Μπελογιάννη για να χρησιμοποιηθώ για παράνομη κομματική δουλειά στην Ελλάδα. Ωστόσο, δεν έδωσε πουθενά τα στοιχεία μου, ότι ήμουν αντάρτης του ΔΣΕ, έκανα πολιτικός πρόσφυγας στην Πολωνία και ήμουν μέλος του ΚΚΕ.

Παραθέτω εδώ συνοπτικά μερικά στοιχεία απ' την παραπέρα δράση μου στο ΔΣΕ. Μετά τη διάλυση της Ταξιαρχίας της Δημοκρατικής Νεολαίας εμένα με στείλανε στο Τάγμα του Ηλία Αλευρά, που άνηκε στην 16 Ταξιαρχία του Μήτσου Ζυγούρα (Παλαιολόγου). Το Τάγμα μας, με εντολή του Γ. Αρχηγείου του ΔΣΕ, έσπασε τον εχθρικό κλοιό στην περιοχή της Αλεβίτσας και άνοιξε το δρόμο για το πέρασμα των τμημάτων του ΔΣΕ απ' το Γράμμο στο Βίτσι. Με τα τμήματα της ΙΧ Μεραρχίας πήρα μέρος στη μεγάλη επιθετική ενέργεια στο Βατοχώρι. Γυρνώντας στο τμήμα που ανέλαβα Ομαδάρχης, πήρα μέρος σε μάκες του Βίτσι, Μπίκοβικ, Συνιάτσικου κλπ. Στις αρχές του 1949 με στείλανε στη ΣΤ' σειρά της ΣΑΓΑ. Στη μάχη της Φλώρινας τραυματίστηκα και νοσηλεύτηκα στο νοσοκομείο της Κορυτσάς. Και από εκεί στην Πολωνία σαν πολιτικός πρόσφυγας. Μου είπαν ότι ονομάστηκα ανθ/γός, όμως εγώ δεν το είδα σε κάποιο κατάλογο το όνομά μου. Σύντροφε Μήτσο δεν βγήκα στο βουνό να πάρω κάποια γαλόνια, βγήκα να πολεμήσω για τη λευτεριά της πατρίδας μου. Επειδή εσύ σύντροφε Μήτσο ασχολήθηκες πολύ με τις Σχολές Αξιωματικών του ΔΣΕ και έγραψες τα ονόματα όλων των ανθ/γών της Α', Β', Γ', Δ', Ε' της ΣΑΓΑ εκτός της ΣΤ' σειράς, θα σε παρακαλούσα να κοιτάξεις τα αρχεία του ΔΣΕ μήπως βρεις και το δικό μου όνομα που να φαίνεται ότι μου απονεμήθηκε ο βαθμός του Ανθ/γού του ΔΣΕ.

Σύντροφε Μήτσο, διαβάζοντας τα βιβλία που έγραψες για τον Εμφύλιο πόλεμο, κατάλαβα ότι είστε ένας μορφωμένος, αντικειμενικός, αρκετά καταρτισμένος και προβληματισμένος άνθρωπος. Ξεκινώντας από αυτό, σε θεωρώ τον πιο κατάλληλο άνθρωπο, αγωνιστή και κομμουνιστή που μπορείς καλύτερα από κάθε άλλον να γράψεις μερικά πράγματα για την ιστορία του ΚΚΕ μετά τον Εμφύλιο πόλεμο, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στις αποφάσεις του 20ου Συνεδρίου του ΚΚΣΕ και του ΚΚΕ μετά το 1956. Αλλά και για τις συνέπειες που είχαν οι αποφάσεις αυτών των δύο Κομματικών οργάνων για τις τύχες του Παγκόσμιου και Ελληνικού Κομμουνιστικού Κινήματος.

Είναι επιτέλους ανάγκη μ' αυτό το τόσο σοβαρό και κομβικό ερώτημα να ασχοληθεί ένας αντικειμενικός, αξιόπιστος και συνεπής κομμουνιστής ιστορικός.

Μ' αυτά τα λίγα. Σου εύχομαι ολόψυχα καλή υγεία.

Αναστάσιος Πρώιος.

Η Διεύθυνσή μου είναι:

A. PROIOS

118 BELLBIRD RD. MOUNT ELIZA VIC 3930 AUSTRALIA -

Τηλ. 97088474 ΑΠΟ ΕΛΛΑΔΑ - 0061-3-97088474

18/1/2000

Σύντροφε Τάσιο. Έλαβα το γράμμα σου από τις 18/1/2001 και το οποίο το παρουσιάζω αυτούσιο στον ΣΤ' τόμο. Ταυτόχρονα σας πληροφορώ ότι στην ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΤΗΣ Π.Δ.Κ., χρόνος 2ος, Αρ. φύλλου 73, Τεύχος 58, υπάρχει Διάταγμα με το οποίο όλοι οι μαθητές της ΣΤ' σειράς της ΣΑΓΑ ονομάστηκαν ανθ/γοί του ΔΣΕ. Σε ότι αφορά αυτό που προτείνεις να ασχοληθώ και με άλλα θέματα που αφορούν τον Εμφύλιο πόλεμο, σας απαντώ ότι αυτή την φορά εγώ, είμαι σταθερά προσπλωμένος στην περιγραφή της ιστορίας του ΔΣΕ. Συνεπώς πριν να εκπληρώσω αυτό το συγγραφικό έργο δεν μπορεί να γίνει λόγος να ασχοληθώ με άλλα συναφή θέματα.

Με πολλή εκτίμηση

Μήτσος Κατσής

4. Η ομαδική σφαγή αθών πολιτών στην Ξυρόβρυση Κιλκίς. Γράμμα του Λοχαγού του ΔΣΕ Ηλία Μεταλλίδη

Πρόσφατα πήρα ένα γράμμα από το Δημήτρη Κατοή, φίλο, συναγωνιστή από την Εθνική Αντίσταση του ΕΑΜ-ΕΛΑΣ και συμαχητή από το Δημοκρατικό Στρατό Ελλάδας, όπου τον είχα και διοικητή του λόχου μας. Γνωστό σήμερα συγγραφέα, πολιτικό και κοινωνικό παράγοντα, δημοσιογράφο του δημοκρατικού κινήματος της χώρας μας. Συνημμένο με το γράμμα του και ένα γράμμα από τη Μελβούρνη της Αυστραλίας με ημερομηνία 21.04.2000, του Ηλία Μεταλλίδη.

Πρόκειται για γράμμα «από έναν εξαιρετο αγωνιστή, λεβέντη, παλληκάρι, έναν από τους πιο ικανούς αξιωματικούς, λοχαγό του Δημοκρατικού Στρατού Ελλάδας, τιμημένο με τη μεγαλύτερη διάκριση του ΔΣΕ, το «Μετάλλιο Ανδρείας» (Δ. Κατοής).

Ας με συγκωρήσουν αυτοί που θα διαβάσουν τις γραμμές αυτές, με το «είδος» εισήγησής μου. Στη ζωή μου, χωρίς υπερβολή έχω δει και υποστεί πολλά και διάβασα ακόμη περισσότερα. Διαβάζοντας όμως το γράμμα του Μεταλλίδη Ηλία από την Ξυρόβρυση Κιλκίς, κάτοικου σήμερα Αυστραλίας-Μελβούρνη και τα θλιβερά γεγονότα που αναφέρει, το «αίμα παγώνει» στις φλέβες του ανθρώπου. Πρόκειται για τα ειδεχθή αιματηρά γεγονότα στην Ξυρόβρυση Κιλκίς, την μεγάλη εκείνη απάνθρωπη σφαγή των ανυποψίαστων ειρηνι-

Μεταλλίδης Ηλίας απ' την Ξυρόβρυση Κιλκίς, Ένας από τους διαλεκτούς λοχαγούς του ΔΣΕ. Τιμήθηκε με το Μετάλλιο Ανδρείας.

κών κατοίκων του μαρτυρικού αυτού χωριού, τη νύχτα στις 20-21 Νοεμβρίου 1946, που ο φρικαλέος απόγκός τους, ξεπέρασε για την εποχή εκείνη κάθε προηγούμενο έγκλημα, όχι μόνο τα πλαίσια του Νομού Κιλκίς, αλλά και το Πανελλήνιο και έφτασε στον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών, ανεξάρτητα από την διαστρεβλωμένη ερμηνεία που δόθηκε τότε.

Διαβάζοντας το γράμμα του Ηλία Μεταλλίδη, τα όσα αφηγείται σ' αυτό για τα δραματικά γεγονότα τις 20-21 Νοεμβρίου 1946, άθελά μου σαν αναγνώστis και Κιλκισιώτης, μεταφέρθηκα στο προπολεμικό Κιλκίς, το Κιλκίς του Ελληνοϊταλικού πολέμου, την επίθεση της χιτλερικής Γερμανίας και την τριπλή φασιστική κατοχή, την Εθνική Αντίσταση, το ΕΑΜ-ΕΛΑΣ, ΕΠΟΝ, το ηρωϊκό ΚΚΕ. Το Κιλκίς και η περιφέρειά του, πάντα πρωτοστάτησαν στους λαϊκούς αγώνες, προπύργιο των οποίων ήταν πάντα, κι αυτό αφορά την καταπληκτική πλειοψηφία των 52 και πάνω χωριών και κωμοπόλεων του και την ίδια την πόλη του Κιλκίς.

Και πάνω απ' όλα στέκει το μαρτυρικό χωριό, η δημοκρατική Ξυρόβρυση, που ήταν πάντα πρωτοπόρα στους αγώνες. Κι αυτό δεν άρεσε στο μεταβαρκιζανό τρομοκρατικό καθεστώς και γι αυτό τη νύχτα στις 23-21 Νοεμβρίου 1946, σφαγιάστηκε κυριολεκτικά από τους τότε παρακρατικούς, που εκπροσωπούσαν το ίδιο το μεταβαρκιζανό κράτος του τρόμου και του αίματος, με 48 αθώα θύματα μεταξύ των οποίων ήταν γεννημένα και ακόμα αγέννητα μωρά. Γι αυτό εμείς οι ζωντανοί, δεν πρέπει να ξεχάσουμε ποτέ την μαρτυρική Ξυρόβρυση, που στέκει κι αυτή δίπλα στα άλλα χωριά και πόλεις της Πατρίδας μας... Σύμβολα. Δεν θα ξεχάσουμε ποτές..

Μνήμης ένεκεν, δεν θα ξεχάσουμε ποτές τα θύματα...

«Εκείνου του Τιπάνιου Απελευθερωτικού Αγώνα, καθήκον μας Ιερό είναι να αποτίνομε Φόρο Τιμής στις χιλιάδες και χιλιάδες των αδερφών μας, που τόσο τραγικά και πρόωρα χάθηκαν από ανάμεσά μας. Να φέρουμε στη μνήμη μας τις φωτεινές μορφές τους, για τη μεγάλη τους θυσία και να

ορκιστούμε, να ανανεώσουμε τον Όρκο μας, εμείς οι συναγωνιστές τους, ότι ποτές, μα ποτές δεν θα τους ξεχάσουμε...

Αυτούς που έπεσαν για την υπεράσπιση της Πατρίδας μας, δημιουργώντας το Αλβανικό Έπος κι αυτούς που έπεσαν στα μακεδονικά βουνά, αυτούς που πέθαναν από την πείνα και τις κακουχίες της Κατοχής, αυτούς που πέθαναν στα κιτλερικά στρατόπεδα του θανάτου, κι αυτούς που στάθηκαν μπροστά στα εκτελεστικά αποσπάσματα, πέθαναν στις φυλακές και τις εξορίες. Δεν θα ξεχάσουμε κι εκείνους που στις γραμμές των Ενόπλων Δυνάμεων αγωνίστηκαν ενάντια στο φασισμό στα διάφορα μέτωπα του 2ου Παγκοσμίου πολέμου, αλλά κι εκείνους που πέθαναν έγκλειστοι στα αφρικανικά στρατόπεδα θανάτου, που οργάνωσαν ενάντια στους Έλληνες αντιφασίστες οι λεγόμενοι σύμμαχοι μας, οι Άγγλοι. Δεν θα ξεχάσουμε τα 200 παλληκάρια, τους 200 συνεπείς λαϊκούς αγωνιστές της Πρωτομαγιάς του 1944, που με υπόδειξη της τότε ελληνικής ασφάλειας οδηγήθηκαν στο Σκοπευτήριο της Καισαριανής και εκτελέστηκαν ζητωκραυγάζοντας, για τη Λευτεριά και το ευτυχισμένο μέλλον του Λαού μας.

Δεν θα ξεχάσουμε ποτές τις χιλιάδες παλληκάρια που έπεσαν δολοφονημένα, αγωνιστές και αγωνίστριες από τους κιτλερικούς δήμευσι και τους καραμπινιέρους στο Σκοπευτήριο της Καισαριανής, στο Χαϊδάρι, στο Γουδί, στο Μονοδέντρι της Σπάρτης, στο Κούρνοβο, στου Παύλου Μελά στη Θεσσαλονίκη, τους τρεις κρεμασμένους στο Κιλκίς, τα χωριά Μούσγαλι, Μούρσαλι, το Κοτσιλάρ... τα «τρία που έκαψαν οι γερμανοί, του Χίτλερ τα θηρία». Τις Βίγλες της Μεγαλούπολης στη Λαμία, στη Λάρισα, στην Κόρινθο, στο Αγρίνιο, στην Κοκκινιά του Πειραιά, στο Παγκράτι της Αθήνας και δεκάδες άλλους τόπους εκτελέσεων και μαρτυριών.

Δεν θα ξεχάσουμε το ξεθεμελίωμα της Κάνδαρου και την ομαδική εκτέλεση του πληθυσμού της, την εξόντωση και τη σφαγή των Κερδυλλίων, των Καλαβρύτων, της Δρακιάς Πηλίου,

του Δίστομου, του Μεσόβουνου, του Χορτιάτη Θεσσαλονίκης, της Κλεισούρας, του Δομένικου, της Τσαρίτσανης, και τόσων άλλων τόπων και χωριών που κάπκαν, ξεθεμελιώθηκαν από τους κατακτητές με τον πιο άγριο τρόπο. (Απόσπασμα από το ανέκδοτο βιβλίο «Από την Τζένα στα Κερδύλλια» του γράφοντος).

Δεν θα ξεχάσουμε το μεταβαρκιζανό τρομοκρατικό καθεστώς, τις διάφορες παρακρατικές τρομοκρατικές οργανώσεις και συμμορίες (150 τον αριθμό σ' όλη την Ελλάδα) που δρούσαν με τις ευλογίες και βοήθεια των αγγλικών στρατευμάτων, που αντικατέστησαν τα χιτλερικά στρατεύματα κατοχής και στη συνέχεια τα αμερικανικά, που εξαπέλυσαν τον μονόπλευρο εμφύλιο πόλεμο. Τις μαζικές συλλήψεις δεκάδων χιλιάδων δημοκρατικών πολιτών (ΕΑΜιτών, ΕΛΑΣιτών, ΕΠΟΝιτών, ΚΚΕδων κ.ά). Σκότωναν, έκαιγαν, βίαζαν γυναίκες και κορίτσια, κύκλωναν και λεηλατούσαν τα χωριά και τις περιουσίες αθώων πολιτών, ρήμαζαν τα πάντα.

Μόνο στον ένα χρόνο από τη Συμφωνία της Βάρκιζας, ο αιματηρός απολογισμός σε βάρος της Αριστεράς και των δημοκρατικών πολιτών ήταν: 1.192 νεκροί, 6.413 τραυματίες, πάνω από 70.000 συλληφθέντες, 165 βιασμένες γυναίκες, 6.567 ληστείες, 572 επιδρομές σε γραφεία και τυπογραφεία αριστερών και άλλων δημοκρατικών εφημερίδων, πάνω από 100.000 καταδικασμένοι δημοκρατικοί πολίτες και πάνω από 20.000 παράνομα οπλοφορούντες παρακρατικοί τρομοκράτες. Δεν πρόκειται ποτέ να τα ξεχάσουμε αυτά, όχι για λόγους μισαλοδοξίας, αλλά τα εγκλήματα αυτά δεν ξεχνιούνται, δίχως να πάρουμε υπόψιν μας τα χιλιάδες θύματα των μαχτηών του Δημοκρατικού Στρατού Ελλάδας και μεταξύ αυτών τα δραματικά και αιματηρά γεγονότα τις 20-21 Νοεμβρίου 1946 στην Ξυρόβρυση Κιλκίς, που έγιναν με τον πιο απάνθρωπο και ύπουλο τρόπο που μπορεί να τολμήσει η ανθρωπινή φαντασία... γι αυτό δεν θα ξεχάσουμε ποτές τα θύματα εκείνα της κατοχής και του Εμφυλίου, αλλά και όλους εκείνους που

πέθαναν στις φυλακές και τις εξορίες, αλλά και τις χιλιάδες άλλες που πέθαναν στην πολιτική προσφυγιά. ΔΕΝ ΘΑ ΞΕΧΑΣΟΥΜΕ ΠΟΤΕΣ...

Η αφήγηση των αιματηρών γεγονότων στις 20-21 Νοεμβρίου 1946...

(γράμμα του Ηλία Μεταλλίδη από Αυστραλία 21.04.2000)

«Αυτά τα γραφόμενα σ' αυτό το γράμμα που έχεις στα χέρια Σου, γράφει στο Δημήτρη Κατσή ο Ηλίας Μεταλλίδης από τη μακρινή Μελβούρνη Αυστραλίας, με τα διηγήθηκαν οι συγχωριανοί μου Μαχαιρίδης Παύλος, Τσιπίδης Γεώργιος, Ρωσίδης Ιωάννης και ο αδερφός μου Μεταλλίδης Δημήτριος, όταν επαναπατρίστηκα στην Ελλάδα εν καιρώ. Όλοι αυτοί, υπέροχοι αγωνιστές της δημοκρατίας, τότε ήταν αυτόπτες μάρτυρες των αιματηρών γεγονότων στις 20-21 Νοεμβρίου 1946 στο χωριό μας την Ξυρόβρυση Κιλκίς, έζησαν από κοντά την τραγωδία και τη σφαγή των 48 κατοίκων εκείνο το ζοφερό βράδι. Σήμερα όλοι, εκτός τον Τσιπίδη Γεώργιο που ζει στη Θεσσαλονίκη, συνεχίζουν να ζούνε στο χωριό μας την Ξυρόβρυση Κιλκίς και ακόμα και σήμερα συνεχίζουν να ζουν τον φοβερό εκείνο εφιάλτη καταστροφής του Εμφυλίου».

«Και πάλι Σας γράφω το ιστορικό των γεγονότων, όπως με τα κατάθεσαν οι αναφερόμενοι άνω αυτόπτες μάρτυρες, συνεχίζει στο γράμμα του προς τον Δ. Κατσή ο Ηλίας Μεταλλίδης από την Μελβούρνη Αυστραλίας. Ήταν μια συνηθισμένη ημέρα του Εμφυλίου, 20 Νοεμβρίου 1946 στις 9 το βράδι, όταν το ανύποπτο χωριό μας, η Ξυρόβρυση Κιλκίς, που βρίσκεται στο Βόρειο μέρος της πόλης Κιλκίς, όταν ξαφνικά κυκλώθηκε με τα χιτλερικά πρότυπα από τις παρακρατικές συμμορίες των γύρω χωριών του Νομού μας, από τις 150 και πάνω που λυμαινόταν τη χώρα μας, ο αριθμός των οποίων έφτανε τα 70-80, ίσως και περισσότερα άτομα. Ήταν καλά εξοπλισμένοι με πιστόλια, αυτόματα, μαχαίρια, χειροβομβίδες και άλλα σατανικά μέσα πολέμου και τα πρόσωπά τους ήταν καμουφλαρισμένα-μαυρισμένα, ίσως

φορούσαν και «κουκούλες» για να μην τους «γνωρίσουν»... αυτή είναι η λογική όλων των θρασύδειλων εγκληματιών που φοβάνται την τιμωρία τους.

Αφού βεβαιώθηκαν για το ολοκληρωτικό μπλοκάρισμα του χωριού μας, τότε έπεσαν μέσα στο χωριό με την τερατώδη πρόθεση να σκοτώσουν όλους τους κατοίκους του και να δώσουν φωτιά σ' όλα τα σπίτια, που ήταν πάνω από εκατό, δίχως να σεβαστούν και να κάνουν εξαίρεση ηλικίας.

Η παρακρατική αυτή καλά οργανωμένη συμμορία, που αποτελούταν από εγκληματικά στοιχεία των γύρω χωριών του Νομού Κιλκίς, όπως ήδη αναφέραμε, είχε επικεφαλής της (στα κρυφά βέβαια), ο οποίος την οργάνωνε και καθοδηγούσε, τον αστυνομικό διευθυντή Μαυροειδή, του αστυνομικού τμήματος Κιλκίς.

Ο ταγματάρχης Μαυροειδής, ήταν μοίραρχος κατά την κιτληρική κατοχή, στο αστυνομικό τμήμα Κιλκίς, γνωστός τότε για τα φιλογερμανικά του αισθήματα, ενώ ο τότε διοικητής του αστυνομικού τμήματος Κιλκίς ήταν ο κ. Σταυρόπουλος, μεγάλος πατριώτης, ο οποίος συνεργαζόταν με το ΕΑΜ. Το καλοκαίρι του 1944, συνέβη το εξής περιστατικό, όπως γράφει στο βιβλίο του ο μακαρίτης αδερφός της μητέρας μου Κώστας Παπαδόπουλος, γνωστός συνεταιριστής της χώρας από το Διπόταμο Κιλκίς, «Ο ΣΑΡΗΚΩΣΤΗΣ» (ιστορία ενός αγωνιστή, 1989) στις σελίδες 26-27).

Σαν εκπρόσωπος του ΕΑΜ, έτυχε να έχει επαφή στο γραφείο του κ. Σταυρόπουλου και εκεί ήρθε και ο μοίραρχος Μαυροειδής τυχαία, γράφει ο Παπαδόπουλος. Εκείνη τη στιγμή ήρθε και ένας από την Ευκαρπία Κιλκίς, ο οποίος ήταν στο Νοσοκομείο Κιλκίς και έφερε την «είδηση», ότι «η 2η Στρατιά του Λαϊκού Στρατού της Γιουγκοσλαβίας με επικεφαλής τον Τέμπο μπήκε στο Ελληνικό έδαφος και κατευθύνεται προς το Κιλκίς» και ότι οι γερμανοί ετοιμάζονται να «φύγουν» για τη Θεσσαλονίκη. Μόλις τα άκουσε αυτά ο Μαυροειδής «έγινε έξω φρενών» κι άρχισε να βρίζει τους Γιουγκοσλάβους παρτιζά-

νους και να «απειλεί».

«Οι ρουφιάνοι οι κομμουνιστές, είπε, όλοι τους είναι ίδιοι. Αλλά δεν πρόκειται να γλυτώσει κανείς τους. Θα τους «φάμε», θα τους «πιούμε» το αίμα. Κι ας μη γελιέται κανείς, ότι τελικά θα επικρατήσουμε εμείς, τώρα έχουμε τους γερμανούς κι αύριο θα έχουμε τους εγγλέζους. Κι οι εγγλέζοι είναι αυτοί που μας δίνουν χρήματα για τον οπλισμό μας και για ότι άλλο θα χρειαστεί, αρκεί μόνο να τσακίσουμε τους κομμουνιστές...»

Δυστυχώς γράφει παρακάτω ο θεός μου Κώστας, δεν είχα την δυνατότητα να απαντήσω στον οχετό αυτό. Και καταλήγει: Ο Μαυροειδής, ήταν γνωστός θαυμαστής και υπερασπιστής των γερμανών του Γ' Ράιχ, σύμφωνα με τα δεδομένα σωστός κακούργος, αφού περιφανεύμενος έλεγε, ότι χάρις των χιτλερικών «μπορούσε να σκοτώσει και τον αδερφό» του. Αυτός ήταν ο Μαυροειδής, ταγματάρχης αστυνομίας μετά την απελευθέρωση στο μεταβαρκεζανό τρομοκρατικό καθεστώς.

Αυτόν είχαν επικεφαλής «οι τραμπούκοι αυτοί, που προ-ερχόταν από την αντιδραστική οργάνωση ΠΑΟ (Πανελλήνια Απελευθερωτική Οργάνωση) που επικεφαλής ήταν ο συνταγματάρχης Χρυσοχόου (Θεσσαλονίκη), γνωστός συνεργάτης των χιτλερικών κατακτητών και τυφλό όργανο των «άσπονδων συμμάχων» μας εγγλέζων. Όλοι αυτοί σαν «εθνικόφρονες» ήταν μετέπειτα με τους Άγγλους και οπλισμένοι σαν «αστακοί» με αγγλικό οπλισμό, επέδραμαν απροσκάλεστοι στην Ξυρόβρυση μέσα στη νύχτα.

Στη συνέχεια στο γράμμα του, από τις 21.04.2000, ο Ηλίας Μεταλλίδης από την Αυστραλία αναφέρει: «Αφού κύκλωσαν το χωριό, έτσι που να μην μπορεί να φύγει κανείς, η μισή δύναμή τους μπήκε μέσα κι άρχισε την σατανική αποστολή της. Οι άνανδροι σφαγιάδες, χωρίς ανθρώπινα αισθήματα, κανονικά θηρία, έπεσαν πάνω στα γυναικόπαιδα, που σκότωναν αδιάκριτα κι ας ήταν μεταξύ τους μικρά παιδιά και έφτασαν μέχρι το ξεκοιλιασμα εγκύων γυναικών, βιασμούς ανηλικών κοριτσιών κλπ.

Συγκεκριμένα συνεχίζει ο Μεταλλίδης Ηλίας, για να κρατήσω σειρά στο ολκαύτωμα του χωριού μας, για να γίνει κατανοητό από τους αναγνώστες που θα το διαβάσουν και να μπορούν να βγάλουν τα ανάλογα μακάβρια συμπεράσματα:

- Από την οικογένεια Σαββίδη, σκότωσαν την Αλεξάνδρα Σαββίδου, ηλικιωμένη 70 χρόνων, με σφαίρα στο κεφάλι κι όπως ήταν σκοτωμένη έβαλαν φωτιά στο σπίτι, το οποίο κάπκε ολοσχερώς μαζί με την σκοτωμένη. Τον άντρα της, τον Παύλο Σαββίδη, επίσης 70 χρόνων, αφού τον σκότωσαν κι αυτόν με σφαίρα στο κεφάλι, που βρήκε ακαριαίο θάνατο, τον πέταξαν αμέσως στην αυλή του σπιτιού. Από την οικογένεια αυτή, που αποτελείτο από τέσσερα άτομα, γλύτωσαν: ο μεγαλύτερος γιός τους, που ήταν εξόριστος στη νήσο Γιούρα, ενώ ο μικρότερος που τους αντιλήφθηκε έγκαιρα, πρόλαβε και κρύφτηκε εκμεταλλευόμενος το σκοτάδι κι έτσι γλύτωσε τον βέβαιο θάνατο. Μετέπειτα κατατάχτηκε στο Δημοκρατικό Στρατό Ελλάδας κι από τις γραμμές του πολέμησε τους δολοφόνους της οικογενείας του και το στυγερό καθεστώς τους.

- Η πενταμελής οικογένεια του Χρυσοχοΐδη Κωνσταντίνου, ήταν από τις πιο φιλήσυχες του χωριού. Ο ίδιος 60 χρόνων, η γυναίκα του Ελένη Χρυσοχοΐδου 50 χρόνων, ο ένας γιός τους Ιωάννης 17 χρόνων, ο άλλος μικρότερος ο Παναγιώτης 15 χρόνων και η μικρή Στέλα Χρυσοχοΐδου 12 χρόνων. Όλους αυτούς, οι βάρβαροι φονιάδες, τους έβγαλαν από το σπίτι τους και με την απειλή των όπλων, τους έβαλλαν στη σειρά και τους «γάζωσαν» κυριολεκτικά με τα εγγλέζικα αυτόματά τους. Και για να ολοκληρώσουν το ξεκλήρισμα της οικογενείας αυτής, έβαλλαν φωτιά και έκαψαν το σπίτι τους, σβύνοντας από το χάρτη του χωριού μας την οικογένεια του Κωνσταντίνου Χρυσοχοΐδη.

- Ιδιαίτερα φοβερό ήταν το μαζικό έγκλημα του ξεκλήρισματος των οικογενειών Τσιπίδου Δόμνας και Μαχαιρίδου Σόνιας. Μόλις άρχισαν οι πυροβολισμοί και οι σπαραχτικές φωνές των πρώτων δολοφονημένων, η Τσιπίδου Δόμνα 30

χρόνων, με την θεία της Τσιπίδου Ξανθίπη 40 χρόνων, την κορούλα της Καλλιόπη 12 χρόνων και το γιόκα της Γιώργο μόλις 10 χρόνων, μετακινήθηκαν σε άλλο σπίτι, κάπου 25 μέτρα πιο πέρα, στο σπίτι της Μαχαιρίδου Σόνιας 60 χρόνων, την κόρη της Ανάστα 20 χρόνων, νεόπαντρη με τον Σιγгерίδη Χαράλαμπο. Μαζεύτηκαν όλοι μαζί με την πρόθεση να «φυλαχθούν», το σπίτι αυτό βρισκόταν στο νότιο άκρο του χωριού, αλλά δεν γλύτωσε την εγκληματική manía των δολοφόνων, που μόλις έφτασαν εκεί έξαλλοι έβγαλαν όλους έξω, τους έβαλλαν στη σειρά... κι έτσι οι δύο αυτές οικογένειες της Τσιπίδου Δόμνας και Μαχαιρίδου Σόνιας, βρήκαν μαζί φρικτό θάνατο. Τα αιμοβόρα θηρία με την ανθρώπινη μορφή, εκτέλεσαν «εν ψυχρώ» επτά άτομα, ενώ το μωρό της νεόπαντρης μόλις έξι μηνών βρισκόταν στην αγκαλιά της μάνας της Σόνιας που το κρατούσε.

Με το παράγγελμα «πύρ» όλοι έπεσαν κάτω νεκροί και μόνο ο Τσιπίδης Γιώργος που τραυματίστηκε, κατόρθωσε να φύγει μέσα από τα ρέματα, απομακρύνθηκε από το σπίτι και γλύτωσε. Γλύτωσε από το μαχαίρι και το μικρό εξάμηνο κοριτσάκι που έμεινε κοντά στη νεκρή μητέρα του, που έκλαιγε και έψαχνε το στήθος της μανούλας του για φαγητό, αφού δεν καταλάβαινε τίποτα. Το πρωί όταν έφτασαν οι δοσιλόγοι (αρχές) από το Κιλκίς που απείχε μόλις 5 χιλιόμετρα, περισυμάζεψαν δύο μικρά κοριτσάκια που βρήκαν ζωντανά.

- Δύο άλλα κορίτσια αδερφές, την Παναγιωτίδου Δέσποινα 16 χρόνων και την Παναγιωτίδου Ελένη, οι νυχτερινοί φονιάδες αφού τα σκότωσαν στη συνέχεια τα βίασαν. Η ιστορία της οικογένειας των δύο αυτών κοριτσιών, που έπεσαν άδικα από τα άναδρα χέρια των παρακρατικών του Κιλκίς, είναι ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα.

Ο σ. Ιωάννης Ρωσίδης, γράφει ο Ηλίας Μεταλλίδης, παντρεύτηκε την μητέρα αυτών των κοριτσιών, γιατί ο πραγματικός πατέρας τους είχε πεθάνει όταν αυτά ήταν μικρά. Ο υπέροχος αυτός άνθρωπος, τα αγαπούσε ιδιαίτερα,

χωρίς κανέναν διαχωρισμό, συνεχίζει ο Μεταλλίδης στην αφήγησή του, τα φρόντιζε και μεγάλωναν χαρούμενα, τον αγαπούσαν και τον θεωρούσαν πραγματικό τους πατέρα... και πραγματικά ήταν. Και σήμερα που γράφω αυτό το θλιβερό ιστορικό γεγονός, ο σ. Ρωσίδης ζει, είναι καλά, αλλά δεν μπορεί να ξεκάσει όλο αυτό το δράμα. Θυμάμαι όταν τον έπαιρναν συνέντευξη, ερχόταν στο μυαλό του το αιματηρό αυτό έγκλημα ενάντια στους αθώους τελείως ανθρώπους και την κοινότητα του χωριού Ξυρόβρυση και ειδικά τα τελείως νεαρά αθώα κοριτσάκια, που υπέστησαν τον απάνθρωπο βιασμό από τους παρακρατικούς εγκληματίες του μεταβαρκανοζανού αιματηρού καθεστώτος, που τουφεκίστηκαν άναδρα στα πρώτα βήματα της ζωής τους, σαν να ήταν κοινοί εγκληματίες, βούρκωναν τα μάτια του, τον κυριεύαν οι λυγμοί και ύστερα ζεσπούσε σε κλάματα.

Οπωσδήποτε και συμφωνούμε με τον Ηλία Μεταλλίδη, ότι η οικογένεια αυτή, όπως και οι άλλες, που πέρασαν το ύγριο δράμα της σφαγής εκείνης, στις 20-21 Νοεμβρίου 1946 στο χωριό Ξυρόβρυση Κιλκίς, ανήκουν στην ΗΡΩΙΚΗ ΦΑΛΑΓΓΑ των αγωνιστών, των αγωνιστών με την απεριόριστη αφοσίωσή τους στα υψηλά ιδανικά της ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ και της Δημοκρατίας, που στάθηκαν παλληκαρίσια μπροστά στο θάνατο, θυσιάστηκαν για μια ΕΛΛΑΔΑ ΕΛΕΥΘΕΡΗ-ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΗ και ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΗ («ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟΣ ΣΤΡΑΤΟΣ»). Δεν υπάρχει αμφιβολία, ότι στο ΠΑΝΘΕΟ αυτό των ΗΡΩΩΝ, τιμητική θέση κατέχουν και οι δύο φλογερές νεολαίισες Δέσποινα και Ελένη Παναγιωτίδη ΕΠΟΝίτισσες και ο κομμουνιστής Ρωσίδης Ιωάννης, πατέρας των δύο αυτών κοριτσιών, που αφιέρωσε ιδιαίτερο ύστερα από το αποτρόπαιο αυτό έγκλημα τη ζωή του, απηφώντας το θάνατο θαρραλέα, δουλεύοντας σκληρά στις συνθήκες παρανομίας και αγώνα.

Είναι τόσο φρικτό να αναπολείς σήμερα εκείνο το έγκλημα ενάντια στην ανθρωπότητα που διέπραξαν τα ανθρωπόμορφα τέρατα, οι παρακρατικοί του Κιλκίς, οπωσδήποτε σε γνώση και

βοήθεια των τότε αρχών στην Ξυρόβρυση του Κιλκίς και δεν ήταν μοναδική η περίπτωση ενός μόνο αποτρόπαιου εγκλήματος, μαζικού χαρακτήρα. Το ίδιο είχε γίνει προηγουμένα στην Καλαμάτα, όταν οι συμμορίες του Μαγγανά, επί τέσσερες μέρες κατέλυσαν τις αρχές... και ο Ηλίας Μεταλλίδης, αναφέρεται σε μία ακόμα σειρά οικογένειες που βρήκαν το θάνατο από τα μαχαίρια και τα αυτόματα των φονιάδων της Ξυρόβρυσης Κιλκίς.

Η συνέχεια της μακάβριας αφήγησης των θυμάτων της Ξυρόβρυσης Κιλκίς:

Η Ξάνθου Ελένη, 25 χρόνων, που παντρεύτηκε τον γιό της Σουλτάνας Ξάνθου, Ζαφήρη Ξάνθο, έγκυος στους τελευταίους μήνες της, ήταν ένα από τα τραγικά θύματα της «νύχτας Βαρθολομαίου» της Ξυρόβρυσης Κιλκίς, όταν οι μασκοφόροι της νύχτας παρακρατικοί την έβγαλαν έξω από το σπίτι της, την έβαλλαν στη σειρά και με μια ριπή αυτομάτου την σώριασαν καταγής νεκρή μαζί με την πεθερά της Σουλτάνα, έπεσαν απάνω στο φράχτη ο οποίος είχε σάπια στηρίγματα και υποχώρησε... δεν έφτανε μόνο αυτό, οι άνανδροι δολοφόνοι, τα κτήνη αυτά του μεταβαρκιζανού παρακράτους, την πλησίασαν και βλέποντας την έγκυα, την έσχισαν στην αρχή τα ρούχα και στη συνέχεια, την έσχισαν την κοιλιά και βγάλανε το μωρό της, που σπαρταρούσε ακόμα ζωντανό... Γράφονται αυτά τα τερατώδη εγκλήματα που διέπραξαν τα σαρκοβόρα αυτά κτήνη εκείνο το βράδι, όταν εξόντωσαν κυριολεκτικά ένα ειρηνικό ελληνικό χωριό όπως ήταν η Ξυρόβρυση Κιλκίς; Κι όμως ήταν γεγονός, του μεταβαρκιζανού τρομοκρατικού καθεστώτος που εγκαταστάθηκε στη χώρα μας, μετά το ματωμένο Δεκέμβρη του 1944, με τη βοήθεια και την άμεση συμμετοχή της Βρετανικής Αυτοκρατορίας στη χώρα μας.

Στο γράμμα του από 21.04.2000 ο Ηλίας Μεταλλίδης από την Μελβούρνη Αυστραλίας συνεχίζει: τον Μπαγανά Γεώργιο 70 χρόνων και τη γυναίκα του Κυριακή 60 χρόνων, τους έβγαλαν έξω από το σπίτι τους και εκεί στην αυλή από μια σφαίρα στο

κεφάλι τους αποτελείωσαν. Ο θάνατός τους ήταν ακαριαίος, 'Υστερα άρχισαν να ψάχνουν τον γιό τους Μπαγανά Γιάννη, θαρραλέο αγωνιστή μέλος του ΚΚΕ, που το όνομα του είχε μεγάλη απήχηση στην περιοχή, σε όλο το Νομό Κιλκίς. Αυτός τη νύχτα της γενοκτονίας των κατοίκων της Ξυρόβρυσης Κιλκίς, κατόρθωσε να ξεφύγει από τον κλοιό, γλυτώνοντας τον βέβαιο θάνατο και συνέχισε τον αγώνα του ενάντια στο λαομίσητο μεταβαρκιζανό τρομοκρατικό κράτος και τους θεσμούς του.

Δεν γλύτωσαν το θάνατο... κυριολεκτικά ξεκληρίστηκε και η οικογένεια της Καρολίδου Σουμέλας 60 ετών, ο γιός της Καρολίδης Γεώργιος και η κόρη της Ελπίδα 25 ετών, βρήκαν όλοι τους θάνατο, από την παρακρατική συμμορία... και ο επιστολογράφος από την Αυστραλία αδυνατεί να συνεχίσει τον μακάβριο απολογισμό των θυμάτων που προκάλεσαν οι πληρωμένοι εκείνοι του μεταβαρκιζανού κράτους. Εξ άλλου υπάρχει η σχετική κατάσταση με τα ονόματα όλων των θυμάτων του χωριού Ξυρόβρυσης Κιλκίς, της νύχτας 20-21 Νοεμβρίου 1946.

Συνεχίζοντας τη θλιβερή αφήγησή του, ο Ηλίας Μεταλλίδης από την μακρινή Μελβούρνη της Αυστραλίας, αναφέρει πως ο μακάβριος απολογισμός των θυμάτων του χωριού μας, της Ξυρόβρυσης Κιλκίς ήταν: 48 νεκροί και δύο τραυματίες όλων των ηλικιών και φύλων, ενώ τα 80% των σπιτιών κάπκαν εκείνη τη νύχτα, λαμπαδοφόρησε η Ξυρόβρυση Κιλκίς, κόποι ολόκληρων γενεών και βιός που αποκτήθηκε με κόπους και τίμια εργασία και μαζί άνθρωποι έγιναν παρανάλωμα του πυρός. Οι άνανδροι, μαυρισμένοι με τα κάρβουνα και κουκουλοφόροι εγκληματίες, φασιστόμouτρα, συνεργάτες των χιτλερικών και προδότες της πατρίδας, για να μην τους αναγνωρίσουν αφού εκτέλεσαν το τρομερό δολοφονικό τους έργο και πείστηκαν ότι τα έκαναν όλα «γυαλιά καρφιά» και ικανοποίησαν τα απάνθρωπα αισθήματά τους, συγκεντρώθηκαν ανενόχλητοι στην πλατεία του χωριού, ήταν μετά τα

μεσάνυχτα, και αναχώρησαν «σαν να μην συνέβει τίποτε» με κατεύθυνση το Κιλκίς. Οι δήμιοι αυτοί του μεταβαρκιζανού αγγλόπνευστου τρομοκρατικού καθεστώτος, δεν αρκέστηκαν στην σκληρή εκδίκηση των πατριωτών της Ξυρόβρυσης που αγωνίστηκαν αντάξια της ιστορίας της πατρίδας μας, ενάντια στους φασίστες επιδρομείς στην Αλβανία, τα μακεδονικά βουνά και την τριπλή φασιστική κατοχή. Το χωριό μας, η Ξυρόβρυση Κιλκίς, ήταν πάντα στην πρωτοπορεία των εθνικών και λαϊκών αγώνων, βοηθούσε τους στρατιώτες μέρα νύχτα, πλέκοντας φανέλες και κάλτσες γι αυτούς που πολεμούσαν στην Αλβανία, αλλά βοηθούσε κι αυτούς που υπόφεραν από την πείνα στις κρύες ημέρες και νύχτες της κατοχής, οργανώθηκε και αγωνίστηκε από τις γραμμές του ΕΑΜ-ΕΛΑΣ, της ΕΠΟΝ, του ΚΚΕ ενάντια στους χιτλερικούς κατακτητές και τους τόπιους συνεργάτες τους. Ήταν πάντα στην πρωτοπορεία.

Πάντως ο αιφνδιασμός, το ξάφνιασμα, η εγκληματική συμπεριφορά, δεν είχαν όρια. Ο βιασμός μικρών κοριτσιών όπως τα κορίτσια του Ρωσίδα και του Σαββίδα Βασίλη, έδειξαν ότι οι άνθρωποι που διέπραξαν αυτές τις τερατώδεις πράξεις δεν είχαν σχέση με ανθρώπινα ιδεώδη, χριστιανικά και άλλα, αλλά ήταν φονιάδες και κοινοί εγκληματίες, δυστυχώς στηρίγματα του μεταπολεμικού μεταβαρκιζανού κράτους που εγκαταστάθηκε στη χώρα μας με την αγγλική επέμβαση το Δεκέβρη του 1944 και στη συνέχεια οργάνωσαν τον Εμφύλιο που στοίχισε τόσο αίμα και θύματα κι από τις δύο πλευρές, καταλήγει ο Ηλίας Μεταλλίδης από την Αυστραλία.

Ο ΕΠΙΛΟΓΟΣ ΚΑΙ ΤΑ ΟΝΟΜΑΤΑ ΤΩΝ ΘΥΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ ΞΥΡΟΒΡΥΣΗ ΚΙΛΚΙΣ (20 με 21 Νοεμβρίου 1946)

Πάντως, συνοψίζοντας την αφήγηση αυτή, δεν γλύτωσαν τη manía των φονιάδων, γιατί οι δήμιοι αυτοί συνέχισαν το ολέθριο έργο τους και μετά την Ξυρόβρυση, την ίδια τύχη είχαν και τα χωριά Κοκκινιά και Μεταλλικό, καθώς και άλλα. Οι άνθρωποι αγρίεψαν από το φόβο και άρχισαν να κρύβονται και κατά «μπουλούκια» να καταφεύγουν στα βουνά για να

σωθούν και να βρουν καταφύγιο. Οι ενέργειές τους αυτές, είχαν σαν συνέπεια να ξεκληριστούν τα περισσότερα χωριά του Νομού Κιλκίς. Αυτό ήταν το μεταβαρκιζανό κράτος, που δημιουργήθηκε με την υπόδειξη και τη βοήθεια των Βρετανών «συμμάχων» μας, που οργάνωσαν και τροφοδότησαν τον Εμφύλιο, ρίχνοντας έτσι τη χώρα μας στη περιπέτεια του, που μας στοίχισε τόσες ταλαιπωρίες και αίμα και να χάσουν τη ζωή τους κι από τις δύο πλευρές χιλιάδες άνθρωποι.

Μετά την αναχώρηση των δολοφόνων από την Ξυρόβρυση, τις πρωινές ώρες «κατέφτασαν» κι αρχές από το Κιλκίς, που απέχει μόλις 5 χιλιόμετρα και που δεν «αντιλήφθηκαν» την φοβερή σφαγή, αφού διάθεταν υπηρε- στον Αϊ Γιώργη, που δεσπόζει του Νομού Κιλκίς.

Αμέσως μετά την άφιξή τους, έδωσαν εντολή να μαζευτούν όλα τα πτώματα (48 τον αριθμό) και χωρίς κανένα πρόσχημα κι ούτε να λάβουν υπόψιν τους τις αιτίες που προκάλεσαν την φοβερή σφαγή της Ξυρόβρυσης και έχασαν τη ζωή τους τόσο αθώοι άνθρωποι, από τα ανθρωπόμορφα τέρατα, από τους παρακρατικούς του Νομού. Και ο Ηλίας Μεταλλίδης, πολύ εύστοχα αναφέρει την ελληνική παροιμία: «τη νύχτα σκοτώνουν και την ημέρα δήθεν κλαίνε και μοιρολογούν»... αυτό έκαναν οι λεγόμενες «αρχές» του μεταβαρκιζανού κράτους και παρακράτους. Ύστερα επίταξαν τα κάρρα της Δημαρχίας και μετάφεραν τα θύματα στην Εκκλησία του χωριού. Στη συνέχεια επίταξαν μια «μπουλτόζα» από το Κιλκίς, άνοιξαν έναν «συνηθισμένο» ομαδικό τάφο, τα έριξαν στο βάθος του και τα σκέπασαν με χώμα... κι «ούτε γάτα κι ούτε ζημιά».

Το έγκλημα όσο μικρό κι αν είναι... δύσκολο να το κρύψεις και προπάντων όταν επρόκειτο για ομαδική σφαγή του χωριού Ξυροβρύση Κιλκίς, που έφτασε ως «τ' αυτιά» του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, που έστειλε στην Ξυρόβρυση Κιλκίς τον αντιπρόσωπό του, για να «μάθει επί τόπου» τα της φοβερής εκείνης σφαγής. Τον αντιπρόσωπο του ΟΗΕ συνόδευε η αστυνομία της εποχής, που απειλούσε ανοικτά και τρομοκρα-

τούσε, τους ανθρώπους που έμειναν ζωντανοί από εκείνο το μακελειό. Κι όταν ο αντιπρόσωπος του ΟΗΕ υπέβαλε ερωτήσεις, «ποιοί ήταν αυτοί, που ενήργησαν τη σφαγή»... οι μάρτυρες έλεγαν... «οι κομμουνιστοσυμμορίτες»... κι έτσι γράφτηκαν στα πρακτικά του ΟΗΕ, τη «σφαγή έκαναν οι κομμουνιστές». Και η απόφαση που πάρθηκε ήταν: «Η Ευρόβρυση, ήταν ανταρτόπληκτη»...

Κι εδώ τελειώνει την αφήγησή του ο Ηλίας Μεταλλίδης από την Μελβούρνη Αυστραλίας στο γράμμα του, από τις 21.04.2000

Θεσσαλονίκη 22 Ιουλίου 2000

Γιώργος ΤΕΡΖΟΠΟΥΛΟΣ, δημοσιογράφος

**ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΘΥΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΑΓΡΙΑΣ ΣΦΑΓΗΣ
ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ ΞΥΡΟΒΡΥΣΗ ΚΙΛΚΙΣ ΣΤΙΣ
(20-21 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1946).**

1. ΑΒΛΑΣΤΙΜΙΔΟΥ ΒΑΡΒΑΡΑ	ετών	65
2. ΒΑΜΒΑΚΙΔΗΣ ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ	«	60
3. ΓΡΗΓΟΡΙΑΔΟΥ ΠΕΛΑΓΙΑ	«	85
4. ΔΕΡΜΑΤΟΠΟΥΛΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ	«	72
5. ΘΕΟΦΑΝΙΔΟΥ ΔΕΣΠΟΙΝΑ	«	55 μητέρα
6. ΘΕΟΦΑΝΙΔΗΣ ΜΙΧΑΗΛ	«	14 υιός
7. ΙΟΡΔΑΝΙΔΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ	«	37
8. ΙΩΑΝΝΙΔΟΥ ANNA	«	40 μητέρα
9. ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ	«	16 υιός
10. ΚΑΡΟΛΙΔΟΥ ΣΟΥΜΕΛΑ	«	65 μητέρα
11. ΚΑΡΟΛΙΔΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ	«	30 υιός
12. ΚΑΡΟΛΙΔΟΥ ΕΛΠΙΔΑ	«	25 θυγατέρα
13. ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ	«	32 υιός
14. ΚΥΡΙΑΚΟΥ ΘΕΟΓΝΩΣΙΑ	«	30
15. ΜΑΧΑΙΡΙΔΟΥ ΣΟΝΙΑ	«	60 μητέρα
16. ΣΥΓΓΕΡΙΔΟΥ ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ	«	20 θυγατέρα
17. ΜΑΥΡΙΔΟΥ ΚΥΡΙΑΚΗ	«	8
18. ΜΕΛΙΣΣΑΝΙΔΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ	ετών	65

19. ΜΠΑΓΑΝΑΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ	«	70 ανδρόγυνο
20. ΜΠΑΓΑΝΑ ΚΥΡΙΑΚΗ	«	65 ανδρόγυνο
21. ΞΑΝΘΟΥ ΕΛΕΝΗ	«	25 ύψη
22. ΞΑΝΘΟΥ ΣΟΥΛΤΑΝΑ	«	65 πεθερά
23. ΠΑΝΑΓΙΩΤΙΔΟΥ ΔΕΣΠΟΙΝΑ	«	16 αδερφές
24. ΠΑΝΑΓΙΩΤΙΔΟΥ ΕΛΕΝΗ	«	18 αδερφές
25. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ ΚΩΝ/ΝΟΣ	«	28 οικογένεια
26. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ ΕΛΕΝΗ	«	22 οικογένεια
27. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ	«	3 οικογένεια
28. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ ΟΛΥΜΠΙΑ	«	35 οικογένεια
29. ΠΑΠΑΙΩΑΝΝΙΔΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ	«	40 οικογένεια
30. ΣΑΒΒΙΔΗΣ ΠΑΥΛΟΣ	«	67 οικογένεια
31. ΣΑΒΒΙΔΟΥ ΣΟΦΙΑ	«	16 οικογένεια
32. ΣΑΒΒΙΔΟΥ ΕΥΘΥΜΙΑ	«	70 οικογένεια
33. ΣΑΛΑΒΑΣΙΔΟΥ ΕΛΕΝΗ	«	50 μητέρα
34. ΣΑΛΑΒΑΣΙΔΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ		16 υιός
35. ΣΑΜΑΡΑΣ ΔΑΜΙΑΝΟΣ	«	35
36. ΤΣΙΠΙΔΟΥ ΔΟΜΝΑ	«	30 μητέρα
37. ΤΣΙΠΙΔΟΥ ΚΑΛΙΟΠΗ	«	12 θυγατέρα
38. ΤΣΙΠΙΔΟΥ ΞΑΝΘΙΠΠΗ	«	40 θεία
39. ΧΡΙΣΤΙΔΟΥ ΔΕΣΠΟΙΝΑ	«	52 μητέρα
40. ΧΡΙΣΤΙΔΟΥ ΒΙΚΤΩΡΙΑ	«	16 θυγατέρα
41. ΧΡΥΣΟΧΟΙΔΟΥ ΕΛΙΣΣΑΒΕΤ	«	40 μητέρα
42. ΧΡΥΣΟΧΟΙΔΗΣ ΙΣΑΑΚ	«	12 υιός
43. ΧΡΥΣΟΧΟΙΔΗΣ ΚΩΝ/ΝΟΣ	«	60 οικογένεια
44. ΧΡΥΣΟΧΟΙΔΟΥ ΕΛΕΝΗ	«	50 οικογένεια
45. ΧΡΥΣΟΧΟΙΔΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ	«	17 οικογένεια
46. ΧΡΥΣΟΧΟΙΔΗΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ	«	15 οικογένεια
47. ΧΡΥΣΟΧΟΙΔΟΥ	«	48 οικογένεια

Αυτήν την κατάσταση παραθέτει μαζί με το γράμμα του από 21.04.2000 ο Ηλίας Μεταλλίδης από την Μελβοϋρνη της Αυστραλίας.

Μεταλλίδης Ηλίας απ' τη Ξυροβρύση Κιλκίς. Λοχαγός του ΔΣΕ. Για πράξεις εξαιρετικής ανδρείας, τόλμης, αυτοθυσίας και ηρωισμού του απονεμήθηκε το Μετάλλιο Ανδρείας.

ΠΕΡΙΚΛΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ (ΓΑΖΗΣ) ΝΙΚΟΣ ΓΚΕΝΑΣ (ΠΛΑΤΑΝΟΣ)

Δύο λαογέννητοι διοικητές, αστέρια του ΔΣΕ. Δύο θρυλικοί καβαλάρηδες. Δύο διακεκριμένα διοικητικά στελέχη της Ταξιαρχίας Ιππικού. Είναι ιστορικά επιβεβαιωμένο, ότι ακριβώς στους δύο αυτούς νεαρούς τότε αγωνιστές και αφοσιωμένους κομμουνιστές ανατέθηκε τον Αύγουστο του 1948 απ' τη διοίκηση του αντάρτικου συγκροτήματος των Αγραφών (Νικηταράς-Ζαφίρης) η συγκρότηση της πρώτης έφιππης ένοπλης ανταρτοομάδας στη Θεσσαλία. Ενώ με την κατοπινή, ενεργητική, αξιόλογη καθοδηγητική και πολεμική τους δράση συνέβαλαν αποφασιστικά στην παραπέρα ανάπτυξη και ανοδική ποιοτική πορεία των έφιππων τμημάτων του ΔΣΕ στη Θεσσαλία. Με αυτό τον τρόπο έδειξαν ότι ήταν άξιοι γιοί του ελληνικού λαού. Ο μαρτυρικός λαός της Θεσσαλίας και της Ρούμελης θα θυμάται τις ηρωικές μορφές των δυό θρυλικών καβαλάρηδων ΓΑΖΗ και ΠΛΑΤΑΝΟΥ.

ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ ΠΕΡΙΚΛΗΣ του Ανδρέα (Γαζής).

Γεννήθηκε στο Λεοντάρι Καρδίτσας το 1923. Εργάτης. Μέλος του ΚΚΕ. Υπηρέτησε στον ΕΛΑΣ. Για την αντιστασιακή του δράση διώκεται από το μεταβαρκιζιανό καθεστώς, πιάστηκε και βασανίστηκε από τις παρακρατικές μοναρχοφασιστικές συμμορίες. Από τον Ιούνιο του 1946 είναι ένας από τους πρώτους που εντάχθηκε στο αντάρτικο συγκρότημα του Βάλτου Καρδίτσας. Τον Αύγουστο του 1946 μαζί με τον

Νίκο Γκένα αποτέλεσαν τη διοίκηση της πρώτης έφιππης αντάρτικης ομάδας της Θεσσαλίας. Αναδείχθηκε διαδοχικά διοικητής Ουλαμού, Ίλης και Επιλαρχίας της Ταξιαρχίας Ιππικού. Στις 8 Μαρτίου 1949 στη μάχη του Τομπρούζι κυκλώθηκε από πολλές δυνάμεις στρατού και ΜΑΥδων και για να μην πέσει ζωντανός στα χέρια του εχθρού αυτοκτόνησε. Επίλαρχος τιμημένος νεκρός του ΔΣΕ.

ΓΚΕΝΑΣ ΝΙΚΟΣ του Ηλία (ΠΛΑΤΑΝΟΣ).

Γεννήθηκε το 1921 στο Αμπελικό Καρδίτσας. Κατάγονταν από αγροτική οικογένεια. Μέλος του ΚΚΕ. Πήρε μέρος στον ΕΛΑΣ. Τον Ιούνιο 1946 είναι ένας από τους πρώτους αντάρτες του συγκροτήματος Βάλτου Καρδίτσας. Τον Αύγουστο του 1946, μαζί με τον Οικονόμου Περικλή (Γαζή) αποτέλεσαν τη διοίκηση της πρώτης αντάρτικης έφιππης ένοπλης ομάδας στην περιοχή Θεσσαλίας. Αναδείχτηκε διαδοχι-

κά σε διοικητή Ουλαμού, Ίλης και Επιλαρχίας της Ταξιαρχίας Ιππικού. Μετά το τέλος του Εμφυλίου Πολέμου βρέθηκε πολιτικός πρόσφυγας στην Πολωνία. Τελείωσε την 1η Σειρά της κομματικής Σχολής Μπελογιάννης. Το 1952 στάλθηκε για παράνομη δουλειά στην Ελλάδα κι ανέλαβε υπεύθυνος γραμματέας του Γραφείου Περιοχής Θεσσαλίας του ΚΚΕ. Πιάστηκε το 1956 από την Ασφάλεια της Αθήνας και δικάστηκε σε ισόβια δεσμά. Έκανε σε διάφορες φυλακές της Ελλάδας. Μέλος της ΚΕ του ΚΚΕ απ' το 1972. Πήρε μέρος στο 9ο Συνέδριο του ΚΚΕ. Σε συνέχεια διατέλεσε Πρώτος Γραμματέας της Περιοχής Θεσσαλίας του ΚΚΕ. Έχασε την ζωή του σε αυτοκινητικό δυστύχημα στις 24/2/1991.

ΣΩΤΗΡΟΠΟΥΛΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ του ΘΑΝΑΣΗ.

Γεννήθηκε το 1923 στην Κτιμένη Καρδίτσας. Μέλος της ΕΠΟΝ. Υπηρέτησε στον ΕΛΑΣ. Μέλος του ΚΚΕ. Στο ΔΣΕ απ' το 1947. Σε όλη την διάρκεια του εμφυλίου πολέμου υπηρετούσε στην Ταξιαρχία Ιππικού της Ιης Μερραρχίας του ΔΣΕ. Πολιτικός Επίτροπος Ουλαμού. Ένας αγωνιστής που ενσαρκώνει την γενναιότητα του καβαλάρη του ΔΣΕ. Βουλγαρινή Αγιάς 1949.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

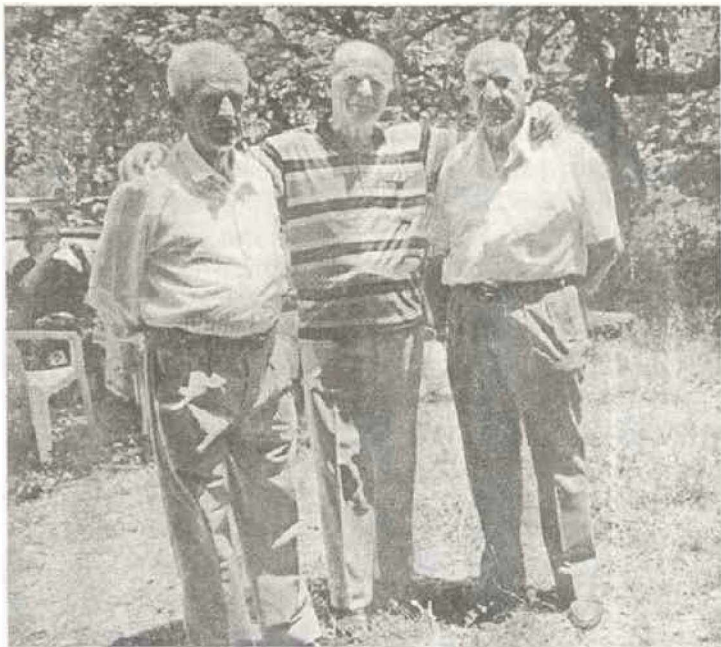
Η ΜΑΧΗ ΣΤΟ ΤΟΜΠΡΟΥΖΙ

1. Λίγα λόγια για τις δυσκολίες που παρουσίαζε η περιγραφή της

Καταπιάστηκε με την παρουσίαση της μάχης στο Τομπρούζι ύστερα από επανειλημμένες παρακλήσεις επιζώντων μαχητών της Ταξιαρχίας Ιππικού και συναγωνιστών συμπατριωτών της Θεσσαλίας.

Ξεκίνησα τον Ιούνιο του 2001, όταν ήδη είχαν περάσει 52 ολόκληρα χρόνια από τότε που είχε γίνει αυτή η μάχη και μάλιστα χωρίς να έχω πάρει μέρος προσωπικά σ' αυτήν. Αυτό και μόνο προκαθόριζε το μέγεθος των δυσκολιών που θα συναντούσα, αλλά και την προσπάθεια που έπρεπε να καταβληθεί προκειμένου η εξιστόρησή της να πάρει τη μορφή μιας ολοκληρωμένης παρουσίασης και διερεύνησης όλων των δεδομένων που προηγήθηκαν και όσων διαδραματίστηκαν κατά τη διάρκειά της.

Είχα υπόψη μου ότι βασική πηγή πληροφόρησης αυτής της προσπάθειας θα αποτελούσαν οι προσωπικές μαρτυρίες των επιζώντων μαχητών και στελεχών της Ταξιαρχίας Ιππικού. Κοντά σ' αυτές ήρθαν και προστέθηκαν πληροφορίες που άντλησα από τις εφημερίδες της εποχής και ειδικά απ' την «ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ» της Λάρισας.

Κατά την περιοδεία μας στα χωριά του Θεσσαλικού κάμπου. Απ' ε' αριστερά
Τυμπιλαλέξης Ηλίας, Κατσής Μήτσος, Κουλούρης Γιώργος, Ιούλης 2001.

Αυτές οι πηγές αποτέλεσαν το ιστορικό μου υλικό για την περιγραφή της μάχης. Ως γνώμονα όμως και κανόνα για την εξαγωγή των συμπερασμάτων χρησιμοποίησα την διασταύρωση κάθε ξεχωριστής πληροφορίας από μια ή και παραπάνω πηγές. Οι προσωπικές εμπειρίες από περιγραφές μαχών που μελέτησα με έπεισαν ότι μόνο έτσι θα μπορούσα να ελπίζω ότι θα προσεγγίσω πιο ολοκληρωμένα το κάθε δεδομένο, ώστε να αποκρυσταλλώσω όσο το δυνατόν μια αυθεντική και γνήσια εικόνα της μάχης.

Για το σκοπό αυτό χρειάστηκε να επισκεφτώ επί τόπου μια σειρά χωριά της Καρδίτσας, Λάρισας, Σοφάδων, Παλαμά, Φαρσάλων κλπ., όπου συνάντησα αρκετούς επιζώντες μαχητές

της Ταξιαρχίας Ιππικού. Με βοήθησαν στην περιοδεία μου αυτή οι συναγωνιστές και μαχητές του ΔΣΕ Γιώργος Κουλούρης και Ηλίας Τυμπλαλέξης, οι οποίοι με μετέφεραν με τα αυτοκίνητά τους στα παραπάνω χωριά του θεσσαλικού κάμπου.

Ένα σημαντικό μέρος από αυτούς τους συναγωνιστές που συναντηθήκαμε έδειξε μεγάλο ενδιαφέρον και προθυμία να μας βοηθήσει. Ότι γνώριζαν και θυμούνταν μας το κατέθεσαν. Είχαμε όμως και περιπτώσεις ανθρώπων που δεν θυμούνταν τα ονόματα των διοικητών τους, ακόμα και τον ταξίαρχο! Μερικοί δε μας έλεγαν ανοιχτά ότι δεν θυμούνται τίποτε...

Είναι όμως αλήθεια και αυτό φάνηκε στην πορεία, ότι σε μερικές απ' τις μαρτυρίες όταν τις συγκρίναμε μεταξύ τους διαπιστώθηκαν κάποια κενά και αντιφάσεις. Τα πολλά χρόνια που πέρασαν από τότε είχαν σαν αποτέλεσμα να εξασθενήσει σε κάποιο βαθμό η μνήμη των ερωτηθέντων. Ωστόσο, αυτό το αρνητικό φαινόμενο ξεπεράστηκε ύστερα από μια δεύτερη συμπληρωματική επεξεργασία και διερεύνηση των δεδομένων εκείνων των πληροφοριών που προκαλούσαν κάποιες αμφισβητήσεις. Χρησιμοποιώντας αυτή την πρακτική και μέθοδο μας έκανε να πιστεύουμε ότι μ' αυτό τον τρόπο προσεγγίσαμε σε μεγάλο βαθμό το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα.

Ένα μέρος πάλι απ' τους επιζώντες μαχητές της Ταξιαρχίας Ιππικού που συναντήσαμε ή μιλήσαμε τηλεφωνικά ζητώντας την βοήθειά τους, κράτησαν τέτοια στάση που δεν περιμέναμε. Είδαμε να αδιαφορούν για τα πάντα. «Τι τα θέλεις αυτά, ρε Μήτσο;» Άλλοι μας υπόσχονταν απ' το τηλέφωνο ότι θα μας στείλουν απάντηση. Ακόμη την περιμένουμε...

Αναγκασόμασταν να τους υπενθυμίζουμε 5-6 φορές τηλεφωνικά και να μας ξαναδίνουν καινούργιες υποσχέσεις χωρίς ποτέ να πάρουμε απάντηση. Άλλοι, για κάποιους λόγους, κρατούσαν το στόμα τους κλειστό και αρνούσαν να μας απαντήσουν. Άλλοι, ηρούσαν με θρησκευτική ευλάβεια την ντιρεκτίβα των καθοδηγητικών τους οργάνων που τους συνιστούσαν να μη δίνουν πληροφορίες για το ΔΣΕ σε μη

«ευνοούμενους» αγωνιστές. Για να μη θεωρηθεί ότι τα παραλέμε, παραθέτουμε το παρακάτω παράδειγμα που δεν είναι και το μοναδικό:

Στις 7 Ιούνη του 2001 περιοδεύοντας με τον Γ. Κουλούρη και Η. Τυμπλαλέξη τα χωριά του θεσσαλικού κάμπου, σταματήσαμε και στο σπίτι του Α.Δ. (Την ανωνυμία του την κρατάω εν γνώσει μου), μαχητή της Ταξιαρχίας Ιππικού, που είχε λάβει μέρος στη μάχη του Τομπρούζι. Μας καλοδέχτηκε και μας έδωσε μια σειρά αρκετά χρήσιμες πληροφορίες. Φεύγοντας τον παρακάλεσα όλα αυτά που μας διηγήθηκε να τα στείλει γραφτά στη διεύθυνσή μου. Συμφώνησε και υποσχέθηκε ότι θα το κάνει.

Πέρασαν πάνω από δυό μήνες και απάντηση δεν πήρα. Υποχρεώθηκα να του ξανατηλεφωνήσω. Η απάντησή του κυριολεκτικά με άφησε έκπληκτο: «Υπάρχει εντολή από την εδώ οργάνωση της ΠΕΑΕΑ να μη δίνουμε σε κανέναν πληροφορίες που αφορούν την ιστορία του ΔΣΕ. Εάν του Κατσή του χρειάζονται τέτοιες πληροφορίες μπορεί να έρθει μόνος του στα γραφεία να του τις δώσουμε...»

- Ποιός σου έδωσε τέτοια εντολή;

- Ο Πρόεδρος της ΠΕΑΕΑ Γιώργος Φιλιππίδης.

- Τότε στείλε μου μια φωτογραφία σου κι ένα σύντομο βιογραφικό σημείωμα.

- Κι αυτό δεν μπορώ να το κάνω...

Εξαναγκάστηκα να πάω ειδικά στη Λάρισα, γιατί υπολόγισα ότι εκεί από την ΠΕΑΕΑ και τον πρόεδρό της θα 'παιρνα κάποιες σημαντικές πληροφορίες.

Συνάντησα τον πρόεδρο στα γραφεία. Του είπα ποιός είμαι και τον σκοπό της επίσκεψής μου. Σε συνέχεια τον παρακάλεσα να μου δώσει ό,τι πληροφορίες υπάρχουν στα γραφεία της ΠΕΑΕΑ γύρω απ' την μάχη του Τομπρούζι.

- Εμείς εδώ δεν έχουμε κανένα στοιχείο γι' αυτή τη μάχη. Πότε έγινε αυτή; Το Τομπρούζι πού πέφτει;

Του εξήγησα σχετικά. Ύστερα τον βλέπω να γράφει σ' ένα χαρτάκι το τηλέφωνο της ΠΕΑΕΑ Τρικάλων λέγοντάς μου:

- Να. Πάρε αυτό το τηλέφωνο και τηλεφώνησε στα Τρίκαλα. Το Τομπρούζι ανήκει σ' αυτό το Νομό. Οι σύντροφοι εκεί κάθε χρόνο πραγματοποιούν εκδήλωση αφιερωμένη σ' αυτή τη μάχη.

Αντιέδρασα λέγοντάς του ότι, όπως γνωρίζω σαν Θεσσαλός, το Τομπρούζι ανήκει γεωγραφικά και διοικητικά στο νομό Καρδίτσας και όχι των Τρικάλων. Αυτός επιμένει για το αντίθετο. Κατάλαβα ότι μπροστά μου έχω έναν συνομιλητή τελείως ακατατόπιστο γύρω απ' την δράση και ιστορία του ΔΣΕ, που με κάθε τρόπο προσπαθεί να με ξεφορτωθεί.

Για κάθε περίπτωση πάντως παίρνω τηλέφωνο τον γραμματέα της ΠΕΑΕΑ Τρικάλων, τον σ. Λέγκα και τον ρωτώ αν το παράρτημά τους πραγματοποιεί εκδήλωση αφιερωμένη στη μάχη του Τομπρούζι. Ξαφνιάστηκε και γέλασε.

- Ποιός τα λέει αυτά;

Του εξήγησα σχετικά.

- Συναγωνιστή Κατσή, εμείς δεν έχουμε καμία σχέση με το Τομπρούζι. Αυτή είναι περιοχή της Καρδίτσας και εκεί δεν πραγματοποιούμε κανενός είδους συγκέντρωση.

Εδώ βάλουμε τελεία και παύλα. Ελπίζουμε ότι οι συναγωνιστές θα καταλάβουν κάτι...

Κλείνοντας αυτή την παρένθεση και επανερχόμενοι στο κυρίως θέμα μας, γι' αυτή

Κουλιούρης Γιώργος, του..., απ' το Ασημοκώρι Καρδίτσας. Μέλος του ΚΚΕ. Εντάχθηκε στα τμήματα του Αρχηγείου Αγράφων το 1947. Το 1948 βρίσκεται στο Μέτωπο του Γράμμου. Πήρε μέρος στη μάχη του Κλέφτη και σε άλλα υψώματα του θρυλικού αυτού βουνού. Επανειλημμένα τραυματίστηκε. Π. πρόσφυγας στην Πολωνία.

καθεαυτή τη μάχη, θα πρέπει να τονισθεί και το εξής: Εκτός της εξιστόρησης της μάχης, δίνεται και ιδιαίτερη έμφαση στην εξακρίβωση των ονομάτων των μαχητών και στελεχών της Ταξιαρχίας Ιππικού που έπεσαν σ' αυτή την τόσο σκληρή και αδυσώπητη πολεμική αναμέτρηση. Σ' αυτή την προσπάθεια, ιδιαίτερα μεγάλη είναι η προσφορά των μαχητών και διοικητών της όπως οι: Τυμπλαλέξης Ηλίας από το Ασημοχώρι Καρδίτσας, Νίκος Σωτηρόπουλος από την Κτιμένη Καρδίτσας, Νίκος Αντωνόπουλος από την Κτιμένη, Βασίλης Κωνσταντούλας από την Αστρίτσα, Ασπασία Τσίπρα-Σταμούλη από το Γκρίζανο Τρικάλων, Γκένα Μαρία από τη Χιλιαδού Δομοκού, Κουλούρης Γιώργος από το Ασημοχώρι.

2. Οργανωτική και διοικητική διάρθρωση της Ταξιαρχίας Ιππικού

Η Ταξιαρχία Ιππικού στην εξεταζόμενη περίοδο αποτελούνταν από δύο Επιλαρχίες και μια σειρά άλλα μικρότερα ειδικά και βοηθητικά τμήματα. Η αριθμητική της δύναμη συνάμα κυμαίνονταν στους 500 περίπου μαχητές -τριες. Από τα στοιχεία που έχουν εξακριβωθεί το διοικητικό της προσωπικό αποτελούνταν: Από το Διοικητή της Ταξιαρχίας Τσακίρη Κυριάκο από τον Πειραιά. Επιτελάρχης ήταν ο Γεωργίου Δημήτριος (Μίμης), Διοικητής της 1ης Επιλαρχίας ο Επιλαρχος Οικονόμου Περικλής (Γαζής) από το Λεοντάρι Καρδίτσας. Π.Επίτροπος της 1ης Επιλαρχίας ο Ήλαρχος Πουλόπουλος Πέτρος από το Λεοντάρι Καρδίτσας και Επιτελής ήταν ο Ήλαρχος Φλογερός Αναστάσιος από τη Ρούμελη. Διοικητής της 2ης Επιλαρχίας ο Επιλαρχος Τζήμας Σωτήρης από τον Αλμυρό. Π.Επίτροπος της 2ης Επιλαρχίας ο Ήλαρχος Γκένας Νίκος (Πλάτανος) από το Μπόσκλαβο Καρδίτσας. Επιτελής της 2ης Επιλαρχίας ο Ήλαρχος Τσούτσος Βασίλης από την Αβαρίτσα Δομοκού. Ήλαρχοι της Ταξιαρχίας: Έξαρχος Βασίλης (Γαυρίας) από το Παλαμά Καρδίτσας. Γκέκας Κώστας (Παπαφλέσσας) από το Πλατύκαμπο Λάρισας. Μαυρόπουλος Κώστας (Καψάλης) από το Δοξαρά Λάρισας. Μήλιος Γιάννης από την Καρδίτσα.

Μανάκας Μιχάλης από την Αγία Μονή Τρικάλων. Πετσογιάννης Αριστοτέλης απ' την Μητρόπολη Καρδίτσας. Παπανδρέου Κώστας από τα Συκά Υπάτης. Τσάνταλος Σωτήρης. Πέτσος Νίκος.

3. Οι προετοιμασίες και ο σχεδιασμός της Επιχείρησης

Η επιχείρηση της Ταξιαρχίας Ιππικού που διεξήχθη στις 5 Μαρτίου 1949, καταγράφηκε στην ιστορία σαν η μάχη στο Τομπρούζι. Το Τομπρούζι είναι ένα μικρό και ξεχωριστό βουναλάκι καταμεσής στο θεσσαλικό κάμπο, με ασήμαντη κάλυψη. Βρίσκεται στο γεωγραφικό τρίγωνο μεταξύ Παλαμά-Πέτρινο και στον Πηνειό.

Στις αρχές του 1949 η Ταξιαρχία Ιππικού βρισκόταν σε διάταξη στα υψώματα Κτιμένης και Λεονταριού. Τις απογευματινές ώρες στις 5 Μαρτίου 1949, τα τμήματα πήραν εντολή και συγκεντρώθηκαν στο Λεοντάρι. Την ημέρα αυτή πραγματοποιήθηκε σύσκεψη στελεχών της Ταξιαρχίας στην οποία πήραν μέρος η διοίκηση της Ταξιαρχίας, οι διοικητές των Επιλαρχιών, Ιλών και αξιωματικοί των επιτελείων. Εκεί συζητήθηκε η πρόταση του Ταξιαρχου Τσακίρη, ο οποίος είχε προτείνει να πραγματοποιηθεί αυτή τη νύχτα διεισδυτική επιχείρηση της Ταξιαρχίας στα βάθη των εκθρικών μετόπισθεν του θεσσαλικού κάμπου, με κύριο στόχο να χτυπηθεί αιφνιδιαστικά και να καταληφθεί η κωμόπολη του Παλαμά. Ο διοικητής στην εισήγησή του στάθηκε αναλυτικά και λεπτομερειακά στις βασικές πλευρές και ιδέες του σχεδιασμού της επιχείρησης. Με αυτή την επιχείρηση οι αντάρτες επιδίωκαν όχι απλώς να δώσουν ένα ισχυρό αιφνιδιαστικό πλήγμα στα βαθιά μετόπισθεν του αντιπάλου, αλλά και να πάρουν άλογα για τη συμπλήρωση των ιλών τους, να εξοικονομήσουν τρόφιμα, πυρομαχικά κ.λπ. Στην αρχή της συζήτησης υπήρχαν διαφωνίες τόσο για την σκοπιμότητα της επιχείρησης όσο και για τις προοπτικές επιτυχίας της. Στην πορεία όμως όλοι συμφώνησαν εκτός απ' τον Επιτελάρχη Μίμη (Δημ. Γεωργίου),

ο οποίος διαφώνησε και δήλωσε ανοικτά ότι ο ίδιος δεν θα πάρει μέρος σ' αυτή τη μάχη.

4. Μερικές βασικές αρχές οργάνωσης και σχεδιασμού πολεμικών επιχειρήσεων

Όλοι οι διοικητές του ΔΣΕ ήσαν παραλήπτες ειδικών διαταγών και άλλων επίσημων οδηγιών του Γενικού Αρχηγείου του ΔΣΕ. Σ' αυτά τα ντοκουμέντα εξαντλητικά, λεπτομερειακά, αναλύονταν ο τρόπος με τον οποίο έπρεπε να ενεργεί ο κάθε διοικητής στις περιπτώσεις που καλούνταν να οργανώσει και να σχεδιάσει οποιαδήποτε πολεμική επιχείρηση. Επιπλέον, το μηνιαίο περιοδικό «ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟΣ ΣΤΡΑΤΟΣ» συχνά φιλοξενούσε στις σελίδες του ειδικά κείμενα ανώτατων επιτελικών αξ/κών του ΔΣΕ, που ήταν αφιερωμένα αποκλειστικά σ' αυτό το θέμα. Ταυτόχρονα, μικροί και μεγάλοι διοικητές γνώριζαν πολύ καλά ότι οι στρατιωτικοί νόμοι είναι πολύ αυστηροί προς τους παραβάτες των επίσημων στρατιωτικών οδηγιών. Είναι απαραίτητο, συμπληρωματικά, να επισημανθεί ότι οι ανάγκες του αγώνα, αλλά και οι ιδιομορφίες της αντάρτικης τακτικής του ΔΣΕ δεν απέκλειαν τη δυνατότητα πραγματοποίησης εξαιρετικά παρακινδυνευμένων ενεργειών. Αρκεί αυτές να είναι επιμελώς σχεδιασμένες με την μεγαλύτερη δυνατή προσοχή και περίσκεψη.

5. Οι αποστολές και οι ξεχωριστοί στόχοι των τμημάτων της Ταξιαρχίας

Για την εκπλήρωση της κύριας αποστολής της Ταξιαρχίας, που ήταν να επιτεθεί αιφνιδιαστικά και να καταλάβει τον Παλαμά, συγκροτήθηκε ένα ειδικό και ισχυρό τμήμα κρούσης, αποτελούμενο από 200 περίπου διαλεχτούς μαχητές και διοικητές της Ταξιαρχίας. Τα κριτήρια της επιλογής αυτών των αγωνιστών δεν ήταν μονάχα τα απαραίτητα μαχητικά τους προσόντα, αλλά και να είναι σωματικά γεροί και ικανοί να

αντέξουν στην επικείμενη κουραστική και εξαιρετικά βασιανιστική νυχτερινή πορεία. Ακριβώς αυτό το ειδικό τμήμα κρούσης θα αποτελούσε τη σιδερένια γροθιά που προβλέπονταν να δώσει εκείνο το ισχυρό, συγκεντρωτικό και αιφνιδιαστικό χτύπημα κατά της κωμόπολης του Παλαμά.

Η υπόλοιπη δύναμη της Ταξιαρχίας με τους ειδικούς και βοηθητικούς μηχανισμούς, τα άλογα, τους ιπποφύλακες, αρρώστους και τραυματίες, την ίδια βραδιά προβλέπονταν να περάσουν στην Όρθρη, με προοπτική αργότερα και μετά την επιχείρηση του Παλαμά να ξανασιμίζουν.

6. Η επιχείρηση για την κατάληψη του Παλαμά ήταν προδικασμένη σε αποτυχία και σε καμιά περίπτωση δεν έπρεπε να γίνει

Εξετάζοντας τώρα όσο το δυνατό πιο σωστά και ολοκληρωμένα το στρατιωτικό σχέδιο αυτής της τόσο σοβαρής πολεμικής επιχείρησης, αβίαστα διαπιστώνεται ότι η διοίκηση της Ταξιαρχίας αυτή τη φορά στήριζε όλες τις ελπίδες της για μια επιτυχή έκβαση αυτής της επιχείρησης στις τρεις παρακάτω βασικές προϋποθέσεις.

Πρώτη προϋπόθεση: Τα τμήματα της Ταξιαρχίας μέσα σε μια νύχτα θα μπορούσαν να φθάσουν έγκαιρα στο Τομπρούζι το πρωί στις 6 Μαρτίου πριν φέξει και χωρίς να γίνουν αντιληπτά από τον αντίπαλο.

Δεύτερη προϋπόθεση: Σ' αυτό το χώρο του Τομπρούζι με την γνωστή ασήμαντη κάλυψη θα μπορούσαν να μείνουν όλη την ημέρα καλυμμένοι, χωρίς να εντοπισθούν απ' τον αντίπαλο.

Τρίτη προϋπόθεση: Τις βραδινές ώρες της 6 προς 7 Μαρτίου τα τμήματα της Ταξιαρχίας θα χτυπήσουν και θα καταλάβουν τον Παλαμά στηριζόμενα στο στοιχείο του αιφνιδιασμού. Στην πραγματικότητα όμως όλες οι παραπάνω προαναφερόμενες και υποτιθέμενες προϋποθέσεις όπως τις σχεδίαζε και τις υπολόγιζε η διοίκηση της Ταξιαρχίας, ήταν εικονικές, αθέβαιες,

ανύπαρκτες. Και το συμπέρασμα που βγαίνει είναι ότι ο δοσμένος σχεδιασμός της Διοίκησης σαν σύνολο δεν συγκέντρωνε την παραμικρή πιθανότητα επιτυχίας. Αυτό φαίνεται αρκετά καθαρά από την παρακάτω επιχειρηματολογία:

α) Οι μαχητές της Ταξιαρχίας που θα πορεύονταν πεζοί ήταν πρακτικά αδύνατο στις επικρατούσες δυσμενείς καιρικές συνθήκες, να διανύσουν μια τόσο μακρινή διαδρομή και σε μια βραδιά να φθάσουν πριν φέξει στο Τομπρούζι.

β) Ο χώρος του Τομπρούζι εξαιτίας της ασήμαντης κάλυψης που παρείχε αλλά και το γεγονός ότι βρίσκονταν ανάμεσα σε στρατοκρατούμενα χωριά που ελέγχονταν πλήρως απ' τον στρατό και τις ένοπλες ομάδες των ΜΑΥ, δεν προσφέρονταν ώστε να καλυφθούν εκεί για μία ολόκληρη ημέρα οι 200 περίπου αντάρτες, χωρίς να γίνουν αντιληπτοί από τον αντίπαλο. Κατά συνέπεια, δεν ήταν δυνατό να εφαρμοστεί το προβλεπόμενο από το σχέδιο αιφνιδιαστικό χτύπημα κατά του Παλαμά. Έτσι, από τα παραπάνω, γίνεται ξεκάθαρο ότι η σχεδιαζόμενη επιθετική επιχείρηση κατά του Παλαμά ήταν επί της ουσίας μία ματαιοπονία της διοίκησης της Ταξιαρχίας, που συγκέντρωνε όλα τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα μιας τυπικής κουτουράδας.

7. Γνώμες αγωνιστών της Ταξιαρχίας Ιππικού που συμμετείχαν σ' αυτή τη μάχη

1) Ηλίας Τυμπλαλέξης απ' το Ασημοχώρι Καρδίτσας, ομαδάρχης της 1ης Επιλαρχίας. «Κατά τη γνώμη μου η μάχη στο Τομπρούζι ήταν μία κακοσχεδιασμένη επιχείρηση. Όλα σ' αυτή έγιναν πρόχειρα και βιαστικά, κυριολεκτικά στο γόνατο. Μα και αποδείχτηκε στην πράξη ότι η οργάνωση και ο σχεδιασμός της πραγματοποιήθηκε χωρίς να προηγηθούν οι απαραίτητες μελέτες και οι στρατιωτικοί υπολογισμοί, που θα επέτρεπαν να παρθούν στα σοβαρά υπόψη όλα τα ενδεχόμενα όπως απαιτείται για την ανάληψη μιας τόσο σοβαρής πολεμικής επιχείρησης.

Η Διοίκηση της Ταξιαρχίας πήγαινε σ' αυτή την επιχείρηση χωρίς να έχει στη διάθεσή της εκείνες τις απαραίτητες πληροφορίες που αφορούσαν το είδος, τον αριθμό και τον τρόπο διάταξης των εχθρικών δυνάμεων. Δεν υπολόγισε σωστά τον παράγοντα χρόνο που απαιτούνταν για να φθάσουν έγκαιρα τα τμήματα στο Τομπρούζι. Δεν πήρε υπόψη της τις δυσκολίες των δυσμενών καιρικών συνθηκών και μάλιστα όταν προβλέπονταν ότι οι ιππείς μας θα πορεύονταν πεζοί προς το στόχο. Ένα από τα σοβαρά λάθη της επίσης ήταν ότι δεν φρόντισε να εξασφαλίσει τα τμήματα με ντόπιους συνδέσμους που γνώριζαν καλά το γεωγραφικό χώρο της περιοχής και τις ιδιομορφίες του, αλλά και τα πιθανά δρομολόγια που θα ακολουθούσαν τα τμήματα στις διάφορες φάσεις της επιχείρησης. Μα και τα πράγματα έδειξαν ότι εάν σε εκείνες τις κρίσιμες, τρομερές και εφιαλτικές στιγμές που έλαβαν χώρα τη νύχτα στις 6 προς 7 Μαρτίου, υπήρχε έστω και ένας σύνδεσμος στην κάθε Επιλαρχία, θα μπορούσαν να αποφευχθούν οι καταστροφικές συνέπειες που υπέστη η Ταξιαρχία Ιππικού. Ήταν ολότελα αδύνατο για τους ιππείς μας που πήγαιναν σ'

Τυμπλαλέξης Ηλίας, απ' το Ασημοχώρι Καρδίτσας, ΕΠΙΟΝίτης, Μέλος του ΚΚΕ.
Στο ΔΣΕ από το 1947. Οραδάρχης
της Ταξιαρχίας Ιππικού.

αυτή την επιχείρηση χωρίς άλογα, κάτω από δύσκολες καιρικές συνθήκες, μέσα στο σκοτάδι, να διανύσουν σε μια βραδιά μία απόσταση 60 κλμ. περίπου, και μάλιστα όταν η φάλαγγα υποχρεώνονταν στην πορεία να παρακάμπτει τους δρόμους και τα στρατοκρατούμενα χωριά. Όταν μάλιστα η πορεία γίνονταν μέσα από κωράφια με λάσπη, που τα πόδια μας βούλιαζαν μέχρι τον αστράγαλο και τα άρβυλά μας κολλούσαν και γραπώνονταν ασφυκτικά στη λάσπουριά του θεσσαλικού κάμπου. Έτσι που με τον ερχομό της ημέρας η φάλαγγα της Ταξιαρχίας να βρεθεί εκτεθειμένη στα απέραντα ανοικτά μέρη του θεσσαλικού κάμπου, πριν προκάνει να φθάσει στον σχεδιασμένο προορισμό της. Μετά από αυτή την τόσο αρνητική εξέλιξη όλοι οι υπολογισμοί βγήκαν σκάρτοι και χάθηκε κάθε δυνατότητα επιτυχούς έκβασης της μάχης.

Ερώτηση: Εάν οι ιππείς της Ταξιαρχίας πήγαιναν σ' αυτή την μάχη καβάλα στ' άλογα δεν θα ήταν καλύτερα; Απάντηση: Πράγματι, εάν οι ιππείς μας πήγαιναν σ' αυτή την επιχείρηση καβάλα στ' άλογα, θα μπορούσαν να φθάσουν έγκαιρα και πριν φέξει στο Τομπρούζι. Ωστόσο, και σ' αυτή την περίπτωση τίποτε δεν θα άλλαζε, μια και ήταν αδύνατο τα 200 περίπου άλογα της Ταξιαρχίας να μείνουν μία ολόκληρη μέρα και να καλυφτούν απαραίτητα στις σπανές πλαγιές του Τομπρούζι, σε ένα τόσο περιορισμένο χώρο που βρίσκεται ανάμεσα σε στρατοκρατούμενα χωριά του κάμπου και ελέγχονταν απ' τον αντίπαλο. Και το αποτέλεσμα θα ήταν ότι με τον ερχομό της ημέρας θα εντοπιζονταν αμέσως πολύ εύκολα από τον αντίπαλο και θα εξοντώνονταν από τα πυρά της εκθρικής σεροπορίας. Κατά συνέπεια, απ' όποια πλευρά και εάν εξεταστεί η απόφαση της διοίκησης να κτυπηθεί και να καταληφθεί ο Παλαμάς κάτω από αυτές τις συνθήκες, θα φανεί ακόμα μια φορά πολύ καθαρά ότι αυτή η επιχείρηση ήταν προδικασμένη σε αποτυχία και σε καμία περίπτωση δεν έπρεπε να γίνει».

Με εκείνους τους επιζώντες μαχητές της Ταξιαρχίας Ιππικού

που έτυχε να συναντηθώ σ' αυτή την προσπάθεια έκφρασαν την ίδια γνώμη ότι εάν διοικητής Ταξιαρχίας ήταν ο Στέφανος Μανάκας, μια τέτοια επιχείρηση δεν θα γινόταν.

II) Νίκος Σωτηρόπουλος απ' την Κτιμένη Καρδίτσας, Πολιτικός Επίτροπος ουλαμού της Ταξιαρχίας. «Τις απογευματινές ώρες της 5 Μαρτίου στο χωριό Λεοντάρι, μας ανακοινώθηκε η απόφαση της διοίκησης ότι αυτή τη βραδιά θα πηγαίναμε για μια βαθιά διεισδυτική επιχείρηση στα εχθρικά μετόπισθεν του θεσσαλικού κάμπου, με κύριο σκοπό να χτυπηθεί αιφνιδιαστικά και να καταληφθεί η κωμόπολη του Παλαμά. Μας ανακοινώθηκε ακόμα ότι αυτή τη φορά θα πηγαίναμε πεζοί, δηλαδή χωρίς άλογα. Αυτό το δεύτερο σκέλος της ανακοίνωσης μας φάνηκε ανεξήγητο και παράξενο, μια και στα χρονικά της Ταξιαρχίας δεν υπήρχε παρόμοια περίπτωση που οι ιππείς μας να πήγαν σε κάποια βαθιά διείσδυση στον κατεχόμενο θεσσαλικό κάμπο χωρίς άλογα. Αν και οι διοικητές παρουσιάζονταν αισιόδοξοι για μια σίγουρη και επιτυχή έκβαση αυτής της επιχείρησης, σε πολλούς από μας μέσα μας, μας έκανε να μην συμμαριζόμαστε αυτή την αισιοδοξία τους. Η διαταγή όμως στο σιρατό δεν συζητιέται αλλά όλα στρέφονται στο πώς θα εκπληρωθεί. Παραμένει όμως γεγονός ότι αυτή η απόφαση της διοίκησης να χτυπηθεί και να καταληφθεί ο Παλαμάς ήταν παντελώς μάταιη και μη εκπληρώσιμη. Μα και θα φανεί ακόμα ότι ο σχεδιασμός αυτής της επιθετικής ενέργειας συγκέντρωνε όλα τα τυπικά χαρακτηριστικά της προχειρότητας, επιπολαιότητας και της απερισκεψίας. Όλα έγιναν στο γόνατο. Με αποτέλεσμα στην πορεία να γίνουν ανεπίτρεπτα και πολύ σοβαρά λάθη και να υποστεί η Ταξιαρχία σοβαρές απώλειες. Η παραπέρα εξέλιξη των γεγονότων επιβεβαιώνει πλήρως αυτή την εκτίμηση.

Έπαιρνε να σουρουπώνει όταν ξεκινήσαμε από το Λεοντάρι. Εκτός από τον ταξίαρχο Τσακίρη και τον διοικητή της 1ης Επιταρχίας Γαζή, όλοι οι άλλοι πηγαίναμε πεζοί. Ο καιρός άρχισε να χαλάει. Σηκώθηκαν απότομα μαύρα σύννεφα, αλλά

και να ψιλοχιονίζει. Φθάνοντας στο Γραμματικό, ένα μέρος της Ταξιαρχίας με επικεφαλής τον επιτελάρχη Γεωργίου Δημήτρη (Μίμη) τράβηξε για την Όρθρη.

Η κύρια φάλαγγα, ακολούθησε το δρομολόγιο δεξιά από τα Γεφύρια, αριστερά από την Πασχαλίτσα, ανάμεσα Φύλλο και Αμπελώνα Ιτέας και σε συνέχεια προς Τομπρούζι. Μετά το Γραμματικό ο καιρός σημαντικά χειροτέρευσε. Άρχισε να τραβάει ψυχρός αέρας, να χιονίζει και η πορεία προς τα μπρος να γίνεται μέσα από τα χωράφια, παρακάμπτοντας δρόμους, χωριά, ενώ οι λάσπες του θεσσαλικού κάμπου δυσχεραίνουν και δυσκολεύουν κατά πολύ την κίνηση των ανταρτών που είχε σαν συνέπεια να μας πάρει η μέρα καταμεσίς στον απέραντο και γυμνό κάμπο. Έτσι απ' τις πρωινές ώρες να εντοπιστεί η ύπαρξη της Ταξιαρχίας μας σ' αυτό το χώρο. Από αυτή τη στιγμή οι σχεδιασμοί και υπολογισμοί της διοίκησης ανατράπηκαν. Ακολούθησαν εσπευσμένες κινητοποιήσεις πολλών εκθρικών δυνάμεων προς καταδίωξή μας, από Λάρισα, Τρίκαλα, Καρδίτσα, Σοφάδες, Φάρσαλα, υποστηριζόμενες με βαριά όπλα, τανκς και ιππικό. Εκμεταλλευόμενες την κάλυψη που τους πρόσφεραν οι δυσχερείς καιρικές συνθήκες, όπως πυκνή ομίχλη και τρομερή χιονοθύελλα, τους επέτρεψε απαραίτητα να πλησιάσουν τα δικά μας φυλάκια στο Ντουβλατάκι και από κοντινή απόσταση να επιτεθούν και να τα αιφνιδιάσουν. Έχω την γνώμη ότι εάν διοικητής της Ταξιαρχίας ήταν ο Στέφανος Μανάκας, αυτή η επιχείρηση δεν θα πραγματοποιούνταν».

III) Νίκος Αντωνόπουλος από την Κτιμένη Καρδίτσας, λοχαγός του ΔΣΕ.

«Αγαππτέ Μήτσο, θα προσπαθήσω να σε ενημερώσω για ό,τι φυσικά γνωρίζω, σχετικά με την ήττα και σχεδόν διάλυση της Ταξιαρχίας Ιππικού του ΔΣΕ στο Τομπρούζι. Απ' ό,τι εγώ γνωρίζω είναι ότι στη σύσκεψη στελεχών της Ταξιαρχίας που εξετάζονταν το σχέδιο της επιχείρησης στο Τομπρούζι, φάνηκε ότι στην αρχή διαφωνούσαν όλοι και θεωρούσαν αυτή την

ξέφυγαν από την καταδίωξη του εκθρού, θέλησαν να καθίσουν σ' αυτό το χωριό για να ξεκουραστούν. Ο εκθρός όμως τους είχε πάρει κατά πόδι. Εκεί έγινε η τελευταία μεγάλη συμπλοκή με αποτέλεσμα να διαλυθεί το τμήμα και ο καθένας πήρε το δρόμο του, προσπαθώντας, όπως μπορούσε, να απομακρυνθεί και να ξεφύγει της καταδίωξης. Σ' αυτή τη μάχη έπεσαν αρκετοί μαχητές και σχεδόν όλοι οι διοικητές από ήλαρχο και πάνω. Όσον αφορά τον θρυλικό Γαζή που ήταν ο φόβος και ο τρόμος του αντιπάλου και ιδιαίτερα των ΜΑΥδων, σχεδόν ξεκομμένος πια απ' το τμήμα του, και με 3-4 άλλους προσπάθησε να περάσει δεξιά των Φαρσάλων προς Κασιδιάρη, όμως δεν τα κατάφερε. Εκεί κυκλώθηκε από πολλούς Σούρηδες πιο πάνω απ' το χωριό Τσιαχμάτι (Κατωχώρι σήμερα) και μαζί με τον ήλαρχο Π. Πουλόπουλο και τον επιτελή Φλόγα Τάσιο αυτοκτόνησαν. Η επιχείρηση αυτή, αγαπτιέ Μήτσο, δεν έπρεπε να γίνει κατά την γνώμη μου. Διότι κανένα υπαρκτό δεδομένο δεν συνηγορούσε υπέρ της πραγματοποίησής της. Αυτά Μήτσο σχετικά με την τόσο σοβαρή και πολύ οδυνηρή ήττα της Ταξιαρχίας Ιππικού».

8. Συνοπτικά για τα δραματικά γεγονότα των επόμενων τριών ημερών

6 Μαρτίου 1949. Τα χαράματα αυτής της ημέρας βρίσκουν τη φάλαγγα της Ταξιαρχίας στο γυμνό κάμπο λίγο έξω από την Ιτέα, ενώ ο χώρος του Τομπρούζι που έπρεπε να φθάσουν και να καλυφθούν πριν φέξει, ήταν ακόμα μακριά. Επικρατεί χιονοθύελλα και πυκνή ομίχλη. Ο πεζοί ιππείς μας ακόμη και κάτω από αυτές τις εξαιρετικά δυσμενείς καιρικές συνθήκες συνεχίζουν την πορεία τους. Βαδίζουν μέσα στα μουσκεμένα χωράφια, μέσα στις λάσπες. Όλα αυτά μαζί, δυσκολεύουν κατά πολύ την κίνησή τους προς τα μπρος. Ωστόσο, καταβάλλουν επίμονες προσπάθειες να βγουν όσο το δυνατό νωρίτερα στον προορισμό τους.

Φθάνοντας στο χώρο του Τομπρούζι, τα τμήματα πήραν την

παρακάτω περίπου διάταξη. Η 2η Επιλαρχία στο ΒΔ τομέα, στη γραμμή Βλοκό-Κεραμίδι. Η 1η Επιλαρχία στο ΒΑ τομέα στη γραμμή Πέτρονο-Άγιος Δημήτριος-Λουτρό. Η διοίκηση της Ταξιαρχίας με τον Λόχο Ασφάλειας στρατοπέδευσε μέσα στο χωριό Ντουβλατάνι.

Η πρώτη συμπλοκή με τα επιτιθέμενα τμήματα του αντιπάλου που είχαν κινητοποιηθεί προς καταδίωξη της Ταξιαρχίας, έλαβε χώρα τις πρωινές ακόμα ώρες στον τομέα της 2ης Επιλαρχίας. Εκεί οι λεβέντες πεζοί ιππείς μας τους χτυπούν με αποφασιστικότητα, τους ανατρέπουν, τους κυνηγούν προς Φαρκαδόνα. Ταυτόχρονα, ένα μικρό τμήμα του ιππικού μπαίνει μέσα στο χωριό Πέτρινο και αφοπλίζει τους ΜΑΥδες. Οι κάτοικοι του Πέτρινου, που για πρώτη φορά βλέπουν αντίρτες την ημέρα στο χωριό στο κέντρο του θεσσαλικού κάμπου, βγαίνουν από τα σπίτια τους, τρέχουν να τους δουν, να τους συναντήσουν. Χαίρονται, τους προσφέρουν τρόφιμα, ενώ αρκετοί αποφάσισαν να τους ακολουθήσουν.

Τελείως διαφορετικά εξελίχθηκαν όμως τα πράγματα αργότερα στο ΒΑ τομέα της διάταξης. Πλησίαζε το μεσημέρι όταν ο ταξιαρχος κάλεσε σε σύσκεψη στο χωριό Ντουβλαντάνι τους διοικητές της 1ης και της 2ης Επιλαρχίας, Γαζή και Τζήμα, με σκοπό να εξετάσουν από κοινού τα νέα δεδομένα της κατάστασης που είχε διαμορφωθεί, αλλά και τις παραπέρα ενέργειες που έπρεπε να γίνουν για την πραγματοποίηση της επικείμενης αιφνιδιαστικής επίθεσης κατά του Παλαμά. Την ώρα ακριβώς που οι Διοικητές συσκέπτονταν, τελείως απρόσμενα και ξαφνικά, ακούν να εκδηλώνονται μαζικά εχθρικά πυρά από κοντινή απόσταση, κυριολεκτικά από τα διπλανά σπίτια που βρίσκονταν. Τι όμως είχε συμβεί; Ένα τμήμα του εχθρού, δύναμης όχι μικρότερης από τάγμα, συνοδευόμενη από ντόπιους χωρικούς και επωφελούμενο την κάλυψη που του πρόσφερε η πυκνή ομίχλη, κατόρθωσε να πλησιάσει από ανύποπτες διαβάσεις και να μπει μέσα στο χωριό απαρατήρητα. Ο εχθρικός αιφνιδιασμός πέτυχε. Η

διοίκηση της Ταξιαρχίας και το τμήμα που βρίσκονταν μέσα στο χωριό δεν πρόλαβαν να προβάλουν κάποια σημαντική αντίσταση. Συμπύκθηκαν όπως μπορούσαν έξω από το χωριό. Σ' αυτή την συμπλοκή υπήρχαν 2 νεκροί αντάρτες. Τραυματίστηκε ελαφρά ο Επίλαρχος Γαζής. Πιάστηκε αιχμάλωτη η νοσοκόμα της 1ης Επιλαρχίας Ασπασία Σταμούλη-Τσίπρα. Ανάμεσα στους νεκρούς ήταν και ο γενναίος ήλαρχος της 1ης Επιλαρχίας Παπανδρέου Κώστας απ' τα Συκά Υπάτης.

Να τι μας αφηγείται για το ίδιο θέμα η νοσοκόμα Ασπασία Σταμούλη: «Πλησίαζε το μεσημέρι όταν μουσκεμένοι μέχρι το κόκκαλο και κατάκοποι απ' την ολονύχτια βασανιστική πορεία φθάσαμε στο χωριό Ντουβλατάνι. Ευτυχώς που στα σπίτια όπου σταματήσαμε υπήρχε θέρμανση και μας δόθηκε η δυνατότητα κάπως να ζεσταθούμε και να συνέλθουμε. Η ομάδα που εγώ ανήκα στεγάστηκε προσωρινά σε ένα σπίτι δίπλα στη Διοίκηση της Ταξιαρχίας. Είχε γίνει γνωστό και σε μας ότι οι διοικητές συγκεντρώθηκαν σε κάποια σύσκεψη. Για μια στιγμή με φωνάζει ο επίλαρχός μας Γαζής και μου είπε περίπου τα παρακάτω: «- Ασπασία, κανονίστε να μας φτιάξετε καμιά πίτα, για να μπορέσουμε να σταθούμε στα πόδια μας. Σε τούτο το χωριό, πιστεύω να βρεθούν όλα τα απαραίτητα υλικά που θα χρειαστούν». Πράγματι, η σπιτονοικοκυρά με προθυμία προσφέρθηκε και μας εξασφάλισε με όλα. Αλεύρι, σίτα, λάδι, ταψί κλπ. Κι αμέσως άρχισε έντονη δουλειά. Είχε ετοιμαστεί το ζυμάρι, ανάψαμε τον φούρνο, αρχίσαμε να απλώνουμε τα φύλλα. Και ξαφνικά απ' τα διπλανά σπίτια ακούμε να εκδηλώνονται μαζικά πυρά. Πέφτουν συνεχώς ριπές αυτομάτων, πολυβόλων, εκρήξεις χειροβομβίδων. Τα έντονα αυτά πυρά δεν έλεγαν να σταματήσουν. Ακούγονται δυνατές φωνές που συνοδεύονται με επιθετικά συνθήματα. Επικρατεί μια γενική αναστάτωση και σύγχυση. Κοιτάζω γύρω και δεν βλέπω κανέναν άλλο. Δεν καταλάβαινα τι γίνονταν. Δεν ήξερα τι να κάνω. Για μια στιγμή σαν να συνήλθα. Βρήκα την ψυχραιμία μου και αποφάσισα να βγω έξω και να φύγω. Στα γρήγορα

προσπάθησα να απαλλαχτώ απ' τα ζυμάρια και το αλεύρι που είχα πάνω μου. Ήταν όμως πια αργά. Δεν πρόκανα να βγάλω την ποδιά και ξαφνικά ανοίγει η πόρτα του σπιτιού και μπαίνουν μέσα δυο φαντάροι του αντίπαλου. Μου προτείνουν τις κάνες. Με ακινητοποιούν. Μου παίρνουν το όπλο. Και χωρίς να με κατοφερθούν με οδηγούν σε ένα διπλανό σπίτι και με παραδίδουν σε ένα βαθμοφόρο. Εκεί με κλείδωσαν προσωρινά σε ένα δωμάτιο. Όσο χρόνο έμεινα σ' αυτή την απομόνωση με κανένα τρόπο δεν έφευγε απ' το μυαλό μου αυτό το μεγάλο κακό που με βρήκε. Μέσα μου καταριόμουν τον εαυτό μου, γιατί μόλις άκουσα τα πρώτα πυρά δεν παράτησα τα πάντα να βγω έξω και να φύγω. Θεωρούσα εκείνα τα λίγα λεπτά που καθυστέρησα την κύρια αιτία που έπεσα στα χέρια του αντιπάλου. Αυτή η βασανιστική σκέψη με κανένα τρόπο δεν έβγαινε από μέσα μου. Ήμουν η μοναδική αντάρτισσα σ' αυτή τη μάχη που πιάστηκα αιχμάλωτη».

Ο απρόσμενος αιφνιδιασμός στο χωριό Ντουβλατάνι, δίπλα στις άλλες συνέπειες που προκάλεσε στη διάρκεια της εκδήλωσής του, δημιούργησε επιπρόσθετες δυσχέρειες στους αντάρτες γιατί προξένησε καλάρωμα της οργανωτικής συνοχής των τμημάτων, αλλά και το χειρότερο που είχε συμβεί ήταν ότι ο ταξιαρχος μαζί με τις ομάδες ασφάλειας να βρεθεί ξεκομμένος από το υπόλοιπο τμήμα. Αυτή η εξέλιξη είχε ακόμα σαν αποτέλεσμα από δω και πέρα ο διοικητής να μην έχει καμία επαφή και σύνδεση με τους διοικητές των Επιλαρχιών. Σ' αυτές τις κρίσιμες στιγμές οι διοικητές της 1ης και 2ης Επιλαρχίας, Γαζής και Τζήμας αντίστοιχα, με δική τους πρωτοβουλία και από κοινού αναλαμβάνουν την ευθύνη της παραπέρα διοίκησης της Ταξιαρχίας. Φροντίζουν έγκαιρα και παίρνουν τα απαραίτητα μέτρα για την αποκατάσταση της οργανωτικής συνοχής των τμημάτων. Ετοιμάζουν τα τμήματα για την αναμενόμενη αποφασιστική μάχη. Στο μεταξύ η αντίπαλη στρατιωτική ηγεσία ενισχυόμενη με καινούργιες εφεδρικές δυνάμεις που συνέχισαν να καταφθάνουν, εξαπολύ-

ει καινούργιες επιθετικές ενέργειες από διάφορες κατευθύνσεις. Επακολούθησε καινούργια γενική πολεμική αντιπαράθεση μεταξύ των αντιπάλων. Αυτή τη φορά οι ιππείς μας προτάσσουν σθεναρά αντίσταση και πετυχαίνουν να σταματήσουν την εκθρική προέλαση, να αντέξουν στην εκθρική ισχυρή πίεση που δέχονται και να κρατηθούν στις θέσεις τους. Η επιδίωξη των ανταρτών αυτή την φορά ήταν με πάσα θυσία να κρατήσουν τις θέσεις τους μέχρι τον ερχομό της νύχτας και σε συνέχεια να ελιχθούν προς κάποια άλλη κατεύθυνση. Επιπλέον οι διοικητές των Επιλαρχιών, εκτιμώντας σωστά τα καινούργια δεδομένα της κατάστασης που είχε διαμορφωθεί, αλλά και κατανοώντας ότι από δω και πέρα δεν υπήρχαν περιθώρια παραμονής των τμημάτων σ' αυτό τον σπανά και περιορισμένο χώρο του Τομπρούζι, αποφάσισαν η Ταξιαρχία αυτή τη βραδιά να ελιχθεί και να περάσει στο μικρό βουναλάκι Διουργατζή που βρίσκεται κοντά στο χωριό Ορφανά. Εκεί να καλυφτούν οι ιππείς όλη την επόμενη ημέρα και με τον ερχομό της νύχτας στις 7 του Μάρτι να ενεργήσουν επίθεση κατά του χωριού Ορφανά. Την ώρα που η φάλαγγα ετοιμάζονταν να ξεκινήσει έφτασε και συνδέθηκε με το τμήμα ο ταξίαρχος και οι ομάδες Ασφάλειας που ήταν μαζί του.

9. Μια μαρτυρική βραδιά (όπως μας την περιέγραψαν από κοινού οι δύο καταξιωμένοι διοικητές της Ταξιαρχίας Ιππικού Νίκος Σωτηρόπουλος και Ηλίας Τυμπλαλέξης)

«Είχε σουρουπώσει στις 6 Μαρτίου όταν η φάλαγγα της Ταξιαρχίας ξεκίνησε από το Πέτρινο προς Ιέα-Φύλλο-Αμπελώνα-Ορφανά. Από αυτή την στιγμή ο καιρός απότομα άλλαξε προς το χειρότερο. Άρχισε ξανά να κιονίζει. Να τραβούν ψυχροί ανέμοι. Σαν τουλούπα πέφτει το πυκνό χιόνι, και δεν λέει να σταματήσει. Το ύψος του χιονιού έφτασε στα 20 εκατοστά και πλέον. Η ομίχλη και η νύχτα δημιουργούν ένα πυκνό μαύρο σκοτάδι που δεν μπορούσες να δεις τίποτα

παριπέρα από τη μύτη σου. Οι αέρηδες όσο πάει γίνονται πιο ισχυροί και παγεροί. Επιπρόσθετα εμπόδια και δυσκολίες δημιουργούν στους ιππείς το γεγονός ότι η φάλαγγα πορεύεται αυτή τη βραδιά χωρίς να έχει στη διάθεσή της ούτε ένα ντόπιο σύνδεσμο που να γνωρίζει καλά τα κατατόπια και η κίνηση να γίνεται προσανατολισμένα. Το γεγονός αυτό έκανε τους ιππείς μας συχνά να μπερδεύονται στην πορεία, να σταματούν άσκοπα, κυριολεκτικά να πελαγώνουν μέσα στα χωράφια του ομοιότοπου θεσσαλικού κάμπου και να μην μπορούν να βρουν το δρομολόγιο που έπρεπε να ακολουθήσουν. Να περιφέρονται στο τρίγωνο Ιτέα-Φύλλο-Αμπελώνα και να μένουν στο ίδιο μέρος. Αυτό το πέρα-δώθε απ' την Ιτέα-Αμπελώνα και αντίστροφα να συνεχίζεται σχεδόν όλη την νύχτα. Να στριφογυρίζουν οι ιππείς μας επί τόπου, από εδώ και από εκεί, να ταλαιπωρούνται, να κουράζονται, να βασανίζονται και να μην μπορούν να απαλλαγούν από αυτή την επαναλαμβανόμενη και τόσο επικίνδυνη περιπλάνηση».

10. Από το κακό στο χειρότερο. Ο καιρός συμμαχεί με τον εχθρό

Τα χαράματα στις 7 Μαρτίου βρίσκουν την Ταξιαρχία σε προσωρινή στρατοπέδευση έξω από το χωριό Φύλλο. Στο μεταξύ ο καιρός απότομα άλλαξε. Έπαψε να πέφτει χιόνι, η ομίχλη διαλύθηκε και στον ήδη καθαρό ουρανό βγήκε ο ήλιος και επικράτησε μία λαμπερή ηλιοφάνεια. Αυτή η τόσο απότομη αλλαγή της φύσης έμοιαζε σαν ο καιρός να συμμαχόταν με τον εχθρό εναντίον των ανταρτών γιατί αυτή η εξέλιξη έδινε πλέον την δυνατότητα στην εχθρική αεροπορία την ημέρα να παρέμβει και να προσφέρει τεράστιες υπηρεσίες στον αντίπαλο.

Στο διπλανό χωριό Ορφανά ήταν αυτή τη φορά στρατοπευδεμένο ένα τμήμα του αντιπάλου, δύναμης περίπου λόχου. Και ακριβώς αυτός ο σχηματισμός πρώτος αντιλήφθηκε την ύπαρξη της Ταξιαρχίας μας σ' αυτό το χώρο. Η είδηση αυτή, ακόμα απ' τις πρωινές ώρες, έφτασε στα αυτιά της αντίπαλης στρατιωτικής

ηγεσίας της περιοχής, η οποία εσπευσμένα κινητοποιεί καινούργιες εφεδρικές δυνάμεις από τις κατευθύνσεις Σοφάδες-Παλαμά-Ορφανά κλπ. προς καταδίωξη, εγκλωβισμό και εξόντωση της Ταξιαρχίας. Σ' αυτή την συντονισμένη επιθετική επιχείρηση παίρνουν μέρος πολυάριθμες δυνάμεις πεζικού, ιππικού, ένοπλες μονάδες Μάυδων, υποστηριζόμενες με βαριά όπλα, τανκς και αεροπορία. Στην πορεία, αρκετά ευδιάκριτα, άρχισε να διαφαίνεται ότι όλο αυτό το σύμπλεγμα των επιθετικών ενεργειών πλησιάζει και συγκλίνει προς τις θέσεις μας. Από αυτή τη στιγμή ο εχθρικός κλοιός είχε ουσιαστικά συντελεστεί, με αποτέλεσμα οι ιππείς της Ταξιαρχίας μας να βρεθούν εγκλωβισμένοι καταμεσής στο γυμνό θεσσαλικό κάμπο. Να πέσουν σε μια πραγματική φάκα, περικυκλωμένοι σε μία πολύ δυσμενή θέση με πολύ περιορισμένες δυνατότητες διαφυγής προς κάποια άλλη κατεύθυνση. Η εφημερίδα «ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ» της Λάρισας με ημερομηνία 7 Μάρτη 1949, γράφει ανάμεσα στ' άλλα γι' αυτή την μάχη: «Από τις πρώτες πρωινές ώρες χθες έλαβε χώρα μάχη μεγάλης εκτάσεως, ενώ μετά το μεσημέρι συμμετείχαν στον αγώνα και η αεροπορία, οπότε η θέσις των συμμοριτών κατέστη δεινή, να καταποντίζονται, να πλήττονται συνεχώς και αδιακόπως. Σημειώτεον ότι το εξοντωτικό κατά των συμμοριτών έργον των αεροπόρων μας καθίστατο περισσότερο ευκερές απ' την ύπαρξη του χιονιού το οποίο εκάλυπτε όλον τον τομέα όπου διεξαγόταν ο αγώνας και επρόδιδε πάσαν συμμοριακήν κίνησιν. Η μάχη συνεχίστηκε άνευ διακοπής μέχρι της νυκτός, με ολέθρια για τους συμμορίτες αποτελέσματα.»

11. Μπροστά σε ένα καινούργιο, απρόβλεπτο και αξιεπέραστο εμπόδιο

Η διοίκηση της Ταξιαρχίας, εκτιμώντας σωστά την κατάσταση που είχε διαμορφωθεί σ' αυτό το χώρο και αντιλαμβανόμενη την έκταση του κινδύνου που αυτή τη φορά απειλούσε το τμήμα, έδωσε εντολή να γυρίσουμε πάλι πίσω στο Τομπρούζι.

Με τη διαφορά ότι το δρομολόγιο που θα ακολουθούσαμε τώρα περνούσε δεξιότερα από την Ιτέα. Ήταν μέρα και στιγμές που σημαντικές δυνάμεις του αντιπάλου που ήδη είχαν κινηθεί προς καταδίωξή μας απ' την κατεύθυνση των Σοφάδων άρχισαν να μας πλησιάζουν. Και να τώρα, όπως η φάλαγγα κινούνταν προς Τομπρούζι, ξαφνικά η εμπροσθοφυλακή της έπεσε πάνω σε ένα μεγάλο έλος, σε έναν απέραντο βάλτο με λιμνάζοντα νερά. Κανένας μας, τόσο όλοι εμείς, όσο και η διοίκηση της Ταξιαρχίας δεν γνώριζαν τίποτα για την ύπαρξη αυτού του τεράστιου έλους και για την έκταση του κινδύνου και τις παγίδες που έκρυβαν μέσα τους αυτές οι τρομερές συμπληγάδες του Θεσσαλικού βάλτου.

Έτσι οι ιππείς μας που κινούνταν στην εμπροσθοφυλακή της φάλαγγας, στην προσπάθειά τους να διασχίσουν το βάλτο και να περάσουν πιο πέρα, δεν πρόλαβαν να κάνουν τα πρώτα βήματα και βούλιαξαν μέσα σ' αυτό το βαλτονέρι με την πολλή λάσπη. Εκεί τους γρόπωνσε ασφυκτικά στα σπλάχνα της αυτή η βαθιά λάσπη του έλους και με κανένα τρόπο να μην μπορούν πια να απαγκιστρωθούν και να βγουν έξω από αυτή την λούμπα. Και ούτε βέβαια μπορούσαν να ελπίζουν σε κάποια βοήθεια. Σ' αυτή την κατάσταση τους βρήκαν αργότερα όταν έφτασαν οι στρατιώτες του Κυβερνητικού στρατού, η ηγεσία του οποίου πλήρως αδιαφόρησε για την τύχη αυτών των ανήμπορων ανθρώπων, αρνούμενη να τους προσφέρει κάποια βοήθεια. Έτσι, από δω και πέρα η τύχη αυτών των δύστυχων και καταπονημένων αιχμαλώτων ελλήνων αγωνιστών πατριωτών αφέθηκε στη διάθεση των ντόπιων ΜΑΥδων, στα γνωστά κατακάθια της κοινωνίας, που ακόμα μια φορά με τη στάση τους και τη συμπεριφορά τους έδειξαν την απανθρωπιά τους, αλλά και το πραγματικό και εγκληματικό πρόσωπο του φασισμού.

Χωρίς καμία άλλη διαδικασία, εκεί, επιτόπου, όπως ήταν γραπωμένοι μέσα στη μαύρη λάσπη, με μια σφαίρα στο κεφάλι τους έριξαν τη χαριστική βολή και τους έστειλαν στον άλλο

κόσμο. Με αποτέλεσμα, εκεί μέσα, σ' αυτό το θολό κι ακάθαρτο βαλτονέρι, ν' αφήσουν για πάντα τα κόκκαλά τους, καμιά δεκαριά και πλέον ιππείς μας. Υποχρεωνόμαστε εδώ να επισημάνουμε ένα λυπηρό γεγονός, μια μεγάλη και βαθιά πίκρα, γιατί κανένας πολιτικός και κοινωνικός φορέας απ' το χώρο της Αριστεράς μέχρι σήμερα, δεν έκανε μια οργανωμένη προσπάθεια για να εξακριβωθούν τα ονόματα αυτών των αγωνιστών μας, αλλά και να ανεγερθεί ένα μνημείο προς τιμή των χαμένων αυτών Ελλήνων πατριωτών. Όσο πικρό και αν είναι αυτό το δεδομένο, ωστόσο είναι αληθινό.

12. Μια ολοήμερη και πολύ σκληρή μάχη. Γίνεται αγώνας για ζωή ή θάνατο

Αλλά από εδώ και πέρα ακολουθεί μια καινούργια σκληρή δοκιμασία για τους ιππείς μας, διεξάγεται μια ολοήμερη και πολύ σκληρή μάχη.

Αμέσως μετά από αυτό το τόσο σοβαρό και ατυχές συμβάν, η διοίκηση της Ταξιαρχίας δίνει εντολή η φάλαγγα να στρίψει λίγο δεξιότερα, με σκοπό να παρακάμψει την επικίνδυνη ζώνη του βάλτου και η πορεία να συνεχιστεί προς Τομπρούζι με όσο το δυνατό πιο έντονους ρυθμούς. Οι καθυστερήσεις που μεσολάβησαν και σχετίζονταν με τη διαδικασία της αλλαγής της πυρείας και της παράκαμψης του βάλτου δούλεψαν σε βάρος μας, εφόσον έδωσαν τη δυνατότητα στις πολυάριθμες εχθρικές δυνάμεις που κινητοποιήθηκαν προς καταδίωξή μας, ανεμπόδιστα να μας πάρουν κατά πόδι και να μας πλησιάσουν σε απόσταση βολής ελαφρών όπλων. Ενώ τα αδιάκοπα σφυροκοπήματα που δεχόμαστε από το πυροβολικό, τους όλμους, τα αντιαρματικά, τα τανκς, την αεροπορία δεν σταματούν. Τα πράγματα άρχισαν για μας να επιδεινώνονται ακόμα πιο πολύ όταν αντιληφθήκαμε ότι και από άλλες πλευρές, από Ορφανά, απ' τα Φάρσαλα, να κινούνται προς την κατεύθυνσή μας και άλλες εχθρικές δυνάμεις.

Με γυμνό μάτι αντικρύσαμε το πολυάριθμο εχθρικό πεζικό,

έχοντας πυκνή διάταξη, να πλησιάζει και να ανοίγει πυρά με όλα τα όπλα, να περνάει σε αποφασιστική έφοδο. Ενώ στην πορεία έγινε φανερό ότι η αιχμή των επιθετικών ενεργειών άρχισε να συγκλίνει προς τις θέσεις μας.

Δεν αργήσαμε να διαπιστώσουμε ότι η Ταξιαρχία μας ήταν ήδη οριστικά εγκλωβισμένη από όλες τις πλευρές. Έτσι τώρα, σε συνθήκες ημέρας και ηλιοφάνειας, οι 200 περίπου άνδρες των τμημάτων μας βρίσκονται σε έναν ασφυκτικό εχθρικό κλοιό στο γρασίδι του ακάλυπτου θεσσαλικού κάμπου. Αυτό και μόνο τα λέει όλα. Να διαμορφώνεται για μας μία εξαιρετικά απερίγραπτη, απελπιστική και φοβερά αδιέξοδη κατάσταση. Τι να κάνεις από δω και πέρα, αλλά και πού να πας; Αν τώρα σ' αυτή την τόσο δραματική κατάσταση, προσθέσει κανείς την καταπόνηση του οργανισμού των μαχητών μας ύστερα απ' τις συνεχείς κακουχίες, στερήσεις και τις τρομερές ταλαιπωρίες των τελευταίων ημερών, θα γίνει ολότελα κατανοητό πόσο ζοφερή ήταν η ψυχολογική και φυσική κατάσταση που αντιμετωπίζαμε. Επιστρατεύτηκαν όλα τα αποθέματα του οργανισμού μας, για να μπορέσουμε να κρατηθούμε και να συνεχίσουμε τον πόλεμο. Αν και δεν ήταν τώρα μονάχα οι ατέλειωτες και αφάνταστες δοκιμασίες που είχαν προηγηθεί, οι οποίες μας είχαν κυριολεκτικά εξαντλήσει και εξουθενώσει, αλλά ήταν ακόμα ένας πολύ μεγαλύτερος εχθρός των ανταρτών, το ανυπόφορο μαρτύριο της πείνας, που σου ρούφαγε και σου κατασπάραζε τα σωθικά. Σου έκοβε τα πόδια, σε έκανε ανίκανο για κάθε είδος ζωντανής ανθρώπινης δραστηριότητας.

Σε παρόμοιες συνθήκες, άλλοι στρατοί σκορπούν, διαλύονται, σταματούν τον πόλεμο, δεν αντέχουν, σπκώνουν τα χέρια και παραδίδονται. Και μονάχα οι λαϊκοί - επαναστατικοί στρατοί, όπως ήταν ο ΔΣΕ, που εμπνέονταν και θερμαίνονταν με τα πιο δίκαια ανθρώπινα ιδανικά της Λευτεριάς, της Δημοκρατίας και του Σοσιαλισμού, ακολουθούν έναν άλλο δρόμο, το δρόμο της τιμής, της αυτοθυσίας και του ηρωισμού.

Αυτή την επιλογή ακολούθησαν κι αυτή τη φορά οι γενναίοι καβαλάρηδες της Ταξιαρχίας Ιππικού. Όλοι μαζί, διοικητές και μαχητές, προτάσσουν σθεναρή αντίσταση, διεξάγουν έναν πολύ σκληρό και άνισο αγώνα για ζωή ή θάνατο. Η αυτοθυσία και ο ηρωϊσμός των μαχητών και διοικητών της Ταξιαρχίας είναι πολύ δύσκολο να περιγραφεί, έτσι όπως αυτός εκφράστηκε στην πράξη. Υπάρχουν περιπτώσεις που οι ιππείς έρχονται στα χέρια, πολεμούν σώμα με σώμα. Αλλά και έχουμε περιπτώσεις αγωνιστών να προτιμούν να σκοτωθούν, ακόμα και να αυτοκτονήσουν, αρκεί να μην πέσουν ζωντανοί στα χέρια του εχθρού. Χάρη σε αυτή την τόσο ηρωική στάση των καβαλάρηδων έγινε δυνατό το μεγαλύτερο μέρος του τμήματος ν' αντέξει σ' αυτή την τόσο αδυσώπητη πίεση και να κρατηθεί μέχρι τον ερχομό της νύχτας. Θα πρέπει ειδικά εδώ να επισημανθεί ο ιδιαίτερος ρόλος που έπαιξαν σ' αυτή την μάχη οι καταξιωμένοι διοικητές μας, οι Επίλαρχοι, Ίλαρχοι, Ουλαμαγοί, οι ομαδάρχες. Όλοι τους ήταν πάντα στην πρώτη γραμμή της φωτιάς και με το προσωπικό τους παράδειγμα ενέπνεαν και εμπύκωναν τους μαχητές.

Είναι γεγονός ότι η Ταξιαρχία Ιππικού ήταν πλαισιωμένη με ικανούς και πολύ έμπειρους διοικητές. Ο φόρος αίματος αυτής της φονικής μάχης ήταν βαρύς. Το μεγαλύτερο μέρος των απωλειών μας το αποτελούσαν οι τραυματίες μας, οι περισσότεροι απ' τους οποίους πιάστηκαν αιχμάλωτοι. Από πληροφορίες που έχουν συγκεντρωθεί, φέρνουν τους τραυματίες και τους αιχμαλώτους γύρω στους 35 αντάρτες. Τους νεκρούς σε 30 με 40 περίπου. Ενώ καμιά δεκαπενταριά ξεκόπηκαν απ' το Τμήμα και ελίχθηκαν, όπως μπορούσε ο καθένας, προς Χάσια και Άγραφα.

13. Ελιγμός της Ταξιαρχίας προς Όρθρη

Στην κατάσταση που βρίσκονταν η Ταξιαρχία αυτή τη φορά, ήταν πια ολοφάνερο ότι δεν μπορούσε ούτε καν να γίνει κάποια σκέψη για την παραπέρα παραμονή της σ' αυτό το

χώρο. Αν και δεν ήταν τώρα μονάχα αυτό το πρόβλημα που ανησυχούσε στα σοβαρά τη διοίκηση της Ταξιαρχίας. Ήταν επίσης και το γεγονός ότι σ' αυτές τις συνθήκες και την τόσο πολύπλοκη κατάσταση που ήδη είχε διαμορφωθεί στο δοσμένο γεωγραφικό χώρο, ήταν πάρα πολύ δύσκολο, αν όχι αδύνατο, να βρεθεί τρόπος για να βγει το τμήμα έξω απ' τον εχθρικό κλοιό, να απομακρυνθεί απ' την καρδιά του γυμνού Θεσσαλικού κάμπου και να απαλλαχθεί απ' τον εφιάλτη της συνεχούς εχθρικής καταδίωξης.

Εξίσου πολύ δύσκολο ήταν να επιλέξεις την κατεύθυνση και το δρομολόγιο του νυχτερινού ελιγμού που θα επέτρεπε στο τμήμα να φθάσει ασφαλές και με σιγουριά, έστω και σε κάποια μικρή ραχούλα οποιουδήποτε ορεινού όγκου.

Τελικά αποφασίστηκε να πραγματοποιηθεί αυτή τη νύχτα ο ελιγμός του τμήματος προς τους πρόποδες της Όρθρης με την απαραίτητη προϋπόθεση το πρωί στις 8 Μάρτη, πριν να φέξει, να βρίσκεται στη ρίζα αυτού του βουνού. Αυτός ο όρος, να φθάσει το τμήμα στους πρόποδες της Όρθρης πριν φέξει, είχε αποφασιστική σημασία. Σε αντίθετη περίπτωση όλος ο σχεδιασμός και ο σκοπός του ελιγμού θα ναυαγούσε. Επί της ουσίας επρόκειτο για ένα αρκετά τολμηρό, κουραστικό και ριψοκίνδυνο πολεμικό εγχείρημα, ενώ ταυτόχρονα αποτελούσε και τη μοναδική διέξοδο που μπορούσε να επιλεχθεί.

Οι μαχητές και διοικητές της Ταξιαρχίας καλούνται αυτή την βραδιά να πραγματοποιήσουν μια μακρινή, κουραστική και πολύ βασανιστική νυχτερινή πορεία, η οποία περνούσε ανάμεσα από στρατοκρατούμενα χωριά που ελέγχονταν πλήρως απ' τον αντίπαλο, μια και στα περισσότερα από αυτά ήταν εγκαταστημένες φρουρές στρατού και ντόπιων ένοπλων ομάδων ΜΑΥ. Επιπλέον η φάλαγγα στην πορεία της προς την έξοδο έπρεπε να διασχίσει το δημόσιο δρόμο Λάρισας - Φαρσάλων.

Και βέβαια η διοίκηση, πριν αρχίσει το ξεκίνημα, προειδοποίησε μαχητές και διοικητές για τις αναμενόμενες

δυσκολίες και εμπόδια που θα συναντούσαν σ' αυτή την πορεία και τους κάλεσε να καταβάλουν κάθε δυνατή προσπάθεια για το ξεπέρασμά τους. Αλλά και επισήμανε ότι βασική προϋπόθεση για να επιτευχθεί ο ελιγμός, ήταν η φάλαγγα να προλάβει πριν φέξει να βγει στους πρόποδες της Όρθρης. Στην αντίθετη περίπτωση που τη φάλαγγα την πάρει η μέρα πριν διασχίσει τη δημοσιά Λάρισας - Φαρσάλων, οι συνέπειες για το τμήμα θα είναι ολέθριες.

14. Μια αδικαιολόγητη κι απαράδεκτη καθυστέρηση.

Η φάλαγγα ξεκίνησε από το Τομπρούζι μόλις σουρούπωσε. Φθάνοντας στο χωριό Τικελί, η 2η Επιλαρχία που κινούνταν στην εμπροσθοφυλακή μπαίνει στο χωριό, χτυπάει τους ΜΑΥδες, άλλους τους διώχνει και άλλοι πιάνονται αιχμάλωτοι, αλλά και παίρνουν κάμποσα άλογα. Στο επόμενο χωριό Ψυχικό, με εντολή απ' τα πάνω, γίνεται μια στάση με σκοπό να ξεκουραστούν για λίγο οι άνδρες, αλλά και να γίνει μια καλύτερη επίδεση των τραυματιών που κινούνταν μαζί τους. Σ' αυτή την στάση εσπευσμένα συγκροτήθηκε μία έφιππη ομάδα, η οποία ανέλαβε τη μεταφορά στην Ορθρη του ταξίαρχου Τσακίρη και του επίλαρχου Τζήμα που ήταν βαριά τραυματισμένοι. Οι ανάγκες των στιγμών υπαγόρευαν ότι αυτή η στάση στο Ψυχικό να είναι όσο το δυνατό σύντομη και σε καμιά περίπτωση όχι παραπάνω από 25-30 λεπτά. Στην πραγματικότητα κράτησε γύρω στις δύομιση ώρες. Πρόκειται για μια ολότελα αδικαιολόγητη και απαράδεκτη καθυστέρηση που είχε σαν αποτέλεσμα να καθεί πολύτιμος χρόνος που ήταν τόσο απαραίτητος για την αναγκαία και ταχύτατη προώθηση της φάλαγγας προς Ορθρη. Όταν ρωτήθηκε η γνώμη αυτοπτών επιζώντων αγωνιστών γι' αυτή τη στάση, όλοι τους έκφρασαν ομόφωνα την ίδια άποψη, ότι η διοίκηση αυτή την φορά έπραξε ένα πολύ σοβαρό και ανεπανόρθωτο λάθος.

Ύστερα από αυτή την καθυστέρηση έγινε πια ολοφάνερο

ότι ο χρόνος της νύχτας που είχε απομείνει, αυτός ο κύριος παράγοντας που θα συνέβαλλε να φθάσει η Ταξιαρχία στους πρόποδες της Ορθρης πριν φέξει, έπαψε πια να υπάρχει. Αυτό σήμαινε ότι ένας καινούργιος Γολγοθάς περίμενε τους ιππείς μας.

Τελείως διαφορετικά διαμορφώνονταν τα πράγματα στο αντίπαλο στρατόπεδο. Η αντίπαλη ανώτατη στρατιωτική ηγεσία του Κυβ. στρατού της Θεσσαλίας, η οποία άγρυπνα παρακολουθούσε και συντόνιζε το έργο των πολεμικών επιχειρήσεων κατά της Ταξιαρχίας Ιππικού, όχι μονάχα προμάντευε τις προθέσεις των ανταρτών, αλλά και ήταν απόλυτα σίγουρη ότι κι αυτή την φορά οι αντάρτες θα έκαναν απόπειρα να βγουν έξω απ' τον ασφυκτικό κλοιό που βρίσκονταν, να απομακρυνθούν όσο το δυνατό μακρύτερα απ' τον θεσσαλικό κάμπο, να περάσουν σε κάποιο κοντινό ορεινό όγκο που θα τους επέτρεπε να απαλλαχτούν από τον εφιάλτη της συνεχούς καταδίωξης. Μα και θεωρούσε όχι απλώς σαν πιθανή αλλά και ως την μοναδική δυνατότητα που είχε απομείνει στους αντάρτες να ελιχθούν με κατεύθυνση τους πρόποδες της Ορθρης. Επιπλέον, είχε συγκεκριμένες πληροφορίες για την αριθμητική δύναμη των ανταρτών που είχαν απομείνει και ήταν ενήμερη για τις κατευθύνσεις των νυχτερινών κινήσεων της φάλαγγας.

Για το σκοπό αυτό, ακόμα απ' το βράδυ της 7 Μαρτίου, παίρνει μια σειρά έκτακτα μέτρα για να μην επιτρέψει την άλλη μέρα τη διαφυγή των ανταρτών προς Ορθρη, να τους εγκλωβίσει μέσα στον κάμπο και εκεί να τους συντρίψει και να τους αιχμαλωτίσει. Έτσι στα πιο επίκαιρα σημεία της δημοσιάς, σπίνει απ' το βράδυ καρτέρια, ενέδρες, κλείνει τους πιο πιθανούς δρόμους ελιγμού προς Ορθρη, σχεδιάζει μια πραγματική φάκα για τους ιππείς μας. Ταυτόχρονα κινητοποιεί μία ολόκληρη Ταξιαρχία υποστηριζόμενη με βαριά όπλα: πυροβολικό, όλμους, αντιαρματικά, τανκς, αεροπορία, κλπ.

15. Οι ιππείς μας, αν και εγκλωβισμένοι καταμεσής στο γυμνό θεσσαλικό κάμπο, μάχονται επίμονα μέχρι εσχάτων.

Η ηλιόφωτη μέρα που έφεξε στις 8 Μαρτίου βρίσκει την φάλαγγα της Ταξιαρχίας να πορεύεται καταμεσής στο θεσσαλικό κάμπο, στα εδάφη των χωριών Κυπάρισσος - Χαρά - Χαλκιάδες - Σκοτούσα, πολύ πριν προλάβουν να διασχίσουν τη δημοσιά Λάρισας - Φαρσάλων. Ακριβώς σ' αυτό το σημείο, απ' τις πρωϊνές ώρες λαμβάνει χώρα η πρώτη σύγκρουση μεταξύ των δύο αντιπάλων. Έτσι, από αυτή τη στιγμή, οι 120 περίπου ιππείς μας που είχαν απομείνει, και όπως ήταν οριακά εξαντλημένοι απ' τις τριήμερες συνεχείς κουραστικές και πολύ βασανιστικές πορείες και τις επανειλημμένες άνισες πολεμικές συγκρούσεις, καλούνταν τώρα να εμπλακούν σε άλλη μια καινούργια, σκληρότατη, άνιση και αδυσώπητη μάχη. Από αυτή τη στιγμή άρχισε μια αδιάκοπη αιματηρή μάχη με όλες τις τάσεις και τις προεκτάσεις της, για ζωή ή θάνατο.

Αυτή τη φορά ο μεγαλύτερος κίνδυνος των ανταρτών μας ήταν τα πυρά της εχθρικής αεροπορίας. Κατά σμήνη καταφθάνουν αεροπλάνα στο χώρο της επιχείρησης, αμέσως μετά τον ερχομό της ημέρας. Οι αεροπόροι κατεβαίνουν ανενόχλητα όσο χαμηλά θέλουν και μπορούν, και με μεγάλη ευκολία εντοπίζουν και διακρίνουν τους ιππείς μας όπως ήταν ακάλυπτοι και εκτεθειμένοι στο γυμνό θεσσαλικό κάμπο. Κυριολεκτικά τους διέκριναν σαν τη μύγα στο γάλα. Τους σφυροκοπούν ασταμάτητα με βόμβες, με ρουκέτες, με μυδραλιοβολισμούς, τους καθλώνουν και τους εξαναγκάζουν να μην μετακινούνται απ' τις θέσεις τους. Τους προκαλούν απώλειες, τους χαλαρώνουν την αρχική τους οργανωτική συνοχή, τους περιορίζουν κάθε δυνατότητα να αναπτυχθούν στο πεδίο της μάχης, να οργανώσουν αντιπιθέσεις με σκοπό να σπάσουν την εχθρική αντίσταση, να ανοίξουν ρήγμα για να περάσουν προς την Ορθρη. Στην πορεία μπαίνουν στη μάχη και τα βαριά όπλα του αντιπάλου, το πυροβολικό, οι όλμοι και ιδιαίτερα τα τανκς. Τα τελευταία τους πλησιάζουν και από